

ИЗБРАНИ
ТВОРБИ

НА
СЪВРЕМЕННАТА
ФРЕНСКА
ПРОЗА

КАРАНТИНАТА

ЛЬЮИС АЛЬБЕР КЛЕЗИО

ХЕМУС

ЖАН-МАРИ ГЮСТАВ ЛЬО КЛЕЗИО КАРАНТИНАТА

Превод: Пенка Пройкова, Венелин Пройков

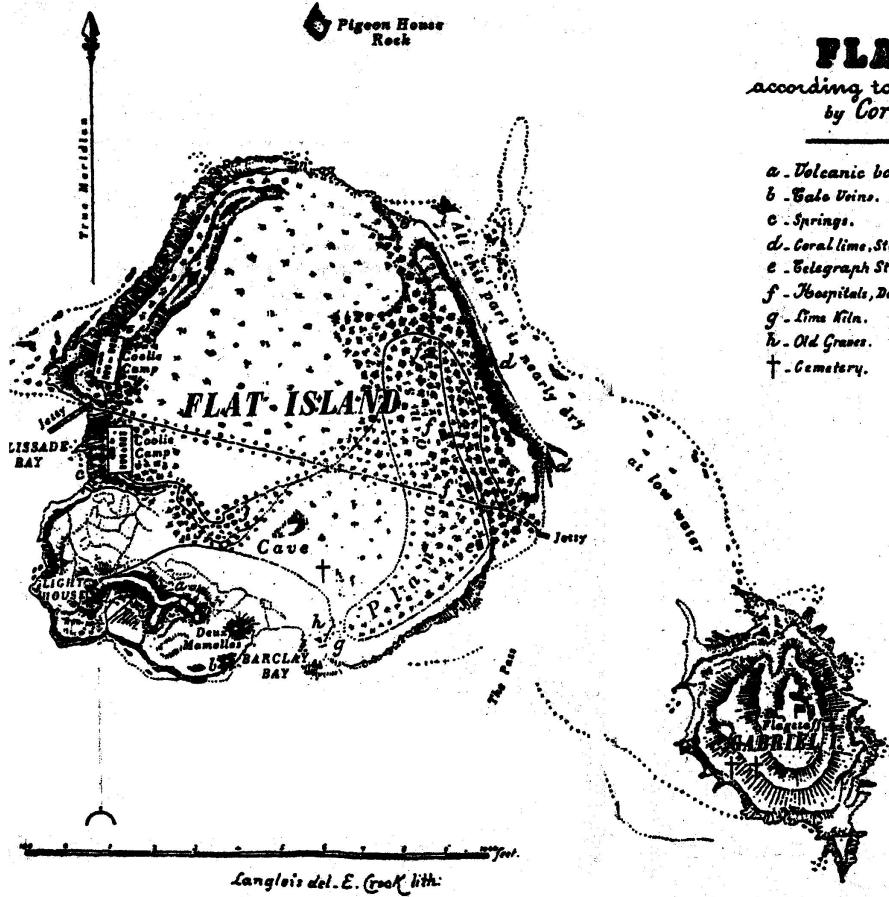
chitanka.info

Названието **пет звезди** не е случайно — в тази своя поредица издателство „Хемус“ представя по пет специално отбрани произведения, характерни за днешния облик на дадена литература. Успоредно с френската „петорка“ започна и друга — скандинавска...

Истински съзвездия, бляскови, озарили небосклона на изящната словесност в съответната страна или континент, а нерядко и в целия свят.

Жан-Мари Гюстав лъ Клезио е без съмнение един от най-ярките представители на съвременната френска проза, чиито основни произведения са познати и на българския читател.

За романа „Карантината“ са характерни най-добрите черти на творчеството му: философска дълбочина, епическа разгърнатост на сложния, но интригуващ сюжет, неповторими образи. Това е книга, която ще допадне и на по-ширака публика, не само на ценителите на високохудожествена литература, както потвърждава и големият й международен успех.

FLAT ISLAND

according to the Surveys in 1851.
by Corby Geo^t Surveyor.

- a - Volcanic boulders, Extinct Crater
  - b - Gato Veins.
  - c - Springs.
  - d - Coral lime, Stone rocks.
  - e - Telegraph Station.
  - f - Hospitals, Doctor's, Superintendant's, etc.
  - g - Lime Kiln.
  - h - Old Graves.
  - + - Cemetery.

Langlois del. E. Crook lith.

ВЕЧНИЯТ ПЪТНИК

Ето го, влиза в опушеното помещение, осветено от газени лампи. Отваря вратата и фигурата му се откроява за миг върху правоъгълния нощен мрак. Жак така и не го забрави. Грамаден, главата му почти опираше о горния праг, с дълга чорлава коса, със светло, детинско лице, с дълги ръце и широки длани, личеше си колко му е неудобно тясното, закопчано догоре сако. И най-вече онова диво изражение, злият поглед на сближените очи, замъглени от пиянство. Застана неподвижно на вратата, сякаш се колебаеше, после взе да ругае, да заплашва, да размахва юмруци. И в помещението настъпи тишина.

Мисля си как дядо ми за пръв път е видял Рембо. Било е в началото на 1872 година, през януари или февруари. Мога да определя датата заради смъртта на Амалия и заради посещението на майор Уилям при търговеца на божещини и уредник на погребения на партера на сградата, където е живял, на улица Сен-Сюлпис. След като скъсват с Патриарха и биват прокудени от имението в Анна, Антоан и Амалия напускат Мавриций в края на седемдесет и първа година и се настаняват в Париж, в квартала Монпарнас. През онази зима в Париж било зверски студ, из Сена плували късчета лед. Амалия не била напълно излекувана от треската след раждането на Леон. Може здравето й да се е влошило и допълнително от скарването с Александър. Умряла от пневмония в последните дни на януари. Леон нямал още и годинка. Дядо ми Жак бил само на девет. Вероятно чично му Уилям го е водел със себе си, когато са влезли в кафенето на ъгъла на улиците Мадам и Сен-Сюлпис. Чичото сигурно е сметнал, че възрастта на Жак е неподходяща, за да влиза при търговеца, докато избират венец. Оставил го е в кръчмицата да седи с чаша греяно вино.

Дотогава Жак не е напускал Мавриций. Всичко във Франция му се струва великолепно и застрашително, пететажните сгради, грохотът на файтоните по настилката, влаковете, високите комини на

обществената баня в Монпарнас, които бълват черен дим в сивото небе, преспите сняг край градинките и най-вече хората, многолюдната, плътна тълпа, която се бута, бълска, бърза. Бледи, брадясали лица, шапки като кюнци, подплатени пелерини, бастуни, гети. Жените носят безброй фусти, корсети, рокли, манта, върху мъничките им глави с големи кокове са забодени чудновати шапки с воалетки. Жак навярно се е гушел до чичо Уилям и ръчицата му се е губела в лапата на великана. Не е разбирал странния акцент на хората в този град, не е знал какво да отговаря на съседските момиченца. Те са казвали: „Ама че е глупав!“ Наричали са го щурчо, смотльо. В дните, преди майка му да умре, той е бил почти през цялото време с чичо Уилям. Ужасно е да слушаш как майка ти се задушава, да гледаш пребледнялото ѝ лице и разпилените по възглавницата прекрасни черни коси. Антоан е направо смазан. Накрая Амалия е неспособна дори да разпознае момчето си и малкия. Тя бълнува. Смята, че е отново в къщата на своя баща на брега на Хугли и чака под навеса на верандата кога ще започне да вали.

Майор Чарлз Уилям се настанява в апартаментчето на улица Сен-Сюлпис над магазина за божещини, за да бъде по-близо до Амалия — Евразийката, както са я наричали в нашия род. Откакто брат му я приbral, след като я открил да скита из гората край Аллахабад през време на войната със сипайте, тя станала член на неговото семейство. След смъртта на брат му Амалия била любимото му и единствено дете. Когато починала през онази зима, той за малко не умира. Остава в Париж да се грижи за двете момчета, защото Антоан не е на себе си. После се оттегля в Лондон. Днес нищо не се знае за близките на Уилям. Драматичната смърт на Амалия е разкъсала всички връзки.

Родът Аршамбо е вече прокълнат. Наистина, ако не е бил сблъсъкът с Патриарха, събитията е можело да протекат другояче. Амалия е щяла да остане в Анна и ние щяхме да имаме земя, произход, отечество.

През онази зима всичко в Париж е мрачно. С пристигането си Антоан открива, че по-голямата част от доходите му — а именно онези от наследството в Анна — са пропилени. През годините, прекарани в Париж след сватбата, той е харчил, без да мисли. Искал е да смае Амалия, да смае себе си. Ограбили са го съмнителни печалбари, посредници, нотариуси. Антоан е бил мечтател. Основното му

занимание е била поезията, литературата. Вложил е средства в небивалици. Несъществуващи зеленчукови градини, железопътни измишльотини. Далеч от Мавриций той е открит, без ризница, съвсем беззащитен. Пък да не забравяме и омразата на Александър Аршамбо към този полубрат, явил се неканен на шестата му година и нямащ нищо общо с него — безгрижен, повърхностен. Александър дори не е трябвало да се бърка. Когато брат му е започнал да пада, той просто е наблюдавал отстрани сгромоляването.

И тъй, в края на януари 1872 година, докато Амалия умира, майорът отвежда Жак на улица Сен-Сюлпис и го оставя в кръчмата на ъгъла срещу магазина за божещини. Жак неведнъж се е спирал пред витрината на този магазин (със собственик Шове) и е гледал удивителните, малко страшнички предмети — разпятия, статуетки на Девата, медальони, венци, черни мраморни площи. Стопанинът дори го заговорил един ден, докато той чакал изостаналия чичо Уилям. Възрастен плешив господин със сини като незабравки очи, Жак никога не е виждал такива. Кръчмата от другата страна на улицата изглежда съмнителна. Когато остьклената врата се отваря, от нея се носи шумен говор, ехтят смехове. Но майорът е постоянен посетител там. Обича да поседне, да пийне грязно вино, да пафка с лулата, приглаждайки дългите си черни мустаци.

Дядо Жак никога не ми е говорил за това. Накрая, когато вече живееше на Монпарнас, той бе мълчалив човек, който палеше цигара от цигара и четеше безкрайно вестника си, без да се занимава с детето, тоест с мен. Каквото съм чул, било е от баба ми Сюзан. Тя обичаше най-много да разказва приказки. Повечето бяха измислици за една хитра маймунка на име Зами. От време на време обаче подхващаше и по някоя истинска история. Тогава ме предупреждаваше: „Хубаво да внимаваш. Сега ще ти разкажа нещо вярно, без да прибавям каквото и да било. Когато имаш деца, трябва да им разправиш същото думичка по думичка.“ Много обичах баба Сюзан. Беше сравнително дребна, пълничка, имаше хубаво лице с изящен нос и малка уста и сиви очи, уголемени от очилата за далекогледство. Белите й коси бяха късо подстригани, нещо удивително по онова време. Твърдеше, че била първата, която тръгнала с такава прическа. Бях четиринадесетгодишен,

когато умря — през петдесет и четвърта, шест години след дядо. Много се натъжих. Влязох в стаята със спуснати завеси, където тя сякаш спеше — все така чиста и светла в украсения месингов креват. Докоснах челото и страните ѝ — ледени. Искаше ми се отново да видя светлосивите ѝ ириси.

Тъкмо тя бе запазила всички книги. Когато дядо се върнал за последен път на Мавриций през 1919 година да доуреди нещата след смъртта на Александър, помолила го да вземе всички книги. Повечето бяха събираны от Антоан на млади години в Париж и останали след замирането му във вила „Комета“ (наречена така, защото била построена, когато преминала голямата комета през 1834 година, тъй че върху надстройката ѝ имало дървена гравюра на прословутия метеор) в три огромни махагонови библиотеки. Към всевъзможните поетични сборници, философски трактати и пътеписи тя била прибавила собствените си книги, любимите си поети — Шели, Лонгфелоу, Юго, Ередиа, Верлен. Понякога ми четеше стихове. Имаше нежен и топъл глас, пълна противоположност на плътния тембър на баща ми. Майка ми много обичаше да я слуша. Тя казваше, че Сюзан е трябвало да стане актриса. Любимото ѝ стихотворение бе „Fata Lorgana“ на Лонгфелоу.

*O sweet illusions of Song
That tempt me everywhere,
In the lonely fields, and the throng
Of the crowded thoroughfare!^[1]*

Не съм го забравил. Веднъж, след като ми прочете: „В сърцето ми сълзи, а над града ръми...“, тя ми разказа какво се е случило през онази вечер на улица Сен-Сюлпис, когато Амалия умряла и дядо ми влязъл в кръчмата. Било е привечер, тъмно, може да е валяло. Вече не съм уверен в подробностите, струва ми се, че развихрям въображението си, че добавям лични спомени, не спазвам заръките на баба. Когато дойдох за първи път в Париж с майка си — напуснахме Лориан и заминахме при баща ми, демобилизиран след войната, — беше пак по това време, градът бе пак така опустошен, дъждът шибаше мрачните улици, носеше се лъх на сивота и бедност, на печки,

в които навлечени старци горяха каквото им падне — дъски, хартии, въглищен прах.

Понякога имам усещането, че това са си мои преживявания. Или че аз съм онзи Леон, погълнат от небитието, за когото ми разказваше Жак, когато бях дете. Затоплената, опушена кръчма, лютият мирис на тютюна, парливият дъх на абсента. За деветгодишно момче — все едно да премине през портите на ада.

Майорът отвежда Жак до една маса в дъното. Тук се яде бобчорба с хляб, пие се грязно вино. Повечето редовни посетители са студенти от Латинския квартал, бъдещи медици или художници, обитаващи ателиетата на улица Фалгиер, към Монпарнас. Навсякъде има и разни скитници, млади пройдохи, облечени като казаци, пропаднали жени, но те не притесняват чично Уилям — и все пак, бива ли да се оставя на подобно място малко момче, даже да е такъв зверски студ. Майорът обаче е свободомислещ антиклерикал. Одобрил е брака на осиновената дъщеря на брат си само защото Антоан не е приличал на големите муни от Мавриций — egoисти и конформисти.

Антоан се оженва за Амалия, без да разсъждава. Влюбва се в тази красива, мургава, екзотична девойка, която среща на кораба и която отива във Франция да изкарва курсовете за детски учителки. Евразийка, че и с английско име. Когато се завръщат на Мавриций, за да се настанят в къщата в Анна, в насърко потегнатата вила „Комета“, Амалия веднага осъзнава грешката си. Успява да издържи почти десет години, защото Антоан се инати, отказва да проумее положението. Въобразява си, че още има права, че може да взима решения, да избира, да се налага на брат си. Няма представа, че вече е изгубил всичко. Захарната фабрика е ипотекирана, процентите от бъдещите реколти няма да стигнат, за да се покрият дълговете. На Амалия ще да й е станало ясно веднага, инстинктът ѝ е подсказал, че никой тук — особено пък Александър и стълбовете на „Нравствения порядък“^[3] — няма да прости на Антоан лекомислието и безгрижието му. Когато са потегляли отново за Европа с новородения Леон, Антоан може и да е вярвал, че ще се завърне. Тя е знаела, че нещата са окончателни. Сякаш вече е долавяла в себе си мразовития полъх на смъртта.

Проумях всичко това много по-късно, когато Сюзан вече я нямаше, та да ми разказва приказки. Жак седи до масата в дъното на заведението, ококорен. Странно е, че от другата страна на

кръстовището е магазинът за божещини, в който майорът избира венец за Амалия. Когато той се връща, на масата вече са оставени паничка бобена чорба и две купи греяно вино. Майорът е много едър и силен, смуглъл като циганин. През онази вечер сигурно му е особено приятно в кръчмата заради крясъците, заради гръмогласните впиянчени поети, заради шутовщините и богохулствата на бъдещите медици. Той сочи на Жак един мъж, седнал в другия край на помещението, пълничък, дребен, пооплешивял господин с добре поддържана брада, който пуши дълга лула. „Виждаш ли? Този човек е Пол Верлен, велик поет.“ Тъкмо тогава вратата на заведението се отваря рязко и на прага застава млад мъж, младеж с детско лице. Висок е, с някак жестоко изражение, очите му са замъглени от алкохола. Крещи, ругае и заплашва от прага, предизвиква посетителите като панаирджийски борец, размахва юмруци. Двама келнери се опитват да го изхвърлят, ала той ги изблъска, удря ги. Жак е изплашен, притиска се към майора, притулва се зад него. Безумно замъгленият поглед на младежа, застанал до вратата, гръмогласните му изблици просто изпълват притихналото помещение. После седналият насреща брадат господин се изправя. Облечен е с дълго, елегантно пардесю и носи грамадна фльонга вместо вратовръзка. Пристипва спокойно към вратата, заговаря младока. Никой не чува думите му, но той съумява да го укроти. Улавя го под ръка и излизат заедно в мрака. Преди да тръгнат, младежът се обръща. Косата му е разрошена, сакото му е разпрано на рамото. Взорът на близко разположените, плашещи очи отново обгръща присъстващите, после двамата се отдалечават, подир тях остава само мигновеният леден полъх, плъзнал отвън в помещението. „Кой е той?“ — пита Жак. „Той ли? Нищо особено, нехранимайко.“ Сигурен съм, че баба Сюзан се бе изразила така, когато бе станала дума за Рембо: нехранимайко. И все пак много пъти ми е чела стиховете, написани от нехранимайкото — странна музика, която не разбирах напълно, замъглена като погледа, обгърнал помещението на кръчмата.

През осемдесета година, седмица преди да отлетя за Мавриций, потърсих кръчмата, в която дядо ми е видял нехранимайкото. На ъгъла на улица Мадам наистина има магазин за религиозни утвари, тъкмо над него било жилището, наето от майор Уилям. На отсрещния

тprotoар, малко преди ъгъла, забелязах някакво овехтяло, запустяло заведение с ниска врата и с онези стари кепенци, които се откачат и окачват вечер върху витрините. Искаше ми се това да е пивницата, където майорът е отвел дядо ми, пропадналата кръчма, в която през онази вечер Верлен се е срещнал с Рембо. През цялата първа седмица на юни крачих по парижките улици, сякаш не съм бил там от юношеските си години. Времето беше разкошно, по прозирното небе се гонеха облаци. Жените носеха летни рокли, масите пред кафенетата бяха претъпкани с народ.

Минах по всички улици, където е бил Рембо, видях всички места, където е живял — улица Кампан-Прюомиер, от която не е останало нищо, Латинския квартал, улица Мосъ-льо-Пренс, улица Сент-Андре-де-з-Ар, улица Серпант, къщата на ъгъла на Отфьой, Отел дю Лис с ръждясалия железен фенер, осветявал навсярно пътя му, фасадите на къщите, които е гледал той. Дори наех стая в хотел „Клюни“ на улица Виктор Кузен — тясна стая на последния етаж с почти долепени стени и огъващ се под. В мечтите ми това бе стаята, заемана от Рембо през онази 1872 година, когато всички в Париж са го отхвърляли. Същите стени, същата врата, същият висок прозорец с изглед към двор и към покриви, тъкмо тук го е разбуждало следобедното слънце. Крачих разсейно по улиците, без да виждам колите, без да поглеждам хората, сякаш наистина се докосвах до изначално време.

Тогава Жак и Леон са били заедно, двама неразделни братя, единствени живи свидетели на една отминалата епоха, които година след година са се срещали през време на отпуските чак до 1891, когато се завръщат на Мавриций и скъсват. Годината, в която Леон завинаги се е превърнал в Изгубения.

Тук, по тези улици, е вървял напролет Рембо, преди да се отправи към своето пътуване във вечността. Вечер впиянчени скитници все тъй наместват по площад Мобер картонените си подложки и заспиват, люлени от шума на колите. Може би единствено те наистина се докосват в сънищата си до несъществуващото вече време. Те са все тъй неподвижни, а той, пътешественикът, е обиковил всички земни краища. Когато е зарязал всичко и е потеглил към Аден и Харар, към прегарящото до кости небе, Жак и Леон са израствали, учели са се да живеят в самота. Леон наизустява „Пияният кораб“,

„Гласни“ и „Седящите“, които Жак е преписал за него в ученически тетрадки. Вече е мечтаел да замине, вече е знаел. Знаел е, че един ден ще отида там, ще се завърне в къщата в Анна — не като човек, който си възвръща имуществото, а като нов човек, обжарен и той от небето и от морето.

Сега го разбирам. Всичко е започнало в кръчмата на Сен-Сюлпис една вечер през зимата на 1872 година. Така се преобразих в Леон Аршамбо — Изгубения.

На улица Сен-Жак номер сто седемдесет и пет открих Абсентената академия. Красива сграда с олющени стени и многоскатов покрив, чиито плочи на места са заменени с нагъната ламарина. Академията се е превърнала в пакистански ресторант. Входът е със същата изметната врата, влиза се направо в дългото, тъмно, наклонено помещение. Край една маса кухненски работници пакистанци белят тиквички и репи над някаква тенджера. Поглеждат ме подозрително. Питам ги:

— Как се е наричало по-рано това място?

Не се и надявах да ми споменат Абсентената академия. Единият обменя мисли с другите и ми отговаря:

— Тука по-рано се е назвало „Голямото солено“.

До ресторантчето има портал, който води към голям, запуснат вътрешен двор, настлан с павета. Там в един ъгъл седи мургаво момче, диво като скитащ котарак. През онази зима опияненият от абсента Рембо се е бил тъкмо в този двор с въображаеми противници, може да е седнал точно в този ъгъл и да е задряпал на калдъръма под мрачната уринна роса с гръб, опрян в стената.

Крачех из тия улици, сякаш сънувах с отворени очи, мъчех се даоловя отгласа от онзи неотщумял живот. Същият гняв замъгляващепогледа ми, върху лицето ми бе легнала изкривената маска на погубеното детство, косите ми бяха спълстени безсънно, гърбът — болезнено превит. В Париж съм мимоходом, за няколко часа след толкова години на път, след като скъсах с Андреа — изреченото и стореното помежду ни е непоправимо, — преди да поема с друг

самолет към края на света. По улиците около Сорбоната, пред кафенетата има студенти. През юни Париж е същинска магия. Златисти прашинки навсякъде, цветен прашец, слънчеви лъчи и отблясъци в косите на момичетата. А по мен още е полепнал прахолякът от лошите пътища в Колумбия, на Юкатан. Калта от реките на Панама е засъхнала в косите, по дрехите ми, червен пясък скърца между зъбите ми. Когато се озовах в канцеларии на културната служба в Мексико и се кандидатирах за преподавател на договор в Кампече (предишният загинал при разчистване на сметки между хомосексуалисти), дежурният енарх^[4], дребен господин с костюм в колониален стил и раирана вратовръзка, ми каза кротко: „Всеки ден пристигат такива като вас, с раници на гърба, искат ми пари или работа, после си тръгват и повече не ги чувам.“

В Латинския квартал не е останал никой от студентските ми години. Паветата от май шестдесет и осма са заменени с асфалт. Има задръствания. Влаковете, обслужващи околността, са живи одрани, седалките от изкуствена кожа са изписани с маркери и нарязани с ножчета. Никой не ме забелязва, от време на време изпитвам усещането, че съм станал невидим. Кой ли има нужда от мен? Не знам защо, отидох до Роаси да погледам как излитат самолетите. Когато бях десетгодишен, баба Сюзан ме заведе до Бурже. Обичаше да гледа как самолетите бавно се издигат в небето. За нищо на света не би се качила на такова нещо. „Никога няма да се завра в такъв калъф за пури.“ Ала ѝ харесваше да ги наблюдава как отпътуват. Днес по летищата вече нищо не се вижда, но все пак мирише на път. И названията: Делхи, Банкок, Брюксел, Рио, Дакар. Като планетарна музика, космическо песнопение. Пренощувах на една пейка там, сякаш се канех да отпътувам на другия ден. Като че ли съществуваше някакво „някъде“. Така реших да отида до Мавриций.

Ето го, броди по улиците на града, гневът помрачава погледа му, ето я тънката, прибрана долна устна, заради която брадичката натежава (Изабел също имаше този недостатък), ето ги чорлавите кичури, затиснати под кръгла шапка, каквито носят индианците аякучо. Подкованите обуща чаткат по настилките на улиците Виктор Кузен и Серпант. Още отсега Париж му е тесен — все тия улици, все тия

сгради със спуснати завеси на прозорците, все тия безизразни лица, тия мъже, напомнящи невежи патриарси, тия кепета, шапки, перуки, високи яки, колосани нагръдници, рединготи, жилетки, панталони с щипки, жълти геги, направени по поръчка лакирани боти, бастуни-шпаги и черни чадъри. И нима поезията не е работица като за буржоа, нещо като уравновесен бюджет, черен тефтер за вписване на *assets* и *liabilities*, активи и пасиви? Е, с малко полети, викове, въздишки, пориви и вълнения. Тук-там краестишия, сложни рими, анжамбами, цезури. Във винарната на улица Мадам гласът на Артур обозначава всяка строфа с „Мамка му!“ Той вече не е забавен. Дразни. Плаши. Вратата се отваря, откривайки нощта — тесен, нисък отвор, като дупка на невестулка, — и ето го прав, дете-гигант със стиснати пестници и потънало в сенки лице, с разрошени коси и вехто селско палтенце сечно отпрани ръкави, защото той се бие всяка вечер, крещи богохулства и мръсни ругатни, заканва се да повали всеки, който го доближи. Присъствуващите мълчат, боят се. Това е истинско, силно, тъмно чувство. Не ветрец за мелниците, нито тежки и сложни рими, „ах“ и „ох“ и сладък мириз на холандски тютюн. Тъмносините очи плъзват взор през очите на моя дядо, влизат се в него (и през него в мен) и не му е писано да се отърве от тях. Врата, открила нощта, пиян млад негодник, предизвикал околните. И нищо повече чак до Аден.

Баба ми Сюзан — тя чете „Пияният кораб“ или „Лятна зора“ със същия глас, с който чете стиховете на Лонгфелоу. Поезията на нехранимайкото. Ангелско лице, щръкнала коса, зъл, мътен поглед, който някак не се спира върху нищо, върху никого. Отхвърлящите го тесни, тъмни парижки улици. Дворовете на многоетажните сгради — западнали керван-сараи, където прокудени хорица спят върху парчета картон. Мъглата, която обгръща сутрин долината на Мьоз в Шарльовил. Студът, безмълвната сивота на небето, враните по полята с цвекло. Нима човек може да се излекува, да се освободи от това? Невидимо небе. Париж като капан. „Ах, но какво ще правя там?“

Именно за Леон Аршамбо си мисля. Изгубения, разбунтувалият се срещу „Нравствения порядък“ и Синархията, който после заминава с любимата си и никога не се връща. Когато Антоан умира от енцефалит през осемдесетте години (може би 1884?), Леон е на около

дванадесет. Жак вече е заминал за Лондон да учи медицина, вероятно живее при майор Уилям. Леон е на пансион, отначало в Лориан, после в Рюей-Малмезон при знаменитата госпожа Льо Бер. В безсънните нощи пристъпва през спалното помещение до високите зарешетени прозорци, надвиснали над пресъхналия двор, за да слуша грохота на морето.

Под влиянието на своя преподавател господин Моро — който е обучавал и Жак и за когото баба Сюзан ми говореше, сякаш ѝ е бил познат — чете поезия, Ришпен, Ередиа, Бодлер, Верлен, стихове на Рембо от броеве на „Ла Бог“, преписани от Жак: „Поразените“, „Търсачките на въшки“, „Седящите“, сонета „Гласните“, а „Спящият в долината“ е от антологията от 1888 година, баба ми твърдеше, че го научила заради Леон. Преписал „Пияният кораб“ в ученическата си тетрадка от „Прокълнати поети“ — господин Моро купил сборника още щом излязъл — и си го повтарял едва ли не всяка вечер като молитва. Също и забранените стихове на Бодлер, които изчел последната пролет в часовете по реторика. „Прокълнати жени“, „Сатанински песнопения“, „Врагът“:

*Как боли! Час след час ръфат този живот
и сърцето гризе безпощадният Враг,
и от нашата кръв става крепък и горд!*

Поне за Леон градът е тесен. Щеглите на къщите сякаш се забиват в тялото му, устремените в далечината булеварди са същински остриета. Пурпурен скреж застила кейовете. Може би през онова лято и той като мен прекарва дни наред затворен в хотелска стаичка близо до гара „Сен-Лазар“. Излиза само нощем да поброди из околните улици до площад Бланш или пък към Монмартр — да види как Париж се задушава от собствения си дъх. През онова лято (началото на август деветдесета година) Жак пристига и го отвежда в Англия. Иска да го запознае със Сюзан Морел, която е от Реюнион и за която току-що се е оженил в Лондон. Заедно пътуват с влак до морето, до Хейстингс. Баба ми ми е споменавала само веднъж за това лято. Може би защото за щастието няма думи. Един път каза нещо за безоблачното небе, за топлия вятър, за морските бани, когато са придвижвали кабинки на

колелца до вълните. Вечер оставали вън или пък сядали на вълнолома и Сюзан четяла стихотворения, „Birds of Passage“ на Лонгфелоу:

*Black shadows fall
From the lindens tall,
That lift aloft their massive wall
Against the Southern sky...^[5]*

Също и на Бодлер:

*Люби морето ти, свободният човек!
Та то е образ твой... и пр.*

Навярно за пръв път той се чувствува силен, усеща топлота, любов, опознава семейната близост. Лежат тримата на каменистия плаж, Сюзан е между двамата братя. Леон обляга главата си върху мекото рамо на Сюзан, вдъхва уханието на нейните коси. Един летен миг — нека погледат следите на болидите над морето, в черното небе. После всичко ще се срине.

Впрочем, доколкото разбирам, началото е именно в Париж. В кръчмицата на улица Мадам, на чийто праг се появява залитащ, пиян и разчорлен юноша, сипещ ругатни, с помътен от безумие поглед. Като че ли след това започват блуждаенията, загубата на къщата в Анна, краят на рода Аршамбо. Този образ е запечатан от Леон и чрез Сюзан достига до мен. Нося го в себе си днес, той е свързан с живота ми, заключен в паметта ми. Какво остава от вълненията, мечтите и копнежите, след като изчезнем? Човекът от Аден, отровителят от Харар имат ли нещо общо с яростния младеж, нахълтал една нощ в кафенето на улица Мадам, плъзнал мрачен взор по едно деветгодишно дете, което ще бъде моят дядо? Аз крача по тези улици, слушам как токовете ми тракат в нощта по Виктор Кузен, по Серпант, по площад Мобер, по улиците на Контрескарп. Оня, когото търся, вече е безименен. Не е дори сянка, диря или призрак. Той е вътре в мен като трепет, като желание, като порив на въображението, като усилен

сърдечен ритъм, като повик за летене. Пък и утре заминавам със самолет за другия край на света. За обратната страна на времето.

---

[1]

*O, сладък поетичен блян,
навред ме изкушаваш,
и сред самотните поля,
и сред улична гълчава!...^[2]*

(Англ.) — Б.пр. ↑

[2] Стиховете в книгата преведе Венелин Пройков. ↑

[3] Така Наполеон III нарича привържениците на традиционната монархия. — Б.пр. ↑

[4] От гръцки, иронично — служащ. — Б.пр. ↑

[5]

*Сенки скрити
хвърлят липите,
като зид стърчат сърдити
пред небето южно...*

(Англ.) — Б.пр. ↑

ОТРОВИТЕЛЯТ

Мисля си за морето при Аден — такова, каквото са го видели дядо ми, Сюзан и Леон от палубата на „Ейва“ през онази сутрин на 8 май 1891 година, огледално гладкото море под безоблачното небе. В осем часа вече е горещо като в пещ, четиридесет и един градуса на сянка — и това е само предчувствие за следващия сезон. Представям си пътниците по горната палуба, привилегированите, дето имат достъп до шезлонги и до лекия бриз, от който водата се бърчи, а също и останалите, имигрантите, арабските търговци, налягали по долната палуба, натъпкани из задушните коридори.

Какво ли е накарало Жак и Леон да се качат на корабчето, което осигурява транспортната връзка с брега? Оръфен пейзаж — нос Стиймър, голият хълм със стърчащия сигнален стълб, извивката на Кресчънт, редицата бели, варосани постройки и претруфената сграда на Телеграфната компания в края, недовършената дига в средата на залива, полуразрушен ponton от дънери и късове застинала лава, към който рибарите привързват гемиите си.

Може би скуката, усещането, че са затворници в обкръжения от вода град, безкрайният четиридесет и осем часов престой, докато помощник-капитанът наблюдава разтоварването на стоката, сноването напред-надад на лихтера, който откарва до pontona чувалите с брашно и картофи, щайгите с ябълки, топовете с английски памучни платове, безценните калъпи сапун.

Корабчето представлява голяма, бърза лодка, управлявана от шестима сомалийски моряци. Придадено е към пристанището и вмества значително количество подлежащи на повреждане стоки, инструменти, лекарства. Жак е седнал на една от пейките към носа, както се полага на лекар, облечен в безупречен сив костюм, с нахлупена панама. Леон се е наместил върху сандъците — гологлав, по риза. Гледа металносинята, езерно спокойна вода, която се плъзга край обшивката, и черната линия на близкия бряг.

Сюзан не е дошла. Още от Суец топлината я измъчва. Задушава се в нощта. Пожелала е да остане на палубата до сутринта въпреки прииждащите откъм брега комари. Вятърът се спуска върху корабчето и от него очите ѝ парят като от треска. Призори тя докосва ръката на Жак, спящ до нея на дървената палуба. „Дишай дълбоко, вдъхни... Вълшебно е!“ „Ейва“ е навлязла в залива Аден, без те да забележат. Сега бризът, който полъхва откъм сушата, е утринен, свеж, носи уханието на пустинята. „Така ми се иска да сме отново на път, в открито море.“ Сюзан е нетърпелива още откакто са се качили на влака в Марсилия. Прилошава ѝ от „Ейва“ — боботеща, смърдяща на грес грамада от осяно с винтове желязо. Временните престои са ѝ безразлични. Тя очаква Мавриций, острите върхове, описани ѝ от Жак, които се издигат над хоризонта и достигат чак до облаците. Иска да се обвърже с тези места.

През онази нощ тя се взира в звездите над Червено море. Небето е с цят на индиго. „Толкова е красиво...“ Жак ѝ назовава съзвездията, показва ѝ най-светлата звезда, близо до хоризонта: Алдебаран. Дори се сеща за запомненото в детството име на индийски и го казва на Сюзан — *Рохини*.

Сега тя спи гола в каютата под мокрия от пот чаршаф. Когато двамата тръгват, е целунала Леон с думите: „И да не се изгубиш!“

Леон, който е отпред в лодката, усеща как очите му парят. Кожата на лицето и ръцете му вече е почерняла от слънцето. С къдравата си коса навярно прилича на млад юнга индиец. И той няма търпение да стигнат до целта, да стъпи на земята, където е роден. Такъв си го представям аз, с искрящи маслиненочерни очи. Не вяли като на рода Аршамбо, а разпалени от трескавата страст към приключения, която е изгаряла Евразийката.

По самия бряг е разположена дълга широка улица, която възвива на изток чак до нос Стиймър. Над търговските и митничарските сгради, над складовете и болницата се откроява черният ръб на кратера. По-нататък се виждат, загатнати в сивата мъгла, изсечените като с брадва пусты хълмове на Арабския полуостров, пясъчноожълти, с по някоя изпъкваща тук-там бяла ивица глинеста почва. Невъобразима жега. Едва осем и тридесет е, а въздухът вече трепти над града и над прашните кейове. Хамалите са започнали да разтоварват лихтера, струпват сандъците на пътя, пред понтона. Навсякъде прахоляк, муhi.

Гигантски насекоми, подобни на оси, бръмчат около щайги с ябълки. Застанали встани носачи чакат с ръчните си колички. Те са едри чернокожи от племето иса, единственото им облекло са раздърпаните набедрени превръзки, по телата им има тънък слой от нещо, наподобяващо брашно. Зад тях, скрити под големи черни чадъри, се виждат фигурите на хората, които са представители на цивилизацията в Аден, или поне минават за такива — търговци араби с бели платнени дрехи, английски офицер от здравния корпус, неколцина представители на европейски фирми като „Люк Томас“, „Пенинсълар & Ориентъл“, на Морски съобщителни линии.

Жак и Леон вървят по кея. Навярно един мъж е привлякъл вниманието им със странния си вид дори в това отдалечено място. Пълен, около петдесетгодишен, облечен с черно сако и сив панталон, носи жилетка, колосана яка и вратовръзка въпреки жегата. Освен това единствен той не се крие под чадър. На главата му има широкопола сламена шапка, а под нея се подава носна кърпа, спусната тъй, че да пази тила. Ала погледите на Жак и на Леон се насочват най-вече към брадата му. Необичайна, дълга, широка, пищна, катраненочерна, със сребърни нишки. Застанал малко встани от арабските търговци, мъжът наблюдава разтоварването, поглаждайки брадата си. Дори не е погледнал двамата пътници, слезли от „Ейва“ да се поразтъпчат.

Търговците разпознават своите сандъци, оглеждат ги заедно с помощник-капитана на „Ейва“, после се разпореждат, говорейки тихо, а разпорежданията им веднага се предават от надзирател — сердар, както вероятно го назовава мислено Жак, — който разпределя задачите и разпраща хората с количките по крайбрежната улица до складовете.

По това време на деня има суетня из пристанището, която навярно доста се различава от нощната застиналост под необятното небе, смущавана единствено от воя на кучетата. Между сандъците припкат полуоголи дечурлига с надеждата да докопат плод, изпаднал от някоя щайга. Те направо танцуваат около Жак и се опитват да си изпросят някоя монета. Викат: „One thaler! One thaler!“ Или може би: „One dollar!“ Жак раздава малко дребни пари и децата се разбягват с крясъци.

За да се измъкнат от тях, а може би и за да се преместят на почист въздух, Жак и Леон крачат покрай залива чак до началото на пътешката, по която мулетата се изкачват към височината в края на

носа, където са кариерите. Седнали в сянката на сградата, заета от „Пенинсълар & Ориентъл“, те съзерцават ширналото се пристанище с черния и неподвижен корпус на „Ейва“. Човек би го сметнал за останка от корабокрушение, ако високият комин не бълваше пушек.

От другата страна на полуострова е стената на вулкана, която се спуска към морето, ръбът на кратера е разрушен. Когато корабът е пристигнал призори, Жак е станал безшумно и по палубата е отишъл до кърмовата площадка. Облегнат на фалшборда, капитан Боало е посочил на Жак огромната канара, издигаща се над водната повърхност: „Това, господине, е планината Шум Шум, вероятно най-известната скала в света след Гибралтарската.“ И е добавил: „И двете са английски владения.“

В тишината на Аден има нещо възхитително и същевременно злокобно, което навярно смущава Жак и Леон, сякаш преминават през някакво непонятно изпитание.

След трескавото суетене около заминаването — мравунякът на марсилските кейове, бълсканицата на гарата и във влаковете, грохотът на потеглящите параходи, носен от хладния априлски повей, принудителната близост с други хора през време на пътуването — Аденският залив с черната планина и гладката си вода създава усещане за нечовешка необятност, от която сърцето на Леон започва да бие по-силно, а погледът му се замъглива. За Жак този престой е само миг по пътя, водещ обратно. Може би той си спомня всичко, прашните кейове, мириса на машинно масло, движещите се пироги. Леон обаче го преживява за пръв път. Тук за него започва онova, което е търсил — нещо ново, прекъсване на пъпната връв с Рюей-Малмезон, отхвърляне на детството. Тук е и морето, за което му е говорил Жак, морето на Анна, което кипи и бълска брега при О-Буйи. Човек се чувствува, сякаш е на сал, откъснат от целия останал свят. И очите на Леон блестят заради неразгадаемата тайна на морето, на ослепителната светлина, на жегата в пустинята. Той смята, че почти е стигнал до целта, че е пред прага, че една крачка го дели от неговата обетована земя. Преди заминаването Жак му е подарил подвързан скицник и Леон рисува онova, което вижда — извивката на залива, нос Стиймър, белите постройки, фигурите на разтоварачите, понтона, към който е

привързан лихтерът сред рибарските ладии и пироги, черната планина, настръхнала в далечината като някоя развалина. На друг лист старателно изобразява „Ейва“ сред платната на гемиите, неподвижна по средата на залива.

Суетната по лихтера е стихнала. Оживилият се за миг кей отново е пуст. Слънцето продължава да пече, Жак и Леон излизат от склада на открито и поемат към носа. Първата сграда е Гранд хотел, едноетажна къща с ламаринен покрив, разположена навътре в попарена от сушата градина. По-нататък е редицата от търговски предприятия, представляващи белосани базалтови кубове с плоски покриви, а сред тях — незавършеният хотел „Йоръп“, имитиращ представата за дворец. В сянката на портиците от фалшив мрамор Жак разпознава мъжа с черния редингот и сивия панталон, когото са забелязали преди на кея и който поглежда внушителната си като на пророк брада.

Как е разbral, че Жак е лекар? Навярно е попитал помощник-капитана Сюсак, преструвайки се на безразличен към хората, слизащи тук само по време на престоя. Дали изобщо се е представил? Във всички случаи името му не говори нищо на Жак и на Леон. Те дори не са го чули.

Мъжът разговаря с тях любезно, френският му е безупречен, без никакъв акцент, с нотка на провинциална превзетост. Обръща се към Жак така, сякаш месеци наред е бил лишен от всякакъв контакт със себеподобни свои съвременници. От обичайните баналности преминава към политическите трудности след убийството на император Жан и бунта на Менелик против италианските власти. Магазинът му представлява голямо, мрачно помещение, изпълнено от бръмчене на мухи, но вътре е хладно. Жак сяда на един стол и разговаря с търговеца, а Леон остава отвън да наблюдава сновящите в прохода носачи. Жак забелязва арабските и индийски служители, които разопаковат и описват стоките в сервизното помещение зад магазина. Има един сандък с френски вина, от друг сандък някакъв служител вади шевна машина с такъв вид, сякаш е съкровище. Търговеца като че ли е особено горд от този артикул. „Надявам се да продам много такива в Абисиния.“ После отваря дума за някакъв човек, един от съдружниците му, французин, който в момента бил в

болницата на нос Стиймър в очакване да замине обратно за Марсилия. Каза: „Много е зле, «Амазонка» ще пристигне тук чак след два дни, не знам дали ще го дочака.“ Жак си мълчи. Сигурно е нащрек. Сега си дава сметка, че търговецът го е заприказвал именно, за да му разправи за болния си съдружник и да си изясни положението му. Той ненавижда импровизираните консултации и няма никакво желание да ходи до болницата, за да преглежда някакъв умиращ, пък бил той и сънародник. Толкова е топло, че отиването дотам навсярно би обезсмислило благодатното въздействие на утринта, прекарана по кейовете на този нос. Освен това Сюзан вероятно го очаква. Търговецът обаче е настоящелен и е трудно да му откаже. Жак възnamерява да се отърве под претекста, че „Ейва“ скоро ще отплава. Понечва да изпрати брат си с корабчето, но Леон иска да го придружи. Няма да прекрачва прага.

Търговецът поема натам, все тъй нахлупил изумителната си бяла шапка. Жак го следва с нежелание. Не е попитал нищо, дори не си е направил труда да научи името на клетника, когото ще преглежда.

Когато влиза в тясната, нажежена стаичка, той наглася очилата си с жест, който е възприел в „Сейнт Джоузеф“, за да си придава по-авторитетен вид. Поразен е от вида на болния. Мъжът е още млад, много висок, измършавял като скелет, проснат в прекалено късото за него легло. Лицето му е костеливо, пожълтялата от слънцето кожа е опъната по скулите и по ръба на носа. Челото е набраздено от дълбоки бръчки, изпъстрено от тъмните петна, с които тропиците белязват светлокожите. Ала Жак е най-поразен от очите — сиво-сини, студени, умни, гневни. Болният е разпознал търговеца и още преди той да се е обадил, се надига напрегнато и го пъди: „Вървете си! Махнете се! Нямам какво повече да ви кажа!“ Търговецът обаче не се отказва, представя Жак — френски лекар, пътуващ към Мавриций, — а мъжът се изсмива: „И какво от това? Махнете се и го вземете със себе си! Вървете по дяволите!“ Гневният изблиг го е изтошил и той се отпуска отново на възглавницата.

Жак е учуден, че човекът не е с болнични дрехи. Облечен е като за път, с вехт, изцапан от прах сив панталон и с широка риза от небелено платно с дялани кокалени копчета, каквито се носят в Абисиния.

Единствено измъченото изражение на болния удържа Жак да не си тръгне начаса. Единият му крак е скрит под превръзка до средата на бедрото, на другия обаче има тежка, черна кожена обувка, все още покрита с прахоляк от пътищата, сякаш той ей сега ще стане и ще продължи да крачи. На белосаната стена до леглото е опрян дебел абаносов бастун, а зад вратата целият багаж е готов: кожена чанта с кайш за носене на рамо и грамаден кожен куфар, пристегнат с ремъци.

Търговецът сяда до леглото на единствения стол с изплетена от слама седалка. Като че ли е изтощен от горещината, бърше тила си с грамадната носна кърпа. Жак остава прав до вратата, сякаш всеки миг ще си отиде. Леон се е приближил, стои в коридора пред прага, не смее да влезе, само гледа. Търговецът отронва няколко банални забележки за времето, сушата и прочие, а отпуснатият на възглавницата мъж му отвръща, кривейки лице или с кратки ръмжения, гласът му е пресипнал сякаш от безсъние. Тук всичко е просмукано от страдание — белосаните стени, тесният прозорец с полуупритворени капаци, голият под, вехтото легло с метална рамка, в което мъжът лежи облечен, напрегнат, с глас, дрезгав като приглушен вопъл.

Дали името му изобщо е било споменато? Дали Жак го е чул? А ако го е чул, разпознал ли е в обезкръвеното, прекършено, вдървено от болката тяло яростния юноша, връхлетял преди двадесет години в една кръчмица в старата част на Париж и срещнал с мътните си очи погледа на деветгодишното момченце? Оня странен младеж, когото поетът Верлен отвел навън, в мрака, и който изчезнал, сипейки проклятия, а чично Уилям казал за него само: „Нищо особено... Нехранимайко.“

Сега си представям Жак прав в жестоко напечената от слънцето гола стая, където лежи същият младеж — вече мъж с изострено от болката лице. Може Жак да е разпознал за миг нещо, стоманеносиния блясък на очите, присвитата уста, тънката, сякаш прехапана от гняв долна устна, или пък ръцете, широките, възлести ръце на селянин, загрубели, осияни с петна от слънцето, същите онези ръце, разперили се заплашително и отблъснали келнера, опитал се да го прогони.

Търговецът не се е отказал от идеята си да подложи болния на преглед. Навежда се към него, промълвя няколко думи полугласно, но мъжът буйно се противи. Гласът му стърже, нисък и глух, той говори насеченно, несвързано. Споменава нещо за заговор, за лекарите, които искат да го подложат на ампутация, също и за работите си, за парите,

които са му откраднали в Африка, за друго, който трябва да плати на Менелик, та бабайтите му да не нападат керваните. Споменава за кучетата, които го подлудяват, които бродят денонощно около болницата, около него. Внезапно се укротява. Дори подмята иронично: „Впрочем съвсем безсмислено е да беспокоите господина. Откакто лежа, се чувствувам много по-добре.“

В тясната стаичка е станало още по-горещо, въздухът просто се е разширил и разпъва стените. Жак гледа потта, която е избила по челото на търговеца, стича се по страните му и мокри дългата брада. Търговеца е видимо притеснен, търси начин да се измъкне. Бърше се с кърпата, трескаво размахва индийско ветрило от санталово дърво.

Болният лежи и като че не забелязва това. Мършавото му лице си остава сухо, по ръцете и в късо подстриганата му коса няма и следа от пот. Очите му блестят тъй силно, че Леон дори се учудва. Той полекичка е влязъл в стаята и се е доближил до леглото. Жак също е някак омаян от сцената, като че в нея има нещо неустоимо. Мъжът продължава да говори сам за въображаемите си стоки, за ярдове английски памучни платове, за кълба индигови нишки джано, за *Lune*^[1], за турско червено, за цибетов мускус, за *Zebad*^[2], а най-вече за кафе, за проклетото кафе! Леон слуша тези страни думи, които мъжът изрежда, сякаш са най-важните на света, също и датите, на които потеглят кервани-миражи — април, март, бъдещи и минали дни, всичко се смесва, той реди цени, цифри, споменава бивни, пушки, талери все с този пресеклив, равен глас, като че диктува условието на непонятна аритметична задача. Когато търговеца се изправя, за да го прекъсне, болният повишава глас, тембърът му става метален, заплашителен, той удря с ръка ръба на леглото, сякаш да покоси нещо.

Търговеца иска пак да отвори дума за здравето му, но мъжът извиква: „Да, знам, всички сте се зарекли да ми отрежете крака!“ Отново се надига в леглото, очите му святкат гневно. „Аз обаче съм решил да се прибера цял. Трябва да се оженя във Франция, как според вас да си намеря жена, ако съм еднокрак?“

Отново се отпуска върху възглавницата. Прежълтял е, ръцете му са изпънати от двете страни, сякаш е покойник. Търговеца не издържа повече. Побягва, без дори да се сбогува с Жак и с Леон, които стърчат насред стаята.

„Боли ли ви много? Искате ли да ви предпиша опиум?“ Нещо странно звучи в гласа на Жак, нещо различно от лекарския тон.

За миг мъжът се вторачва в него със сивите си очи, сякаш се мъчи да си спомни. Вглежда се и в тъмнокосото мургаво момче, застанало до разтворената врата. Може би в този кратък миг се случва нещо, суровият взор поомеква, забулен от тъга или колебание. Мъжът не отвръща нищо, обляга се назад, затваря очи. Най-сетне изрича уморено, почти тихо: „Жаден съм. Искам малко вода.“ Той копнее за изворната вода на своя роден край, за водата от Рош, за жива вода, а не за лугавата, блудкова, мъртва вода от кладенците на Аден, пречистена в болничните резервоари. И понеже няма как да я получи, затваря очи и потъва в бляновете си.

Вече е обед, Сюзан навярно се е притеснила и наблюдава движението на съдовете в залива. Сандъците и бъчонките са разтоварени от „Ейва“, боботенето, идещо откъм машинното, се е усилило. Глухо и трептящо, то достига до болничната стая. Нос Стиймър е остров, затиснат от слънчевия пек. Белосаните стени и ламариненият покрив на болницата блестят с вълнообразна светлина, а в далечината Сюзан съзира ширналата се белота на солниците и арабските планини. Капитан Боало й е казал: „Имам добра новина. Тази вечер ще можем да отплуваме.“ Дали е доверил на Сюзан защо е толкова доволен от възможността за непредвиден престой в Занзибар, как има тайна среща със съпругата на един офицер и заради това пренебрегва заплахата от епидемия и забраната на Морските съобщителни линии? Ала Сюзан също е нетърпелива, така че не е помислила да му задава въпроси.

В болницата Жак се кани да си върви, улавя Леон за ръката, но младежът се възпротивява, иска да остане. Ето че се доближава до леглото, гледа лицето на заспалия мъж. Чул е не бълнуванията на болния, а разигралите се думи в тетрадката, където Жак е преписал стиховете — и то може би единствено заради Верлен.

*Свободен в парите на здрача виолетов,
пробивах небосвода като ален зид,*

*вълшебният му вид тъй скъп е за поета,
с мъх — слънчеви лъчи, с лазурна слуз покрит.*

През осемдесет и девета, когато напуска Рюей-Малмезон с тетрадката в джоба на палтото си, Леон е седемнадесетгодишен. Тези стихове се отнасят до него и само до него — дете, бродещо като изгнаник по парижките улици и мечтаещо открай време да се завърне отново на родния остров, при шепота на вятъра между филаосите, при звучащия като молитва вечерен крясък на птиците-рибари, при морето, което кипва в края на деня откъм Анна.

Ала как би могъл да разпознае изчезналия поет в това едро тяло, проснато върху болничното легло, това олекнало, прекършено от болката тяло с омотан крак, разпръскващ мириз на смърт в помещението? Мъжът отново е отворил очи. Сега е по-спокоен. Гласът му звучи ясно:

— Кога тръгвате?

— След няколко часа.

Той сякаш обмисля нещо.

— Да не беше проклетият ми крак, и аз бих заминал с вас.

Надига се в леглото. На Жак му минава през ума, че гърбът и задникът му сигурно са целите в струпей. За да премести левия си крак, е принуден да го хваща с две ръце като безжизнен предмет. Сивият крачол е бил срязан до средата на бедрото, за да бъде усукана огромната превръзка, която тръгва от коляното и стига до стъпалото. „Проклети доктори, зарекли са се да ме довършат!“ Той ръмжи никакви имена, Ноукс, Степън, болничния хирург. Искал да го прехвърлят в хотела на Кресчънт.

— Желаете ли да ви прегледам?

Жак се е решил да зададе този въпрос. Ала мъжът отказва. Отново замахва с ръка, сякаш разсича нещо.

— Не, не, не си струва.

Говори така, все едно че темата е незначителна. Жак се кани да си върви, но болният се надига съвсем, погледът му издава объркане. Като че ли му се ще още мъничко да позалъже болката и самотата.

С тревожен глас задава въпроси, за да задържи двамата непознати — стеснителния млад лекар и тъмноокото момче, което му напомня за овчарите от Харар. Впрочем дори не въпроси, той не чака отговори, споменава политическата ситуация във Франция, клането във Фурми, раздвижването на анархистите. Също и Тонкин, завладяването на Конго и Санга — искал да завърти там постоянна търговия. Изразява се крайно отрицателно за Менелик, за всички, с които си е имал работа — Барде, Савуре, Дешан, Тиан, който го ограничава, Илг, който му забива нож в гърба. Пощадява единствено изследователя Борели, с когото е пътувал. Жак вече се дразни, но Леон слуша омаян разсъдливото бълнуване на този мъж, равния му, натрапчив глас. После човекът отново се отдава на мечти. Разказва за нещата, които обича, за пътя към Анкобур, за планините в земите на черчерите, на оборрите и минджарите, за недостъпния град Антото. За студените нощи, за леда край пътищата призори, който пропуква под копитата на конете. В почервенялата от праха душна стая той бленува на глас за Харар, за мразовито и синьо зимно небе. И ето че внезапно е отново в Рош, в родния си дом, при майка си и сестра си, там водата на горния етаж замръзва върху тоалетната масичка в стаята му, той вижда през прозореца стелещата се по полетата мъгла, чува крясъците на враните.

Жак се е измъкнал на пръсти. Изчаква малко в коридора. Недалеч от вратата стои двадесетинагодишен чернокож младеж от Еритрея, облечен в също такава риза от небелено платно, с бял панталон. Опрял се е на стената и безмълвно гледа отминаващия Жак.

В стаята болният е спрял да бълнува. Отпуснал се е върху възглавницата, лицето му е като тъмно, сиво петно сред белотата. Леон се доближава до леглото, за да го погледа. Сега лицето на мъжа изглежда кротко, чертите му не са напрегнати. Може би в съня си той съзира мечтаната вода, ледените утрини, забравя болката, изпълваща болничната стая, която пласти, алена като жарава.

През този следобед Жак се връща на борда на „Ейва“. Корабът все още не е напълно подгответен, в крайна сметка ще отплава следващия ден на разсъмване. Изтощен от тази заран, прекарана на нос Стиймър, Жак е легнал на твърдата кушетка в тясната каюта и е

прегърнал Сюзан. Двамата дълго се любят, телата им са облени в пот сред аления полумрак. Леон е останал на пристанището. Той броди из пустите улички със скицник в ръка, без да открие нещо за скициране. Може би самите бели листове най-точно изобразяват кратера на Аден.

Мога да си представя жежкия, задушен следобед, червената светлина между стените на каютата, полускрития зад вехтото перде илюминатор. Струва ми се, че нося в себе си спомена за този ден, че тогава е бил заченат моят баща. Жегата тежи върху телата им, вкус на пот, биещи едно през друго сърца, все едно че заедно са потънали в огнен кладенец. Винаги съм си мечтал да бях заченат на кораб, спрят в пристанище на края на света, в Аден.

Жак не е споменал за Рембо. Без съмнение той изобщо не си е представял кой е този измършавял несрећник, проснат върху болничното легло, облечен и обут като пътник за никъде. Само е казал на Сюзан; „Видях един човек, който ще умре.“ Сюзан го е погледнала учудено. Жак никога не говори за онова, което е видял в Лондон, в болницата „Сейнт Джоузеф“, в „Елифънт & Касъл“. Тя пита:

— Ами Леон?

— Остана там. Каза, че щял да се върне с последната лодка.

Като че го виждам как крачи по Кресчънт. Слънцето е високо горе. Сенките по земята приличат на мастилени петна, стените направо заслепяват. Какво привлича отново Леон към болницата, към дългите коридори, из които бръмчат оси, към тясната стаичка, в която лежи болният мъж с яростното, напрегнато лице, с немигващите, непомръквачи сиво-сини очи? Лихтерът е вече разтоварен, всички магазини са затворени, кейовете пустеят. Търговците са се прибрали и обядват. Моряците спят в сянката на провисналите платна на пришвартованите гемии, хамалите са се събрали под сводовете край залива и пушат лули с хашиш. Леон ги подминава, стига до склада за въглища на Морските съобщителни линии и по-нататък, до фирмата „Люк Томас“. По прашния път към Маала, към кратера се движи единствена каручка, теглена от дръгливи мулета.

Няма друг признак на живот. Тук не се срещат нито птици, нито насекоми. Водата в залива е гладка, синьо-черна, над нея „Ейва“ се очертава като полупотопен палат от метал. Малко преди да достигне

до края на залива, Леон вижда кучетата. Цяла глутница в далечината, излезли са измежду празните постройки, движат се косо, долепили музуни до земята, прегладнели, като призраци. Когато Леон се обръща, кучетата се притаяват зад стените. После тръгват отново, следват го, неусетно се приближават. Внезапно Леон е обзет от страх. Тъкмо за тях говореше болният в бълнуването си. Скитащи, недохранени, бесни кучета, които обкръжават града, влизат в дворовете, бродят дори под прозорците на болницата. Кучетата от Харар, на които всяка вечер е хвърлял храна с отрова.

Когато Леон влиза отново в стаичката, Рембо не го познава. Жегата, задухата, прахолякът и болката изпълват помещението със светлина като зелени и червени пламъци. Младият чернокож галла, slab и строен в прекалено широките си дрехи, е седнал на сламения стол, където същата сутрин се бе настанил търговецът. По бузите му има странни белези, сякаш медни стърготини. Леон понечва да се приближи, но чернокожият се изправя и го спира безмълвно, само протяга ръка. Гледа го с жълтите си, спокойни, безразлични очи. Навярно смята, че Леон е един от лекарите, които се стремят да отрежат крака на неговия господар.

Болният бълнува, потънал в трептящия полумрак. Не креши, гласът му е все тъй еднозвучен, както когато пресмяташе, все тъй метален.

Не помръдва, отпуснат върху възглавницата, изпънал ръце край тялото си, левият му крак е прехвърлен настрани, сякаш се е мъчил да стане. „Тук са, под прозореца. Знаех си. Всеки ден все същото, и никой нищо не прави. Чуйте ги! Те са тук, под прозореца.“

Наистина Леон чува ясно дрезгаво ръмжене сред мъртвешката тишина в града. Това са истинските господари на Аден, те го обкръжават, проникват в него — призраци с пясъчен цвят, — прииждат от изсушените хълмове и долчинки, бродят по брега и търсят храна. Дошли от далечните планини на Абисиния, от хладните улици на Харар, кучетата са го проследили дотук, до тази забравена скала — кучетата, които отвличат малки деца и изравят мъртвците.

Леон върви чак до вечерта из улиците по нос Стиймър и търси нещо със скицник в ръка. Дали той, юношата, е разгадал същинската

самоличност на търговския пътник, който умира в болничната стая? Като че ли би могъл да прозре в разяденото от болката и засухата тяло изяществото на детето, танцуващо с думите, ироничния му взор, проникващ отвъд лустрото, неговата ярост. Не, заблуждавам се. Леон не го е познал. Никой не би го познал. Само кучетата са го усетили, надушили са го, сякаш излезли издън земя, дотичали са, призовани от недоловим сигнал, за да го измъчват всеки ден със своя вой.

На девети май призори боботенето на машините събужда Леон. Той отива бос по палубата до задната надстройка, за да погледне арабския бряг, който бавно се плъзга в полумрака. Жак вероятно е вече там, опрян на парапета, а очилата му са още замъглени от нощните изпарения. Те виждат заедно как скалата се отдалечава — острият връх на нос Стиймър, където още свети сигналната петролна лампа.

Големи морски птици следват парахода в небрежен полет и надават печални крясъци. Дневната светлина вече озарява пустинята и морето, над кратера се разстила огромно червено петно. Дали се сещат в този миг за человека, останал в болничната стаичка, за безсънно застиналия му поглед, за това, че той навярно е чул далечния звук от сирената на „Ейва“? Ето че и Сюзан пристига, загърната в японския си пеньоар, промъква се помежду им, прегръща ги и те забравят всичко при допира на още топлото ѝ след съня тяло.

В мига, когато „Ейва“ излиза от залива, на хоризонта се появяват възхитителните, някак нереални очертания на двата комина и надстройките на „Амазонка“.

---

[1] Видове цветни влакна. — Б.пр. ↑

[2] Видове цветни влакна. — Б.пр. ↑

КАРАНТИНАТА

27 май

Флат^[1] се намира на $19^{\circ}52'$ южна ширина и на $57^{\circ}39'$ източна дължина.

Той е на около двадесет мили северно от нос Нещастни, почти кръгъл е и по форма прилика на умалено копие на Мавриций. Въпреки названието му на югозапад върху острова личат останките на двоен кратер, чиито стени са се сринали откъм морето. Роден от грандиозната вулканична активност, повдигнала дъното на океана преди десет милиона години, отначало островът бил свързан с Мавриций посредством провлак, който бавно потънал в океана. На югоизток от Флат има островче, наречено Габриел. Срещу най-източната му точка стърчи базалтова скала с форма на пирамида, където гнездят морски птици: Пиджън Хаус Рок. По-далеч са пръснати други острови, които свидетелствуват за някогашната обширна суша: Кръглия остров, Змийския остров, а близо до самия Мавриций е Гънърс Кайн — Стрелковия търгъл.

Когато стигнахме до Флат, бе около девет и морето беше неспокойно. „Делхаузи“, стара шхуна, превърната в параход, плаващ под британски флаг, ни взе призори от пристанището на Порт-Луис, прехвърлихме се по трап, свързан направо с долната палуба на „Ейва“. Към обед шхуната хвърли котва югоизточно от остров Флат, но силният вятър и вълнението ни принудиха да изчакаме целия следобед. Най-накрая спуснаха две лодки, с които да бъдат прехвърлени пътниците. Лодките на няколко пъти за малко не се преобърнаха, докато пътниците се вкопчваха във висилките. Жак и Сюзан гледаха притеснено острова, край който бяхме спрели. Тъмната стена на вулкана, храсталаците по склоновете, грамадните базалтови плоскости около залива Палисейд, в който вълните се разбиват с грохот. Не забелязвахме никакъв признак на живот върху острова освен

мимолетната поява на понесен от вятъра гларус, който се изгубваше заедно със затихването на стържещия му крясък. Пътниците се тълпяха край висилките по палубата на шхуната. Неколцина европейци, мъже и жени, загърнати в одеяла, се криеха под чадърите си от плющащия дъжд. Разпознах на палубата мистър и мисис Меткалф, бизнесмена Веран и други, които не можех да различа. Останалите пасажери бяха индийски имигранти, качили се в Занзибар, повечето транзитно пътуващи от Индия. От трюма на шхуната сегизтогиз се чуваха гласове, подvikвания, детски плач. С това тъмно и надвиснало небе, с почти водоравно свистящия дъжд и разпенените талази, които се носеха по зеленото море, гледката напомняше корабокрушение.

До мен Жак се притискаше към Сюзан, погледнах го — блед, нездрав. И двамата бяха просто хипнотизирани от тъмната маса на острова и островчето, досущ като заблуден в бурята грамаден морски бозайник с малкото си.

В този миг усещането за надвисната катастрофа бе непреодолимо. Вулканът задържаше вятъра, който фучеше из залива, разпръскваше пяната на летящите в противоположната посока вълни, а черните облаци бягаха на юг с такава скорост, сякаш цялата земя се преместваше напред. Лодките, стоварили първите имигранти, вече се завръщаха от брега. Към един стълб на плажа бе привързано въже, което благодарение на една мауна се проточи до палубата на шхуната. Дори не успях да се запитам какъв е смисълът на тази операция: скоро специално устройство с макара прехвърли първите товари над вълните до брега.

Странно, видът на опънатото между кораба и острова въже сякаш успокои пътниците, струпани около прохода към платформата, която трябваше да ги спусне до лодките. След жените и децата дойде ред и на мъжете. Пътниците, от първа класа се смесиха с имигрантите и сред вихъра на бурята раси и привилегии бяха забравени. Наложи се всички да оставят по-голямата част от багажа си на борда на „Ейва“, тъй като предполагаемият престой не трябваше да бъде повече от няколко дни. Без да повишава глас пред разтревожените пътници, господин Алар дори спомена за неколкочасова карантина на остров Флат, преди да се уреди прехвърлянето до нос Каноние на Мавриций. Въпреки това някои си бяха взели нещата, мистър и мисис Меткалф

носеха кожените си дисаги с ботанически принадлежности, а имигрантите — вързопи бельо и торби с храна.

Лодките започнаха да сноват между шхуната и брега. Имигрантите, които възнамеряваха да си вземат всички вещи на Флат, за да не би да им ги окрадат, се отказаха, като видяха какво рискуват. Лодките не можеха да се приближат до брега на по-малко от десет метра, тъй като прииждащите вълни биха ги съборили. Пътниците трябваше да се хвърлят в морето, издебвайки падината между две водни грамади, и да се доберат до базалтовата скала, хванати за багажното въже. Стискайки своите вързопи, имигрантите едва не се издавиха. Един от моряците насила ги откъсна от багажа им — иначе при보ят щеше да ги запрати в дълбокото.

Скоро повечето пътници бяха на сушата. Жак и Сюзан слязоха последни. Жак си носеше лекарската чанта, както и чантата на Сюзан, а аз не взех нищо освен един скицник, автоматичния молив, принадлежал някога на Елиасен, и томчето със стихове на Лонгфелоу, което Сюзан ми бе доверила. Солената вода и дъждът ни бяха вкочанили, дрехите ни бяха залепнали за телата като мокри чаршафи. Когато се хвърлихме сред талазите, за да доплуваме до брега, морето ни се стори приятно топло. Една силна вълна ни изтика до базалтовата плоча. Едновременно се бяхме сетили за Хейстингс миналото лято, когато се къпахме в тамошното море.

Изведнъж слънцето проби и озари залива Палисейд. Изглеждаше огромен и страховит с извивката си в подножието на вулкана, поръбен от тъмна зеленина, която го засланяше от вятъра. Откъм дъното на пристанището се зададоха хора, индийски заселници. Навярно се бяха крили от дъжда под палмите и бяха наблюдавали нашето пристигане. Не се приближиха съвсем, а пътниците, посьзвели се след изпитанието, тръгнаха към тях. Сюзан бе застанала на самия бряг, обърната към морето. Гледаше отдалечаващата се шхуна, от чийто комин сред вихъра се отдели кълбо пушек. Жак обгърна раменете й. „Ела, да не стоим тук.“ Тя го последва неохотно. Дългата ѝ, измокрена от морската вода рокля бе залепнала за краката и за гърдите ѝ. Лицето ѝ бе напрегнато, развълнувано. Толкова дълго бе очаквала това пътуване, завръщането на Жак на Мавриций, в къщата в Анна. Не

можеше да си представи нищо по-лошо от това изчакване, от това корабокрушение край някакво брулено от вятъра и дъжда островче. Тя трепереше. „Ела да се скрием някъде.“ Хвана ни двамата и тръгнахме към селцето на кулитата.

Повечето пътници вече се бяха приютили в една голяма колиба с покрив от палмови листа над залива, близо до плантаците. Малко понататък имаше други къщи, наредени край главната улица. На плажа имигрантите се суетяха около докараните по въжето хранителни припаси. Бяха струпали вързопи и сандъци под навес от листа. Вълните бяха изтласкали до базалтовите плохи бъчонки с олио и индийци ги изтикваха на плажа. Всичко това се надзираше от странен, висок и слаб мъж, облечен с дълга роба, със светлосиня чалма, подпрян на бастун, който стърчеше над него. Тогава видях за пръв път сердаря Шаик Хюсein. Стреснах се от суровия начин, по който ни стовариха тук, защото той подсказваше не неколкочасово пребиваване, както ни бе уверен господин Алар, а подготовка за престой, чието времетраене бе непредвидимо.

Никога няма да забравя първите ни стъпки на Флат покрай залива Палисейд, към лагера на кулитата. Спускащият се здрач бе уплътнен от облаците, които погълъщаха последните слънчеви лъчи. Заливът Палисейд е обърнат на запад и аз можех да съзра пламналото небе през процепите между облаците над искрящото като лава разбунено море. „Изглежда тъй, сякаш е краят на света“ — промълви Жак.

Имигрантите се бяха добрали до селото и се бяха настанили по колибите. Сердарят ни пресрещна. Придружаваше го стар индиец на име Мари. Сердарят се преструваше, че не говори английски (така поне подсказа полугласно Жюлиюс Веран), и ни обясни с посредничеството на Мари, че било много късно да се настаняваме в европейския квартал на Карантината, от другата страна на острова. Посочи ни колибата, където трябваше да пренощуваме — дъсчена барака встрани от лагера. Селцето на кулитата се състои от дванадесет общи колиби, разделени от застлана с пясък уличка, на около три метра разстояние една от друга. Семейните двойки и самотните жени са в предните колиби, а ергените са в края на селцето.

Оттатък, в другия край на залива, живеят париите.

Бяхме напълно изтощени. Жак и Сюзан легнаха на земята, като опряха глави на просмуканите си от морска вода чанти, без дори да си направят труда да изсушат съдържанието им. Старият Мари донесе храна. Повечето пътници отказаха да ядат сухия ориз, напоен с рибена чорба. Аз си го излапах. Въпреки бушуващата все още буря въздухът в колибата беше задушен, престоял и влажен като в корабен трюм. Преди да излезе, старият Мари бе оставил една газена лампа, която поразсиваше мрака и осветяваше причудливо лицата на хората в колибата. Когато бяхме влезли вътре, един мъж, легнал на рогозка, се бе понадигнал на лакти. Ветроупорният фенер бе озарил мършавото му лице и блестящите очи. Може би бе промълвил дрезгаво някакъв въпрос на своя език. После бе легнал отново.

През цялата нощ дежурихме, за да си пазим чантите. Жак се страхуваше да не му откраднат инструментите. Наложи се да придружим Сюзан до отходното място в края на лагера — продълговата барака с дупки, изровени в земята, която вонеше тъй чудовищно, че предпочетохме да отидем до съседните ниви.

Посред нощ вятърът стихна и стана толкова горещо, че не можехме да заспим. На Жак му прилошаваше от миризмата на сажди и на пот, която се изльчваше от пода и от стените. Безшумно (вече се бяхме поддали на внушителното присъствие на сердаря) пренесохме чантите до вратата, за да спим на течение. От време на време върхлитацият дъжд ни измокряше, но усещането бе прекрасно. Освен това вятърът пропъждаше комарите, които вече бяха успели да ни изпохапят в дъното на колибата. Там заспахме тримата, прегърнати под един голям шал на Сюзан, който ни служеше за завивка, а до ушите ни долитаха свистенето на вятъра в шубраците и нестихващият грохот на вълните откъм базалтовия бряг.

Преди да заспя в мътната светлина на поставената до вратата лампа, видях профила на Жак, който се бе опрял на чантата си и гледаше навън, сякаш се мъчеше да различи небето. Чух как говореше безсмислици на Сюзан, все едно приспиваше дете: „Ще видиш, утре ще дойдат да ни вземат, корабът ще ни откара на Мавриций, ще нощуваме в Анна.“ Може би си мечтаеше на глас. Сюзан не отвърна нищо.

28 май сутринта

Ранно излизане за избягване на горещината. Суха камениста почва около Карантината, различни разновидности троскот, все ендемични. Житни растения: образци от *Panicum taxifolium* (фатак) и *Stenotaphrum complanatum* (едър троскот), и двете добри за фураж.

Тръни (по-точно аргемонии) и един бодил, от който открих образци в Maxe: *Lalvastum* (моравче), което чернокожите наричат *herbe bali* (метляна трева). *Sida rhombifolia*, друга разновидност на метляната трева, но без бодли.

В по-голямата си част тази страна на острова като че ли е превзета предимно от *Zoysia pungens* с жилаво стъбло и листа с остри като нож ръбове. Слаба почва, песъчлив вулканичен варовик.

В най-северния край открит образец от цитронела, *Andropogon schoenanthus*. Силно ухание. Знаейки колко полезно може да се окаже, извадих стрък заедно с коренчетата.

Всичко е великолепно на Флат — небето, морето, вулканът, застиналите потоци лава, водата в лагуната и очертанията на Габриел. Островът стърчи и се чернее самотно сред озарения океан — просто скала,шибана от вълните и ронена от вятъра, сал, претърпял крушение досами зелената линия на Мавриций. И все пак никое друго място не ми се е струвало тъй необятно и загадъчно. Като че ли границите му не се свеждаха до бреговите извики — за нас, затворниците, той се простираше отвъд хоризонта, до света на бляновете.

Още на следващата заран прекосихме острова и стигнахме до кварталите, предназначени за пътниците от Европа, до сградите на Карантината, гръмко наречени болница, къща на управителя, склад и пр. Половин дузина постройки, издигнати от циментирани късове лава. Настаняването бе почти също толкова жалко, както и в селцето на кулитата в Палисейд: никакви мебели, свещи или маслени лампи за

осветление, примитивни отходни места, завладени от храсталаците. На разположение имаше само вода от полупродънен резервоар, обитаван от хлебарки и ларви на комари. Поне бяхме изложени на вятъра, а и източната страна бе по-уединена — след душната нощ в Палисейд за Жак и за мен това си бе направо разкош. Бяхме шест души в основната постройка; Жак, Сюзан, аз, съпружеската двойка Меткалф, която щеше да се заеме с преподавателска дейност в анабаптисткия колеж в Бобасен, един бивш пощенски инспектор на име Бартоли и неописуемият Жюлиюс Веран. Двама души бяха свалени още преди нас и отведени направо в лазарета при вълнолома срещу островчето Габриел. Единият бе пътник, господин Турноа, другият — член на екипажа на име Никола, и двамата се бяха качили нелегално в Занзибар и бяха толкова зле, че санитарните власти в Порт-Луис бяха отказали свободен достъп на капитан Боало. Жак бе прегледал моряка Никола и бе споделил с мен, че открива у него всички симптоми на едрата шарка.

Жюлиюс Веран е точен пример за съмнителен спътник, за човек, с когото е по-добре да си нямаш работа. Всеки ден го срещах на палубата на „Ейва“, след като потеглихме от Марсилия. На средна възраст е, тип „хубавеляк“, с плътни мустаци и късо подстригана черна коса, с вид на гвардейски подофицер или на джамбазин. Прочу се с лошата си слава на кораба и всички го възприемаха като някаква карикатура. Комардия, женкар, самохвалко и мошеник — май се бе наложило да напусне Франция по спешност заради някакви далавери. Представяше се като търговец на едро, който отива в Порт-Луис, за да се заеме там с внос на френски вина. Жак още отначало се подразни от перченето му, от прекомерната му учтивост към дамите и от начина, по който целуваше ръка на Сюзан. Измисли му прякор — Веран-Неверан. А и близостта му с Бартоли — човека, за когото подозират, че е доносник на пощенските служби и че е уведомил британските власти за престоя ни в Занзибар — не допринася с нищо, за да го направи по-симпатичен.

Снощи, докато Жак се опитваше да поуспокои Сюзан, чух как Веран-Неверан се ухили. Когато го изгледах, сви рамене, и отиде да се излегне в дъното на бараката. В светлината на маслената лампа бялото му лице, пресечено от мустасите, изглеждаше невъзмутимо, но очите му играеха и проблясваха злобно. Дълго останах буден и го наблюдавах. Откъм земята се долавяше едно несекващо звуково

трептене, което не можех да си обясня — ту бавно и ниско, ту остро — и което се врязваше в ушите ми.

— Чуваш ли? — попитах Жак.

Той надигна глава и се помъчи да ме различи в тъмнината.

— Звука. Нещо като „джи-джи“, или по-скоро „джън-джън“...

Жак сви рамене. Сънят ме заля като потоп, който удавя всички погледи и заличава всички звуци.

Сердарят разпореди складът на Каратината да бъде зареден с ориз, сушена риба, мантека, масло и газ. До вечерта ни бе обещал и готовач, но времето през целия ден бе лошо и никой не се появи. Мари, старият индиец с надупчено от шарка лице и безизразен поглед на слепец, който живее до лазарета, ни даде две съвсем черни тенджери и трябваше някак да се оправяме с тях. Аз събирам дърва за огъня из горичките около Каратината. В едната тенджера приготвяме ориза и рибата, в другата преваряваме съмнителната вода от резервоара. Решихме да минем без помощта, обещана ни от сердаря.

Джон и Сара Меткалф организираха всичко с протестантски ентузиазъм, почистиха къщурката, преметоха, изтръгнаха буренаците, окачиха капак на единствения прозорец и завеса на вратата. После прочетоха откъс от Библията без особени церемонии, тъй като първият ден от пребиваването ни на острова се падна събота. През него заедно с Джон обследвахме околностите на Каратината, търсейки плодове и растения, които биха могли да се ядат. Джон Меткалф е запален по ботаниката. Носи в една чанта всичките си принадлежности — стъкленици с формалин, щипци, ножици и голям тефтер, с който не се разделя никога и в който вписва откритията си. Заедно с Жак и Сюзан ходим за вода до резервоара с кофи, измайсторени от срязани тенекиени бидони с промушени през ръбовете клони вместо дръжки.

Въпреки дъжда следобед отидохме до брега да видим дали шхуната няма да се върне. Морето бе гневно и зелено, а вълните — повнушителни дори от онези при пристигането ни. Вятърът ни обсипваше със солени пръски през лагуната. Облаците сякаш извираха от хоризонта като дим от исполински пожар. Над нас свистяха ледените струи на примесения с морска вода дъжд и се наложи да се приберем тичешком в Каратината, треперейки от студ. Аз се опитах

да разпаля огън, но вятырът вкарваше дима обратно вътре и не можехме да си поемем дъх. Чак ми домъчня за задухата в колибата през първата ни нощ в селцето на кулитата.

Само от няколко часа бяхме на остров Флат, а вече имах чувството, че сме прекарали тук дни, седмици. Часовете изглеждаха безкрайни, всеки миг бе различен, докато вятырът и дъждът ни тласкаха насам-натам и ни принуждаваха да търсим местенце, където да се приютим. Часове наред не бяхме продумали, очаквахме да чуем сирената на шхуната, която ще ни призове да се втурнем към залива Палисейд и да се прехвърлим на Мавриций. В края на деня времето просветна и аз изтичах до най-южната точка на острова, до края на плажа, откъдето зърнах появилите се за миг иззад облациите очертания на Мавриций — светлата линия над скалите и извисяващите се планини. После всичко потъна и настъпи нощта.

През следващите дни постепенно престанах да се интересувам от линията на хоризонта. Изпивах сутрин канче горчив чай, затоплен на огъня, и поемах на юг, към вулкана. Пътят не струваше, вероятно не бе използван от години. На някои места се губеше в шубраците и трябваше да прескачам от скала на скала, като от едната ми страна бяха бодливите храсти, а от другата — разбиващите се върху базалта вълни. А когато скалите ставаха прекалено заострени, търсех проход сред режещите като ножове треви.

Вятырът бе разпръснал облациите и слънцето за пръв път пламтеше сред пролука ясно синьо небе. Припомних си как бях очаквал всичко това — слънцето, морето — през изминалата зима в Рюей-Малмезон. В общото спално помещение в пансиона прозорците бяха като сиви правоъгълници, подрасквани от сухите клони на кестените.

Спомням си как една вечер чух морето. Беше известно време след смъртта на баща ми. Звукът бе тъй силен, тъй истински, че ме събуди. Тръгнах по нощница през спалното, стъпвах бос по студения каменен под. Звукът вътре в мен се усилваше, беше толкова оглушителен, че затиснах ушите си с ръце. Може би се страхувах, че ще загълхне като пресекнал дъх и ще остана сам в спалното. Пристыгих до вратата, натиснах бавно бравата, затваряйки очи, за да

чувам по-ясно. Студен вихър нахлу, когато тя се отвори, придружен от грохот на вятър и море, от птичи писъци. Стоях неподвижен на течението срещу пустия двор, едно момче на име Флешъо дойде и ме дръпна назад. Спомням си лицето му, изплашените му очи. Повтаряше: „Какво правиш? Какво ти е?“ А аз му отвръщах: „Слушай, слушай!“ Флешъо бе затворил вратата и звукът внезапно бе стихнал. Чак до тази нощ, когато с Жак и със Сюзан легнахме до вратата на колибата в Палисейд.

В подножието на вулкана морето е наситено синьо, каквото е навътре, с дълбочина, от която на човек му се завива свят. Тъкмо тук обичам да сядам всяка сутрин призори, за да гледам морето. Оправданието ми пред Сюзан бе, че следя дали няма да се появи спасителният кораб. Всъщност идвам тук, за да се опиянявам. За да слушам звука, който ме събуди, когато бях на тринадесет години и умря баща ми.

Морските птици се реят из пролива между остров Флат и придането му недоносче Габриел. Следвайки приливите и отливите, водата от лагуната се изцежда в морето или пък вълните проникват мощно през тесния проход. Тук за пръв път видях фаетоните, които летят тежко срещу вятъра, влачейки своите дълги опашни пера, подобни на червени ленти.

Върнах се, когато слънцето вече се опираше в хоризонта и по небето се разливаха червени петна. Искаше ми се да се изкача през храсталациите до фара, за да видя другата част на острова, откъм Палисейд, селцето на кулитата. Стигнах до ръба на вулкана прежаднял, обжарен от последните лъчи. Морето приличаше на ширнала се огнена лава, вятърът бе толкова силен, че трябваше да се държа за скалите. Минах по хребета на кратера чак до фара. Той представляваше малка кула, построена от късове застинала лава, белосана навремето, с полусрутена горна част, в която някога бе имало осветително отделение, навярно всяка вечер са палили вътре газена лампа. Повреден е от ураганите и явно никой не си е дал труд да го поправя. Фарът на нос Каноние навярно е достатъчен, за да сигнализира за опасността в този район. Не зная защо още същата вечер ме обзе мечтата да поправя осветителното отделение и да възстановя фара.

Може просто да ми се е искало да виждам сиянието му от дълбините на къщурката в Каратината, да го различавам сред надвисналите облаци.

Продължих до другата страна на кратера и се озовах точно над залива Палисейд.

Горе-долу в този час бяхме пристигнали преди толкова много дни (вече ставаха три, може би четири). Седнал върху къс лава, виждах острова такъв, какъвто се бе открил пред нас тогава от палубата в бурята, сред бушуващото море, с черния склон на вулкана и с дългата ивица суша, по която растат кокосови палми, та чак до северния край с Пиджън Хаус.

Загледах се в плажа, на който слязохме, в огромните базалтови площи, върху които се разбиваха вълните. По-нагоре бяха поляната, селището на кулитата, дългата бяла улица, по която се шляеха имигрантите. Нагоре, към отходните места, бе колибата, където бяхме прекарали първата нощ.

Тогава ни се бе сторило, че сме се озовали в корабокрушенски лагер, сред няколко съборетини от снадена шума в островно кътче с оцелели някак си жалки изгнаници. „Не ходете натам — бе казал Веран. — Може да ви нападнат, за да ви откраднат парите, часовника или дори дрехите.“ Семейство Меткалф прояви недоверие, но Сюзан се притисна изплашено към Жак. Пострайките на Каратината, целите от базалтови блокове, с тесни врати и прозорци, приличаха на укрепления, построени за отбрана срещу нападенията на индийците. В Палисейд всичко бе по-различно. Под вулкана въздухът бе спокоен и шумът на бурята не се чуваше.

Сега, щом ми остане време, отивам да гледам селцето на кулитата. То ми се струва много по-различно. Колибите са големи, хубаво построени, с онези покриви от преплетени листа, които навярно шумолят под напора на вятъра и са като дреха за закрила от дъжд и от слънце, а над входните врати имат навесчета, там жените и децата се настаняват по здрачаване, както в този миг, за да разговарят и играят. Улиците са чисти, прави и бели заради кораловия пясък. Долната част на къщите е варосана, прозорците са с кепенци и край стените никнат цветя. В този час сердарят вече е оповестил със свирката си края на работния ден и пред всички къщи е пълно с хора, мъже и жени, които се занимават с домакинските си задължения,

метат, чистят. Пред една от ергенските колиби бръснар остригва до голо едно момче. От мястото, където съм, мога да доловя миризмата, която се носи откъм откритите кухни. Тя е приятна, лека — миризма на хляб, на къри и магданоз, разстила се наоколо въпреки поривите на вятъра. Жените, омотани в своите сарита, са се наместили около огньовете. Ясно чувам гласовете, смеховете им. Чувам също животински звуци, врещящи козлета, дрезгаво се обажда петел. Всичко е нереално, удивително. Просто не мога да се откъсна.

Когато настъпва нощта, лампите грейват във вътрешността на къщите до другия край на залива, където е селцето на париите. Носи се музика, хората пеят, молят се, някой приспива дете. Червенеят се последните огньове, миризмата на сантал сякаш пронизва небето. Спомням си как Жак ми бе описвал навремето дългите вечери в Медина след селската работа. Песните около огньовете, танцуващите момичета. Сякаш всичко това е било в мен и най-сетне го преоткривам.

Проучихме с Л. западната част (в близост със старото гробище).

По брега събрани множество отлични екземпляри от прословутото балсамово дърво на остров Флат: *Psiadia macrodon*, с широки и дълги съцветия, с по 30–40 цвята във всяко. Най-вече *Psiadia balsamica*, особено ценена като лек срещу изгаряния, инфекции, антракс, отровни наранявания или ухапвания и пр. Яйцеобразни листа с по три нервюри, практически без дръжчици при тази разновидност. Ендемични прояви в Бурбон и на Сейшелите. Добре разпространена по този склон (за няколко часа избраоих повече от шестдесет разсада). Като че ли липсва разновидността *quinquenervia*.

В Палисейд животът върви според свирката на сердаря. И това го бях забравил. Навремето, когато ми разказваше за Медина, Жак ми бе описвал сигнала — далечен, много далечен, като приглушен звук призори. Всяка сутрин в просьница прозвучава острото изсвирване и призовава орачите на нивите, животът отново поема по своето русло, разлайват се кучета, развикват се деца.

Първият призив отеква още преди зазоряване, когато нощният мрак започва да изсветлява. Вятърът фути през покривите от шума в пренаселените къщи на Палисейд. Първата сутрин изсвирирането сякаш ни прониза — остро, студено и зло, то прокънтя, проникна вътре в нас, накара ни да настръхнем. Още беше тъмно, Сюзан се надигна, ала Жак я хвана за ръката.

— Няма нищо, това е сигналът на сердаря. Сега е време жените да станат.

Той не каза „сега“, а „сиа“, като креолците. Просто му се изпълзна неволно, като някога.

Зачакахме в сумрака. Лампите бяха загасени. Около половин час по-късно се разнесе второ, по-продължително и по-силно изсвириране, за да станат мъжете. Можехме да се надигнем и да отидем до полето зад отвратителните отходни места. Бе сива, дъждовна утрин, същинска зима.

От другата страна на острова, от Карантината, чувам утринния сигнал. Не мога да свикна с него, Сюзан също. Сепваме се всеки път, сякаш се отнася и до нас. Мрачното изсвириране долита през хълма и през плантациите, носено от вятъра, смесва се с шума на вълните. Винаги щом стане четири и половина. Сърцето ми се разтуптява, струва ми се, че съм в Палисейд, че чувам тупкането на босите крака по пътеката, хленченето на децата, че доловя мяриса на огъня, върху който кипва горчивият чай, леката мяризма на претопляния ориз. Тук, от другата страна на острова, в Карантината, за нас няма друго освен студ и самота, и плачливите крясъци на птиците по здрач. Изсвириранията на сердаря и гласът на мюезина понякога сякаш идат от друг свят.

Всяка сутрин, когато мъжете тръгват на работа, аз съм на поста си отгоре на вулкана. Работниците се придвижват в редици към плантациите над селцето. Други се отправят към подножието на вулкана и пълнят ютени чували с талк от откритата жила. Някои пък, надзиравани от аркоти, пренасят базалтови блокове за възстановяването на дигата на Палисейд, която следващият циклон ще разрушчи отново. Докато имигрантите работят, на острова настъпва продължителна тишина. Завиждам на тези хора за кротката им решителност, за търпението им. Жените са облекли дрипи, преди да излязат на полето. Наведени над земята, те махат черните камъни един

по един, събират ги в ракитовите си кошници и ги изхвърлят извън нивите. Ден след ден сред дивата растителност като неизлечима краста се разрастват парчета сива земя.

Вчера късно следобед Жак и Сюзан дойдоха при мен горе на вулкана. Жюлиюс Веран остана само миг, огледа плантациите и дигата и каза пренебрежително:

— Мравки!

Сюзан се учуди:

— За какво вършат всичко това? Какво ще правят с този талк, дето го събират? Ами дигата?

В отговор се чу гласът на Веран:

— Нали трябва да са заети с нещо! Не бива да се спират!

Струва ми се, разказа за инката, който бил разпоредил да ловят въшки. Сюзан не го слушаше. Тя гледаше зашеметена и изплашена лагера на имигрантите, където мъничките фигури щъкаха из залива Палисейд. Наистина отгоре селцето на кулитата изглеждаше чисто и подредено като мравуняк. Иззвирванията на сердаря и на аркотите се засичаха задъхано, ту остри и заповеднически, ту по-глухи, сливаха се с бученето на морето по скалите. Долових как Жак промълви извърнат, за да не го чуе Сюзан:

— Ние сме затворници.

На 29 май следобед

Проучването на югозападната част (залива при гробището) се забави поради лошото време и затрудненията.

Вятърът и стихиите са свели растителността край морето до пълзящи растения, бататрани и троскот. Поблизо до вулкана — папратовидни и житни.

Изобилие от *moreae*: *Ficus rubra* (тревисто) и *Cassytha filiformis*, „безкрайна лиана“ (твърде добро описание, проследих една, пълзейки между гробовете, до дължина почти дванадесет стъпки). Обикновен *Andropogon schoenanthus* по плажа и по кораловите възвищения. Също така *Andropogon nardus*, прочутият индийски нард със силно ухание на джинджифил.

В пукнатините многобройни образци *Adiantum* (*caudatum*, *hispidulum*). Първата разновидност преобладава, разпознава се по по-широките листа с причиняващ обриви мъх. Поради липса на дървета пълзи по цепнатините в почвата.

На завет, не по склона и не към залива, чудесни *pandanus* (*vacoas*), сред които и един *P. vandermeeschii*, който в Бурбон достига до 20 стъпки височина, тук — само седем. Както установих още с пристигането, разновидността *utilis* се среща често откъм северозападната страна. Би могла да бъде отглеждана от имигрантите за производство на чанти и сандали.

8 юни

Сега вече всъщност ми е все едно. Седмица, две, може би повече. Още няма цял месец. Достатъчно, за да свикне човек с непоносимото. Все така отивам до хребета на вулкана, повече вечер, за да се ободря от далечната гълъчка в селцето на кулитата, за да вдъхна миризмата на пущеците. Отказах се от намерението си да възстановя осветителното отделение на фара. За какво? Наистина е по-полезно да се поправи дигата. Онези, които се занимават с това, сигурно знаят, че един ден към нея ще бъде привързана мауната на здравните служби.

Идвам да гледам селцето на Палисейд заради спомените. Заради някогашните разкази на Жак в Рюей-Малмезон. Нощта, която се спуска над къщата в Анна, в Медина. Същите звуци, същите миризми. Слънцето хвърля коси лъчи върху захарните тръстики, завръщащи се орачи си подвикват, сякаш лаят: „Aya!“ Жените крепят мотики върху главите си, отекват гласове, деца се смеят. Високите комини на захарните фабрики стърчат в мъглата като някакви варварски замъци. Сред здрача пожълтялото море се блъска в черния бряг, разбива се в края на скалната линия. Нямах представа, че всичко това е било в мен — тъй истинско, тъй силно. Като че ли наистина съм го познавал — болка, спомен за сън, от който ми става и хубаво, и тежко. Значи, ето откъде ида: от сиво-зелената шир на захарните тръстики, сред които са се привели кулитата, от каменните могили, издигнати малко по малко от жените с изранени от застиналата лава ръце и обжарени от слънцето

очи. Ето я и миризмата на тръстиковия сок, парлива и сладка, прониква навсякъде, просмукана е в телата на жените, в косите им, смесва се с потта. Палисейд е завръщане към началото. Затова двамата с Жак потръпнахме първата сутрин, когато свирката на сердаря прониза нощта.

Сутринта, след като съм изпил черния чай, излян от тенджерата в очуканото тенекиено канче, вместо да изчакам претопления от Сюзан и Сара Меткалф ориз, се присъединявам към Джон, който прави ботанически проучвания по брега. Той не се чувствува затворник. Още от пристигането ни събира листа, цветя и зърна и ги суши внимателно на слънце върху скари, след като предварително ги е обработил с четчица, потопена във формалин. Упорито търси индигофера. Убеден е, че мястото ще подхожда отлично за плантация, която би довела до подобряване на жизнените условия на имигрантите под карантина.

Вървя по плажа, прескачайки от скала на скала. Навътре всичко е покрито с гъсталаци и троскот. Тук-там тревите са толкова високи, че човек затъва в тях до пояс. По цялата си дължина плажът е покрит с онова месесто пълзящо растение с широки листа и червени цветчета, което старият Мари нарича бататран, а Джон — ипомея. При пречупване от него потича прозрачен, лепнещ сок. Там, където никне, няма място за други растения. Откривам Джон най на север, точно срещу Диамантената скала. Така съм кръстил тази пирамида от лава, която се подава от океана, но Джон ми съобщи, че истинското ѝ название според картата на Адмиралтейството било Пиджън Хаус Рок — Гъльбарника. Гъльбите са всъщност чайки и гларуси, които непрестанно кръжат около скалата и я белосват с гуаното си. Пляскането на крилете им и дрезгавите им вопли се долавят въпреки грохота на прибоя. Водните пръскиискрят в утринната светлина. Представям си изригването на вулкана, което е изхвърлило този огромен камък посред морето преди милиони години, когато Мавриций е изникнал от океанските дълбини.

Оставям Джон Меткалф да се занимава с вероятно безплодното си издирване на дива индигофера, която да нарече на свое име, скривам се от вятъра във вдълбнатината на една скала и гледам Диаманта. Морето сякаш изстреляв отвесно ракети, припламват дъга

след дъга. Стоя неподвижно часове наред, просто съзерцавам морето, слушам пляскането на вълните, усещам солта, разпръсквана от вятъра. Тук нямам чувството, че положението е трагично. Тук човек може да забрави злокобните изсвирвания на сердаря, приканващи хората да се хранят или отмерващи сгромолясването на късовете лава, с които кърпят дигата. Може да забрави дори болните, затворени в лазарета, треската, която изсушава очите и устните им, и черната сянка на Габриел^[2], извисяваща се в очакване насреща.

Въпреки облаците слънцето пламти по средата на небето. Джон Меткалф се е завърнал в Карантината със събрани листа и корени. През останалата част от деня с помощта на Сара ще ги подрежда и описва. Оплаква се от главоболие и отпадналост. Жак смята, че е пипнал треска първата нощ в Палисейд. Нали се отървахме от комарите, като спахме до вратата, изложени на вятъра.

Като се връщах към Диаманта късно следобед, видях за пръв път онази, която по-сетне нарекох Сурявати^[3], слънчева сила. Дали наистина се казва така? Или й дадох това име заради царицата на Кашмир, на която била разказана историята на Урвashi и Пуруравас, в книгата на Сомадева, преведена от Трилони, която четох в Лондон през лятото преди заминаване ни? Тя вървеше по брега леко приведена, сякаш търсеше нещо, и от мястото, където бях — на малкия кей срещу Габриел, — имах усещането, че стъпва по водата. Виждах тънката ѝ фигура, дългата зелена рокля, през която светлината прозираше. Движеше се бавно, внимателно. Разбрах, че върви по скалната извивка, която свързва Флат и Габриел при отлив. Опипваше пътя си с крак, като че ли пазеше равновесие по ръба на невидима стена. Пред нея се простираше дълбокият мрак на лагуната, от другата страна се вихреше откритото море и запокитваше към небето облаци от пръски.

Навярно ме бе видяла. Въпреки това не се обърна към мен. Седнах на пясъка, полускрит от преплетените бататрани. Гледах я как се плъзга по скалата сред водата и ми се струваше, че отива навътре в морето. Наоколо нямаше хора, вятърът бе прогонил птиците от другата страна на острова, където носът бе преграда за стихиите. Като че ние бяхме последните обитатели.

Тя продължи все така по скалата, понякога се потапяше до пояс, изчезваше сред облаците пръски. Видях, че държи дълъг, тънък предмет, харпун, с който ловеше риба или вадеше миди или морски таралежи. Снижаващото се слънце очертаваше силуeta й на фона на притъмнялата вода, сякаш бе странна, непохватна птица. За миг от храсталаците зад гърба ми долетяха детски крясъци. После животински звуци, врешене, забелязах фигуранте на момчета, които гонеха козлете и ги замеряха с камъни. Девойката се спря насред лагуната, поколеба се, после се отправи към брега по скалните издатини, срещу прииждащите вълни. Само за миг го достигна и изчезна от другата страна на носа. Останах дълго на плажа с надеждата, че ще се върне. Водата в лагуната ставаше все по-тъмна, като метално огледало. Гледах островчето Габриел — тъй близко и същевременно непостижимо. Сърцето ми биеше силно, сякаш бях трескав. Със спускането на нощта комарите изскочиха от шубраците и се наложи да се оттегля към Карантината.

9 юни

Още призори се върнах на издатината срещу Диаманта. Джон Меткалф остана да лежи в къщата, изтощен е, втриса го. Когато излязох, стори ми се, че ме изгледа с упрек. Не прихванах много от ботаниката, не му помогнах да си подреди образците.

Диамантената скала ми допада със странната си форма на правилен двадесетостенник, изникнал от морето сред множеството птици, които го покриват с изпражнения тъй, че прилича на заснежен връх. Тук мога да забравя свирката на сердаря и мъчителната атмосфера на Карантината, разлаголстванията на Жюлиюс Веран. Предложих на Жак да дойде с мен, но той не иска да се разделя със Сюзан. От снощи има силен пристъп на треска. Не може да застпи от главоболие и е бледа, изморена. Жак й дава хинин на прах, разтворен в оризова вода — нали няма мляко. Когато излязох, седна до вратата с лице към морето. Но от това място може да види само черното било на Габриел.

Докато крача към носа, чувам прибоя. Звук, идещ от дъното на океана, от земните основи. Зная, че с отлива трябва да дойде и Сурявати. Чакам я на моето място, сред бататраните, в една падина

между скалите. Лагуната се изправя на запад като резервоар с изваден чеп. Скоро се появяват черните издатини на скалите, също и пясъчната дъга, достигаща до Габриел. Открива се основата на Диаманта, разядена платформа, заострена като корабен щевен. Вълните са поотслабнали. Дори вятърът вече не е толкова силен. Настъпва нещо като тишина, покой. Мисля си, че тъкмо сега температурата на Сюзан сигурно е спаднала, тя е полегнала на земята, положила е глава в ската на Жак. Най-сетне може да поспи.

Сурявати се появиха. Без колебание поема по скалата, макар че морето още не се е отдръпнало съвсем. Бърка в пукнатините с харпуна си, събира раковини и ги слага в торба, окочена на шията й. За да гази по-лесно из локвите, е повдигнала роклята си и я е завързала между краката като шалвари.

Крачи с лекота, без усилие, сякаш се плъзга. Когато се опитах да я последвам по скалата, водата бе мътна, с цвета на заснежено небе, водораслите, бълскани от вълнението, скриваха прохода от очите ми. Скоро се заблудих, водата достигна до кръста ми. Същевременно прибоят ме теглеше назад, към разбиващите се талази. С мъка се добрах до брега, като се вкопчвах в острите върхове на коралите. В далечината, насред лагуната, фигурата на девойката изглеждаше недействителна, въздушна. Морски птици прелитаха над скалата, фаетоните тракаха като кречетала. Тя се обърна за миг. Тъкмо се измъкваш от лагуната на плажа с издрани колене и ръце. Сурявати бе далеч, червената й кърпа засенчваше лицето й, но ми се стори, че се смееше. Сигурно съм изглеждал жалък с мокрите дрехи, със скъсания на коленете панталон.

Усещах болка в дясното ходило. Явно при бъхтенето си във водата бях настъпил морски таралеж и ми пареше ужасно. Същевременно морето придоиде отново и вълните пак започнаха да заливат кораловия риф. Вятърът духаше на тласъци. Не зная защо застанах на плажа и извиках девойката. Крещях: „Ехей!“ — сякаш би могла да ме чуе. Тя забърза назад. Също като мен бе забелязала, че се задаваше буря.

Когато излезе от лагуната, аз куцуках по плажа. Изгледа ме, като й казах: „Добър ден!“ Роклята й с цвета на море бе измокрена от вълните, тя бе свалила кърпата си и черните коси бяха залепнали по раменете. В торбата от вакоа, окочена на шията й, видях морските

таралежи, които бе уловила, а на върха на харпуна като дрипи висяха набодените урити. Забелязах най-вече очите ѝ, никога не бях виждал очи с такъв цвят — кехлибарено, топазено жълти, прозрачни и излъчващи светлина от тъмното лице. Тя дълго ме гледа, без да мигне, без страх, а сърцето ми биеше толкова силно, че не знаех какво да кажа.

Накара ме да седна на пясъка. Бодна харпуна наблизо, извади от торбата ножче, просто тънко острие без дръжка. Още преди да осъзнае какво се готви да направи, хвана десния ми крак и сряза закоравялата кожа в основата на палеца. Показа ми в шепата си мъничкото синкаво шипче.

— Имаш късмет, само парче корал е.

Тя посочи скалата.

— Тук е пълно с бодливи каленици.

Понеже стоях и я гледах, реши, че не съм разбрал думата.

— Вие ги наричате риби-скорпиони. От такива се умира.

Гледах я удивен, защото ми говореше на френски без акцент. Искаше ми се да я обсипя с въпроси, да я питам за името ѝ, защо е тук, откога, но тя стана, събра си нещата и си тръгна бързо, затича през шубраците. Изкатери се по гладкия склон в края на носа и навлезе в горичката от филаоси, която ни делеше от Палисейд.

Въпреки раната на крака си се опитвах да я проследя. Сякаш тя си играеше с мен, сякаш се бе скрила зад някой храст, за да ме изненада. А може би си въобразявах, че е дошла до скалата, за да ме види, да ме срещне отново. Струва ми се, че именно на мен ми хрумваха детинщини. Усещах как кръвта напираше в жилите ми, вятърът и светлината ме замайвала. Куцуках бос през гъсталака, а коленете и ръцете ми пареха.

След като минах през филаосите, внезапно се озовах срещу селцето Палисейд. Бях се доближил от северната страна, където живееха париите. Колибите им бяха от клони, укрепени с неснадени късове лава, палмовите покриви изглеждаха зле. Някои явно бяха доста стари, бурите ги бяха рушили многократно и всеки път бяха позакърпвани. Почти отвсякъде излизаха пушещи и пориви на вятъра ги усукваха. Зад колибите, в подножието на склона имаше обработена сива земя, в която никнеха зеленчуци, грах, фасул, изсушени от слънцето царевичини. Мършави кучета бродеха между колибите;

надушиха ме и заръмжаха. Едно от кучетата заобиколи отдалеч, за да ме доближи изотзад, заплашително озъбено.

Спомних си какво ме бе научил Жак като мальк. Казваше, че били думи на стария Топси, готвача от къщата в Анна: „Искаш воюващ с кучи, няма пушка, само камик тряба.“ Поговорка — всекиму своето, но в този случай ми се стори особено уместна. Грабнах остро парче лава и с вдигната ръка се оттеглих към моята страна на острова. На сердаря не му трябват граничари.

През онази вечер отново се качих на вулкана, за да погледам селцето на кулитата. Настаних се на завет под полусрутения фар и слушах как вятърът свири между камъните. От време на време валеше и морето беше бурно, със същия зелен цвят, както при пристигането ни. Небето притъмня още преди да се смрачи, сякаш някъде отвъд хоризонта имаше пожар. През воя на вятъра чух как изсвирването на сердаря извести на вярващите, че е време за молитва. Пред къщите под навесите блещукаха огньове. Доловях мириса на приготвяния ориз, сладката миризма на кимиона и подправките. Толкова дълго не бях ял, усещах същинска дупка вътре в себе си, дори леко потрепервах, като от неутолено желание. Исках да обхвата с поглед и другия край на улицата, където започваха бедняшките къщурки, където живееше Сурявати. Чаках да видя тънката ѝ фигура, когато тръгне към резервоарите за вода заедно с другите жени и деца. Тя обаче не се появи. Може би знаеше, че я дебна.

Върнах се в Карантината. За пръв път усетих треската, болка, която се зараждаше в раната на крака ми и пропълзяваше по цялото ми тяло, карайки всеки косъм да настърхва и всеки мускул да изтръпва. Жак се разтревожи: „Да не се разболееш?“ Прегледа ходилото ми, намаза го с метиленов мехлем. Сюзан ми даде да пия вода, дезинфекцирана с перманганат — нямаше повече чай. Очите на Сурявати блестяха в нощта, жълти като котешки ириси. Треперех, увит в шала на Сюзан. Заспах, когато вятърът утихна, а грохотът на бурята се превърна в далечен тътен.

* * *

На 10 юни следобед

Целия вчерашен ден лежах заради треската и зле прекараната нощ. Облачно. Проучването подновено на североизток. По края — *Casuarinae*, ниска растителност. Няколко акации на завет, по границата на варовика — *Pemphis acidula*: кичест храст с височина около три стъпки, единични цветове, свързващите опашки къси и мъхести. От подветрената страна — няколко неголеми бадемовидни, плодовете са с размерите на орех, много твърди черупки: *Terminalia catappa*. Групирани са в закътана долчинка, според мен изкуствено засадени. Най-голямото навярно достига дванадесет стъпки. Приблизителна възраст — тридесет или четиридесет години.

Съвпада вероятно с най-ранното заселване на острова (1856, първо установяване на Карантината на остров Флат).

Жак се върна от Палисейд потиснат и обезсърчен. Бе пожелал да провери здравословното състояние на имигрантите, тъй като според Веран-Неверан епидемията от едра шарка се разпространявала от другата страна на острова. Заедно с Бартоли стигнал до основата на кратера, а там се сблъскал с аркотите, които го спрели. С помощта на стария Мари Жак дълго, но безуспешно преговарял с тях. Работниците от плантациите взели да се събират и изведнъж Бартоли се уплашил. Дръпнал Жак назад. Каза, че разни хора крещели заплахи и хвърляли камъни.

Мрачна вечер. След душния следобед в сградата е настъпила мъчителна тишина. Маслената лампа странно озарява лицата с трепкащата си светлина. Жюлиюс Веран е застанал в дъното на помещението и се озърта неспокойно. Започва да държи пламенна и високопарна реч, която никой не слуша. Иска да реагираме, да „вземем мерки“. Мършавото му лице е бледо, пресечено от черните като запетайки мустаци, които подстригва всяка сутрин с ножица. От престоя на Флат изглежда още по-плешив. Сюзан го беше кръстила „Бел-Ами“. Само че белите дрехи, с които се перчеше в салона на

„Ейва“, са посивели от пяська, а джобовете на сакото му са провиснали.

Говори за заплахата от болестта. За карантината, която може да се удължи, за растящото напрежение в лагера на кулитата.

— Трябва да въведем правила. Положението ни е критично. Можем да разчитаме единствено на себе си.

Жак свива рамене. Веран му е смешен. Неуспял авантюрист и далавераджия. Жак си мисли, че той може би е един от мошениците, ограбили Антоан след настаняването му във Франция, един от хората, продали му акции от несъществуващи компании или земи, върху които не са имали право на собственост. От пръв поглед намрази Веран. „Не хващам вяра на сух, червив плод.“ Така му измисли прякора. Маврициански обичай.

На борда на „Ейва“ Жак го отбягваше. Всеки път, когато онзи се канеше да седне на нашата маса, ставаше. Това дразнеше дори Сюзан, но Веран сякаш не забелязваше. „В края на краищата остави го, нека се прави на дявол“ — казваше Сюзан, а Жак отвръщаше: „Дявол ли? Къде такава чест за него? Той е само дребно дяволче.“

Веран-Неверан продължава да ни залива с приказки. Обръща се към Жак, иска да му направи впечатление. Жак го притеснява, защото е лекар, а и заради името. На Мавриций всички знаят рода Аршамбо. Още е жива легендата за Александър, за Патриарха, страховития пръв крепител на „Нравствения порядък“, основателя на Партията на Синархията. Винаги съм се удивлявал, че въпреки бедите, които ни е навлякло това име, Жак все още се възползва от него. Веран-Неверан веднага разбра какво предимство му дава принудителният ни престой на остров Флат. Ние сме пленници на този скален отломък и Жак няма как да се измъкне. Веран може да говори — най-после дойде и неговият ред.

— Трябва да се организираме, ако искаме да оцелеем, докато корабът се върне. Може да прекараме тук дни, седмици наред.

— Какво предлагате? Да установим вечерен час? Военновременен закон?

Жак звуци хладно. Джон Меткалф е стъписан. Не му е съвсем ясно. Веран продължава. Насмешките са го раздразнили. Споменава за византийски закони, настоява да учредим доброволен отряд, да

поставяме хора на пост, да следим кой идва и кой си отива, да изолираме болните на Габриел.

Помните ли онова момче, дето го спуснахме в морето срещу Maxe? Твърдеше се, че е умряло от пневмония. Като че ли се умира току-тъй от пневмония за няколко часа! Знаете ли в какво състояние е морякът, дето го качихме незаконно в Занзибар! Другият пътник също е много зле и според мен няма да изкарат още дълго.

Въпреки изгарящата я температура Сюзан се надига. Тя е възмутена.

— Млъкнете най-сетне! Как може да говорите такива неща!

— Говоря истината и вие я знаете не по-зле от мен. От другата страна има много имигранти в същото състояние, с всички симптоми на едрата шарка, които са свалени от кораби, потеглили от Индия. *Докторе* (той набляга на обръщението „докторе“), вие видяхте ли ги?

Жюлиюс Веран знае чудесно, че Жак не е могъл да стигне до Палисейд. Лесно му е да тържествува.

— Аз ги видях, след като пристигнахме. Десетки са, утре може би ще бъдат стотици, няма ваксина. Тъпчат ги в колиби и горят труповете на плажа.

Сюзан потръпва. Чувам как пита Жак полугласно:

— Вярно ли е това, което казва?

Дошла е с Жак на Мавриций, за да се грижи за индийските имигранти, да създава лазарети, следвайки примера на Флорънс Найтингейл, а сега внезапно ѝ хрумва, че тъкмо тук, от другата страна на острова, има изоставени, болни хора, които може би умирят. Речовитостта на Веран-Неверан дава ефект — с тази смесица от насмешка и ужас, също и заради играещите му, хитри, зли очи.

— Не го слушай, той нищо не знае. Просто е луд.

Жак дори не си е направил труда да говори тихо.

Дали Веран го чу? Млъкна, лицето му остана безизразно, по него е изписана само безумната страст към насилие, безцелната ярост. Внезапно той напусна къщата и потъна в мрака. Вътре е тъмно. Имам чувството, че сме претърпели някакво поражение, че нещо в нас е разместено, разрушено.

Веран пося съмнението. Неволно се прислушвам към нощните шумове. Ами ако говори истината? Ако Шаик Хюсein тайно реши да

превземе Карантината, да ни избие до един в памет на измрелите на този остров, за да отмъсти за потиснатите?

Погледнах Жак. Лицето му изглежда напрегнато в светлината на лампата, изражението му е странно, не мога да го позная. Въпреки всичко, което казахме, струва ми се, че и у него се породи смут, че е завладян от обаянието на страха. Видях как стисна в ръка един камък, сякаш навън бродеше глутница кучета.

Тази сутрин въпреки температурата си Сюзан поиска да отиде до постройката на лазарета срещу кея, откъдето се тръгва за Габриел.

През по-голямата част от нощта тя не можа да спи. Беше разтревожена, развълнувана. Говореше за болните, за Никола и за господин Турноа, за изоставените индийци от другата страна на острова, за жените и децата, лишени от грижи. Искаше ѝ се те да дойдат да се настанят в Карантината, Жак да се грижи за тях, а тя да бъде милосърдна сестра. Властите не можели да ги изоставят, плантаторите от Мавриций неминуемо щели да се намесят, сигурна била. Възнамеряваше да изпрати доклад на губернатора. Искаше да пише на Флорънс Найтингейл. Накрая заспа помежду ни, както през първата нощ, когато се добрахме до Палисейд.

При пристигането ни в лазарета старият Мари, който изпълняваше задълженията на болногледач, бе на обичайното си място, седнал на камък пред вратата и дъвчещ бетелово листо. Остави ни да влезем, без да продума. Очите му са помътени от глаукома, а черното му лице е издълбано от дребна шарка. Затова и двамата мъже, легнали на креватите в лазарета, не представляват опасност за него. Казах кревати, но всъщност бяха одъри — прости сламеници, положени върху няколко дъски направо на земята.

С мъка разпознах старшия матрос Никола, когото бяхме взели в Занзибар. Когато се качи на борда на „Ейва“, имаше само лека температура — пристъп на треска според капитан Боало. За няколко дни якият, червендалест мъж се преобрази в пожълтяло, безсилно тяло, устните му се напукаха, а на челото му имаше хематом. Редом с него господин Турноа, търговец, дошъл на кораба същия ден, изглежда доста по-бодър. Когато влизаме в помещението, той се надига. Говори

нетърпеливо, гласът му има метален тембър. Смята, че мауната на санитарните служби е пристигнала и ще ги прехвърлят.

Когато Жак опровергава очакванията му, внезапно се разбеснява тъй, че Сюзан се стряска. Става, прекосява стаята и отива до вратата. Облечен е в сива нощница с отворена яка от лечебницата на „Ейва“. Залита бос по каменните плочи. Преди слизането всичките му дрехи са били изгорени.

За миг е обзет от някаква полууда, както стои на прага на лазарета, заслепен от слънцето и вятъра.

— Ей сега си тръгвам, прибирам се у дома, там ме чакат!

Къде ли е домът му? На хиляди километри, толкова далеч, че той може би дори не го помни.

Светлината пречи на очите му, пълни ги със сълзи, които потичат по носа, по бузите му. Сюзан се приближава, говори му кротко, опитва се да го убеди да влезе обратно, да не се излага на вятъра. Той обаче я подминава, без да забележи, върти се, сякаш търси нещо, вятърът издува нощницата и открива кълощавите му крака. После се отпуска, сяда, опрял гръб о каменината рамка на вратата. Говори си сам с глух, пресеклив глас, споменава за къщата си в Тарб, за жената и децата си. Сюзан сяда до него, опитва се да го успокои, а ние с Жак само зяпаме и се чудим какво да направим. Най-сетне Турноа става с помощта на стария Мари и се връща на постелката си — единственото му убежище.

Не казваме нищо. Сърцата ни са свити. Жак и Сюзан се върнаха в Карантината, а аз се отдалечих от лагера колкото можех по-бързо. Значи, докато ние сме чакали там, унесени в приказки, свади и игра на шах или в мечти за деня на избавлението, тук, само на няколко крачки от нас, и от другата страна на острова умират хора. Струва ми се, че още чувам гласа на Турноа, проклятията му, обърканите му спомени. Сякаш още виждам застинайлите, невероятно ясни очи на Никола. И сега в ушите ми звучи тежкото пълосване на момчето, чийто труп предадохме на свръхчестствено синия океан близо до Махе. Чувам и гласа на Боало, който издава нареждането си на „Ейва“: да не се споменава за това пред никого, абсолютно пред никого — и с него един ден ще бъде знаменит в историята на Съобщителните линии.

Почти тичешком се изкачих до ръба на кратера. Настаних се на моя пост, на завет до мазилката на полуразрушения фар. Оттам мога да обхваша с поглед всичко, залива Палисейд и селцето на кулитата, плантациите, дългата пясъчна ивица, служеща за връзка с островчето Габриел, и — далеч над морето — купола от облаци, надвиснал като мираж над планините на Мавриций.

11 юни

За да успокои Сюзан, Жак говори съвсем тихичко. Късно следобед е, лежим на земята до вратата, сгушени под големия бял шал с ресни. Сами сме в къщата. Джон и Сара навярно са заети да мажат своите листа с формалин, Бартоли и Веран-Неверан са на кратера в напразно очакване да се появи шхуната.

Времето е приятно, след бурния вятър са дошли пасатите. Небето е сякаш леко забулено в бяло. Усещам допира на заобленото бедро на Сюзан, усещам как ребрата ѝ мърдат, когато диша. Така беше и в Хейстингс миналото лято. Бяхме заедно на плажа, гледахме как плуват облаците и бляновете и ми се струваше, че нищо никога не би могло да ни раздели.

Въпреки годините, прекарани във Франция, въпреки живота в Лондон и болницата „Сейнт Джоузеф“ Жак все още говори напевно, не е загубил креолския си акцент. Когато го чувам, си спомням гласа на татко. Вечер той разговаряше с майор Уилям в апартамента на Монпарнас и аз задрямвах над чинията със супа, заслушан в гласа му. Жак говори за Медина, за къщата в Анна. Толкова време е изминало. Може би просто си измисля, също като бълнуващия господин Турноа.

— Когато по Коледа или през зимата, тоест през юли-август, се връщах от пансиона „Лъо Тури“, не можеш да си представиш какъв празник беше, прибирах се у дома, отново бях в стаята си, можех да тичам където си поискам из захарните тръстики, до саваната, до морето. Ще ти покажа как се стига. Имаше едно момче, мой връстник, казваше се Пиер, Пиер Пастьор, и друго, малко по-голямо, креолче, син на един изполичар от Анна, викаха му Майок, не знам защо, май го бяха кръстили така като мальк, защото все тичал и бъбрел като птиче. Всъщност се наричаше Азиз.

Спомням си, зад Анна имаше развалини, останали от някогашна захарна фабрика — висок черен комин и обрасли със зеленина стени. Малко по-нататък, близо до морето, беше варната пещ. Ще ти покажа всичко, също и на Леон. Няма начин да не ти хареса, това са най-прелестните места на света — едни яркозелени ниви, които са се ширнали така, че човек не може да ги разбере къде свършват, сливат се с морето. През последната година ходех навсякъде с момчетата, ловяхме гугутки из развалините. Мама не искаше да ходя там, все се страхуваше да не би някой зид да се срути. Криехме се из сводестите подземия. Стените бяха дебели, от замазани с вар късове лава, беше студено, влажно, като в пещера, викахме, за да чуем ехото, Азиз разказваше разни страховти, за да ни стряска, твърдеше, че можело да събудим мъртвите, че тия места се населявали от призраци — наричаше ги дженати. Ходехме и до морето. Минавахме по тясна пътека през огромна камара камъни и внезапно стигахме до брега — направо открито море, нямаше скална преграда, вълните прииждаха, такава красота...

Сюзан стискаше ръката ми и слушаше със затворени очи. Заедно плавахме на сал, понесени от обратен прилив, който ни отвеждаше към изначалното.

— Не се връщахме по обед. Понякога мама пращаше жена да ни търси, чухахме писклив глас да вика напевно имената ни: „Майо-ок! За-ак! Пасто-о!“ Скривахме се в развалините, без да издадем звук, и жената се връщаше с празни ръце. „Не можла да намери тез младези! Не разбрала къде мозе отишли!“ Вечерта се връщах грохнал, краката ми бяха целите издрани от листата на захарните тръстики, баща ми се ядосваше, обаче мама казваше: „Остави, просто не е усетил, че е минало толкова време.“

Когато започваше рязането, в Медина наставаше същински празник, исках да кажа, беше като пред битка. Подготовката траеше седмици наред, всички бяха нетърпеливи. Заедно с Майок ходех горе на Сен-Пиер и на О-Бон, гледахме нивите — като море, разлюляно от вятъра. Или пък минавахме през проходите между тръстиките, за да ги миришем — беше горещо, земята изгаряше стъпалата ни. Почти всяка година рязането започваше в Медина, понеже бяхме на запад и тръстиките узряваха по-бързо. Случваше се да е във Волмар или на север, в Мека. Понякога започваше във Волмар или в Албион, близо до

Кам-Креол. Рязането се извършваше на смени, за да издържат работниците. Сердарите събираха хората в двора на захарната фабрика и каруците тръгваха с господин Фере начело в неговата кола, теглена от катъри. Работниците стояха от двете страни на пътя с дългите си ножове, началникът на сердарите даваше един нож на господин Фере и работниците поемаха към нивите. Когато господин Фере пристигаше там, всички го чакаха и никой не помръдваше, докато той не отрежеше първата тръстика. Даваше я на един работник, който я хвърляше в една от каруците и всички навлизаха в нивите, и през целия ден се чуваше само шумът от рязането и гласовете на работниците, които си подвикваха, лаеха като кучета — ауа, ауа!

Аз тичах насам-натам с другите деца, следвахме каруците по пътя. Жените бяха облечени в широки, дрипави рокли, събираха тръстиките и ги хвърляха в колите. Ние с Майок и с Пастьор гризяхме парчета тръстики, тичахме из нивите и също като резачите викахме: ауа, ауа! Веднъж с Пастьор се озовахме на едно място, където работеше грамаден чернокож без нос, сигурно прокажен, а той, като ни видя, размаха ножа: „Къде насам? Я къщ, бели пълночи!“ Никога през живота си не съм се плашил така.

Сюзан лежи, притисната до Жак, опряла глава на рамото му. Още държи ръката ми, но усещам, че заспива. Виждам нежното ѝ, малко детинско лице, светлокестенявите, прибрани на кок коси, затворените очи с гъсти ресници. Жак също се е изтегнал със затворени очи, вятърът развява дългата му коса. Мъкнал е. Мисли за друго, все едно че е на плаж някъде, на сватбено пътешествие. Струва ми се, че са заедно откакто ги познавам, че са ми като баща и майка. Аз също се опъвам на земята, гледам как тихият вятър побутва облаците. Когато опирам главата си о рамото на Сюзан, усещам как тя леко погалва косата ми.

* * *

12 юни

През част от сутринта — подреждане на откритото.
Формалинът издава непоносима миризма, принуден съм да

се уединя в постройката на лазарета.

Досега — добра сбирка от барабоеви и зърнени. В околностите на Карантината открити „бреди“ (друг знак за човешка намеса): *Solanum nodiflorum* (мадагаскарска бреда), *nigrum* (бреда *Lartin*), ядивни. Други ядивни: *Solanum indicum* (с други думи — див патладжан), както и облагородената разновидност *Solanum melongena*, вероятно пренесена от първите колонисти — плодовете са с големината на ябълки ренети, бледоморави или почти черни.

Други ценни барабоеви: разновидности на *capsicum* (див пипер, дървесен пипер), както и, в по-малка степен, *auriculatum*, заместител на тютюна (дълготрайни листа, покрити с пепеляв мъх, би могъл с успех да се въведе вместо ганджата (или индийски коноп), която правителството внася за работниците-имигранти). В съседство с границата със скалите по югоизточния склон — *Lucium physalis* и *angulata*, ядивни барабоеви. Вкусни плодчета на гроздове, напомнят френско грозде, жълтооранжеви, известни из земите около Индийския океан с названието *pokpok*.

Тази сутрин морето бе почти спокойно, никога не бях го виждал с такъв цвят — синьо-зелено, но сякаш отвътре струеше светлина и грееше чак до небето. Беше толкова прекрасно, че не се върнах в Карантината да изпия канчето черен чай и да изям купичката изсъхнал в котела ориз. Тичах по брега към Диаманта. Имаше затишие след отлив и бях сигурен, че ще открия Сурявати да върви по скалата, по своята пътечка от полускрити под повърхността водорасли, която бе известна единствено на нея. Но лагуната бе пуста.

Нямаше вятър и тишината бе никак странна след всички тези бурни нощи, също както когато някакво звънче е звъняло часове наред и внезапно е замъркнало.

Вече бе много горещо. Белият пясък блестеше силно и непреклонно, сред късовете лава. В края на носа около Диаманта кръжаха птици. Някои бяха накацали по черния му щевен, открит при

отлива. Други прехвърчаха край мен — чайки, морски лястовици, буревестници. Кряскаха почти заплашително. Забелязах и тежко летящи над морето фаетони, повече от друг път.

Както всяка сутрин, свалих дрехите си зад една скала и се гмурнах в лагуната, заплувах с отворени очи близо до коралите. Водата ми се струваше лека, съвсем малко по-хладна от въздуха. Имах чувството, че и аз съм птица. Недалеч от скалната преграда имаше пясъчна площ. Спрях се там, поне нямаше да ме заплашват морски таралежи и риби-скорпиони.

Тук си припомням парижките разкази на Жак, които са се сраснали със собствената ми памет. Морето при Анна по време на изгрев, все още хладната от нощта вода, плажа с черния пясък. Тогава плуваш под водата, без да я раздвижваш, протягайки напред ръце и изтегляйки ги после към тялото, без да дишаш, заслушан в ромона на прииждащите вълни... Всеки ден се доближавах все повече до тоя миг. Морето при Флик-ан-Флак след Волмар, черния естуар на Тамарин. Сякаш съм преживял всичко това, когато майка ми и баща ми още са живеели в къщата в Анна. Стар сън, който всяка вечер си припомнях в Рюей-Малмезон, преди да заспя. Вървя с Жак по брега, по тясната пътека, която лъкатуши редом с линията му през такива високи треви, че човек може да си пореже устните на тях. Може би и там има същите птици, черни корморани, които се стрелкат над водата, сякаш искат да ни пропъдят. Като че ли съзирам отново червените клюнове, злобно лъснали им очи. И морето в пролуките като плиснала искряща лава. Спомням си, че преди морето има мочурище, тръстики. Бяха казали на Жак: „Недей да ходиш там, опасно е, може да се загубиш. Има плаващи пясъци.“ Всичко това е толкова далеч. Тук, сред тишината, на белия пясък, докоснат от морето, си го спомням напълно. Няма как да се объркам. Мама вече е била болна, всяка вечер я е мъчила температурата, гадело ѝ се е. Аз съм в утробата ѝ, когато се отправя към плажа, за да се наслади на вечерното захлажддане и да послуша жалбите на птиците-рибари. През февруари над морето е минал циклон и е опустошил всичко. Една нощ вятърът е профучал през цялата къща, угасил е лампите и фенерите. Баща ми е останал в Порт-Луис. Призори е пристигнал на кон по пътищата, обградени от изкоренени дървета. Аз съм се родил през онзи ден, след урагана.

Кожата ми е потъмняла от слънцето, косите ми са втвърдени като шлем, слепени от солта.

— Трябва да внимаваш — казва Сюзан.

После добавя със смях:

— Черен си като циганин, никой не би повярвал, че си Аршамбо.

Това е от кръвта на Амалия Уилям, която тече в жилите ми. В Париж, в апартамента на Монпарнас, баща ми имаше само една нейна снимка — когато е пристигнала във Франция на осемнадесет години, слабичка, мургава, с обло лице и извити вежди, събрани като криле, с дълги, наситеночерни коси, сплетени на тежка, спусната върху рамото плитка.

Сурявати е тук, а дори не съм я чул как е дошла. Стои на сред лагуната, роклята ѝ с цвета на водата е привързана между краката ѝ, голяма червена кърпа скрива лицето ѝ. Оглежда вдълбнатините на скалата, търси морски таралежи и урити. Върви спокойно, сякаш мен ме няма. Излязох от водата и бързо се облякох зад моята скала. Тя бавно прекосява пясъчната площ, идва до брега, спира и отмята кърпата. Слънцето озарява гладкото ѝ лице, жълтите ѝ ирисиискрят. Струва ми се по-млада от онъ ден, почти дете, тъничка и гъвкава, дългите ѝ ръце са целите в медни гривни. Черните ѝ коси са сресани грижливо, пътят над средата на челото ѝ е съвсем прав.

Ето я пред мен, слънцето е точно зад нея. Виждам само силуета ѝ. Лагуната блести зад гърба ѝ. Морето ласкато ромоли по скалата. Днес е първият ден, в който всичко е спокойно. Колебая се дали да ѝ кажа нещо и тя пита простишко:

— По-добре ли сте?

Гласът ѝ е ясен, не мога да си спомня дали в началото не се бе обърнала към мен на „ти“. Харесват ми гласът ѝ, нейната непринуденост. Тя казва:

— В къщите ли живеете?

Сочи към Карантината в края на плажа. Отвръщам утвърдително и преди да успея да задам моя въпрос, тя продължава:

— Аз живея от другата страна с майка си.

Мислех, че също като нас е тук временно. Ала тя продължава:

— Живеем тук от една година. Майка ми работи за хората, които идват, продава им неща, от които имат нужда. Освен това им готвеше,

но сега е болна. Аз ловя риба и урити и ги продавам.

Толкова съм изненадан от всичко, което чувам, че не знам какво да отговоря. Тя ме гледа известно време, после добавя, и то не като въпрос, просто установява за себе си:

— Вие скоро ще заминете за Мавриций.

Отново тръгва по скалата с харпуна в ръка. Също като оня ден се опитвам да я следвам. Ала водораслите скриват пътя и отраженията ме заслепяват. Сурявати е вече далеч, в края на скалата. На няколко пъти за малко не паднах във водата, а остриетата на скалата отново отвориха раничката под палеца на крака ми. Остава ми само да се върна на брега. Сядам на една скала и гледам как девойката лови риба на сред лагуната. Чакам.

Чакам толкова дълго, че слънцето се спуска към другия край на небето и потъва зад облаци. Започва приливът. Около скалата кръжат птици. По това време рибите се измъкват от дупките си и се хващат урити: виждам как Суря забива харпуна в дупките на скалата, после откача главоногите и ги пъха в кошницата си. Бученето на вълните кара основата на острова да трепти, водата в лагуната потъмнява, изпъстря се с черни жилки. Това е знак, че е време за завръщане. Девойката се придвижва по скалата към брега, върви сред вълните. Роклята очерта тялото й, вятърът развява косите й. Струва ми се, че никога не съм виждал друг човек като нея, прилича на богиня. Сърцето ми бие силно, очите ми парят. Сякаш съм на скалата с нея и усещам облациите пръски по кожата си, по устните си, а тялото ми отразява дълбоко ударите на вълните по кораловия риф.

Когато девойката стига до плажа, ме поглежда за миг безмълвно. Срещу светлината лицето й изглежда почти черно, безизразно, в косите й преливат медни оттенъци. Просто не знам защо не мога да помръдна. Сякаш сънувам — мога само да хвърлям странични погледи, приседнал на моята скала като някоя любопитна птица.

През храсталаците откъм другата страна на носа притичват деца. Те викат: „Суря! Суря-ваа-ати!“

После ме забелязват и се спират за миг стреснати в началото на плажа, но все пак се подсмиват и си говорят полугласно. Явно преценяват, че не съм опасен, затичват се отново към девойката и я наобикалят. Гледат я, докато вади уритите от кошницата си и ги обръща, а после ги измива с морска вода. След това ги окача на

харпуна и момчетата ги грабват като трофей. Не ме поглежда, не ми махва, а аз не се опитвам да я последвам.

Просто горя от слънцето. Добирам се, залитайки, до Карантината. Отново съм в моя свят, в света, на който принадлежва. Не се заслушвам във въпросите на Сюзан, нито във вялите упреци на Жак. Въздухът в тясната барака е нагорещен, задушаващ. Лягам направо на земята, като опират глава в парчето лава, на което присядаме. Лежа с отворени очи в сумрака и си представям скучващите се облаци. Копнея да завали.

15 юни

През трите дни на затишие обитателите на острова са обзети от треска. Всеки миг се очаква сигналът за пристигането на шхуната, боботенето на машините и звукът на сирената. В Карантината цари престорено веселие. Рано сутрин Жак води Сюзан на плажа, на малкия кей срещу Габриел. Тя разтваря черния си чадър и двамата седят на пясъка, скрити от слънцето, все едно че са на почивка някъде в Англия или в Бретан.

Когато отидох да застана на наблюдателния си пост горе на вулкана, до фара, с неудоволствие открих там Веран-Неверан, придружен от неизменния Бартоли. Жюлиюс Веран бе издигнал нещо като навес — едно платно, закрепено с тежки камъни — и изследваше кристално чистия хоризонт, където върховете на Мавриций за пръв път бяха незабулени от облаци и си личеше ясно поръбената с бяло брегова ивица.

Въпреки неприязната ми към него останах доста дълго на ръба на кратера и наблюдавах големия остров. Никога не ми се бе струвал толкова близък, толкова свой — огромен сал от зеленина и нежност, плувнал на хоризонта. Чувствувах как сърцето ми бие по-силно, как вътре в мен бликат възторг и опиянение, също както ако човек е вървял часове наред и внезапно разпознава околността на мястото, закъдето е тръгнал и което вече всеки миг ще достигне. Като че ли дори размахах ръце, сякаш бях корабокрушенец, сякаш някой, нечии дружески очи биха могли да ме видят, сякаш към нас бавно се насочващие някакъв кораб.

— Няма да дойдат веднага — отбеляза Веран. — Ще изчакат следобедния отлив.

Беше застанал до мен и изражението му бе почти дружелюбно. Дори обикновено мълчаливият Бартоли изглеждаше разведрен.

Оставил ги и двамата на тяхната наблюдателница и се спуснах обратно към постройките на Карантината. Докато слизах по пътеката между базалтовите блокове право срещу изгарящото слънце, изпитах странно усещане, сякаш надеждата пораждаше безпокойство, някаква мрачна тръпка. Навярно затова сърцето ми се бе разтуптяло. Не бях го осъзнал. Мислех, че наближава мигът на избавлението, а сега пред очите ми бе образът на Сурявати — като пламък, като мираж над гладката лагуна, роден от вълните, преливащи над кораловата преграда, който завинаги щеше да бъде изгубен за мен.

Затичах бос през храсталаците по режещите парчета лава, без да почувствувам болка, а когато наближих брега, нямаше никой, дългият, ослепителен плаж бе пуст. Всички бяха напуснали сградите на Карантината, за да дебнат кога шхуната ще пристигне в залива Палисейд. Само старият лодкар пазеше къщурката на лазарета до кейчето. Той не чакаше нищо, никого. В нажежената стаичка старшият матрос Никола и господин Турноа лежаха на своите сламеници с подути от треската лица, със застинали погледи и дишаха мъчително с отворени усти.

Надявах се да открия Сурявати на плажа след всекидневния ѝ риболов. Вятърът бе стихнал, слънцето беше ослепително в яркосиньото небе. Пъхнах се в гъсталака и затърсих пътя, по който идваше, дирята ѝ по пясъка. После се върнах отново към плажа, сякаш тя можеше внезапно да изникне от извивката на скалата, сред лагуната. От отразяващата се светлина ми прилошаваше, завиваше ми се свят. В гърлото ми бе заседнала буца. Щом пристигнеше корабът от Мавриций, всички щяха да заминат, да се разпилеят по имиграционните служби. Това щеше да е краят.

Дори изкрешях с все сили, както децата оня ден: „Сурява-а-ати!“ Това вълшебно име можеше да спре всичко, да превърне във вечност мига, когато бях съзрял девойката върху скалата, сякаш вървяща по водата.

Около Диаманта бе гъмжило от птици. Фаetonите бяха наизлезли от дупките си по островчето Габриел и правеха широки кръгове над

откритото море, сегиз-тогиз се гмуркаха надолу като камъни. Приливът бе бърз. Разбрах, че Суря няма да дойде. Вълните бълскаха основата на скалата и вдигаха цели гейзери от преливаща се в цветовете на дъгата пара. Вятърът отново задуха в посоката на вълните. Водата в лагуната помътня. Близо до брега видях как под водата премина като куче бърза сянка. Това е тазорът, баракудата, господарят на лагуната. Суря не се бои от нея, но Мари ми каза, че хапела хората, които не познава.

Жак дойде да ме търси. Беше се облякъл като за път — сиво сако, жилетка, вратовръзка, бе нахлупил пооправената си панама и бе нахлузи на бос крак черните си обувки. Беше притеснен и развълнуван.

— Ела, какво правиш тук? Днес има възможност да се измъкнем.

Гледах го, неспособен да проумея, а той почти извика:

— Корабчето на санитарните власти е в Палисейд. Трябва да поприказваме с офицера, трябва да ни вземат. Да видят, че не си болен.

— Ами Сюзан?

— Вече е там с Веран и Бартоли. Тя ми каза къде си, мислех, че си тръгнал преди нас. Какво търсиш тук?

Би ми било трудно да му призная какво чаках. Задърпа ме за ръката, а аз попита:

— Ами другите?

Той като че ли не ме разбра веднага, после осъзна.

— Ще се погрижа за това. Най-важното е да се махнем оттук. После, на Мавриций, всичко ще се уреди, ще накарам Александър да се намеси. Оттук нищо не можем да направим.

За пръв път споменава Патриарха не като заклет враг. Очите му шарят тревожно зад очилата, обръща се да погледне към вулкана, сякаш някой може да му даде знак.

— Ще дойдеш ли най-после? Не мога да те чакам повече!

Затича се през храсталациите към залива под вулкана. Вече бе далеч, когато се обърна:

— Леон! Идвай!

Жак си бе съbral вещите набързо. Аз също си взех чантата със стихосбирката на Сюзан и със скицника.

По пътя към вулкана Жак нервно обясняваше какво ставало от другата страна.

— Нещата вървят към бунт. Трябва да бързаме, преди да се влошат. Всички имигранти са се изсипали на плажа. Никога не съм предполагал, че са толкова много. Разбрали, че корабът не идва за тях, и са побеснели. Готови са да наскачат в морето и да щурмуват мауната.

— Ама нали шхуната ще дойде.

— Не знам. Не ми се ще да я чакам.

Жак отново се затичва по пътя. Задъхва се. Мъкне лекарската си чанта и пътната чанта на Сюзан. Прекосяваме старото гробище, като прескачаме полуизравнените гробове. Жак спира за миг, за да си поеме дъх. Криви лице от появилата се болка в хълбока.

— Останаха навътре и никой не слезе. Разбиращ ли? Не искат да ни качат. Не искат да качат никого. Трябва да дойдеш и ти, да ни видят всички заедно.

— Ама защо?

Аз също викам, едва дишам, храстите драсят краката ми. Внезапно осъзнавам, че съм бос: забравил съм си обувките в Карантината. Искам да се върна, но Жак извиква:

— Остави, няма време, ще си купиш други в Порт-Луис.

Гласът му е неузнаваем, звучи напрегнато. Сега си давам сметка, че там, в Палисейд, се е развирила колективна лудост. Преминавам през билото, разделящо двата склона на острова, и застивам от онова, което виждам: по брега на целия залив Палисейд се е скупчила тълпа. Повечето хора са около недовършения вълнолом, по който кулитата работят всяка заran, мъчат се да пазят равновесие върху късовете лава. Други са наизлезли по големите базалтови площи, полузатънали във водата въпреки прииждащите вълни. Вляво от залива, близо до палмовия навес, който служи за склад, стоят на плажа и чакат пътниците европейци. Сюзан се е скрила под навеса, облегната на една от ъгловите опори. Обърнала се е към нас, чака ни. Не ни маха, но аз зная, че е видяла Жак, който слиза тичешком по пътя към залива.

Плажът не е достатъчно голям, за да побере всички имигранти. Мнозина клечат в храстите навътре от залива. Жените са дошли с черните си чадъри — единствените им ценни вещи. Зарязали са работата, нивите, грабнали са по нещо от съвместните обиталища и сега са тук, гледат параходчето на бреговата охрана, което се върти,

захванато за котвата си, на няколко кабелта от брега. Никой не се обажда, всичко е съвсем тихо с изключение на равномерния шум от машината, само от време на време се чува детско изпълзване или някой призивен вик. Дори кучетата са мъркнали. Лежат, заврели мускуни в праха пред опустелите къщи, сякаш и те очакват нещо да се случи.

На плажа, недалеч от пътниците на „Ейва“, виждам изхвърлени на сушата вързопи, бъчонки с олио и сандъци, доплавали до брега. Никой не е помислил да ги изтегли на сухо, вълните ги обливат с пяна, подхващат ги и ги завличат навътре. Явно командирът на пароходчето не е пожелал да рискува да се доближи — или заради вълнението, или от страх да не го нападнат имигрантите. Когато се приближавам, забелязвам, че някои хора от екипажа са въоръжени, стоят на палубата с тежки пушки шнайдер, каквито има на въоръжение в индийската армия.

Жак е далеч пред мен, вече е достигнал плажа. Тъкмо съм започнал да се спускам по склона между напечените скални отломъци, когато чувам как целият залив Палисейд се оглася от гълчка. Това е изтрягнал се от всички изплашен и гневен вик, който нараства и затихва, усилва се отново, залива целия плаж, извира от всички уста, мъжки и женски — ту дрезгав, ту писклив. Никога не съм чувал нещо подобно. По тялото ми пробягват тръпки, защото това е и песен, музика, гневен и жален вопъл. Офицерът от здравния корпус, който е стоял на палубата сред хората си — и който ясно се различава заради белоснежната си униформа, — току-що е взел решение да вдигнат котва. Моряците я изтеглят покрай форщевена, а офицерът влиза в задната надстройка, за да задействува машините. Бумтенето им отеква из залива. Шумът и вдигналият се стълб пушек са причината за гневния възглас на имигрантите. Те са разбрали, че корабчето на бреговата охрана се изтегля и ни оставя всички на собствената ни съдба.

Когато пристигам на плажа, бълсканицата е невероятна. Мъжете тичат насам-натам, обзети от ярост и отчаяние. Изоставили са торбите, имуществото си, устремяват се към брега, навлизат в морето въпреки вълните, крещят ругатни. Аркотите и техният водач, сердарят Шаик

Хюсейн, са изчезнали. Вероятно са се спотаили сред скалите над залива. Никой не би могъл да удържи гнева на тълпата. Тези хора, които бях виждал да пристъпват тъй кратко в редици, приведени под тежестта на кошниците с камъни и да ги мъкнат към дигата, са като обезумели. Някои са съборени на земята с облени от кръв лица. Изплашените жени и деца се опитват да избягат към селцето на кулитата, но въоръжените с тояги и мачете мъже ги изтласкат назад. Докато се приближавам към убежището на пътниците от „Ейва“, усещам как в гърлото ми засяда тревожна буза: от мястото, където съм, виждам само плътната тълпа, която се извества във въртеливо движение, чийто център е складът-навес. Острите камъчета, пръснати из пясъка, отново отварят раничката на десния ми крак и ми е трудно да вървя. Внезапно през една пролука съзираам Жак. Лицето му е застинало от страх и от гняв. Той също крещи и размахва юмрук. Държи Сюзан за ръка и се опитва да се върне назад, но тълпата е прекалено плътна и ги изтиква към брега. За миг двамата стоят сред пяната с гръб към прииждащите вълни. Другите пътници от „Ейва“ са изчезнали — Джон и Сара, Бартоли и Жюлиюс Веран. Навсянно са успели да се измъкнат към стръмнината на вулкана. Оглеждам се за Сурявати, опитвам се да различа фигурата, лицето й. Ала около мен има само бегълци, тичащи полуголи младежи с безумно лъснали очи. Близо до работната площадка на дигата забелязвам групичка жени. Някои са оставили встрани куфарите и пакетите и държат бебетата си притиснати към коремите, сякаш наистина се канят да се качат на някакъв кораб и да заминат надалеч. Суря не е с тях. Сещам се, че трябва да е останала с майка си в квартала на париите, в другия край на залива. Невъзможно е да се добера дотам. Тъкмо се колебая, провирачки се между тичащите хора, когато чувам как Сюзан ме вика. След миг съм в морето. Двамата с Жак я предпазваме с телата си и с приведени глави се придвижваме към края на плажа, като за малко не се подхлъзваме по базалтовите площи. Тук поне нападателите не могат да ни заобиколят.

Заливът Палисейд е изпълнен от същата гъльчка, но сега тя е по-приглушена, по-неясна, едновременно се носят крясьци, призови и заплахи. Момчета по набедрени превръзки с лъснали от потта и от морската вода тела тичат във водата около нас, ругаят ни и хвърлят камъни към отдалечаващото се корабче на бреговата охрана. Когато се

обръщам, виждам фигурите по палубата, те са само сенки на фона на слънцето. Поривите на вятъра разпръсват пушека. Тътенът на машините вече не се чува, корабчето се губи във водните падини и се люшка от талазите. Само след миг изчезва зад носа в подножието на вулкана.

Грохотът на вълните заглушава човешките гласове. Морето разбутва наобиколилите ни младежи, те излизат от водата и се връщат нагоре по плажа. Дърпам Сюзан към едничкото достижимо убежище, към хаотично разхвърляните базалтови късове под вулкана, откъдето извира питейна вода. Докато се катерим по скалите, виждам, че лицето на Жак е окървавено. Едно от момчетата го е уцелило с камък. Ударило го е над лявото око и е счупило едното стъкло на очилата му. Достигаме до южния склон на вулкана точно колкото да видим как корабчето на бреговата охрана бързо се отдалечава по зеленото море, търсейки подире си дългата, клатушкаща се празна лодка.

На 15

Тази сутрин на открито място намерено плътно насаждение от *Colubrina*. Заострени листа с дължина половин стъпка, подсказват принадлежност към полинезийската разновидност, случайно покарала тук (може би е била пренесена от буканиерите).

При отиването до Палисейд — оглед на палмите. *Nyophorbe* от разновидността *amaricaulis*, близка до африканската маслена палма, но, струва ми се, неядивна.

Близо до селото — латани (около 50 стъпки) с характерни съцветия, сгъвките и клоните са дистихозни, всеки клон е покрит от пресечено, косо разположено листо в основата си.

Разпознати (отдалеч, с далекоглед) няколко образца американска агава, вероятно останала от опит за присажддане, направен от първите обитатели с медицинска цел.

Никаква следа от хлебно дърво, което би било полезно за Карантината.

16 юни

Бунтът трая почти цялата нощ. Прекарахме я в къщата в Карантината — Сюзан и Сара Меткалф лежаха в дъното, а Жак, Джон и аз се редувахме да пазим. От време на време вятърът носеше крясъци от другата страна на острова или шум от стъпки из околните храсталаци. Кучетата виеха непрестанно. Усещаше се оствър мириз на пушек. Струваше ми се, че чувам наблизо пращене на пламъци. Излязох, повървях към брега. Нощта бе тъмна, облачна, но видях светлината на пожарите — трепкащо червено сияние над дърветата. Бартоли и Веран-Неверан нощуваха в кратера. Веран дори извади самодоволно отнякъде оръжие, стар армейски револвер — Жак подозира, че го е отмъкнал от трупа на някой от военните, присъединили се към Парижката комуна. Нима се е надявал с това нещо да спре размириците?

Метежът утихна призори. Секна, както бе избухнал, без причина, може би просто защото тази безумна нощ бе изчерпала силите.

Веран и Бартоли се върнаха. Съобщиха, че индийците се прибиравали по къщите да спят. Около Палисейд изгорели няколко колиби на парии. По-късно разбрахме какво се бе случило — пияни младежки нахълтали в къщата на една проститутка на име Расама и я изнасилили. И бунтът приключи с тази сцена на насилие, жалка и неизбежна като ритуално убийство. Шаик Хюсein разпоредил да затворят виновните в колибата, в която нощувахме при пристигането си.

Останах при Сюзан. Тя бе получила пристъп на треска след снощните събития и трепереше. Пред къщата се водеше някакъв разговор с двама пратеници на Шаик Хюсein. Чух как няколко пъти повишиха тон, Жак каза: „Ами водата? Кой ще се грижи за тях, къде ще бъдат настанени?“ Веран говореше за резервоари, за временно убежище. Разбрах, че искаше да изолира нашите болни, да отдели някъде Никола и господин Турноа. Жак е възмутен. Той бе споменал за индийците, които англичаните забравили на Габриел през 1856 година, а сега Веран бе готов да обрече тези хора на смърт, за да може да продължи пътуването си. Чувам как Веран говори за спешност. Повтаря една нелепа, куха фраза: „Въпросът е на живот и смърт.“ Той е превъзбуден, разпален. Щом няма съгласие, да се гласува. Аркотите са застанали встани. Мълчат. Не разбират какъв е спорът между Жак и

Веран, дошли са да отведат Никола и господин Турноа. Сцената е едновременно зловеща и смехотворна, като че ли пред нас ще се произнася присъда над нещастниците, лежащи на сламениците в лазарета.

Не можех да издържам повече. Целунах Сюзан и я оставил със Сара. Поех към плажа сред утринната хладина. Старият Мари вече е изтеглил ладията във водата до кея и чака да дойде време за тръгване. В пролуките между облаците все още наднича луната. По гребените на вълните искрят лъчите на дневната светлина.

Нужно ми е да видя Сурявати, изпитвам огромно желание да погледам тънката й фигура сред лагуната, докато се движи по невидимата скална пътека.

Струва ми се, че единствено тя би могла да заличи станалото, гълчката по време на бунта в Палисейд, страхът, сковал Сюзан, докато се мъчехме да избягаме, кръвта, потекла по бузата на Жак. И нощта, отекващите гласове, заревото на пожарите. Плажът обаче остава безнадеждно пуст.

Още бях на плажа, когато Никола и господин Турноа бяха прехвърлени с лодката на Габриел. Аркотите пренесоха Никола върху набързо пригответа носилка от два пръта и един чаршаф. Турноа вървеше след тях, облечен с широката си болнична нощница. Не погледна никого, качи се в лодката и седна до Никола, сякаш го придружаваше. Като че за да уравновеси бройката, сердарят бе разпоредил да докарат от Палисейд и две болни индийки, загърнати в платна, една по-възрастна и една млада, вероятно от париите. Наместиха върху лодката платнище, да ги пази от вятъра. После Жак се качи отпред, а старият Мари застана на кърмата и натисна дългия прът, за да отгласне лодката. Тя се отдалечи бавно по огледалната повърхност на лагуната, претоварена, загребвайки по малко вода — не можех да не се сетя за последното пътуване с лодка по Стикс. Колцина още ще поемат натам?

Жак се върна от Габриел блед и развълнуван. Не пожела да се поспре, бързаше да отиде при Сюзан. Вървяхме заедно до Карантината, без да продумаме. Първоначално изпитвах презрение към Жак, задето бе отстъпил пред Веран-Неверан. Сега разбирам, че е

било неизбежно. Такава е била волята на сердаря, а може би така му е било наредено от Мавриций, след като сме слезли от шхуната.

Сара седи до Сюзан. Опитва се да ѝ даде оризова вода, но треската на Сюзан е прекалено силна, тя не е в състояние нито да пие, нито да яде. Имаме само гадна вода, дезинфекцирана с перманганат. Сутринта никой не можа да се насили да приготви чай.

Не сме в състояние да се отърсим от спомена за тази нощ и за заминаването на болните. Отивам до брега да погледна лагуната. Водата е гладка като езеро и очертанията на Габриел се отклояват на фона на светлото небе с върха, обитаван от фаетоните, и с останките от семафора. Палатката на болните е вдигната от другата, подветрената страна на острова. Няма как да се види от мястото, където сме ние.

— Как стигнахме дотук?

Жак изпитва потребност да даде воля на гнева си. Избягва погледа на Сюзан. Неусетно за самия себе си е взел страната на Веран, обвинява сердаря:

— Той къде беше вчера? Изобщо не се появи. Всичко е наредено от него. Не се опита да ги успокои. Как един път не чух проклетата му свирка!

Веждата му е подута, по клепача му е засъхнала кръв. Счупеното стъкло на очилата раздвоjava погледа му. Той се движи нервно. Ръцете му са сухи и горещи. И него го тресе. Спомням си разказите му как някога треската завладявала Медина. Говореше за нея като за вятър в полето, за придошла вълна. Обгръщала всичко в къщата в Анна, коридорите, стаите, затаявала се в мокрите чаршафи, във водата от съдовете, във въздуха, в сянката на навесите, прокрадвала се в пушека от кухните, във вечерните крясъци на птиците-рибари, в шумоленето на филаосите, в грохота на морето. Гадене, страх, от който сърцето започвало да бие по-силно, от който космите по кожата настърхвали като пред буря.

— Защо не прави нищо за нас?

Той се бе приближил до самия бряг, сякаш се опитваше да различи очертанията на Мавриций отвъд Габриел, долепените до върховете пухкави облаци.

— Никой не ни обръща внимание, никой не се застъпва за нас, та да ни измъкнат оттук!

Не иска да изрече името на Александър. Всъщност вярно е, че Патриарха сигурно знае къде сме. Невъзможно е да не е осведомен. Щом не се намесва, значи си е наумил нещо. Ние сме призраци от миналото. Когато Антоан и Амалия са напуснали Мавриций преди близо двадесет години, просто сме престанали да съществуваме. Сега остава само да бъдем изтрити като кулитата от „Хайдари“ през пролетта на 1856 година.

— Всичко ще се нареди. Въпрос на дни е.

Това бе опит да успокоя Жак. Той обаче не ме слуша, явно заради треската. Гледа ме, сякаш не ме разбира. Може пък да съм съвркал, да съм повторил сентенцията на Веран: „Въпросът е на живот и смърт.“ И аз не знам вече.

Помогнах на Жак да се добере обратно до Карантината. Трудно му е да върви. Казва:

— Все едно че мъкна някого на гърба си.

Сетих се за приказката за стареца навръх планината и подметнах:

— Само да не прекосиш някоя река^[4]!

Той отива до един храст, иска да се облекчи, ала не успява. Краката му треперят от треската, зъбите му тракат. Старае се да се овладее, та Сюзан да не го види в това състояние. Давам му хинин с перманганат.

Сюзан лежи, сякаш спи, но гледа през полуспуснатите си клепачи. Натежалите от потта красиви кестеняви коси са разпилени по раменете ѝ. Когато Жак идва, тя промъльва името му. Той ляга до нея. Гледам ги разнежен. Жак е с девет години по-възрастен от мен, а имам чувството, че аз съм по-големият брат, че трябва да го закрилям, да закрилям Сюзан като сестра. Обичам ги.

17 юни

В Карантината цари беспокойство. Бартоли и Жюлиюс Веран направиха сметка с какви провизии разполагаме: двадесет кила ориз и сушена риба за около седмица. Бъчонката с олиото е почти празна. След два-три дни ще трябва да пестим светилната газ. Сердарят е разпределил продуктите, оставени от корабчето на бреговата охрана, без да се погрижи за нашия лагер. Защо? Дали знае нещо, неизвестно за нас, относно датата на заминаването ни? Или е решил да ни

подложи на глад? Сред бъркотията на бунта индийците са ограбили запасите. Разкъсани са чували с провизии, а съдържанието им е било разпиляно в морето с надеждата, че така корабчето ще се върне, Жюлиюс Веран е обсебен от своя кошмар. Чувам как споделя гробовно с Меткалф: „Remember Cawnpore“. Един ден Жак ми разказа какво се случило там, в северната част на Индия, когато армията на Нана Сахиб превзела Каунпур и избила всички англичани, мъже, жени и деца, във водите на Ганг. По ответния поглед на Джон обаче си личи, че той няма представа за какво става дума.

Навън слънцето грее в една огромна пролука между облаците над островите. Не мога да стоя повече в сградата на Карантината. Задушавам се, противни са ми бледото лице на Веран, страхът, който той насаждда у останалите, насилието, към което призовава. Дори Жак се поддаде на натрапчивата мисъл, че е налице някакъв заговор. Колкото и да набеждават индийците и сердаря — него го изкараха цяло страшилище, — все пак именно те изпратиха Никола и господин Турноа на островчето Габриел. Единствено Сюзан и Сара Меткалф не се поддадоха на самозабравата и омразата. Сюзан само чака треската да й мине, за да отиде в Палисейд, да организира помощите, да осъществи ангелските си мечти. Дори убеди Сара да й помага. Джон Меткалф пък няма търпение да продължи ботаническите си проучвания.

Вървя по плажа край малкия кей, вторачен в плътните очертания на островчето. Опитвам се да си представя как са се устроили там — под някакво си непромокаемо платнище, като само скалата им пази завет.

Оттук островчето изглежда необитаемо — само храсти и пръснати изсъхнали дървета, щръкнали от черните камъни. Никакъв признак на живот, никакъв пушек. Единствено фаетоните кръжат хаотично и неуморно около върха, надавайки дрезгави крясъци. От време на време идват към брега, наблюдават ме. Те са внушителни и тромави, пречат им дългите червени пера, които се влачат след тях като тържествени ленти. Малките индийчета идват да ги дебнат между скалите, навсярно мечтаят да пипнат някое такова дълго перо. *Phoenix rubricauda* — така ги нарече Джон Меткалф. В Африка ги смятали за божествени.

Седнал съм на моето местенце сред базалтовите късове, в пясъчна вдълбнатина, където никнат растения с мънички розови цветчета. Вечер е, морето е притихнало, а скалната ивица не се вижда в сянката на лагуната. Габриел и черната грамада на вулкана са зад мен, а пред мен е изравненият с водата провлак с приведените от вятъра бататрани. Между него и островчето виждам на хоризонта очертанията на Змийския и на Кръглия остров — приличат на полупотопени зверове.

Сега разбирам. За мен тази гледка е добила по-голяма значимост, отколкото изгледът, който се открива от върха на вулкана, където Веран и Бартоли неуморно се взират в бреговата линия на Мавриций. Оттук погледът ми се рее на изток, в обратната посока. От морето няма да дойде нищо, но всеки миг измежду скалите може да се появи тя, Сурявати. Струва ми се, че открай време познавам това място — плажа, сливаща се с морето суша, голямата, населена от птици скала.

Не съм я чул кога е дошла — ала ето я тук, на плажа, пред мен. Изглежда странно, озърта се притеснено, сякаш се опасява от нещие присъствие. Пак е със зеленото като водата сари, а избелялата от слънцето червена кърпа я скрива изцяло. На челото ѝ има тъмножълто петно.

— Какво искаш? Какви са намеренията ти?

Говори бавно и ясно, но без възбуда.

Въпросът ѝ ме учудва:

— Нищо не искам, чаках те.

Очите ѝ заблестяват. Тя казва сериозно:

— Значи, всеки ден стоиш тук и чакаш мен?

Сяда на пясъка и отправя поглед към лагуната. Слънцето ту се скрива, ту наднича, озарявайки лицето ѝ. Зъбите ѝ са съвсем бели. За пръв път забелязвам, че лявата ѝ ноздра е пронизана от златно гвоздейче.

— Откъде знаеш толкова добре френски?

Въпросът ми е тъп и заслужава насмешливия отговор:

— Ами и аз като теб. Това е моят език.

Но добавя:

— На Мавриций ме възпитаваха монахини. Истинският ми език е английският. Майка ми е англичанка.

Не знам защо попитах:

— Бих ли могъл да видя майка ти? Много ми се иска да се запозная с нея.

— Майка ми? Искаш да се срещнеш с майка ми?

Сурявати се изсмива кратко, сякаш трудно би могла да си представи по-абсурдна мисъл.

— Невъзможно.

— Защо?

Сурявати се поколебава. Опитва се да измисли основателна причина.

— Защото... защото майка ми не е от хората, с които би могъл да се срещнеш.

Ново колебание.

— Защото майка ми не желае да се среща с бели хора.

Тя каза „големи муни“, по креолски.

— Че аз не съм голям мун!

Все едно не ме е чула. Или не вярва. Гледа ме и продължава:

— По-рано тя беше на Мавриций, работеше за големите муни в Алма. И баща ми работеше в захарната фабрика. После стана нещастие, той умря, когато бях на една годинка, и майка ми ме даде на монахините. Отиде си в Индия. А като се върна, монахините не искаха да ме дадат пак на майка ми. Казаха, че вече им принадлежва.

Сурявати ми разказва всичко това напълно естествено, сякаш е приказка, която съм чувал неведнъж. Чертае по пясъка с парче дърво — рисунки, знаци, кръгове. Гривните ѝ са разноцветни, от покрита с емайл мед, около китките са свободни, а над лактите — стегнати.

— А тя какво направи? Взе те въпреки това?

— Не, нямаше начин. Големите муни не пускат онова, което е тяхно. Виждахме се скришом. Хвана се на работа близо до манастира, за да бъде до мен. И когато станах на шестнайсет години, тръгнах с нея. Крихме се на Мавриций, един ден тя намери лодка и дойдохме тук, на остров Флат, понеже беше сигурна, че така монахините няма да ни открият. Сега е болна. Вече не може да замине оттук.

Гледам лицето ѝ, медната ѝ кожа. Очите ѝ са кехлибарени, с цвета на залеза. Никога не съм виждал такова красиво момиче, влюбен съм.

— Там, откъдето си, какво е?

Гласът ѝ звучи някак глухо. Вече не иска да говори за майка си. Иска тя да задава въпроси.

— Как е във Франция, в Англия? Разправи ми за Англия. Сигурно е красиво, с големи градини и дворци, а децата приличат на принцове и принцеси, така ли е?

Измъква от една гънка на сарито си парче хартия и го разгъва грижливо. Донесла го е заради мен, знаела е, че ще бъда тук. Това е страница от „Ильстрайтед лъндън нюз“, от нея се хили някакво ужасно бебе. А отдолу пише: „FRY'S Finest COCOA“.

Не успявам да се сдържа и избухвам в смях. Тук, на този плаж, на този остров, където сме откъснати от света, лицето на засмяното пеленаче изглежда някак комично и несериозно. Сурявати също се разсмива, като прикрива устата си с ръка. В крайна сметка и ние не знаем защо се смеем. Случва ни се за пръв път от толкова дни, истинско щастие. Бебето на картинката е облечено с дълга дантелена ризка и има смешна шапчица.

— Децата там не са принцове.

Разказвам ѝ за действителността, за улиците в Париж и в Лондон, за дъжд и студа, за апартаментите, които се отопляват от печки с въглища. За онова, което съм виждал в Лондон, в квартала на „Елифънт & Касъл“ — тя трепва, когато чува названието: нима в Англия има замъци и слонове? Виждам обаче, че иска да слуша друго. Изражението ѝ е тъжно и разочаровано. Започвам да говоря за несъществуващи неща, за Англия на бляновете ѝ, за широките булеварди с редици от дървета, за парковете с езера и фонтани, за минаващите по алейте карети, в които се возят жени с красиви рокли. За Операта, за театрите, за Кристалния дворец в Лондон и за Световното изложение в Париж. Измислям си, описвам ѝ балове, каквито никога не съм виждал, празненства, за каквите съм чел във „Величие и падение на куртизанките“.

Суря слуша извънредно съсредоточено, взира се в мен със светлите си очи и поглъща фразите ми, сякаш редя „Приказки от хиляда и една нощ“. Продължавам да съчинявам, обрисувам въображаеми мъже и жени. Това не ме затруднява особено. Когато баща ми умря, бях на тридесет години. В пансионата в Рюей-Малмезон трябваше да измислям заради останалите всевъзможни небивалици за баща ми, за майка ми, за пътуванията през ваканциите,

за къщата си. С Жак дори имахме такава игра. Всеки път, когато се събирахме на Монпарнас при чичо Уилям, си измисляхме приключения. Поддържахме приятелства, ходехме на соарета и танцувахме с момичета, свежи като цветя, или дори имахме връзки със загадъчни омъжени жени. Жак беше влюбен в Мени Мюриъл Доуи, която пътуваше из Карпатите в мъжки дрехи, въоръжена с бастун-шпага и револвер, нахлутила каскет като лондонски хъшлак.

Сурявати повтаря името, сякаш е вълшебно: Мени Мюриъл Доуи. Като омаяна е. Чувствувам се малко неудобно, но зная, че престана ли да говоря, ще си отиде.

Изведнъж слънцето се измества от другата страна на вулкана и плажът потъва в сянка. Следобедът мина доста бързо. Чувам как шуми прииждащото море и усещам онзи дълбок тътен, който сякаш иде от самата основа на острова. Струва ми се, че в мен протича електрически ток, нова сила. За пръв път от дни не чувствувам заплахата, която тегне над острова, забравих дори бунта. От островчето Габриел заедно с птиците по лагуната се завръща ладията със стария Мари, застанал прав в задната й част.

Сам съм край лагуната. Сурявати изприпка през храстите и се стопи като дим. Успях само да й извикам: „Кал!“ — „Утре!“

На 18

Други растения, годни за медицинска употреба: *Tylophora laevigata* (под прикритието на млечките), поизвестна като *ipecacuan vomitiva*.

Напразно търсих пълзящата разновидност *asthmatica*, открих *Euphorbia peploides* (средиземноморска), чието местно название е фангама.

Многобройни разновидности *Capsicum frutescens* (дървесен пипер) в стари планации близо до Палисейд. Вечерта от източната страна — няколко екземпляра от рода *Diospyros*, но изсъхнали и почти без листа, клоните сгърчени, красиви листа с цвят на абнос или на дъб, нашарени от пурпурни нервюри.

По стръмнината значителни площи с тревата *Boerhaavia diffusa*.

Щирови. Местни, диви и поради неизвестна за мен причина — пренебрегнати (не си личат следи от целенасочено отглеждане).

Само няколко часа са изминали и бунтът в Палисейд е напълно забравен. На следващата сутрин извършилите изнасиливането бяха бити на главната улица, после жените наложиха раните им с листа и мазила и животът навлезе в обичайното си русло с периодичните призови към молитва и изсвирванията на сердаря — ако това може да се нарече обичаен живот.

Подпомогнат от стария Мари и от един кули, Жак извърши дезинфекция в лазарета и в бараките на Карантината. Това стана пред очите на двама аркоти, изпратени от Шаик Хюсein. Измърсените чаршафи и сламениците бяха изгорени на брега, след което Жак напръска пода на къщите с течен „Кондис“. Когато подпалиха сламениците, не издържах. Усетих как ми се повдига и изтича да се уединя на носа, в моята вдълбнатинка между скалите. До обед напразно чаках Сурявати. Тя не дойде, докато морето бе спокойно. Островчето Габриел, обкръжено от досадните прелиатащи фаетони, изглеждаше по-голямо под буреносното небе.

Снощи на несигурната светлина на маслените лампи (в бидона с газ не е останало вече почти нищо, пълен е със сгурия) присъствувах на нелеп и зловещ ритуал в сградата на Карантината. Както винаги председателствуваше Жюлиюс Веран: след надутото и педантично встъпително слово, изречено с пресипнал глас, наблягащ сегиз-тогиз при произнасянето на буквата „р“, той ни прочете текста на постановлението, което възnamерява да доведе до знанието на губернатора сър Чарлз Камерън Лийз посредством хелиограф. Опитвам се да го възстановя по памет, но оригиналът беше по-високопарен: „Считано от тази вечер, и докато законните власти не сложат край на настоящото положение, на целия остров се въвежда вечерен час за всички жители, както за пътниците европейци, така и за имигрантите индийци от Палисейд. Вечерният час влиза в сила от залез слънце до заранта, като началото и краят му се обявяват с дълго изсвирване от едната и от другата страна на острова. Всяко лице, нарушило вечерния час, ще се възприема като опасно за общността и

ще бъде незабавно арестувано. Най-сетне, считано от тази вечер, освен при изключителни обстоятелства, между източната и западната част на острова се установява граница с цел да се контролират придвижването на жителите му и опасността от разпространяване на епидемии.“

После Веран-Неверан пусна за прочит текста, написан на френски и на английски и подписан от него, от Бартоли и от Жак, а най-отдолу с индийски букви и съответната транскрипция на латиница — от двамата главни управители на Палисейд Шаик Хюсеин и аркота Ачана. Съпрузите Меткалф се въздържаха — Джон като че ли не знаеше нищо за инициативата.

Вечерта завърши с обща молитва. Веран-Неверан бе измислил тази церемония, която напълно му подхождаше. Застанал на сред опущеното от газениците помещение, той изрече „Отче наш“, след което прегракнало занарежда импровизирани кухи разсъждения относно нашата съдба. Сюзан се е притиснала до Жак, очите й блестят от сълзи или от треската. Сърцето ми бие силно, също като нея изпитвам нещо, което прилича на омраза. Жюлиюс Веран опорочи всичко. След като нищо не представлява, се намести посрещ нас и успя да ни преобрази по свое подобие. Нито за миг не се съмнявам, че е измислил границата, за да попречи на Сурявати да идва на плажа. Докато четеше постановлението си бавно и превзето, погледът му се стрелна към мен и ми се струва, че съзрях хитър блясък в очите му.

През целия ден сновах между Карантината и скалистия нос — без сам да вярвам особено, чаках Суря. Открих, че съм оставил диря сред бататраните и храстите, от многобройните ми минавания се е оформила пътечка, каквото правят животните. Това откритие ми подсказа по-добре от всякакъв календар колко време бе изминало. Имам чувството, че познавам всеки камък по брега, всички пролуки между гребените от мъртви корали, всеки стрък троскот, всяко растение.

Птиците от Пиджън Хаус Рок, които в началото се бояха от мен, вече не бягат, когато се появявам. Нося им храна, сушена треска, парчета сухар, намазани с лой. Чайките кръжат около големия плосък камък при пролуката в скалната ивица, а после с крясъци се нахвърлят върху даровете ми. Аз обаче искам да опитомя фаетони. Те

непрестанно прелитат между Габриел и носа, минават близо до мен. Усещам как наблюдават сцената с острите си очи, чувам дрезгавия им грак — след това литват към другия край на лагуната, повлекли червени пламъци подире си, бавни, с господарско безразличие.

И тъй, островът е разделен на две от въображаема черта. Опитвам се да вървя по нея в края на следобеда, докато придружавам Джон Меткалф, който извършва своите изследвания. Спускаме се по обраслия с гъсталаци склон на възвишението до горичката от филаоси в средата на острова. Чертата върви по ската и разсича носа до Диамантената скала. Приближавайки се към фара, виждам, че Веран-Неверан е устроил нещо като временно убежище с дъски от сандъци и брезент от лазарета. Твърди, че оттам можел да наблюдава хоризонта и да се свързва с Мавриций посредством хелиотропа и морзовия си речник. Но аз зная, че така наблюдава и границата, придвижванията на индийците в плантациите и в града — а следи и жените, които отиват да се къпят вечер в потока под вулкана. От другата страна на острова Шаик Хюсein и неговите аркоти може би обхождат пътя редом с демаркационната линия, стиснали големите си, възлести тояги.

Привечер задухата стана страшна и Джон Меткалф бе принуден да съкрати урока по ботаника. Всички в Карантината бяха налягали по земята. Сюзан и Жак се бяха притиснали един към друг, лицата им бяха зачервени от треската. Никога не съм изпитвал такова силно усещане, че се задушавам. Одобрявайки постановлението на Веран-Неверан, стремейки се да ограничат общуването си с индийците, за да се измъкнат по-скоро от Карантината, пътниците от „Ейва“ сами си създадоха затвор.

Реших да пренебрегна нелепия вечерен час, за да видя отново Суря. Тази нощ, когато всички заспят, ще се престоря, че отивам до отходните места, ще се промъкна през гъсталациите и ще премина от другата страна. Планът ми е толкова забавен, че приех да участвувам в смехотворния ритуал на колективната молитва с повтарящия „Отче наш“ Неверан, който после се канеше да кацне отново на кратера. С Жак и Сюзан си поделихме полуразваления ориз и горчивия чай. Жак

иска аз да заставя Сюзан да яде, да я накарам да изпие чая, в който е разтворил хинин на прах. Толкова мили са, толкова отدادени един на друг. Тази вечер ги гледам и ми се струва, че са от друга раса, от друг свят. Говорят за Мавриций, за живота, който ще водят там, Сюзан бъбри как щяла да основе училище за милосърдни сестри в Медина. Надява се да получи част от имението за него и плановете на бъдещата постройка са вече в главата й. Жак говори за хората, които ще се намесят, за агентите на Съобщителните служби и техните каблограми, все още вярва в Синархията, не се е отрекъл напълно от името, което носи заедно с Патриарха.

Дори Джон Меткалф, така погълнат от издирването на своята *Indigofera flatensis M.*, споменава за анабаптисткия колеж, за това как оттам щели да осведомят обществеността и да ги освободят от Карантината.

А аз съм като човека от Аден, когото видях да лежи с очи, станали неумолими от страданието. Нямам друго освен спомени и мечти. Зная, че нищо не можа да очаквам извън този остров. Всичко, което имам, е тук, в извивката на скалата, във вълшебното присъствие на ходещата по водата Сурявати, в светлината, струяща от очите й, в чистия й глас, когато ме разпитва за Лондон и за Париж, в смеха й, когато се учудва от думите ми.

Нуждая се от нея повече, отколкото от когото и да било друг на този свят. Тя е като мен, тя е оттук и от никъде, принадлежи на този остров, който не принадлежи на никого. Свързана е с Карантината, с черната скала на вулкана и с успокоените вълни на лагуната. А сега и аз съм част от всичко това.

Извсирването, известяващо за вечерния час, отеква по хребета и Жюлиюс Веран отива при Бартоли на билото на кратера. Жак духва пламъчетата на лампите. Легнал в тъмнината, слушам как вятърът донася грохота на разбиващите се в скалата вълни. Държа хладната ръка на Сюзан. Хининът вече я е приспал. След миг ще се промъкна вън, ще усетя вълшебния прохладен полъх от откритото море. Ще поема през гъсталациите, надушвайки собствената си дира по лъсналия под облата луна плаж.

Луната озарява пясъка и лагуната. Вятърът е изчистил черното небе. Почти студено е. Крача безшумно бос по моята пътека. Облечен съм само с панталон и риза без яка, потръпвам с наслада от нощния въздух. Сърцето ми бие като на колежанин, който се е прехвърлил през стената на общежитието. Докато чаках всички да заспят, слушах ударите на сърцето си и ми се струваше, че отекват из цялата сграда на Карантината чак под земята, че се сливат с трептенията на отминаващото време. Откакто сме на острова, часовникът ми е спрял. Вероятно заради морската вода, заради черния пясък, заради избилия над почвата талк, разнасян от поривите на вятъра. Оставил го някъде, вече не помня къде, забравих го, може би в лекарската чанта на Жак заедно с копчетата ми за ръкавели и със златното моливче на прадядо Елиасен. Сега измервам времето с други мерки, с приливите и отливите, с прелитането на птиците, с промените в небето и в лагуната, с биенето на сърцето си.

Когато излязох като крадец, видях как проблеснаха очите на Сюзан. Тя не спеше. Лицето ѝ бе извърнато към вратата, осветено от луната. Целунах хладната ѝ буза и докоснах с пръст устните ѝ, за да мълчи. Знае много добре къде отивам, но не ме разпитва. Тя ми е истинска сестра.

Моята пътека стига до носа срещу Диаманта. Свих на север сред базалтовата бъркотия, която разделя острова като гребен на гигантски гущер. Над скалите е границата. Денем се вижда другата страна на острова чак до залива Палисейд. Идвам тук по здрач, за да хвърля поглед към селцето на кулитата и към квартала на париите, без да се излагам на опасността да срещна сердаря или да бъда забелязан от двамата, които дебнат горе на вулкана. Съвсем близо съм до къщата на Сурявати. Виждам как светлините блестят между скалните блокове.

В Карантината всичко е тъмно и враждебно. А тук пред всяка врата има запалена лампа. Няма вятър, времето е тихо. Сякаш това е селце в някой съвсем спокоен край на света, защитен от нещастия и войни. Луната озарява равномерно разположените проходи, палмовите покриви, разхвърля искри по дъгите на вълните в залива. Над селището се носи кротък мирис — дъх на пушек, сънен дъх. От време на време изджафква куче, проплаква дете. Приклекнал между скалите, приличам на дивак, който шпионира обиталище на щастливи хора.

Стоя неподвижен, едва се осмелявам да дишам. Долавям мириса, слушам гласовете. Като че ли идвам от дъното на някакъв ров, на някаква руднична чернилка. Не проумявам. Не проумявам какво загубихме, какво се случи на изток от вулкана, та се променихме така. Просто не мога да повярвам, че онази вечер се носеше ревът на бунта, че хората кръстосваха острова, изнасилваха и палеха.

Слизам от склона към селището, като сривам надолу пръст и камъчета и вбесявам кучетата — отначало само едно-две, а после всички се надлайват през улиците. Чувам как козлете ритат в откритите кошари, как подвикват жени. Отивам до брега, сядам на пясъка до къщата на Суря. Дървена барака с палмов покрив, разположена малко встрани. Пред вратата гори светилниче.

Отпускам се на пясъка, опрял глава в камъка. Слушам песента на комарите. Кучетата се поуспокояват, полека-лека спират да лаят. Чувам ги как бродят наоколо, лапите им топуркат по пясъка, дишането им е пресекливо. Оня ден Жак спомена за кучетата. Каза, че трябвало да внимаваме, сега бил сезонът на бяса. Жюлиюс Веран предложи хайка, отрова. Сюзан потрепера и повтори: „Сезонът на бяса!“ Тук обаче никой няма да иска да избива кучетата. Спомням си за бълнуването на човека от Аден. За кучетата, които се спускали от възвищенията и навлизали в града. И за него — как сънуваше, че крачи по улиците на Харар и разхвърля отровни хапки.

И все пак тук не ме е страх. Има и други шумове — пропукват земни крабове, може би протраква и стоножка, промушваща се между камъните. Харесват ми тези звуци, те се вливат в мен като еликсир, леят се като балсам върху изгарящия ме огън, навлажняват очите ми, отпускат мускулите ми. Близо съм до Суря, усещам топлината на нейния дъх, чувам през пясъка тупкането на сърцето й. Тя спи в колибата на земята, до майка си, завита в парче платно. Струва ми се, знае, че съм тук, и ми говори в съня си. Звездицата на светилника пред вратата й грее за мен, гледам я тъй дълго, че взорът ми се замъглява и всичко се превръща в сън.

Събужда ме нейният поглед. Сурявати седи пред мен на пясъка. Виждах със затворени очи лицето й, извитите черни вежди,

тъмночервеникавото петно между очите ѝ и златната точица, лъснала върху ноздрата ѝ.

— Защо си тук?

В първия миг нищо не разбирам. Вече се зазорява. Още не е светло, само на небето се е появило сиво петно. Върху скалите са надвиснали облаци и се влачат над морето. Тя повтаря:

— Защо си дошъл тук? Какви са намеренията ти?

Същия въпрос ми зададе и първия път, близо до скалата. Сега в гласа ѝ звучи твърдост, сдържан гняв.

— Отдавна не беше идвала.

— Не можех. Тук станаха страшни неща, не можех да оставя майка си. Шаик Хюсейн каза, че не бива да ходим от другата страна, че имало въоръжени хора, които не давали да се минава.

Гледа ме, жълтите ѝ ириси блестят гневно, нетърпеливо. Не иска да споменава за миналата нощ, за мъжете, нападнали Расама. Известно време мълчи. Утринната светлина постепенно пробива, вече се виждат брегът, вълните, къщите на париите. Навън са наизлезли жени и ръчкат помръкналата жарава. Недалеч от нас по плажа са налягали кучета, заровили муцуни в пясъка. Суря понечва да стане.

— Трябва да си вървиш, не може да останеш тук.

— Шаик Хюсейн ли е забранил?

— Не, нищо не е забранил. Каза само, че не бива да се доближаваме до големите муни, защото при вас има хора, които са умрели от болестта.

Не мога да проумея думите ѝ: нима границата, установена от Веран и Бартоли, не съществува? Нима тя е дело на Шаик Хюсейн?

— Трябва да се върнеш там, от другата страна. Не искам майка ми да си има неприятности заради вас.

Опитвам се да я задържа.

— Ама това не е вярно! Никой при нас не е уминал. Има двама болни, които са изолирани на остров Габриел.

— Умрели са. Шаик Хюсейн каза, че сте изгорили телата и дрехите им на островчето.

— Не е вярно, той лъже.

— Това е истината, вие искате да я скриете. И аз видях пушека.

— Пушекът беше от дюшеците и бельото, но те не са мъртви. Брат ми ходи всеки ден при тях, носят им храна. С тях има и индийци.

— Ти говориш лъжи! Изгорили сте ги, за да не се разбере. Вчера бях от другата страна, видях дима на островчето.

Не е сложила червената кърпа на главата си, дългите ѝ коси са разпуснати по раменете, лицето ѝ лъщи с метален блясък. Много е красива. Не знам какво повече да кажа, за да я задържа. Готова е да си тръгне и после ще трябва да се върна към чернилката на Карантината. Внезапно разбирам, че казва истината. Може да се е случило, докато съм спал, или когато съм бил на носа срещу птичата скала. Спомням си как Жак избягваше погледа ми, като се върна от Габриел. Сюзан го попита как са болните, а той отвърна рязко: „Всичко е наред.“ После отиде да си легне, трепереше сякаш от студ.

Улавям ръката на Суря, стискам я до болка. Сигурно изглеждам отчаян, защото тя отново сяда на пясъка. Гласът ѝ звуци малко глухо.

— И при нас има умрели. Вчера умря една стара жена, прибра я богинята на студа. Казваше се Насеера и живееше ей в онази къща.

Тя поглежда към горния край на селцето на париите. Из проходите тичат деца.

— Майка ми ѝ помогна. Снощи я изгориха край дигата.

Седим безмълвно един до друг, докато слънцето изгрява. Струва ми се, че съм прекарал нощта с нея на плажа, до топлото ѝ тяло, че съм вдъхвал уханието на косите ѝ, бленувайки за бавно въртящите се около острова звезди. Тя е тъй лека, иска ми се да чуя смеха ѝ, докато разглеждаме страниците, изрязани от „Ильстрейтед лъндън нюз“, или докато ѝ говоря за Мени Мюриъл Доуи.

— Днес ще дойдеш ли от другата страна?

Тя се е изправила и ме гледа, сякаш се стреми да отгатне какво всъщност си мисля.

— Не знам. Може би.

Тръгва си бързо, без да се обърне назад. Влиза в колибата и духва пламъчето. Чувам как говори тихо с напевен глас, сякаш приспива дете. След миг на вратата се появява фигура. Висока, слаба жена, облечена в дълга тъмносиня рокля. Стои на прага, виждам изостреното ѝ лице и костеливите ръце, обсипани с блестящи медни гривни. Вдигнала е дясната ръка над очите си заради изгряващото слънце, а с лявата прави знак, сякаш да прогони досадно животинче. Казва на английски: „Go!... Go!...“ Някакви жени гледат насам, надсмиват се над изпокъсаните ми дрехи и разчорлената ми коса. По плажа тичат

деса. Крача бързо към скалите при носа, сякаш може да започнат да ме замерят с камъни. Очите ми парят, слюнката ми има странен вкус на перманганат. Усещам туптенето на сърцето си в кръвоносните съдове на ръцете и шията. Струва ми се, че съм страшно изморен. Когато пристигам в Карантината, изпитвам някакво непонятно усещане, подобно на облекчение, съзирайки ужасните постройки от късове лава, потънали в храсталациите. Островчето Габриел лъщи на слънцето при лагуната като черен айсберг.

На 19 юни

С Л. обходихме площите, заети от различни видове ипомея, или иначе казано — бататрани. Относно произхода на името: на Мавриций го смятат за съкратено от „батат на Дюран“. Кой е този Дюран? Защо е бил така обезсмъртен? Приемам го по-скоро като креолско (или малгашко) видоизменение на „батата“, докаран навремето от робовладелските кораби, които са пътували между Бразилия и Маскареновите острови.

Тук този представител на семейство поветичови е станал ендемичен. Никне на най-различни почви, в базалтовите котловини в подножието на вулкана и по варовитите плажове от югоизточната страна. Слави се като лек за всичко: изгаряния, ухапвания, екзема, жълтеница. Листата съдържат сапунообразен сок със затягащи свойства.

Ipotoea paniculata, туберкулите са неядивни. Има обаче и *Batatas edulis*, насажденията са в добро състояние, с широки туберкули, от които събираме с Л. *I. pes-caprae (maritima)* с кръгли туберкули, негодни за ядене. Цветовете яркочервени.

Следобед въпреки умората отново по източния склон на вулкана. Голямо количество морава метляна трева. Открити многобройни екземпляри акажу (*Anacardium*

occidentale), но от храстообразната разновидност (африканската стига до 20 стъпки на височина).

В подножието на вулкана — *Indigofera endecaphylla* (тревообразна, пурпурни венчелистчета) и *Portulaca* (калдъръмче). Надявам се скоро да открия индигофера.

Обед е. Стоя срещу Габриел. Сутринта, когато тръгнах с Джон Меткалф, небето бе черно, но изсветля от слънцето. От единия до другия край на хоризонта се е открыл простор и небето е като отражение на нашата лагуна и на бреговете ѝ.

Джон ме поведе много рано, към седем часа. Всъщност аз почти не бях спал през нощта, но предпочетох да го последвам. По очите на Жак познах, че ще ме разпитва, а предполагам уроците по ботаника.

Джон е силно възбуден. Върви бързо, право през храстите. Прекосяваме старото гробище и се изкачваме по склона на вулкана до прохода към Палисейд. Намираме се на граничната линия, ала той изобщо не обръща внимание на това. Търси между базалтовите блокове. Осем часът е, слънцето вече изгаря ръцете и лицата. Джон е с широка панама, но от жегата лицето му е почервяло също като брадата. След като обикновено е толкова внимателен към заобикаляния го растителен свят, крачи направо, без да се интересува от растенията, които мачка, или от храстите, които кърши. Трудно ми е да го следвам. Забързан е, движенията му са резки, нервни. Едва се поспира, за да ми покаже насаждения от бреди, които са тъй подредени на тераски от пресъхнали камънци, че е невъзможно някога да не са били отглеждани изкуствено; все барабоеви, между които и разновидност на дървесния пипер, както и широки пепеляви листа, от които той откъсва едно и ми го подава, навито като пура:

— Ето нещо интересно за брат ви, който явно не може да мине без пушенето. *Solanum auriculatum*, или иначе казано — кафяв тютюн.

Той търси *Indigofera tinctoria*, дива индигофера. Убеден е, че тук, в подножието на вулкана, на завет от солените морски пръски и под ярките слънчеви лъчи ще намери липсващия във веригата образец, който ще покаже връзката на Флат с Мавриций и Мадагаскар — а оттам и с южния континент.

През цялата сутрин следвах Джон Меткалф през мъчнопроходимите скалисти местности под вулкана. Слънцето бе толкова ярко, че от време на време ме заслепяваше. Единствените растения, които успяваха да се задържат по тези места, бяха троскотите и онази разновидност на моравата трева, която тук наричат „метляна трева“, тъй като свързаните й суhi стръкове вършат добра работа за метене. Малко преди обед се завърнахме в Карантината. Меткалф се оплакваше от силно главоболие и виене на свят. Сметнах, че е получил слънчев удар, и го оставих в бараката при Сара, след като му донесох прясна вода от резервоара. После се свих на мястото си до вратата. Спах непробудно, без дори да чуя изсвирванията на сердаря, който приканваше на работа жените в находището на талк под вулкана. Може би пък тези изсвирвания са само за да ни се съобщат от другия край на острова — „ние сме тук“. За да не забравяме никога другата страна, мълчаливат тълпа от имигранти, техния глад, техния страх в края на това пътуване, бавното придвижване на жените в плантациите на Мавриций, кошниците с камъни на главите им и армията от резачи, които секат с ножовете си стъблата на тръстиките.

Когато се пробудих, за миг ми се стори, че съм сам в тъмното помещение. Долових нечие дишане, бавно, хрипкаво. В дъното с гръб, опрян на стената, седеше Сара Меткалф и държеше ръката на мъжа си. Приближих се безмълвно, а тя вдигна поглед към мен и потръпна. Очите й бяха като светли петна в изгорялото от слънцето лице. Кожата и косите й бяха мокри от пот. Тя каза:

— Джон наистина не е добре.

Тихичко, шепнешком, както прави обикновено, с малко измъчена усмивка. Изглеждаше по-скоро изненадана, отколкото разтревожена. Попитах:

— Какво му е?

Тя се отмести, за да мога да погледна Джон. Беше се проснал с разгърдена риза. Очите му бяха полуотворени. Челото му гореше.

— Взе ли хинин?

Тя ме изгледа все така безизразно, без да отговори. Промълви:

— Преди малко вашият брат му даде лекарство, беше толкова зле, когато се върна.

Като се прибрах сутринта, Жак не ми каза нищо. Известно му е, че цялата нощ съм бил навън въпреки вечерния час. Може и да ме накажат. Ще ме затворят в някоя от развалините без врати и прозорци. Или ще ме зарежат на островчето Габриел като някой прокажен. Тази представа е тъй нелепа, че ми се вижда дори забавна.

— Искате ли да отида за прясна вода?

Сара продължаваше да ме гледа с безизразните си очи. Устните на Джон бяха сухи, напукани. Не можеше да говори. Дишаше мъчително. През подутите клепачи очите му имаха онзи особено жив блесък, който ме бе поразил при Никола. Усетих как потръпвам. Изтичах до резервоара, махнах запушалката от парцали, която препречва пътя на комарите. Спуснах тенекиената кофа с въжето, докато се наклони във водата. Силните дъждове, които се изляха в южната част на океана, поне напълниха резервоарите. Водата е студена и почти безсолна.

Донесох кофата на Сара, която изми главата и гърдите на Джон. Самата тя пи направо от кофата въпреки забраната на Жак. Сюзан бе полегнала до стената. Изглеждаше изтощена. Когато я попитах къде са Жак и останалите, тръсна глава. Легна да спи до Джон.

На брега няма никой. Ладията е на плажа, където стои обикновено. Кейчето има вид на запустяло и много старо. Железните скоби са ръждясали и стърчат между базалтовите блокове и почернелите замазки. Внезапно започва да ми се струва, че съм спал сто години и съм се събудил в призрачен свят.

Слънцето гори все на същото място, в средата на пролуката между облаците. Морето е спокойно. Виждам през водата в лагуната дългата дъга на пътя, водещ към Габриел. Тихо е. Няма начин сега да не се появии Сурявати. Никога не сме се нуждаели толкова от нея.

Събличам се и скривам дрехите си сред скалите, до скалата. Тук срещнах Суря първия път и тук тя се погрижи за мен, когато се нараних в отровните корали. Сега вече умея да вървя по скалата, стъпвам бавно, без да се опитвам да гледам, сякаш познавам отлично всяко острие, всяка дупка. Прохладната вода на лагуната угасява изгарящия ме огън, плувам бавно, с отворени очи в прозрачната вода. Усещам как докосвам дъното с корема и коленете си, чувам как вълните плискат звънко по пясъка. Плъзгам се безкрайно под повърхността, виждам как от всички страни искрят слънчеви

отблъсъци, промъквам се през добре познатия ми тесен проход, който се спуска към средата на лагуната и прераства в дълбока тъмносиня падина. Когато водата става почти студена, разбирам, че съм доближил Океана — мястото, откъдето лагуната се изпразва и пълни при отливите и приливите. Изпивам с широко отворени очи безграницната синева, летя като птица с разперени ръце, сдържам дъха си тъй дълго, че ми се завива свят. Жак ме научи да плувам така през лятото, когато отидохме с чичо Уилям в Бретан, в Бел-Ил. Говореше ми за морето в Блу Бей, за дигата, край която се бе научил да плува. Водата била толкова лека, че морските игли изглеждали като птици. Казваше: „Ела, ще те науча да летиш!“ Само че водата в Бел-Ил бе студена и излизахме от нея разтреперани, с вкочанени пръсти.

Плувам бавно, като сегиз-тогиз надничам над водата, за да се насоча към островчето Габриел. Сега съм над пролива. Виждам закръглените форми на коралите, морските таралежи, водораслите. Близо до мен преминават множество риби, струва ми се, че ако се пресегна, бих могъл да ги докосна. Изведнъж сърцето ми започва да бие ускорено. Между коралите се прокрадва сянка и се завърта зад мен като злобно куче. Сянката бързо хълтва между коралите, но аз зная, че е зад мен, струва ми се, че усещам как ме измерва с противния си поглед. Това е тазорът, баракудата, Суря ми бе говорила за нея на плажа. Тя е господарят на лагуната. Ако човек се бои от нея, пристига и хапе. Когато познава човека, оставя го да мине. Може би Суря е споменавала на тазора за мен, защото прекосявам безпрепятствено лагуната. Сега съм над пясъчната площ, която се простира до Габриел. Стъпвам на дъното и крача към острова. Целият път ми отнема не повече от десет минути, а имам чувството, че съм достигнал другия край на света.

Островчето Габриел е пред мен — много по-голямо, отколкото изглежда от брега. Върхът в средата е със съвсем правилна форма, сякаш исполинска ръка е образувала конус, трупайки базалтови късове. Мрачен е, почти черен, по склоновете има ниска растителност, а край брега като непроходима стена се издигат бататраните. На запад, откъм подветрената страна, има малка горичка от филаоси и лантани (Жак ги нарича „стари, моми“). Поемам по брега и пясъчната ивица се

стеснява все повече, докато накрая се губи сред бълсканите от морето камънаци. Заобикалям издатината от запад и забелязвам струи пара, които изблихват от дупки сред скалите, чувам как морето вилнее дълбоко в потайни пещери. Тук слънцето грее по-силно. Усещам как изгаря гърба, раменете ми и съжалявам, задето се съблякох и останах само с набедренник. Както съм тъмнокож, с тази дълга, спълстена от солта коса, с мустаците, които подчертават горната ми устна, сигурно приличам на индиец кули, така поне ми каза Жак онъ ден. Приличам най-вече на майка си, Евразийката. На нея дължа черната си и много гъста коса, кехлибарените си очи и извитите вежди, като нарисувани с въглен, които се събират над носа. В пансиона в Рюей-Малмезон момчетата ми викаха: циганче, циганин! Сега наистина си беше така.

Настаних се на сянка в една скална вдълбнатина, за да си поема дъх. Тук морето е прекрасно и чак забравих защо бях дошъл на островчето. Навътре е много тъмносиньо, почти черно, а надигащите се вълни, преди да се устремят към границата на прибоя, са изумруденозелени. Мисля си за Суря. Трябва да дойдем с нея тук, далеч от изпитателните погледи на наблюдалите, далеч от властта на сердаря и от неговата свирка. Тук ще бъдем свободни.

Право на юг се открива брегът на Мавриций, какъвто никога не съм го виждал от Флат. Дори от билото на кратера не ми се е струвал тъй дълъг и красив, озарен на места от слънчевите лъчи, които открояват изумрудения цвят на планините, ивицата пяна покрай скалите, та дори очертават между сиво-сините полета с тръстики като някакъв мираж покривите на къщите и белите комини на захарните фабрики. А над всичко това чак до средата на небето се издигат кулите от облаци, набънали, разпрострени, разноцветни, с всички оттенъци от чисто бяло до черно, пресечени тук-там от тъмни пелени — булото на Дева Мария, — разкъсани от сияния. И не ми омръзвা да съзерцавам всичко това, и морето с устремените към брега виолетови талази, кипнали като огромна река, и черните острови, които сякаш се пълзгат назад заедно с нас, понесени далеч от Мавриций в незнайна посока.

Сега вървя към вътрешността на острова, търся заслоните, в които са затворили болните. Искам да ги видя, усещам как вътре в мен

расте нетърпение, неприязън, та чак краката ми се разтреперват. Напредвам мъчително. Няма пътека, острите камъни израняват краката ми. Навсякъде проходите са затворени от трънаци, сякаш някой иска да ми попречи да стигна дотам.

Внезапно се озовавам пред резервоарите. Представляват паралелепипеди от циментирана лава с коритообразни покрития и отворени дупки по средата. Когато се навеждам над отворите, не виждам водата, но я надушвам — черна, тежка вода с възкисела миризма. Резервоарите са по-големи, отколкото на остров Флат, но са напукани, почти разрушени. От единия е потекла вада, по която са се накачили пълзящи растения.

Стъпил на един резервоар, търся заслона на болните. Няма нищо — нито поляна, нито пътека, само базалтови блокове се подават от люшкащите се от вятъра храсталаци. Иска ми се да се разкрештя, да извикам имената им, Никола, господин Турноа, но гласът ми изневерява, а и знам, че няма смисъл.

Тогава забелязвам гробовете. На няколко крачки от мен са, пред резервоарите. Сливат се с базалтовите блокове, разпилени по ската. От резервоара различавам площадка, която някога трябва да е била разчистена, а после отново завладяна от прорасналите лантани и бататрани. Тук има двадесетина гроба — повечето са увенчани просто от грубо одялани скали, побити в земята. Крача между гробовете, търся имена, дати. Вятърът е изтрил всичко. Ала един от по-скорошните гробове носи все още четлив надпис. Представлява пресечена базалтова пирамида и откъм морето успявам да разгадая името и датата:

Horace Lazare Bigeard
died 1887 from smallpox
Age 17.^[5]

Всичко е безмълвно, застинало. Само фаетоните преливат над мен и надават хленчещи крясъци. Слизайки към брега, откривам онова, което търся: колибите от Карантината. Вече нямат покриви, нито платнища, само кръгообразно разположени стени като някакви стари коралови зидове.

Приближавам се бавно, сякаш се боя да не събудя обитателите. Няма никакъв признак за живот. Слънцето напича черните каменни стени и листака на лантаните, а сянката изглежда още по-плътна. Когато се озовавам сред стените, потръпвам. Въздухът е студен, носи се миризма на угаснал огън. По земята вятърът разпръсква пепел. Няма следа от обитатели, няма мебели, сламеници. И другата колиба е празна. Усещам някакъв световъртеж, за миг ми се налага да приклекна до вратата, за да се съвзема, после бързо тръгвам към брега, като си пробивам път през препречващите се храсталаци. Близо до морето, там, където основата на островчето се изостря като щевен, преди да се слее с подводната скала, толкова близо до вълните, че до мен долитат пръски, има белег от старо огнище, голямо кръгло черно петно, от което прехвърчат частици от изгоряла материя и се носи остра, силна миризма. Суря е казала истината: тук Никола, господин Турноа и двете индийки са били изгорени без никаква церемония, направо скришом.

Представям си как Жак е стоял на плажа с Веран-Неверан и Бартоли и е гледал изгарящите на кладата тела. Жак, който е напръскал колибите със своята туба с течен „Кондис“, който е дал наредждания да се махнат платнищата и да се изгори всичко — дрехи, сламеници, вещи, чанти и документи. Черният дим е омърсил утринното небе, а аз съм спал.

Къде са Жак и Веран? Може би от другата страна на острова, преговарят с Шаик Хюсеин за продукти. Или са горе на вулкана и обследват хоризонта? А защо не идва Суря? Дали се крие в гъсталака близо до Диаманта в очакване да се махна? Крача по брега срещу остров Флат и ми се струва, че усещам погледа ѝ. Искаше ми се да ѝ кажа, че не съм знаел нищо, че съм спял, когато са изгорили телата, че няма защо да се бои от мен. Всичко тук е нейно — невидимата скална пътека, върхът на Габриел с фаетоните, водата в лагуната и прииждащите вълни, всичко ѝ принадлежи. Бродя гол и изгорял като безумен, бълскам се в черните скали, храстите и режещите листа на лантаните дерат краката ми. Носи се опияняваща, тръпчива, остра миризма, като мириса на кожата ѝ. Търся между скалите нещо, някаква следа от хората, които са умрели тук — останка от Никола и от господин Турноа, късче плат от индийките. Има само черни камъни, а в полето на огнищата — пепел и овъглено дърво. Иска ми се да оставя

знак за паметта на загиналите, но островчето е пусто, няма нито една дъска, няма на какво да пиша, а скалите са прекалено твърди, за да издълбая имената им върху тях. Единственото, което успях, бе да наредя четири купчинки камъни до огнището. Странно, че купчинката на Никола се получи по-висока, а на господин Турноа — по-тумбеста, каквито бяха те самите приживе. Купчинките за жените наредих малко по-встрани. Струва ми се, че те биха пожелали да е така. Близо до брега са, гледат към морето и към очертанията на Мавриций на хоризонта, прекрасен под сводовете от облаци.

Вървя около върха, а фаетоните ме придружават. Отначало една двойка, после две, три, а сега дузина птици прелитат тежко над мен. Тревожат се, задето човек е проникнал в техните владения, на върха, където са гнездата им. Докато бях на брега, не ми обръщаха внимание, но сега, след като се приближих, изглеждат почти застрашително. Те са моите свидетели. Навярно са летели над кладата, когато Жак и Веран са подпалили телата. Острите им като изсвирвания писъци, кръжащите им крясъци ме изпълват с беспокойство, завива ми се свят. Застанал на склона на острия връх, отмяtam глава назад, а небесната светлина измъчва очите ми. Струва ми се, че пропадам в бездънен кладенец и върхът се издига по средата му.

Не мога да продължа нататък. Затварям очи и слизам опипом към брега. Отивам до най-южния край — дълга скална издатина, шибана от откритото море иечно брулена от вятъра. Оттук Мавриций изглежда огромен, далечен, цял континент. Отляво се издигат черни острови: Кръглия, Змийския и — право напред — самотната сред вълните плоча на Стрелковия ъгъл. Тук съм си у дома, на мястото, за което винаги съм мечтал, на мястото, което винаги е било предопределено за мен. Не мога да проумея как е възможно, но разпознавам всяко кътче, всяка подробност, вълните, подводните течения, които променят цвета на морето, рифовете. Вече не се чувствувам като затворник. Тревожният полет на фаетоните, дълбокият тътен на морето, напиращо срещу основата на острова, вятърът, огнената светлина, извираща през облаците, мълниеподобният блъсък на камъните и горчивият мирис на останалите след прилива локви — всичко това е светът на Суря, който аз споделям с нея. То няма нищо общо с някогашните разкази на Жак

за Медина и за къщата в Анна, за полюшването на тръстиките, за миризмата на захарните фабрики, за празненствата по плажовете през зимата, под звездното небе. Дали тези неща съществуват още? Тук, в света на Суря, всичко е сурово и голо. Аз съм на края на земната твърд, където започва царството на птиците.

Усещам все същото виене на свят, пиян съм от разбиващите се в скалите вълни, от самотата сред фаетоните, от полъха на пепел, достигащ дори до морето. Полягам на черната, жежка земя в една кривина, която вълните лижат с пяната си. Като слепец съм, докосвам с ръце захабените, гладки подобно кожа камъни. Камъкът е за мен като тялото на Суря, тънко и гъвкаво, недостъпно и отдаващо се. Тя ме обгръща със сянката, с водите си. Аз чезна в светлия кехлибар на нейните ириси, талазите на разпуснатите ѝ в моя чест черни коси ме обгръщат, нежни като нощта. Усещам до гръдта си младите ѝ, леки гърди, които съзирам през мократа рокля, когато се връща от скалата, чувам музиката на гривните около китките ѝ, музиката на вятъра, когато тя ме обхваща с дългите си ръце и краката ни се преплитат, сякаш танцуваме. Членът ми е твърд, напрегнат до болка, изгарящият огън на небето и вечната самота сред птиците трябва да намерят отдушник, силата в мен не може да остане затворена, трябва да изблигне. Сърцето ми тупти чак в гърлото, сърцето ми пламти със слънчев жар, с жарта, погълната телата на покойниците на плажа, сърцето ми искри от копнеж. Внезапно светлината нахлува в очите ми, клепачите ми дават път на слънчевите мълнии и аз усещам как семето ми бликва по черния камък. Бликва, потича по него, по опърления пясък и аз оставам неподвижен, изтощен, вслушвам се в биенето на сърцето си и в прибоя, бълскащ основата на острова, в безкрайното трептене, сляло се със светлината.

Дрезгавите крясъци на фаетоните бавно се отдалечават. Птиците вече не се боят от мен. Изоставят ме и се завръщат към дупките си по склоновете на върха.

Мисля си за Сурявати, която се разхожда от другата страна, може би към потока, извиращ от базалта на юг от Палисейд. Струва ми се, че чувам шума от стъпките ѝ, гласа ѝ, когато си играе с децата по пътя, когато вика козлетата. Нейния глас сред гълчавата в селцето на кулитата, нейния смях, докато се разправя с жените, тръгнали да си наливат вода от потока.

Сега затварям очи, вече не се беспокоя. Повече не ме е страх от времето. Утре, вдругиден, по-късно пак ще бъда тук, на края на света, далеч от отмъщенията. Суря ще бъде с мен, ще съумея да я задържа, ще й говоря за Англия, за Париж, за несъществуващи страни. Неуморно ще я слушам, тя ще ми разказва какво е прочела в „Ильстрайтед лъндън нюз“ или какво още се е случило с майка й. Ще ми говори по нейния си начин — нежно, ромолящо, напевно.

Мушнах се във вълната, заляла края на базалтовата плоча, и оставил пяната да ме покрие. Вързах по-здраво набедреника и пригладих назад косата си. Странно, в този миг не изпитвам никакъв срам. Само пълнота след опиянението, някакво усещане за невероятна яснота.

Когато се гмурнах в лагуната от края на пясъчната ивица, за да се върна на остров Флат, ме подхвана отливът с хладната си мощ. Сега вълните с грохот се прехвърлят през кораловия риф. Водата се оттича в двете посоки като придошла река и трябва да се напрягам, плувайки, да се промъквам под водата, както Жак ме учеше в Бретан, за да си пробия път между талазите. За миг вълнението ме отнася към открито море, озовавам се извън пролива. После стигам над коралите. Острите им върхове издраскват коленете и ходилата ми. Кейчето е пред мен — черен чукан, към който е привързана ладията. Ето ме от другата страна, като някой оцелял корабокрушенец. Само че не видях отново сянката на тазора.

21 юни

През по-голямата част от деня спах в края на гората от филаоси. Харесва ми как вятърът шумоли сред игличките им. Спомням си какво ми разказваше Жак някога в Париж, когато бяхме заедно при баща ми, и как тогава „филаос“ ми звучеше като вълшебна дума, като име на приказно дърво.

— Зад къщата в Анна имаше филаосова гора, по цялата падина, спускаща се към морето. Един ден приятел на дядо дошъл от Франция на гости за няколко дни. Седнал на масата за вечеря и точно тогава задухал вятърът от морето. Дядо му поднесъл ориза и понеже той си

сипал малко, попитал го: „Да не ви е зле?“ Гостът отвърнал: „Напротив, много съм гладен.“ Подчертано се заслушал в шума, идещ отвън: „Пазя си силите за онова, което се пържи!“

Тази история толкова се бе харесала; че се бе превърнала в част от семейните спомени, Жак на свой ред ми я бе разказал и тя звучеше прекрасно през време на парижката зима с обезлистените дървета. Само това ни бе останало от Медина и от Анна — шумът от пържене, носещ се във въздуха вечер, когато вятърът от морето раздвижва игличките на филаосите, а аз си добавях и вкуса на трепкащите във врялата мазнина риби.

През този ден не се върнах в сградите на Карантината. Не мога да понасям повече душния полумрак, черните каменни зидове, не ми се слуша мъчителното дишане на болните. Сара Меткалф също е напълно отпаднала. Вече не прави нищо, само помага на Джон да се придвижи до отходните места или му носи вода от резервоара. Откакто съпругът ѝ се разболя, изражението ѝ е променено. Върху лицето ѝ е застинало безпокойство и тя си седи неподвижно въгълчето, наметната с някаква завивка, почти без да говори. От време на време отронва несвързани фрази на смесица от английски и френски, въздиша. Жак ми каза: „Бълнува.“ Но това не е просто треска. Засегнат е нейният разум. Беше толкова млада и свежа на борда на „Ейва“, Джон я представяше като „Сара, моята съвсем млада съпруга“ — с онази строга синя учителска рокля, с прибрани на кок руси коси и порцелановосините очи, помощник-капитанът Сюсак я закачаше и всички се обръщаха, когато се разнасяше нейният леещ се смях. Сега тя е жалка, с изгоряло от слънцето лице, с измърсени дрехи, а безизразният ѝ поглед шари наоколо, като че ли не ѝ е ясно какво точно става.

Жак също се е променил. Има объркано изражение. Често сваля очилата със счупеното стъкло и се взира безпомощно, късогледо, безразлично. Когато се върнах с твърдата увереност, че Никола и господин Турноа наистина са били изгорени на островчето Габриел, той се досети за моя гняв, за моето презрение. Понечи да разговаря с мен, да се оправдава. Започна със: „Слушай, Леон...“ Гласът му прозвуча особено, глухо — измамнически, рекох си аз. Измъкнах се:

„Остави ме, уморен съм.“ Нямаше какво повече да си кажем, късно беше. Жак сви рамене като човек, който нещо се е объркал, и пак отиде да седне при Сюзан.

И изведнъж ядът ми мина. Жак е мой брат, нямам си никого другого. Ако не съм на негова страна, кой ще го подкрепи? Какво би могъл да стори? Събитията не се развиваха по негова воля, нито по волята на Неверан, дори сердарят не би могъл да ги промени. Редът идеше от другаде, от Мавриций, от Синархията, от клуба на Патриарсите, заради страха от една непозната болест, застрашаваща острова, заради призрака на „Хайдари“.

Жак е останал при болните до края. После се е заел с мръсната задача да унищожи телата, за да избегне заразата. Не ми е казал нищо. Вероятно Сюзан се е възпротивила да ме уведомят. За нея аз съм дете, което трябва да бъде предпазено от гледката на смъртта. Жак винаги е постъпвал така с мен. Когато баща ни се разболя от енцефалит, не ми каза нищо, опита се да скрие от мен истината, може би защото самият той се страхуваше от нея. Дълго след смъртта му продължаваше да говори за него в сегашно време, сякаш още е сред нас.

Отидох да седна до Жак. Заговарям го, за да не се тревожи:

— Как е тя?

— От два дни не яде. Повръща дори от водата, не мога да я накарам да поеме хинин.

Сюзан гледа в нашата посока, но според мен не ни слуша. Диша съсредоточено, трудно ѝ е, сякаш върху гърдите ѝ е легнала огромна тежест. Около очите има тъмни кръгове, отслабнала е, кожата ѝ е суха, склерите ѝ са кръвясали. В другия край на къщата Джон Меткалф също е зле. Засега има само температура от треската. Но Веран, щом дойде, се вторачи в болните. Подозира Жак, че се опитва да скрие нещо сериозно, за да спести на жена си пътуването до островчето Габриел.

Отидох навън при Жак. Той е приседнал в здрача. Извадил е последния си пакет тютюн, за да си свие цигара. Не му споменах за *Solanum auriculatum*, кафявия тютюн, — който Джон откри онъ ден по склона на вулкана.

— Свърши ли, и аз ще мина на ганджа като хората — шегува се Жак.

Изглежда обезкуражен. Изпитва чувство на вина, задето е довел тук, в капана на Карантината, сред епидемията, своята млада, крехка жена. Думата ме кара да подскоча:

— Епидемия ли? От какво?

Жак ме поглежда. Нима само аз не съм наясно с онова, което става?

— Ами от всичко, малария, едра шарка, холера.

Говори ми за онова, което е видял сутринта в селцето на кулитата — обезсилени хора, изгарящи от температура, с червени и подпухнали лица. Хининът е недостатъчен за всички, ваксина няма. Би трябвало от Мавриций да изпратят лекарства, храна и най-вече — една юница. Но кой ще се заеме да праща юница на тази самотна скала, след като никой дори не мисли за хората? Жак се споразумял със сердаря и получил малко ориз, леща и сушена риба. Ако обаче шхуната не се върне до четири дни, сме обречени да умрем от глад.

Опитвам се да прояви оптимизъм:

— Няма начин да не дойдат за нас.

Жак свива рамене.

— Няма да дойдат, докато епидемията не стихне. Освен това май се задавала и буря.

Според барометъра на Жюлиюс Веран налягането спада, откакто сме тук. Иначе небето изглежда прекрасно — яркосиньо, облаците само тук-там се червенеят на парцали в светлината на залеза.

Откакто състоянието на Джон Меткалф се влоши, Жюлиюс Веран и Бартоли се преместиха по-нататък, в къщата на суперинтенданта, която е до лазарета. Представлява продълговата сграда с ламаринен покрив, който денем се нажежава като скара от слънцето. Когато не дебнат от билото на вулкана, двамата се прибират в просторната постройка и необезпокоявани замислят планове за сражения с индийците и бъдещи разпределения на островната територия. Нима някой го е грижа? Всички се умориха от перченето на този автократ. Като смешно подражание на големите муни от клуба на Синархията и той мечтае да установи „Нравствен порядък“ на остров Флат. Обаче само той си вярва. След изблика по време на бунта на острова отново се въззари фаталистично равнодушие. Неизменно звучи единствено свирката на сердаря, давайки знак мъжете да се събудят и да поемат към дигата, а жените — към залежите от талк,

или призовавайки сред фучащия вятър към вечерна молитва като вопъл, дошъл от отвъдното.

Пътеката към Палисейд извива по черните скали, обрамчващи залива в подножието на вулкана. Оттам, започват залежите от талк, днес представляващи само бяла рана над морето, където индийките пълнят кофи. В дъното на залива хаотично са разхвърляни базалтови блокове, тънещи под пълзящи растения — Джон напразно търси сред тях ендемична индигофера. Тук е старото гробище. Гробовете са огладени от вятъра, надписите им не се четат. На една килната плоча, разядена от лишеи, забелязах име:

THOMAS LELOTTE, DIED 1856

От Жак научих за хилядата имигранти, пристигнали от Калкута с брига „Хайдари“ и изоставени през онази година на Флат, защото на борда върлували едра шарка и холера. Също като нас те чакали дни наред, вторачени в пустия хоризонт, в очертанията на Мавриций, с надеждата, че ще видят как се появява корабът, дошъл да ги вземе. Вероятно са пращали сърцераздирателни известия, палили са клади на плажа, за да привлекат вниманието на незнайните хора там, от другата страна, обрекли ги на бавна смърт. Почти всички загинали от болест или недохранване. Когато най-сетне властите на Мавриций решили да изпратят помощ, били минали три месеца и онези, които дошли на острова, открили само неколцина оцелели и купища кости по земята.

Никой не идва до това гробище. Има нещо свръхестествено в хаоса от скали и съборени от вихрушките надгробни камъни. Нещо кара сърцето ми да бие и ме мъчи, сякаш все още живите очи на изоставените имигранти продължават да се взират в хоризонта — протяжно трептене, отекващо в основата на острова. Тъкмо това трептене съм чул, когато легнах с долепено до земята ухо през онази първа нощ, прекарана в Палисейд.

Исках да намеря мястото на брега, където са изгорили труповете. Ала бушуващото море се нахвърля върху него, вълните са издълбали залива чак до първите гробове.

И все пак обичам да идвам до гробището. Тук цари истински мир, някакво умиротворение, каквото понякога съм долавял в църквите, усещане за време, надхвърлящо продължителността на моя живот, за присъствие, което взорът ми не би могъл да обгърне. То не ми е съвсем понятно. Всяка вечер, щом чуя свирката на сердаря, изпитвам потребност да дойда до изоставеното гробище.

Седя дълго сред гробовете и слушам как комарите пеят около косата ми. Кацат по краката ми, по опакото на ръцете ми, но аз почти не усещам ухапванията им. Когато станат прекалено много, ги прогонвам с жест или ги издухвам. Те са храбри и нападателни, телата им са пъстри, леки и умни са. Има също пясъчни мушки, мравки, понякога дълга стоножка пробягва по гробовете с метално потракване. Жак ненавижда стоножките и яростно ги мачка с пета. Аз съм им свикнал. И те като птиците са истинските обитатели на острова. Те ще си останат дълго след като ние си тръгнем.

Тук всичко е тихо. Няма вятър. От два дни сме в средата на огромна спокойна площ, чиито краища са се отдръпнали чак до хоризонта. Жак казва, че това е окото на бурята. Когато окото се измести, отново ще ни плиснат дъждовете.

Още усещам изгарянията от Габриел. Вчера на гърба ми между раменете се отвори рана, там, където кожата ми докосваше базалта. Всичко тук е напоено с погледите на пътниците от „Хайдари“, които обитават сега това заливче, с измъчените им погледи, отправени към безлюдното море. А може би треската всяка вечер напира и напряга нервите и мускулите ми, бавно отлива от своята тръпка в жилите ми. Мълвя името на Сурявати, вълшебното й име, което би могло да я призове да се появи на скалата, обкръжена от солени пръски като някоя богиня. Имам нужда от нея, толкова се нуждая от онова, което й принадлежи, от селцето на кулитата, от проходите, изпълнени с пушека на кухните, от виковете на децата, от козлетата, от момчешки глас, запял в някоя колиба, от лекия звук на някоя цафара, дори от ужасната миризма на кладите, където са положени очакващите мъртвци. Струва ми се, че сега и аз съм част от това, от тази страна, от този различен свят.

Изведнъж се озовавам на пътеката, която минава по стръмнината на вулкана, тичам между щръкналите остри върхове на блоковете, получили се след застиването на най-големия поток от лава, сред трънестите храсти и лантаните. За пръв път съжалявам, че не съм с обувки. Колкото и да са се вкоравили ходилата ми, остриетата на лавата ме нараняват, гъсталакът драска глезените ми. Край вулкана се носи някаква опияняваща като при ферментация животинска миризма, подсилена от тежкия, неподвижен вечерен въздух.

Пътеката се спуска надясно, по посока на лагера на кулитата. Ала аз продължавам по склона на вулкана към потока на Палисейд — натам, където индийките се къпят и си наливат вода по здрач. Не се опитвам да се прикривам, подскочам задъхан между скалите. Искам да стигна, преди да се свечери. Когато подминавам билото на вулкана, внезапно виждам как морето на запад искри в залеза, а базалтовите плохи на все още озарения от слънцето залив Палисейд приличат на змийски люспи.

Сред застиналата лава потокът е оформил поредица от вирчета, обгърнати от растителност, в които небето се отразява. Няколко дървета дори са се прихванали върху ската — кадифеници и една голяма дива смоковница с тъмни листа. Тъкмо там са се настанили жените. Пълнят си стомните или си мият косите в течащата вода. Спускам се от скала на скала, като се улавям за храстите. Има много жени, голи до кръста, прилекнали край водата. Телата им лъщят в златистата светлина на залеза, чувам бълбукането на водата и смеховете им, докато се пръскат. Не се стесняват, сякаш се намират в друг свят, на брега на някоя река в Индия или в Кашмир.

Чуха ме. Слънцето им пречи, опитват се да ме видят сред скалите, между лантаните. Кожата им е кафява, водните капки се стичат по раменете, по гърдите им. Черните им коси са натежали от водата.

Суря не е с тях. За миг остават така, обърнати насам, мъчат се да ме открият в моето скривалище. Аз обаче съм се спотаил неподвижно като заек. Започват да хвърлят камъни напосоки, развикиват се, сякаш съм невъзпитано дете. После се загръщат в своите сарита и си тръгват с пълните стомни на рамене. Спускат се по долчинката към брега. За миг се изгубват между блоковете лава, сетне отново чувам гласовете им и ги виждам как вървят по брега към общите къщи.

Нощта се спуска. Във въздуха вече кръжат прилепи. Също като оня ден викам: „Суря! Сурява-а-ти!“ Представям си, че гласът ми достига до селцето на кулитата и до наблюдателницата, където Жюлиюс Веран стои с далекоглед в ръка. Кая се да извикам отново, това е последната ми възможност, преди да настъпи нощта — и внезапно осъзнавам, че тя е тук, чувам леките ѝ стъпки, краткото подрънкане на гривните ѝ. Идва през долчинката, качва се по сриналите се камъни. Но не нея съм чул. Това са козлете, които подскачат от скала на скала и врещят тъничко. После се появява тя. С нея има момченце, козарче, което направлява козлетата по долчинката, като ги замеря с камъни. Суря е с голямата червена кърпа, която скрива косите ѝ. Изкачва се към мен, сякаш знае, че я чакам. Гледа ме и явно не се учудва от появата ми. Поздравява ме по индийския обичай, после сяда на един камък срещу мен. Тя също мята камъчета към козлетата, които бързо се спускат по долчинката. Малко по-ниско се спират край един вир и пият от него. Козарчето се е скрило в храстите.

Не зная какво трябва да кажа. Струва ми се, че не съм я виждал дни и месеци. Тя казва просто:

— Гладен ли си? Донесла съм ти храна.

Вади от торбичката си оризови питки. Толкова просто. Дори не се учудвам. Когато ѝ подавам едната питка, отказва:

— Аз отдавна ядох!

Казва „от-давна“, провлича напевно първата сричка.

Не помня кога съм ял за последен път, може би сутринта — малко вчерашен ориз, полепнал по дъното на котела. Струва ми се, че никога не съм ял нещо по-вкусно. Суря ме гледа и казва с особен глас, с някак отчужден вид:

— Когато останееш, аз ще ти готвя.

След като съм си изял питките, тя ме повежда по долчинката до вира. Водата в потока е хладна и чиста. При нас, в Карантината, резервоарната вода е кисела, трябва да я филтрираме през платно, за да изчистим ларвите на комарите.

Сиянието на вечерта е меко край потока. Дърветата около нас гъмжат от птици, от рибари, които кряскат, защото иде нощта. Надвисналият вулкан изглежда суръв и заплашителен. Струва ми се, че усещам как върху нас тегнат погледите на наблюдателите, стаени в развалините на фара. Спускаме се до морето и си търсим скривалище в

скалите. Момчето се е върнало към Палисейд, гонейки отпреде си козлетата. Суря сяда на една плоска скала на фона на тъмното море.

— Говори ми още за Англия.

Небето не е притъмняло, виждам лицето ѝ, светлината в очите ѝ. Косите ѝ са събрани в една-единствена дебела плитка. Златното гвоздейче блести на ноздрата ѝ като капчица.

Иска всичко да знае, как живеят хората там, в Лондон, как се обличат, какви са децата им. Не ми е съвсем ясно какво иска да чуе от мен. За пръв път отидох в Лондон през лятото след смъртта на баща ми. Жак живееше при чичо Уилям в някакво място, което се казваше Бекънам. Там имаше къщи от червени тухли, не особено приветливи градини, розови храсти. Предпочитам да ѝ разказвам онова, което съм чел в романите на Дикенс — за затвора, където отива Пикуик, за големия двор за разходки, в който затворниците се шляят, сякаш се намират в театър. Суря слуша с широко отворени очи, смее се.

— Странни са!

За миг се замисля, после казва:

— Майка ми е родена в Лондон.

Очите ѝ блестят, като че ли се пълнят със сълзи.

— Майка ми не знае кои са истинските ѝ родители. Не знае как са се наричали. През войната срещу англичаните в Индия е била в Каунпур. Моята баба Гирибала я открила, когато била на пет годинки, била се обесила на шията на дойката си и не мърдала. Баба я видяла, че е още жива, и я прибрала. Дала ѝ име, нарекла я Ананта.

Внезапно изпитвам срам от моето дърдорене. Суря ме е молила да ѝ разкажа за нейната майка, за града, в който се е родила, а не да ѝ разправям лъжи. Тя казва:

— Кажи ми английски имена, може да попаднеш на нейното.

Премислям. Това е игра:

— Ами ето: Мери, Емили, Амалия.

— Амалия е хубаво име.

Не смея да ѝ кажа, че това е името на майка ми.

Изреждам други имена:

— Агата, Виктория.

— А, само не Виктория!

Разсмивам се от този вик.

— Тогава Ан, Алис, Джулия. Но ти си права, може името ѝ да е Амалия.

— Много обичам майка си.

Мълкva. Седим един до друг на тази скала, която се е вклинила в морето като носа на кораб. Вече е почти нощ, едва различавам профила ѝ. Усещам мириса на тялото ѝ, на косите ѝ. Имам чувството, че я познавам открай време.

Говори ми за Мавриций, за манастира в Махебург, за баща си, когото не познава.

— Умрял е при нещастен случай, когато съм била на една годинка. Майка ми все отказва да ми разправи за него, май се омъжила, когато станала на шестнайсет години. Той е бил християнин, от Вил-Ноар.

Иска ми се този миг да продължи безкрайно. Тя говори и за Индия, за голямата река, в която баба ѝ изкъпала Ананта, след като я намерила. Говори за градовете с такива чудни имена — Аллахабад, Бенарес, Калкута. Казва, че един ден ще заведе майка си там, ще стигне до Каунпур, за да види мястото, където е била спасена, и голямата река, Ямуна, където се е родил бог Кришна.

Сега тя е облегнала глава на рамото ми, сякаш е много уморена. Мириසът на кожата ѝ ме обгръща, кара ме да потръпвам. Улавя ръката ми, усещам нежните ѝ, захабени, толкова топли длани. После се поотдръпва. Опитва се да ме види в тъмнината, гласът ѝ звучи приглушен.

— Много обичам майка си и си нямам другого. Искам някой ден да ѝ поговориш за нейната страна, всичко, което ми разказа. Баба ми умряла тук отдавна, преди да се родя. Изгорили я на плажа, но е още тук. Майка ми казва, че мъртвите не си отиват, а остават да живеят с нас — мястото, където са били изгорени, става течен дом.

Притискам Суря до себе си, усещам лицето ѝ до своето, трепкането на ресниците ѝ, устните ѝ, дъха ѝ. Вече се е смрачило, но още виждам силуeta ѝ на фона на светлото небе. Ударите на вълните отекват дълбоко, камъкът под мен потреперва. Всичко е тъй странно, ново, надхвърлящо надеждите ми. Изпитвам същото виене на свят, същия копнеж. Струва ми се, че съм поел на път със Суря, че сме на каменен сал пред планината, издигната се като вълна.

Тя бавно притиска с длани лицето ми. И ето че вече е права, отдалечава се. Викам я: „Сурявати!“ Вървя подир нея, но тя е толкова пъргава, че ми избягва. Всяка скала, всяко храстче са ѝ познати. Отивам към Палисейд.

---

[1] На френски островът се нарича Plate, на английски — Flat. И двете думи означават „плосък“. Историята на Мавриций, принадлежал на Франция до 1814 г. (под названието Ил дьо Франс) и на Великобритания до 1968 г., обяснява смесицата от френски и английски названия. От 1992 г. остров Мавриций е независима република. — Б.пр. ↑

[2] Намек за архангел Гавриил, на когото е кръстено островчето. — Б.пр. ↑

[3] В индуистките вярвания Суря е слънчевото божество. — Б.пр. ↑

[4] В приказката онзи, който се съгласи да пренесе пътник през реката, е обречен да върши това, докато не се намери друг да го смени. — Б.пр. ↑

[5] Орас Лазар Бижар, умрял през 1887 от едра шарка, седемнадесетгодишен (англ.). — Б.пр. ↑

Като че ли съм преживял това, като че ли съм го сънувал вчера. Корабите, пришвартовани по Толис Нуллах в квартала Бхованипур в Калкута, очакват имигрантите. По пътя към Калкута ръчните колички на хамалите, разпрегнатите каруци и прилекналите в праха волове, калните води на канала се стичат към естуара на Хугли. Корабите се чернеят, комините им изпускат лек пушек, платната на бизанмачтите трептят под напора на мусона, а над водата е буреносното небе, рукналият над града дъжд, тежък като сив водопад, който се изкачва нагоре по реката и навява хлад, преди да ливне.

Мисля си за Ананта, за малката ѹ ръчица, хваната здраво за ръката на майка ѹ, докато двете чакат под кръглия навес в лагера, а наоколо сноват хора, непознати, дошли от всевъзможни краища на света, от Агадх, от Бенгал, от възвишенията на Гонда, от Пенджаб, от Гуджарат, за да се качат на борда на „Хайдари“, на „Кларъндън“, на „Ишкандер Шоу“.

Тогава сигурно над лагера в Бхованипур е настанала пълна тишина. Осияното с черни петна жълто небе, здрач посред бял ден. Нахални косове вещаят нещо, прескачат от дърво на дърво, възбудени от дъжд, кацат по оковете на каручките. Има и деца, голи момченца си играят край канала, хвърлят се в калната вода, а жените ги викат. Късен следобед, в кухните край външната стена вече са запалени огньове. Жените готвят ориз, прилекнали край огнищата, с дълги съчки в ръцете. Мъжете са се събрали на брега, някои са разтворили чадъри, за да се запазят от първите капки дъжд. От време на време слънцето блясва между облаците и роклите и медните дрънкулки на жените грейват.

Всичко е бавно. Водата в канала бавно се спуска към естуара на реката, понесла цветя от жълта пяна, клони, понякога незнайна дрипа, която се усуква във въртопите и се закача за кърмата на някой кораб.

— Кога тръгваме? — пита малката Ананта.

Майка ѹ стиска здраво ръката ѹ. Гирибала не иска да я пусне. Струва ѹ се, че обърне ли се дори за миг, дъщеря ѹ ще потъне в стихията на канала. Капки пот се стичат равномерно по лицето на младата жена и мокрят ресниците ѹ като сълзи.

— Не знам. Скоро, утре, може би призори.

Ананта сочи дима, който се вие над високите комини на корабите.

— Виж, да не заминат без нас?

Гирибала продължава да стиска ръката на Ананта тъй, че почти ѝ причинява болка, защото това е едничкото нещо, за което е сигурна — всичко останало е бездна, като този канал, като тази река, като този бряг, където безвестни мъже и жени безкрайно чакат да отпътуват за несъществуваща страна.

19-20 юни

Лежа на плажа недалеч от къщата на Сурявати. На това място ниският коралов риф, който заобикаля издатината с лагера на кулитата, доближава брега и аз чувам как морето се плиска в скалите, сякаш в носа на кораб. Сурия ми даде завивка, за да не ми е студено през ноцта. Остави запалена маслената лампа пред вратата си, както правят всички имигранти. Щом се обърна, виждам всички тия светли звездици, блещукащи в ноцта, като че ли наистина има град.

И тези успокояващи звуци — кучета, които се обаждат едно през друго, пискливо врещене на козлете в кошарите, глас на малко дете или на жена, запяла някъде протяжна, гълхнеша песен. Сънят е вече близо, струва ми се, че съм на палубата на кораб, който дрейфува между островите. Сегиз-тогиз забравям, че вече не сме на борда на „Ейва“, имам чувството, че просто сме се спрели в непознат залив и на следващия ден пътуването ще продължи.

През ноцта вятърът е стихнал. Събуждат ме мъчителната жега и тишината на скалата. Луната е високо, грее в средата на черното небе. Малката лампа в къщата на Сурявати е угаснала. Наоколо повечето лампи вече не светят. Сигурно скоро ще съмне.

Горещият въздух тегне над морето и над селището. Около мен хвърчат хиляди летящи мравки, виждам ги на лунната светлина как пълзят по пясъка и се удрят в моята прекалено бяла завивка. Като че ли ме обзема същото беспокойство, долавям същата заплаха, както през вечерта, когато слязохме от шхуната посред бурята. Придвижвам се безшумно по брега. Приливът е достигнал най-високото си равнище, морето се е изкачило в залива Палисейд чак до големите базалтови плохи, свободна е само тясна ивица пясък със струпани по нея водорасли и изхвърлени парчета дърво.

Обикновено враждебните кучета ме пускат. Надушили са ме, изръмжават, но остават легнали край стръмнината, заболи муцуни в праха. Може би са свикнали с мириса ми или са уморени и не им се става.

Сега съм съвсем близо до селото. Долавям дима и миризмата на уханните треви, които растат край общите къщи. Има и друга миризма, която не разпознавам в началото сред пепелта и уханията — неподвижна, тя ме обгръща и постепенно става все по-отчетлива, дори противна.

Стигнал съм до единия край на плажа, до издатината, която разделя колибите на париите от общите жилища на имигрантите. На издатината близо до разбиващите се вълни има нещо като платформа от черни камъни, която блести странно под лунната светлина. Същински старинен, безмълвен паметник, изоставен от хората, самотен срещу морето. Около възвищението брегът е осеян с остри късове лава, които пяната скрива. С усилие се изкачвам на платформата, издирайки ръцете и краката си. Докосвам каменните стени. Захабените от морето базалтови блокове образуват зид без никакъв хоросан. Приятни и гладки са на пипане, съхранили са някаква своя вътрешна топлина.

Сега, до този зид, вече не изпитвам тревога. Напротив, усещам пълен покой. Миризмата на огъня е в мен, изпълва ме докрай. Прокарвам ръце по платформата и усещам как под пръстите ми се пълзга ситет, почти неосезаем прах. И изведнъж разбирам. Тук е мястото, където се издигат кладите за мъртвите, огнището, което Веран всеки ден наблюдава с далекогледа си и за което ни осведомява мрачно в Карантината: „Пак са умрели имигранти.“

Издатината образува нещо като полуостров, почти откъснат от брега през време на прилив — застанал отгоре, от едната ѝ страна забелязвам тъмната ивица, простираща се към Диамантената скала, а от другата съзирам извивката на залива Палисейд и стърчащия вулкан. Мястото е сякаш извън света. Не страховито и зловещо като огнището на Габриел, а кратко и мирно, обгърнато от танца на вълните.

Сядам сред скалите, опрял гръб в топлия зид, и гледам морето, а пепелта, поета от поривите на вятъра, ме опиянява като сънен дим.

Малко преди зазоряване, когато небето става сиво и се слива с морето, идва Сурявати. Видяла ме е, но не е дошла заради мен. Носи палмова метла и започва да мете платформата за клади. Голямата червена кърпа закрива лицето и косите ѝ, виждам фигурата ѝ в сумрака, приведена към земята, чувам равномерното бръскане на метлата. После тя взима една кофа, която е оставила до огнището, и напръска с кратунка черните камъни.

Скоро след това се разсъмва. Сурявати сяда до мен. Лицето ѝ е уморено, очите ѝ са странини, никога не съм я виждал такава. Казва само:

— Майка ми е Дом, нейна работа беше да се грижи за кладите. Сега вече не може.

Казва още:

— Мисля, че сега всичко ще бъде различно.

Струва ми се, разбирам какво има предвид — няма цветове, няма възраст. Морето ни люшка.

— Тук е била изгорена баба ми Гирибала, когато се завърнала от Индия. Някой е запалил нейната клада и е измел нейния прах в морето, за да се върне в Ямуна.

Тя улавя ръката ми, както вчера при потока.

— Боиш ли се от мъртвите? Не бива да се боиш, те са с нас, не ни напускат. Майка ми твърди, че нощем, когато не може да заспи, ги вижда как се разхождат по плажа и си търсят места за живееене. Те са в птиците, в растенията, дори в рибите на морското дъно.

Взима малко пепел, смесена с черен пясък, бавно прокарва пръсти по лицето, по бузите, по клепачите ми. Чертае линии и кръгове, а аз усещам как ме обзема безграничният покой. Изрича думи на своя език, като молитва или като песен: *Лали луг гайа, Шхурм, кала луг гайа...*

После сключва пръсти зад тила ми, притегля главата ми към себе си, към гърдите си, за да чуя как тупти сърцето й. За пръв път ме нарича с моето име, с името, което вече е завинаги мое:

— *Бхаии...* Искаш ли да бъдеш мой брат?

Слънцето изникна от другата страна на острова. През залива Палисейд към Диамантената скала вече прелитат птици. Вървя със Сурявати към заливчето на париите. Мъжете още спят в колибите. Навън жени раздухват огньове, хленчат деца. Имам странно усещане, нещо дълбоко в мен се е прекъснало, освободило се е. В крайниците ми напира нова сила, някакъв ток протича в нервите, в мускулите ми. Ставите ми са по-гъвкави. Дишам по-добре, виждам по-добре.

Пътеката, която минава по брега, е тясна, притисната от черната пръст на гладкия склон. Сурявати върви пред мен с широки крачки. Влиза в къщата си, без да се обърне. Аз сядам на мястото си, сред камъчетата, които морето не е покрило. Сега утринната светлина облива тази страна на острова. Дълго и злокобно изсвирване дава знак

за всеобщо събуждане. Веенето е съживило огньовете пред къщите в Палисейд. Долавям мириса на топла мазнина, на пушек. Внезапно изпитвам силен глад, толкова силен, че трябва да се превия и да притисна стомаха си с юмруци. Навярно съм изстенал, защото скоро някой се приближава. Отначало решавам, че е Суря, после разпознавам фигурата, Ананта е. Спира пред мен, оставя на земята емайлирана чиния, в която има ориз с къри и бреди. Казвам й милата дума, която Суря ме е научила, за да благодаря:

— Шукрия.

Ананта отстъпва малко назад. Гледа ме. Тя е извънредно слаба, жълтата рокля и булото й се веят около нея. Землистото й индийско лице е озарено от бледозелени като вода, някак прозирни очи. Не личи да е недоверчива или ядосана. Като че ли всичкият й страх е изчезнал. Суря също пристига и ми дава чаша горещ чай.

— Яж и пий, после трябва да се върнеш при вашите, от другата страна.

Изяждам лакомо ориза и зеленчуците, като си служа с пръсти. Горчивият чай опарва гърлото ми, изгаря ме отвътре.

Сега са ни наобиколили деца, голи момченца с тъмна кожа и лъснали усмивки. Забавно им е, подвикват ми на своя език — а може би на обратния език на Домите. Сурявати им извика: „Йаайее! Ута! Ута!“. Все едно хока прекалено доближило се куче.

След като съм се наял, изплаквам чинията и чашата в морето и ги оставям пред къщата, струва ми се, че винаги съм постъпвал така, още от детството си. За миг оставам прав пред къщата. Ананта отново е отишла да си легне, мрежата против комари е повдигната, Суря е седнала до нея и с ловки пръсти сплита косите на майка си. Сълнчевата светлина навлиза в къщата, стопля стените. Утрин като всяка друга, мудна и спокойна.

Преди да тръгнат на работа за плантаците или към дигата, мъжете в селцето на париите седят пред къщите си, разговарят, допиват си чая. Жените метат улицата с палмови листа, като вдигат облаци черен прах, който отново се разстила по-нататък. В мюсюлманските къщи мъжете приключват с измиването и молитвите. Всички чакат знака на сердаря. Когато се разнася второто изсвирване, мъжете и жените се отправят към залива Палисейд.

Недалеч, в един проход, чакат хора, жени, загърнати в големи кърпи, и слаби мъже. Чакат и се надяват да видят Ананта, да получат храна, благословия. Тя е като майка за париите, знае различни растения, умее да лекува, да разваля „яджните“. Имам чувството, че е за мен майка, каквато не съм имал, че може да ми дари топлина и обич. Разбирам защо Шаик Хюсейн се бои от нея и я уважава, защо не я закача. Свита в колибата си от клони сред селцето на париите, тя властвува над острова без думи и оръжие.

Когато минавам покрай последната къща, една жена излиза от нея, залитайки, вкопчва се в мен. Съвсем млада е, но лицето ѝ е разкривено от омраза, дрехите ѝ са разкъсани, косите ѝ са целите в пръст. Това е Расама, проститутката, която младежите са изнасили и пребили в нощта на бунта. Крещи нещо неразбрано, мъчи се да ме накара да се върна. На няколко крачки встрани забелязвам момчето, което живее с нея, то засланя с ръка очите си и гледа безмълвно. Най-сетне успявам да се измъкна, отблъсвам лудата. Проклятията ѝ ме преследват и карат кучетата да вият. По ръката ми, там, където ме бе хванала Расама, са останали полумесеци от ноктите ѝ.

Стоя дълга на пътя към върха, загледан във вулкана. Усещам как ме обземат гняв и неприязнь. Наблюдателите са се скрили на билото на кратера — Бартоли, Веран-Неверан, усещам погледите им. Струва ми се, че по мен пълзи преминалият през лещите ироничен взор, обгръщащ острова от селските улички до сенчестата долчинка, където жените потръпват, къпейки се в потока.

Никога не съм си представял, че ще ми е толкова трудно да се върна — назад в Карантината, да прекося обратно въображаемата граница.

Изкъпах се в топлата вода на лагуната, без да измивам следите от пепелта, които Сурявати изрисува по лицето ми. Докато съм белязан така, силата ми и гъвкавостта на ставите ми ще останат непокътнати заедно с лекия допир на пръстите на Суря до челото, страните и клепачите ми.

Пое на юг през опустошените нивя към реката Ямуна. Градовете на Агадх горяха — Лакхнау, Каунпур, Фатехпур. Димът от пожарите застилаше небето, като че ли бе непрестанен сумрак. Слънцето плуваше зад сиво-розово було. По пътищата се бяха стекли безбройни бежанци — старци, жени, деца с вързопи дрехи и провизии. Мъжете бяха изчезнали. Навсякъде миришеше на кръв, на смърт. Кладенците бяха отровени от захвърлените в тях трупове. Гладът разяждаше stomасите, опоскваше земята, пресушаваше поточетата.

Гирибала върви боса по пътя, притисната детето до гърдите си. От време на време усеща как момиченцето се размърдва под кърпата й. Леко е като коте, никога не плаче и не вика. В Каунпур, пред сринатите пръстени стени, видяла детето, легнало върху окървавените гърди на аята, и отначало ги помислила и двете за мъртви. После момиченцето отворило очи и я погледнало, и Гирибала проумяла, че залялата телцето му кръв принадлежи на дойката. Без да разсъждава, Гирибала инстинктивно се спуснала и го взела в обятията си. Забелязала, че детето е бяло, четири или петгодишно англичанче със златни коси и зелени очи, облечено в разкъсана, обгоряла рокличка. То не извикало, но се вкопчило в нея с все сили, сякаш от страх, че Гирибала може да го остави. Без да спира, за да си поеме дъх, тя дотичала с детето до пътя, водещ към Ямуна. По едно време срещнала неколцина сипаи, но те я пуснали. С парцаливите си дрехи, с разбърканите, веещи се по раменете й коси и петната от сажди по лицето изглеждала като луда. Никой не обрнал внимание на детето, което стискала под кърпата си, на малката чужденка с окървавено лице и светли очи, заровила главица до гърдите й.

Гирибала достигнала река Ямуна, когато войниците от Деветдесет и трети шотландски полк започнали артилерийски обстрел на Лакхнау. Димът от пожарите отново застлал целия хоризонт. Пътищата край Ямуна били задръстени от хора, каруци и инвалиди. Гирибала успявала да изпроси от селските къщи по малко млекце за детето, ориз, питки от леща. След като вървяла часове наред, се поспирала в сянката на някое дърво. Понякога нямала никаква храна, но детето кротувало въпреки това. Гледало я със зелените си като вода очи с разширени зеници, без да говори, без да се усмихва. Личицето му било хубавичко и закръглено, а косата — златистокестенява, още спълстена от кръвта на аята.

Гирибала се отправяла към реката само привечер, като дивите животни. Денем се движела по труднопроходими пътеки. Разправяли, че войниците-чужденци се изкачват с параходите си по реките, за да търсят бунтовници. Понякога чувала наблизо грохот на оръдия. Разпознавала пукота на пушките на сипаите и острия звук на английските топове с техните „round shots“.

Една вечер срещула на брега на Ямуна заблуден отряд сипаи. Били въоръжени със саби и копия, дрехите им били изпоцапани с кал и кръв. Един от тях видял увитото в кърпата момиченце. Явно забелязал светлата му кожа и златистата коса. Попитал Гирибала:

— Това синът ти ли е?

В погледа му се четяло подозрение.

— Дъщеря ми — отвърнала с потреперващ глас Гирибала.

И тъй като войникът все още поглеждал брадата си, втренчен в детето, му викнала:

— А ти да не си баща ѝ?

Останалите се разсмели и тя отново поела по пътя си.

Гирибала дала име на детето на брега на Ямуна. Въпреки войната, въпреки миризмата на смърт и вкуса на пепел Гирибала изпитвала чувство на покой и щастие във водата на голямата река. Преди да се смрачи съвсем, избрала една ниска част на брега в сянката на грамадни дървета и бавно се потопила във водата, притискайки детето до гърдите си.

Тогава ѝ се сторило, че навлиза в друг свят, а момиченцето, което се смеело и шавало, опряно до нея, било вратата към този свят, света на речния покой, където нямало нито война, нито пролята кръв, нито омраза, нито страх, свят, който я скривал и обгръщал, както огромна ръка стиска малко камъче.

— Сега си имаш име и семейство...

И Гирибала произнесла гласно името, сякаш продиктувано ѝ от реката — „Ананта“, Вечната змия, на която Бог си почива, докато настъпи краят на света.

През онази вечер на брега на Ямуна се натъкнала на сала. Търсела друго място по брега, където да пренощуват, когато чула гласове. Пропълзяла между тръстиките и забелязала няколко жени,

придружени от старец, които тъкмо се били нахранили и се готвели да отпътуват със сал, сглобен от клони. Изглежда, се издала с някакъв шум, внезапно появили се зад нея жени я съборили и започнали да я ритат и бълскат с юмруци, без да обръщат внимание, че е с дете. Гирибала сметнала, че с нея е свършено, заплакала, умолявала ги, а ужасните жени грабнали детето и затършували из нещата й, за да ѝ ограбят скъпоценностите и парите. В торбата ѝ нямало нищо, което да си струва, едната от жените, съсухрена, висока, с безумен поглед, се обърнала към Гирибала:

— Дошла си да ни дебнеш, да ни издадеш!

Гирибала била толкова изтощена, така я боляло, че дори нямала сили да изпълзи по-далеч от реката. Ала друга жена, която мъкнела вкопчено в кръста ѝ слабичко момченце, се намесила и ѝ помогнала да седне. Промила раните ѝ с вода от реката и ѝ върнала изплашената Ананта.

— Как се казва?

Гирибала казала името на Ананта и своето име.

— Аз се наричам Лил — рекла жената, — а оня старец е Сингх. Раниха го във войната, но не е лош човек.

Загледала момиченцето с черните си като въглен очи.

— Не прилича на теб, но ти е дъщеря.

После помогнала на Гирибала да се качи отзад на сала. В края му за една дъска била завързана жълта коза. Салът започнал да се пълзга бавно през въртопите по реката, старият Сингх го насочвал с един дълъг прът. Лил наляла от черен кожен мях малко козе мляко в паничка и я дала на Гирибала. Млякото било гъсто, още топло.

— Козата е моя — рекла Лил. — Само тя ми остана.

Изтегнала се на дъските с глава, облегната на вързоп дрехи, да гледа как Гирибала храни дъщеря си.

— Накъде си тръгнала?

— Не знам — отвърнала Гирибала.

— Ние сме към Варанаси — казала Лил.

— Аз отивам толкова далеко, колкото ме отведе реката — казала Гирибала.

Лил се разсмяла.

— Тогава отиваш до морето. Това е най-далекото, докъдето отива реката.

Лил също взела меха и се опитала да нахрани сина си. Но момченцето не отваряло уста, очите му блестели трескаво. Млякото преливало от паничката и се стичало по ъглите на устата му.

— От две седмици е така — рекла Лил. — Може би ще умре.

При тия думи добила разсеян вид, главата ѝ била все тъй опряна на вързопа, затананикала на странния си език, за да приспи сина си, Гирибала за пръв път чувала тази песен и ѝ се сторило, че всяка дума прониква в нея завинаги, като че натежала от тайнствен смисъл:

— *Шхурм, кала, шало гул лайe, о, крадецо, ела да влезем в този дом, свали твоите шаккал, вземи всичко, бхимте, багеле, запали гхасай, а ти, литара, хвърли буца пръст, неола, ако чуеш шум! Каджашамаа, съгледвач те дебне! Тхипя! Скрий се! Палве хоя! Пази се! Каинкар кар! Хвърли пръст! Лали луг гайа, Кала луг гайe, край на кражбата, умря крадецът!*^[1]

Нощта се спускала над реката, отсрещният бряг вече не се виждал. В другия край на сала редом с мъжа грубиянката, която се хвърлила да крещи и да бълска Гирибала, бавно пристъпвала по ръба, опряна на пръта, за да придържа сала по течението, и всеки път, когато измъквала пръта от крайбрежната тиня, се чувал засмукващ звук. Над въртопите кръжала разцъфнала пяна, клоните на потъналите дървета се подавали и потапяли като змии. И Гирибала също заспала, загледана в прилепите, които се лутали над водата, претъпкани с насекоми.

---

[1] Песента е на ромски диалект от Утар Прадеш (по сведения, дадени от автора). — Б.пр. ↑

21 юни?

Все търся *leguminosae*. Поради сухата почва слабо вероятно е наличието на *Atylosia*, *Desmodium*. По-вероятно — *Clitoria* (лиана „мадам“), *Canavalia* (саблен грах). Придвижването крайно затруднено поради струпване на късове лава. Почвата и изложението отлични за индигофера. Подножие на вулкана: *Indigofera argentea* (дива). Уверен, че ще се намери *tinctora*.

22 юни

Тази сутрин отведоха Джон Меткалф. Около обяд, когато пристигнах в Карантината, тишината бе потискаща. Странно, иначе лагуната беше вълшебно синя, слънцето грееше в безоблачното небе, а ветрецът откъм морето беше галещ като зефир. Още бях от другата страна, бленувах, чувах гласа на Суря, усещах пепелта по лицето си, по ръцете — нежен, чуден прах. Не можех да проумея какво е станало.

Сюзан бе сама в къщата в Карантината. Беше се облегнала на вързопите, които й служеха като възглавници — много бледа. Видях до нея синята й книга със стиховете на Лонгфелоу, разтворена и захлупена. Когато се приближих, ми се усмихна или по-скоро се понамръщи, протегна ми ръка. Ръката й беше студена. Очите й светеха някак младежки. Помислих си, че може би се е оправила, помислих си също, кой знае защо, за лицето на Ананта, за погледа й, когато ми донесе храна.

Сюзан прошепна:

— Джон. Отведоха го тази сутрин.

Докосна лицето ми.

— С какво си се изцапал?

Бавно прокара пръсти по рисунките, после ги изтри с долнището на роклята си.

— Това е пепел.

Като че ли се досети. Разтрепера се от отвращение.

— Пепел, как можеш да направиш такава гадост! А Жак къде ли не те търси.

Очите ѝ блестят от яд, но така е дори по-красива, кръвта е обагрила страните ѝ, между веждите ѝ се е появила отвесна бръчка.

— Отведоха го тази сутрин, беше...

В очите ѝ има сълзи, раздвижва нервно ръцете си.

— Сара се беше вкопчила в него, за да ги спре, Жак чакаше отвън, повлякоха я, тя не искаше...

Опитвах се да разбера:

— Там ли го отведоха?

Сюзан изглеждаше съвсем разстроена.

— Не зная, аз не можах... Жак ми каза да го чакам, веднага щял да се върне. Не знам, мисля... Сара не искаше да го пусне, беше се вкопчила в него, а лицето му... от носа му течеше кръв, тя повтаряше: „Dear John, dear, dear.“ Беше полуудяла. Мисля, че е там, с него.

По бузите ѝ се стичаха сълзи, косите ѝ бяха залепнали на широки кичури по челото, по извивките на шията ѝ. Прегърнах я, за да я успокоя.

— Всичко ще се оправи, ще видиш. Сега нещата ще се оправят.

Сюзан не мълкваше:

— Той ще умре там. Всички ни забравиха.

Гласът ѝ бе глух и равен.

Беше толкова уморена, че се отпусна назад, сред багажа. Затвори очи и усетих как студената ѝ ръка се изпълзна от моята като прекалено тежък предмет.

Изтичах до кейчето. Ладията бе изтеглена на плажа. Мари седеше неподвижно в сянката край лазарета с помътнели от катарактата очи и разсеяно дъвчеше бетел. В тясната стая, където Никола и господин Турноа бяха прекарали последните си дни, видях Джон, легнал на една сламена рогозка. До него съзрях крехката фигура на жена му, седнала с кръстосани крака, по индийски. Звукът от дишането на Джон бе страховит, сърцераздирателен. Той лежеше с отпусната назад глава, като мъртвец. Лицето му беше подпухнало и безизразно, вече бе започнало да се лющи. През подутите клепачи мярнах застинали също като на Никола очи, които блестяха някак мъдро.

В този миг се появи господин Бартоли. Дръпна ме доста грубо назад.

— Брат ви поръча никой да не влиза тук. За жалост вече почти нищо не може да се направи.

Изгледа ме суроно.

— Всъщност вие къде бяхте изчезнали?

— Къде е Жак?

Гласът ми трепереше от сдържан гняв.

— При фара. Жюлиюс Веран се опитва да сигнализира на Мавриций, че се нуждаем от помощ. Сложи помошно огледало на хелиотропа. Но от това няма полза. Според мен Меткалф трябва да бъде прехвърлен на Габриел, за да не се разпространи заразата. Според диагнозата на вашия брат става дума за едра шарка.

Да не се разпространи заразата или новината, заради която англичаните ще продължат срока на карантината? Излязох, залитайки. Вън слънцето е ослепително, а синевата на лагуната сякаш се впива в мен.

Не знам какво може да се направи. Отивам към носа, за да послушам птичата връява. Там мога да чуя вътре в себе си гласа на Сурявати, докато пее Лали луг гайа, песента на крадеца. Вдъхвам сред храстите, от черната, напечена от слънцето земя тръпчивия мирис на тялото й, допирът на камъните ми напомня захабените й като на някоя старица ръце. Сънувал съм тази нощ и сънят продължава през деня, на светло, въпреки парещия пясък под ходилата ми, този сън е поистински от всичко тук, от страха и от смъртта.

Лягам, свивам се на моето място при скалата. Слънцето е като изгаряща клепачите ми умора. Гледам плътно поникналите бататрани с трепкащи от вятъра розови цветове, докато потъна в забрава.

Събужда ме шумотевицата около прехвърлянето на Джон Меткалф. Слънцето е слязло ниско на запад и озарява с нереална яснота сцената. Жак вече е в предната част на ладията с тубата течен „Кондис“. Жюлиюс Веран и Бартоли носят Джон върху набързо подгответа носилка от два бастуна и стар чаршаф. Много внимават да не докоснат болния. Дори са вързали пред лицата си кърпи, напоени с оцет. Джон Меткалф тежи в носилката, дрехите му са изцапани,

брадата и косата му са посивели от прах. Сара Меткалф е навлязла във водата до кръста, дългата ѝ синя рокля се е издула около нея като кринолин. Държи в ръце куфарчето, в което Джон съхранява образците си и ботаническите принадлежности. Сякаш заминава на разходка, на пикник. Още щом носилката е положена в ладията, Бартоли и Веран влизат във водата на свой ред, улавят Сара и я качват отзад. Тя сяда до лодкаря с гръб към брега, изглежда замаяна, пълна противоположност на отчаяното поведение, което ми описа Сюзан. Ладията е претоварена и не може да вземе Веран и Бартоли, те остават на кейчето, а старият Мари безуспешно натиска пръта, за да се отгласне от пясъчната плитчина. При други обстоятелства всичко би изглеждало дори забавно. Налага се Веран и Бартоли да влязат отново във водата, за да изтикат ладията навътре. Няма как да зърна лицето на Сара Меткалф, тя нито веднъж не се обръна назад. Виждам само мократа ѝ рокля, косите ѝ, прихванати в разбъркан кок, като светло петно, а на ушите и по шията ѝ блещукат излишните ѝ бижута, смешни и жалки в това последно пътуване. Стоя на плажа. Усещам как от треската пулсът ми тупка в гърлото. Въздухът е горещ и неподвижен, трудно ми е да дишам. Може би и аз съм засегнат от болестта.

Когато лодката най-сетне се отделя от брега, Жак се обръща и ме поглежда. Повдига ръка, после сяда отново. Какво ли иска да каже? Може би същото като Сурявати, която гонеше любопитните дечурлига: „Ута! Йайее!“ Ладията бавно се пълзва по лагуната към Габриел. Сега вече ми се струва, че никога няма да се измъкнем оттук.

Не мога да чакам, докато в небето се издигне черен дим, означаващ, че някой е умрял на Габриел. Дори не ми се взира от билото на вулкана в синкавите очертания на Мавриций под надвисналите на хоризонта облаци. Ако английската мауна се зададе сега, дори не бих отишъл да я посрещам. Вече ми е все едно. По-добре да умра някъде на острова, под пресъхналия кратер, под главозамайващия хоровод на фаетоните. По-добре да се оставя течението на пролива да ме отнесе в открито море и да изчезна там.

Вече не мога да се върна от другата страна, в Палисайд. Струва ми се, че нося смърт. Пепелните рисунки, които Сурявати начерта по лицето ми, се изтриха, вече съм само дрипав корабокрушенец с корем,

издут от гадната вода, пълна с ларви на комари. От черната резервоарна вода ме хваща дизентерия, гади ми се, като прегльщам. Мога само да гледам черните скали и водата в лагуната, няколко акра повърхност, царството на стоножките и мравките.

Жак е дошъл да ме търси. Открива ме на склона на вулкана, над гробището. Изглежда уморен. Сяда на скалите до мен, не ме поглежда. Дрехите му са станали на парцали. Нахлузил е обувките си на бос крак. Лицето му е измършавяло, почерняло от слънцето, носът му се бели, отлично поддържаната му някога брада е настръхнала, личат бели косми. Брат ми е, а имам чувството, че едва ли някой може да ми бъде по-чужд. Дали той се е променил, или аз, или с пребиваването си тук сме изгубили излишното в себе си, което ни е приравнявало? Най-сетне се обръща към мен, виждам разделеното му от счупеното стъкло око.

Аз проговарям пръв:

— Няма ли да дойдат?

Жак свива рамене:

— За какво? Вече нищо не може да се направи.

Драска кръгчета по черния пясък с върха на обувката си. Той също си мисли за болните, за индийките, които са при Меткалф, от другата страна на лагуната. Жак казва:

— Аз не съм лекар, а метач, гробар. Поливам с дезинфекционното. Паля дрехи.

— Ами те?

— Може и да се отърват. Мари ги налага с компреси. На Габриел има едно растение, бевилаква, твърди, че било добро за рани.

Позахилва се.

— Бевилаква! Името на капитана, който ни замъкна до Занзибар заради срещичката си и ни натресе епидемията от едра шарка, е Боало. Трябва да има таен закон...

Не проумявам напълно какво казва. Всичко се руши, срива се. Медина, къщата в Анна, земният рай вече не съществува. Жак е нервен. От два дни няма тютюн. Помоли Мари да поговори с контрабандистите, но те доставят само бетел и ганджа. Говори някак разпалено.

— Разбрах на какво се дължи, стана ми ясно, не е случайно. Патриарсите, хитреците от Синархията, са наредили всичко, те са

решили така. Сезонът не е започнал, не им трябват орачи. Веран им прати съобщения, поиска да ни прехвърлят в Гран-Бе, там си има карантина, болница, лекарства. Никакъв отговор. Те са прехванали съобщенията. Александър, Патриарха. Не желае ние да се появим и да му търсим сметка. За него вече не съществуваме.

Бях още малък, през ваканциите ходех при баща ми, на Монпарнас. Нямах представа за Мавриций и за света, но вече знаех за Патриарсите. Имената им бяха запечатани в съзнанието ми като литания — Лами, Франшвил, Монткалм, Кервоал, Керобестен, Керверн, Пиеркост, Дьо Сен-Ботро, Льогри дьо Ноаял, те бяха вътре в мен, царуваха над въображаеми владения с добре познати странни названия, които Жак ме караше да повтарям и които нямаше с кого да споделя: Медина, Мон Дезер, Риш-ан-о, Бел-Омбр, Бо-Сонж, Кан-дьо-Маск, Мапу, Морел, Тамарен, Йемен, Албион, Савана, Рама-О-Бльо, Тру-д'о-дус... Припомням си ги, слизайки с Жак през гъсталаците към гробището.

Чувствувам, че сърцето ми бие прекалено силно, очите ми са пълни със сълзи. Жак тълкува това погрешно, обгръща с ръка раменете ми, както някога, когато идваше да ме вземе от пансиона. Казва:

— Забрави какво ти наговорих, бях се отчаял. Сега съм много по-добре. След няколко дни ще се прехвърлим там, ще видиш, ще бъде точно както си го представяш.

Изпитвам не тъга или отчаяние, а гняв, ярост. Бих искал да отмъстя жестоко на тези, които ни подложиха на изгнание. Бих желал да се върна, без да разберат, под друго име, с друго лице, да сломя гордостта им; да съборя домовете им, да поразя честта им като Едмон Данте斯.

— Ами те? Те ще видят ли това?

Не зная какво друго да кажа, соча склона на вулкана, филаосовата гора, простираща се между нас и Палисейд, водата в лагуната, подобна на тюркоазено огледало. Повтарям със странен, дрезгав глас:

— Ами те? Какво ще правят те?

Жак не отговаря. Зная, че мисли същото, че и той изпитва срам, гняв. Ала е загрижен най-вече за жена си, заради нея би забравил целия свят. И сякаш прочел мислите ми, казва:

— Много се беспокоя за Сюзан. Никак не е добре.

Седнали сме на гробове. Пред нас морето напада вулкана, бъхти черните скали. Хоризонтът е чист, брегът на Мавриций изглежда съвсем близък със самотния Стрелкови ъгъл и поръбения от вълни нос Нещастни. Морето е тъмносиньо, няма кораби. Днес едва ли някой ще дойде за нас.

— Ще ни се свърши хининът — казва Жак.

Гласът му звучи равно, като че ли излага условието на задача.

— Има епидемия от треска със съпътстващи кръвоизливи, в Палисейд вече е отнесла десетина души. Може би се задава епидемия като онази между 1865 и 1868 година, когато са умрели петдесет хиляди. Затова Патриарсите не искат да ни пуснат. А сега и тия нови случаи на едра шарка, които повалят дори ваксинирани хора. Знаят те какво става, имат си информация.

Не споменава името, но подозира, че Веран-Неверан изпраща съобщения на Мавриций с хелиотропа си. Май всички сме малко или повече полудели.

Жак говори сам, колебае се. Сякаш се мъчи да убеди себе си. После се запътваме заедно към сградите на Карантината.

Отдавна не сме си говорили, постепенно сме се отчуждели един от друг, като че ли обжарените камъни на Габриел са ни оголили. Аз вече не съм част от неговия свят, а принадлежа на света на Суря, на Палисейд.

Онзи въпросителен поглед на Сюзан, когато влязох в бараката след нощта при огнището, изрисуваното ми с пепел лице и мръсните дрехи. Укоряващ поглед, сякаш съм я предал.

Дължеше се на кръвта ми, смесената кръв на моята майка. Омразната на чичо Александър кръв, която го плашеше, заради която ни бе прокудил от Анна и ни бе запокитил в морето.

Внезапно изпитвам желание да узная. Просто ме човърка, до болка, сякаш ме прерязва нещо в далака. Спират се, препречвам пътя на Жак. Вероятно изглеждам разстроен, Жак ме питат:

— Какво има? Какво искаш?

Струва ми се изплашен.

— Искам да знам. Ти сигурно знаеш.

— Какво да знам?

— Откъде е, къде е била родена, расата, цвета ѝ — добре ли ги помниш?

Не е нужно да говоря повече. Мама е умряла, преда да навърша една година. Той е бил почти деветгодишен.

— Същинско дете си!

Поклаща глава, подминава ме и отново поема по брега. Всъщност сега вече зная, че той се страхува от спомените си. Никога не е искал да говори за тях. Този път обаче твърдо съм решил да не го пускам да се измъкне. Прекалено много неща се случиха.

— Вече не съм дете. Трябва да ми отговориш.

Хванал съм го за ревера. И той е заприличал на скитник.

— Слушай, майка ни беше евразийка, всички казваха така. Родила се е в Индия, била е осиновена от англичанин на име Уилям, а когато е умрял, за нея се е грижил брат му, майор Уилям. Кълна ти се, че не знам нищо повече, дори майорът не искаше да обсъжда въпроса.

— А името й? Фамилното й име, не си ли разбрали истинското й име?

— Той не искаше да говори за това. Твърдеше, че всичко била забравила. Родителите й загинали по време на голямото въстание и родът Уилям й дал своето име. После майорът я изпратил в Европа, трябвало да се изучи за възпитателка, а на кораба срещнала татко. Само това знам.

Отново тръгва. Неприятно му е.

— Ела, Сюзан има нужда от нас.

Може и да знае нещо, което не иска да каже. Или е забравил. Трябва да се дръпне някакъв конец, за да се разплете затаеното. Жак крачи бързо. Лицето му е вглъбено, сериозно. Когато навремето баща ми се разболя, той бе баща за мен. Треперех пред него. Следеше бележките ми в училище, препитваше ме. Толкова е крехък, прилича на баща ми — не такъв, какъвто го видях накрая, съсухрен старец, дремещ във високото кресло, а какъвто е на снимките, когато се е оженил, денди с остро лице, с гъста черна коса и романтична брада.

На бюрото на чичо Уилям имаше и снимка на мама, правена в парижко фотостудио, с подпись на фотографа. Млада жена в рокля от черно кадифе, закопчана додоре, с черни коси, вдигнати на кок, толкова тежки, че се спускаха като крила от двете страни на лицето й. Фотографът се бе опитал да смекчи екзотичния й вид, но не бе успял да изтрие изражението на очите й под тежките извики на веждите, живеца, искрящ в зениците й.

Бих дал всичко, за да имам тази снимка. Когато майорът се върна в Англия след смъртта на баща ми, я отнесе и повече не я видях. Изпитвам потребност да говоря за нея, настигам Жак и тръгвам редом с него.

— Помниш ли какво ми каза? Странно, че никога не са се снимали заедно.

— Да, сватбената им снимка трябало да я направи приятел, Кордие, според татко щяло да бъде по-добре, той имал немски апарат. Обаче когато проявил плаката, се оказала осветена.

Навремето, като разказваше този случай, Жак избухваше в смях, но тук, по криволичещия между гробовете път към Карантината, историята за неуспешната снимка прозвуча по-скоро злокобно.

Жак продължава да приказва, докато върви. Вятърът отнася думите му, гласът му е приглушен. Говори за нея така, както никога не е говорил. Не му се нравеше сантименталността, не желаеше да звуци възвищено. Наричаше я „Амалия“.

— Амалия не беше много едра. По-късно нямаше чак такава коса, разправяше, че ѝ окапала, като прекарала тифусна треска след раждането ми, когато татко решил да се настанят в Анна. Но ѝ беше все така черна и блестяща. Имаше бенка на бузата, до устата. „Мушица“, както казваше татко. Много обичаше да се смее с прислужниците, научи креолски извънредно бързо. На татко не му беше особено приятно, казваше, че така не бива, обаче тя не можеше да се сдържи. Хората в Анна много я обичаха. Когато се наложи да заминем, беше по Коледа, всички дойдоха до пристанището и плачеха. Помня как старата Йая я прегръща толкова дълго, че не можеха да ги разделят. Ти беше в кошчето си и нищо не разбираще.

Гласът му пресеква, той мълква. Спуска се с широки крачки към черните сгради на Карантината.

Гледам как се е забързал и сърцето ми се свива, защото нищо не е останало от грамадния, силен мъж, от когото се възхищавах, когато бях дванадесетгодишен, от мъжа, който бе решил да замести баща ми.

Тогава той бе способен да говори за Медина и за къщата в Анна с гневен глас, казваше, че ще се върне и ще потърси сметка на чичо Аршамбо, че ще го притисне да върне заграбеното. Или пък показваше престорено пренебрежение, щял просто ей тъй да изкупи Анна, да метне златните монети и после да си отиде. Харесвах го, когато

разправяше такива работи, блясъкът в очите и невъздържаните му приказки бяха за мен опора през дългите месеци, прекарани без отпуск в пансиона, в Рюей-Малмезон. После той замина за Лондон да завърши медицина и престана да ми говори за тези неща. Сякаш ги бе забравил.

Ала аз все още носех огъня в себе си. Не исках да угасне. Черните стени на сградите в Карантината, блясъкът на слънцето и морето, този затвор, обкръжен от смъртта — всичко разпалва в мен искрата на отмъщението, моето сърце е като базалта на този остров.

Седмици и месеци наред салът блуждал между бреговете. Времето течало тъй бавно и еднообразно, че Гирибала вече не помнела съвсем добре началото на всичко това. Сещала се за деня, когато Домите я набили и окрали разни неща от торбата ѝ, но продължението било неясно и мъгливо като светлината привечер.

По обяд, когато слънцето напичало от средата на небето, Домите изтикли саловете край брега под дърветата и оставали така до вечерта. Някои се изтягали върху дъските на саловете в сянката на стари дрехи, окачени по клоните. Гирибала и Лил слизали на сушата и си търсели местенце между дърветата, където да прекарат времето до вечерта. Бреговете на Ямуна били високи и кални, в тях се затъвало до колене, но земята под дърветата била мека, сухите листа били удобна постелка.

Понякога Гирибала и Лил оставяли децата си да ги пази някоя старица и отивали към селата да пооткраднат нещичко. Хоризонтът бил все тъй застлан от дима на пожарищата. Сипаите се оттегляли на север, като изгаряли нивите и къщите. По пътищата имало тълпи от бежанци, хората се криели из нивята. Когато Гирибала и Лил се появявали, жените ги прогонвали с буци пръст и камъни, ругаели ги и размахвали тояги. Все пак те се изхитрявали да уловят по някоя стара/кокошка или отмъквали зеленчуци, сготвяли ги на брега, преди да се върнат на сала.

Един ден на връщане от подобен грабителски набег Гирибала срещнала девойка на не повече от шестнадесет или седемнадесет години, загърната в дрипи, с почерняло от дим лице и слепена от кал коса. Мъкнела хванато за кръста ѝ дете, голо момченце с бръсната глава, слабо като скелет, цялото в гнойни пъпки. След като в първия миг се дръпнала стреснато, девойката разбрала, че Гирибала е сама, и уплахата ѝ попреминала. Бавно, залитайки, без да продума, тя се приближила с протегната лява ръка. Гирибала била застинала, не можела да помръдне, гледала девойката и детето, сякаш стояла пред собствения си образ.

Внезапно Лил излязла на поляната. От пръв поглед преценила положението — залитащата девойка с протегнатата ръка, мъртвото ѝ дете, неподвижната, ужасена Гирибала, Грабнала един камък и с вдигната ръка, сякаш пъдейки куче, пристъпила до Гирибала и рязко я

дръпнала назад. Без да повиши глас, грубо заплашила младата просякиня:

— Махай се оттук! Не се приближавай!

Повела Гирибала към реката и след като всички се качили по саловете, с все сили се отгласнала от брега с пръта, докато ги подхванало течението. По-късно обяснила:

— Познах я аз тая жена с детето, това беше Шитала, Студената, дето разнася болестите — ако те беше докосната, с тебе беше свършено.

Жените на другия сал разговаряли с груби, дрезгави гласове. Заради тази среща на Гирибала в гората сега те разправяли, че тя ще им донесе нещастие. Лил обаче я защищавала от тях, и най-вече от високата съсухрена жена, която я била най-лошо. Когато се обръщала към това злобно същество, Лил ѝ говорела на друг език. Многословен език с обърнати думи, чийто смисъл бил различен, езикът на Домите.

Един ден Гирибала я попитала:

— Вие на какъв език говорите?

Лил се разсмяла:

— Как, не знаеш ли? Ние сме скитници, говорим на езика на крадците.

Изглеждала някак предизвикателно Гирибала и тя свела очи. Уплашила се. Иначе Лил не била лоша, и с изключение на злата жена, другите делели с нея откраднатото. Винаги и Гирибала получавала дял. Грижели се за Ананта, все едно им била дъщеря. Дните минавали и те постепенно забравили случката със студената богиня.

Вечер подир вечер саловете се плъзгали край калните брегове. Дъждът бил оцветил реката в червено. Застанала отпред на сала, привързала Ананта за кръста си с кърпата, Гирибала натискала дългия прът. Сега ръцете ѝ били загрубели, лицето ѝ било почерняло от слънцето. Знаела отлично как да замята пръта напред, да потърси опора в тинестото дъно, да прекрачва назад по ръба на сала и да освобождава с рязко дръпване пръта. Умеела да предугажда и опасностите. Преди Далмау, където е големият завой на реката, имало засада на отряд от сипан. Те открили огън по Домите и Гирибала избутала сала колкото могла по-навътре по течението, без да обръща внимание на свирещите куршуми. През този ден Лил я прегърнала и погалила лицето ѝ. Дори ѝ казала:

— Храбра си като Лакшмибай.

Разказала ѝ за царицата на Джханси, която се сражавала сама срещу англичаните, отбранявайки своя град, и умряла край реката.

Един ден призори саловете стигнали до огромен залив, край който се издигал град. В мъглата, там, където реките Ямуна и Ганг се сливали, Гирибала съзряла кули, минарета, висока червена стена. В залива пред града имало огромно множество риболовни корабчета със застинали косо опънати платна. Всичко изглеждало тихо и потънало в дрямка. Насядали по саловете, Домите бавно се носели по водата, взрени в призрачните очертания на града.

— Това е Аллахабад — промълвила Лил полугласно, сякаш се бояла, че оттам може да я чуят.

Гирибала притискала Ананта към себе си. Долавяло се само лекото хрипкаво дишане на Нат, синчето на Лил, и сумтенето на старата коза, която се опитвала да гризе кората от дървото на сала.

После слънцето се издигнало, проявило мъглата и ето че саловете били срещу града.

Саловете се въртели бавно, подобно на рояк сламки, понесен от вихрушка, пред издигащия се като крепост град. Жените потапяли дългите прътове в дълбоката вода, опитвали се с гребане да насочат саловете към отсрещния бряг. Всеки път, когато изтегляш трептящите прътове, надаваш протяжен вик: „*Eiiie!...*“ Приведена над задната част на сала, Гирибала също гребяла с парче от дъска, също викала и пеела, а до нея наместените между вързопи с дрехи Ананта и Нат се смеели, струвало им се, че това е игра. Дори старата коза като че ли била необично възбудена, опъвала повода си, тръскала глава и врещяла.

На женския сал старият Сингх също се бил хванал за един прът, въпреки раната на бедрото си. Отдалеч настръхналите с толкова парчета дърво салове навярно приличали на две насекоми, които се бъхтят сред море от кал.

Теченията на двете огромни реки въртели и отнасяли надалеч крехките плавателни съдове, разделяли ги, а после, след описани

широки дъги, отново ги сближавали. Най-сетне навлезли в по-тихо място във вътрешността на извивката, срещу град Аллахабад. За пръв път от дни и месеци Гирибала се почувствувала вътрешно умиротворена, като че ли наистина била достигнала целта на пътуването си, като че ли вече нямало да има мириз на смърт и пожари и тук вече щяла да заживее свободно с Ананта.

23 юни

Студената богиня се намести в Палисейд. Като вълна, дошла от другия край на света, която нищо не може да спре. Пътниците на „Ейва“ се затвориха и свиха в Карантината, сякаш се задава буря. Ала стъмни ли се, аз се промъквам през гората от филаоси от другата страна. Свикнах да се движа като дивак, безшумно, бос, въпреки късовете лава и трънците. От вятъра, шумящ във филаосите, потръпвам, това е своего рода ритуал. Харесва ми да чувам и всеобхватния шум на морето, което гризе острова от всички страни. Тътенът сякаш е в мен, прониква в жилите ми.

Когато достигам до горния край на стръмнината, се заглеждам в светлините на Палисейд. Сега смъртта е нанесла многократно ударите си и кладите горят навред край залива, от скалите при дигата до издатината с обиталищата на париите. Миризмата на огньовете достига до мен, едновременно лута и сладникава, примесена с киселия дъх на маслото, което слугите изливат сред пламъците, за да ги подсилят.

От мястото, където съм, над селцето на кулитата, не чувам нито дума, нито стон. Само тътена на морето и шума на вятъра в игличките на филаосите.

После луната изгрява на съвършено ясното небе. Набъбнала, много красива. Вятърът е умил небето, разчистил е залив, по-широк от обкръжаващото ни море. Сиянието на луната озарява острова, искри по вълните. Виждам всяка подробност, всяка скала из залива, всяка къща. Човешки фигури се движат между кладите, по проходите в селището. Може би Сурявати и Ананта също са сред тези фигури, загърнати в зебло, понесли съдове с масло или ръчкащи главните с дълги пръти. Откакто сме на острова, са изминали само няколко дни, а ми се струва, че винаги съм виждал тази сцена. Вече не ме е страх от смъртта. Сурявати ми показва къде е юг — а там живее Яма, господарят на мъртвите.

Не съм забравил как тя изрече името му. Взе от огнището малко пепел, смеси я със слюнката си и с черен прах, бавно очерта белези по лицето ми и аз усетих как в тялото ми се разгаря огън. Гласът й бе нежен, също като пръстите, докосващи челото, страните, клепачите ми.

— Яма е син на слънцето, той чака сестра си, реката Ямуна. Когато дойде, тя разпалва голям огън и с пепелта белязва челото на

своя брат, както сторих аз, та любовта им да бъде безкрайна.

Ето че се спускам към Палисейд. Има места, където старите насипи, дали названието на залива^[1], са непокътнати с шахматно наредените дебели столове, и шумът, който вдигам, прескачайки ги, предизвиква лая на кучетата. Когато стигам до брега, те мълкват. Миризмата ми е различна, вече не ме мразят.

Повечето клади са на плажа. Морето шуми, пламъците пращят. Морето е набъбнало като изпълненото от луната небе. Намирам се в друг свят, в който няма страх, в който грее топлата светлина на кладите, сладката миризма на сантал и масло. Пристигвам към танцуващите пламъци и внезапно си спомням. Жак бе измислил това преди много време. Една вечер на плажа в Бел-Ил — последното лято, когато бяхме на почивка с баща ни. Жак ме събуди с тайнствен вид през нощта. „Ела да ти покажа.“ На плажа имаше една малко, тинесто устие. Нощта бе също тъй ясна, вятърът — мек, морето звучеше приглушено. Жак се наведе над водата, запали свещ и я напъха в бутилка с тежест на дъното. Запали и други светлинки на корабчета от листа, в кутии. Гледах как светлинките бавно се хълзгат по устието, как потъват в мрака, погълнати от водата. За миг ми се прииска да се върна в Карантината, да го събудя, да събудя и Сюзан, за да дойдат тук, при кладите, заедно с мен. За да не се боят вече от нищо.

Но нямам време. Пламъците ме привличат. Навлизам сред кладите. Разминавам се със слугите, парии, чието единствено облекло са черните набедреници, а главите им са увити в дрипи. Като че ли никой не ме вижда. На плажа се издига гореща стена на кладите, вятърът извива вихрушки от искри и отклонява към мен лютивия дим. Търся Сурявати, крача трескаво до издатината, където я чаках преди две нощи. Но тук има само парии, мършави хора с трескави погледи, Доми, слугите на кладите. Те се суетят, изтикат главните към средата на огнищата или разравят останките с дълги овъглени клони. От време на време изучават пепелта с надеждата да открият в нея нещо ценно — монета или забравено украшение. Като лешояди са. Ала Сурявати и Ананта не са сред тях.

Настрана в сянката има жени, загърнати в червени кърпи, неколцина мъже. Гледат безмълвно, без да плачат.

Мисля си за огнището на Габриел, където са изчезнали Никола и господин Турноа. Ние също сме гробари. Ще ми се Жак да е тук, да

дойдат всички, Жюлиос Веран и Бартоли с тяхното самочувствие, за да ръчкат главните и да наливат масло в огъня, да вдишват дима, да чуят пукането на пламъците, които погълнат телата.

И аз приклякам край една клада, която рухва. Хващам дълъг клон и разбутвам главните, бликват рояци искри. Никой не ми обръща внимание. Също като тях съм с изпокъсаните си дрехи, бос, с посивели от пепелта коси, с почернели от сажди лице и ръце. Станал съм истински Дом, слуга на кладите. Как бих могъл да се върна там, в Карантината, след всичко, което видях? Нима Сюзан не би ме възприела като някой от онези лешояди, белязани от смъртта?

Седя дълго на плажа край бавно угасващата клада. От време на време поривите на вятъра нашарват пепелта в червено. Доловя дъха на морето.

Малко преди зазоряване по брега пред мен бавно преминават човешки фигури. Разпознавам Шаик Хюсейн Рамасвами. Движат се бавно, като привидения, стиснали дългите си тояги. Сердият спира и говори нещо на застаналите встрани мъже и жени. Изрича утешителни думи, а може би мълви молитва, после се надига и продължава нататък. Всичко е тихо, чуват се само шумът на вятъра, преминаващ през филаосите над селището, и морето, което напира към скалите.

Когато се развиделява съвсем, Суря идва с козарчето Шото. Тя носи торба от вакоа с храна за слугите на кладите, а Шото — котел с чай. Схванал съм се от умора, косата и веждите ми са опърлени от пламъците. Когато Суря стига до мен, се спира и ме гледа безмълвно. По лицето ѝ не се чете изненада. Подава ми паничката ориз и пържения хляб. Момчето ми сипва чай в стъклена чаша. Чакат мълчаливо, докато ям и пия, после Шото взима мръсната паница и чашата. Утринните лъчи озаряват лицето му, очите му са огромни и изразителни. Тъй като той не може да ме чуе, правя за него и за Суря знака за „добро“ — протягам напред дясната си ръка с разтворена длан на височината на гърдите. Гледам ги как се отправят бавно към друг слуга. Чувствувам се озарен отвътре. Откъм скалите се обаждат първите птици, печални гаги вкупом преливат към Диаманта, докосвайки морската повърхност. Не изпитвам потребност да си отида, струва ми се, че тази утрин би трябвало да продължиечно. Лягам на черния пясък и слушам пропукването на охлаждащите се огнища.

[1] Palissades означава буквально „огради“. — Б.пр. ↑

Ананта видяла танца на жените за пръв път тъкмо тук. Всичко било твърде странно, защото войната не била отшумяла, стените на града били нащърбени от снарядите, старите къщи — полуизгорели, и навсякъде се въртели рояци мухи и лешояди. Англичаните лагерували отсреща, от другата страна на Ямуна, а оръдията им били насочени към града.

Саловете се намирали в плитчина срещу естуара, далеч от теченията на двете реки, в голям залив с неподвижна вода, в която растели тръстики. През последните месеци тук се били настанили надве-натри бежанци от всички краища на Авардх. След поражението на Нана Сахиб, откакто английските войници на лорд Канинг се разположили в укрепен лагер, за да преминат в настъпление и да завладеят отново Делхи и северните провинции, в града били останали само жени и деца, върлуvalи болести и глад, а колибите от кал и клони трябвало да се поправят след всеки дъжд.

Една вечер Домите издигнали клада на плажа. Старият Сингх извадил цафарата си, жените пуснали кратуни в съдове с вода, които да послужат като разнозвучни барабани — и се разнесла музика, отначало бавна, после все по-забързана. Хората наизлезли от колибите, навлезли сред тръстиките, привлечени от музиката. Мръсни деца с изтънели крайници и подути кореми, подобни на паяци. Жени, загърнати в своите сарита, с разбъркани коси и стреснати погледи. Също и неколцина мъже, орачи от околността, бежанци от Севера, които се боели от разправата на бойците на Али Наки Хан.

Притисната до майка си, Ананта изпивала всичко това с очи, сдържайки дъха си. Жените танцуvalи край високите пламъци под ритъма на барабаните и на цафарата, тъпчели коравата земя с босите си ходила, дрънчали с гривните и с тежките си медни гердани. Били с новите си сарита с цвет на вода и на тюркоази, а върху намазнените си коси носели големи огненочервени кърпи.

После Лил затанцуvalа сама, а другите жени седели около нея и пляскали с ръце, следвайки ритъма на барабаните-кратуни.

Тогава Гирибала показала на Ананта как се танцува с ръце, знака на бог Кришна, двете ръце пред устата, с вдигнати пръсти, като свирача на цафара. Показала ѝ всички жестове, които знаела, знака на птицата Гаруда с разтворени като криле ръце, знака на колелото с двете длани, които се завъртат една до друга, знака алапаллава, лотосов цвет,

с разтворена пред гърдата длан, знака за щастие, е ръка пред челото, любовта и трептящото птиче сърце, с две разтворени длани, с вкопчени палци и трепкащи пръсти.

Малката била очарована. За пръв път танцуvala пред майка си, все още несръчно на малките си крачета, загърната в дълго парче плат, с ръце, натежали от медните гривни. През онзи ден Лил дала на Ананта гривната си с петте стъклени зърна и медальона с изображението на богинята на танца Йелама, която била получила на шест годинки. Ананта дълго танцуvala за майка си и за Лил, като тъпчела с босите си ходила изпръхналата земя сред опияняващата миризма на санталовия пушек, и докато я гледала, Гирибала можела да забрави страхът, войната, окървавените гърди на аята, при която намерила детето, бягството си през нивите до реката, където измислила името на Ананта.

Дълга била тази нощ край горящия на плажа огън, докато слушали думкането на барабаните-кратуни, а всички онези хора помръдвали сред тръстиците. Когато Ананта паднала изтощена, Гирибала я сложила да легне върху вързопите до сина на Лил. През цялата нощ жените продължили да танцуват, а после Лил разказала на събралиите се хора историята на прекрасната Лакшмибаи, която загинала преди два месеца, защищавайки града си от неприятелите. С жестове показала битката ѝ с англичаните — на кон, със сабя, редом с най-близките приятелки Мандра и Каши. И ето че Мандра паднала първа, куршум пронизал сърцето ѝ, а царицата не искала да я изостави. Замахнala със сабята си, отсякла главата на англичанина и побягнала с Каши към реката. Втори куршум повалил Каши. Тогава Лакшмибаи полудяла от мъка и накарала коня да се върти, върти, върти току до реката — и Лил с разперени ръце се завъртяла пред вторачената в нея тълпа, докато паднала на земята като Лакшмибаи, пронизана от неприятелските щикове.

Домите останали в Бенарес през целия сезон на дъждовете. Речната вода била черна, във въртопите се мятали дънери, изтръгнати от бреговете. Не можело да се плава. Тогава реката не била добра, името ѝ било Харашакара, Гребена на Унищожителя Шива. Полята били наводнени, реколтата — погубена, разправяли, че гладът е довел по реката пирати, бивши въстаници, които ограбвали селата и изнасилвали жените.

Насилието достигнало до града. Една заran Гирибала се събудила от гълч, която се носела откъм центъра на града и се усилвала като буря. Спомнила си какво се случило в Каунпур, как виковете на сипаите кънтели из нивите и обграждали града, и сърцето ѝ започнало да бие много силно.

Някакви младежи предизвикателно си сложили цветовете на привържениците на Бахадур Шах и английската конна бригада ги преследвала из града. По брега тичали момчета, криели се из къщните дворове, в храмовете. Гирибала не помръдвала, прегърнала разтрепераната от страх Ананта. Повтаряла: „Няма нищо, не се бой.“ Мълвяла нежно името ѝ: „Ананта.“

Отново настъпил покой. Ала същата вечер англичаните издигнали дълга бесилка: на брега на реката, край Гхатите, и обесили десетина от момчетата, които сикхите заловили. Някои били още деца. На дрехите били сложили като кокарди цветовете на въстаниците, синьото и червено на Бахадур и зеленото и златно на Джханси и Гвалиор, на царица Лакшмибаи.

Лил и някои от жените искали да се качат на саловете и да заминат, но старият Сингх бил против. Казал, че по стъпалата на храмовете в Бенарес няма да ги закачат.

Саловете на Домите били привързани за стъпалата на Гхатите. Нощем жените се грижели за кладите срещу няколко анна или срещу малко храна. Купували от селяните дюлеви подпалки и втвърдена смола. Чистели, метели, подготвяли клади, грижели се и за мъртвите, обличали ги, пръскали ги с благовония и ги ръсели със сантал. Вече месеци наред Гирибала живеела в допир с мъртвци. Заедно с Лил и ужасната Анала (наричали я и Ила в памет на цар Кардама, който бил преобразен в жена, защото била висока и съсухrena и имала мустаци над горната си устна) Гирибала, облечена в рокля, боядисана черна с етиопс, обикаляла стъпалата на Гхатите, за да търси умрели. Трябвало да се споразумяват със семейството, после отнасяли вече вкочанения труп, умивали го с речна вода, обливали го с разредено масло, привързвали към крайниците му вързопчета санталови пръчки. По здрав запалените на високите стъпала клади разпръсквали над града лютив дим, който прогонвал комарите.

През тази зима имало много мъртвци заради войната, заради епидемиите и глада. Те пристигали с каруци или с широки

плоскодънни лодки, а хората изпитвали страх от черните хароновци, които ги карали. Според Лил били диви хора от планините. Нямали своя религия и не познавали солта. Ядели маймуни, папагали, дори змии.

Понякога Ананта придружавала Гирибала по стъпалата на храмовете. Отначало се бояла и наблюдавала крадешком майка си и жените Доми, които подготвяли мъртъвците, разпуснатите им коси, измазаните им с пепел лица. После станала по-смела. Мъртъвците не се движели. Не говорели, не можели да причиняват зло. Били като големи изсушени кукли с почернели очи и посинели устни. Само зъбите им проблясвали, когато ги миели в речната вода.

Дори свикнала с лютивия мириз, когато пламъците обхващали намазаната им с масло кожа и пръсвали топките смола под мишниците им.

Кладите горели през по-голямата част от нощта, а жените се суетели, метели, изливали вода върху главните или пък добавяли съчки. На Ананта ѝ било най-приятно, когато кладите догаряли. Гирибала лягала на земята край главните, а момиченцето се долепяло до нея, мушвало глава под голямата ѝ кърпа, както първия път, когато майка му го изтръгнала от ноктите на смъртта, за да усеща топлината и мириза на тялото ѝ. Но Ананта не спяла. Чакала да се зазори, за да премине страхът. Слушала как диша заспалата ѝ майка, как пукат изстиващите главни. Също както някогашните звуци на бродещите около зида в Каунпур животни или като мудното шумолене на убийците, дълбаещи стената от кал, докато тя търсела гръдта на аята. Тогава Ананта се притискала към Гирибала толкова силно, че я събуждала. „Какво ти е? Какво искаш?“ Стискала зъби, за да не изкреши, да не заплаче.

Най-сетне през мъглата се прокрадвало утрото и тя виждала очертанията на храмовете, като някакви исполини, застанали край реката. Най-сетне можела да заспи. Когато се събуждала, била на брега до привързаните салове и слънцето греело.

В края на дъждовния сезон Домите вече били събрали достатъчно пари. Можели да останат и по-дълго в Бенарес, но един ден дошъл някакъв мъж, пратен от свещеник на кладите. Бил гледал как танцуvalи жените, знаел, че са циганки, Шаммар, жени без мъже. Но между жените бил забелязал момиченцето със светли очи и медни

коси, което носело на шията си огърлицата на богинята Йелама. Разказал за него и сега трябало да отправи следното предложение на Домите: свещеникът искал да купи светлоокото дете и да го изпрати в Муттра, на реката Ямуна, за да се научи да танцува. Нищо нямало да й липсва, щяла да бъде съпруга на Хари, щяла да бъде Радха със седефената кожа. Предлагал на Домите пари, а на майката — парчета плат, които бил получил от англичаните.

Гирибала притиснala Ананта до себе си. Разтреперала се от гняв и от страх.

— Тя е още дете!

Пратеникът на свещеника се усмихвал спокойно.

— Именно. На тази възраст може да бъде обучена.

Посочил огърлицата:

— Тя вече принадлежи на Махи.

Върнал се в храма да чака отговора.

Гирибала не казала нищо. Само си събрала нещата и се качила на сала с Ананта. Хванала дългия прът и била готова да си послужи с него, ако се опитат да й попречат да замине.

Домите я последвали. Лил и синът й се качили на нейния сал. После другите жени се наместили на втория сал. Старият Сингх само казал:

— Тъй или иначе, някой ден трябва да заминем.

Натиснал ядно пръта и двата сала се отделили от брега и отново заплавали по течението на реката.

24 юни

Научих датата покрай рождения ден на Сюзан. Беше днес. Тя самата го бе забравила. Жак обаче решил да има празник. Подготвил всичко тайно, отишъл рано край Палисейд и се споразумял с един орач, от когото купил хубава папая и няколко кокоши яйца.

Жюлиос Веран леко го подкачи:

— Яйца! Вече бях забравил как изглеждат!

Тъй като не ми хрумваше какво да й подаря, донесох й парче корал, което отчупих от дъното на лагуната, увито в платанилово листо, свежо и влажно като парфюмирана кърпичка. Суря ми показа как да разгръщам листото от сърцевината на растението, без да го повредя, за да го използвам като превръзка.

Сюзан лежеше с широко отворени очи в тъмната стая. От снощи отново я втриса. Лицето ѝ е зачервено, ръцете и краката ѝ са вдървени. Когато видя подаръците, очите ѝ светнаха.

— Благодаря, много благодаря.

Порадва се на кокошите яйца и на папаята, разгledа корала — разкошно, отровно лилав. Промълви:

— Много красиво цвете.

— Да, но не бива да го докосваш, ще те изгори.

Поставих корала на един плосък камък. Утринната светлина го озаряваше със синкави оттенъци, сякаш бе напоен с водата от лагуната.

След възторзите около рождения ден Жак отново доби угрожен вид. Сюзан трепереше, беше притеснена. Поиска да стане. Каза:

— Жадна съм, ужасно съм жадна.

Жак ѝ подаде канчето, а тя се дръпна отвратено:

— Не, само не тази гадна вода от резервоара.

Казах:

— Ще ти донеса прясна вода. Знам къде е изворът.

Жак пожела да дойде с мен. Заявих предизвикателно:

— Сигурен ли си? От другата страна на вулкана е.

Той се поколеба.

Усетих как ме обзема гняв.

— Да не би да я зарежеш така, само за да им доставиш удоволствие?

Трескаво затърсих съдове, кофи. Жак се реши:

— Добре, идвам с теб.

Бързо поехме през шубраците към гробището. После изкачихме северния склон на кратера. На Жак му бе трудно да ме следва заради кофите. Чувах астматичното му дишане отзад. Но не го жалех. Сънцето пламтеше, ръбът на вулкана се издигаше като стена пред нас. Наоколо бе тихо, само вятърът профучаваше между късовете лава. Имах чувството, че познавам всяка скала, всяка пукнатина, всеки бодлив храст. Сякаш години наред непрестанно бях бродил из тия места.

Промъквахме се безшумно между камънаците. Помислих си неволно — като крадци, като че ли се канехме да се сдобием със запретена вода от Палисейд.

От кого се криехме? От автократа Веран и от неговия съратник, затаени в развалините на фара, въоръжени с далекогледа, с армейския револвер и с нескопосния хелиограф? Или от сердаря и аркота, които крачат по плажа с тояги в ръка, окачили свирките на шиите си като амулети? След няколко дни, прекарани в Каракината, бяхме направо полудели, копнеехме за малко прясна вода, за малко ориз, наблюдавахме крадешком дали някой няма да прояви смъртоносните симптоми, петна и синини по бузите, кървене на устните, трескав блясък в очите. Нормални си оставаха единствено париите около дома на Сурявати, слугите на кладите, облечени в черни дрипи, които бродят в нощта като привидения и не са част от никой свят.

— Погледни.

Показах на Жак потайно бликащата изпод базалта вода, прикрита от маргозовите растения, от лиани и хибискуси. Едър татул с розови камбанки е поникнал над долчинката и сянката му се просмуква във водата. Мястото е толкова красиво, че се спряхме за миг, не посмяхме да се приближим. В дъното на долчинката — тя представлява всъщност пукнатина в застиналата лава по вулкана — не се вижда морето, нито градът Палисейд, а само тъмносиньото небе. За миг ми се струва, че съм в Анна, в тъмния дол, за който Жак разказваше как децата се къпели там сутрин в студената вода.

Навярно Жак също си мисли за Анна. Коленичил е до извора, свалил е очилата си, дълго разтрива с мокри длани лицето си, приглежда косата си. После пием едновременно, наведени над водата като животни. Сладка, студена вода, която просто гали гълтката.

Когато кофите ни се напълниха, се върнахме нагоре по долчинката към Карантината. В този миг забелязах фигурата на Сурявати в сянката на кадифениците надолу по потока. Стоеше неподвижно, а голямата червена кърпа скриваше лицето ѝ. Чакаше, сякаш искаше да ме пита нещо. Оставих кофите с водата и се канех да изтичам към нея, ала Жак ме задържа. Извика:

— Леон!

Гласът му звучеше ядно, тревожно и това ме спря. После добави:

— Леон! Сюзан ни чака, да побързаме!

В следващия миг Суря бе изчезнала.

С Жак никога не сме разговаряли за Сурявати, но ми е ясно, че той я познава. Навсякътко му е известно и че е дъщеря на Ананта, загадъчната жена, която властвува от другата страна на острова над селцето на париите. Един ден Сюзан шеговито спомена за „твоята танцьорка“. Така я нарича, но на мен ми харесва. Смятам, че подхожда на Суря, звучи леко, хубаво — като нея. Старият Мари трябва да е разказал за нея, за майка ѝ, за къщите на париите, при които нощувам.

От какво, от кого се страхуват? Жак бърза през храстите, несръчно се спъва в камъчетата, разлива половината вода. Когато стигам до залива с гробището, го откривам седнал сред гробовете, а кофите са от двете страни. Изглежда изтощен. Със зле подстриганата си брада, с прекалено дългите, залепнали за врата му коси, със скъсаната си риза и сивите от праха обувки прилича на Робинзон на неговия остров.

— Да не ти е зле?

— Не, не, добре съм. Малко да си почина.

Припомням си първата му криза през зимата на осемдесет и първа година в Париж, когато баща ни се разболя и отидохме да живеем при чичо Уилям. Жак се задушаваше, свистящото му дишане ме събуди през нощта. Старата Мари, прислужницата на чичо, го зави в одеяло, накара го да вдъхва нейните магьоснически лекове, вонлив алекандрийски лист, босилек, донесени все от Мавриций, разтри му гърба. Той беше съвсем блед, с отворена уста, като риба на сухо. Помня, че здравата се бях изплашил, по-късно Жак сам разправяше, че го досмешало, понеже съм повтарял: „Не искам да умире, не искам да умире.“

Седнах до него на един гроб. Пред нас бе тъмносиньото море, вълните се блъскаха безшумно в ивицата водорасли в дъното на залива. Силна, опияняваща миризма.

— Трябва да дойдеш с мен до Палисейд. Те се нуждаят от теб. Ти си единственият лекар, там има много болни, нямат лекарства, нищо нямат.

Той не отговори веднага. Избърса машинално очилата си с мръсна носна кърпа, без дори да пази стъклото, което бунтовниците му счупиха оня ден.

— Да, май би трябвало да отида.

Стана, вдигна пак кофите и пое към Карантината.

Щом видя водата, Сюзан коленичи, потопи ръце в кофата и старателно изми лицето си, изми се зад ушите, разтърка деколтето и подмищниците си. Беше бледа, отслабнала. Жак ѝ разказа:

— От извор е. Индийците имат извор, откъм Палисейд. Трябва да дойдеш дотам, като се пооправиш, Леон ще ти го покаже.

— Къде? Далеч ли е? Искам да отида веднага.

Трепереше. Жак я накара да легне отново. Държеше се много нежно. Говореше ѝ, сякаш е дете:

— Не веднага, мила. Много е далеч и слънцето пече прекалено силно.

— Моля те. Такава нужда изпитвам, не можеш да си представиш. Вътре в мен сякаш гори огън. Уверявам те, ще мога да ходя, заведи ме там.

В очите ѝ имаше сълзи. Не можех да понеса жалния ѝ глас, сълзите. Гледах в друга посока, към вратата.

— Ако искаш, ще ти донеса още една кофа.

Тя се разрида.

— Не, не искам. Искам да отида там и да видя извора. Ако не отида, ще умра.

Вкопчи се в Жак, в дрехите му, сякаш за да не залитне назад. Той ѝ даде да пие хинин, наложи челото ѝ с мокър компрес. Тя трепереше. После се отпусна на постелката си и затвори очи. Жак седна до нея с мокрия компрес в ръка. Изглеждаше много уморен.

— Кога ще дойдат да ни вземат?

Чух го как промълви въпроса и същевременно си отговори: „Никога!“. Гласът му бе глух, не гневен. Направи ми знак да мълча. Сюзан бе заспала. Той бе добавил лауданум към хининовия прах, за да успокои напрежението, съпътстващо повишаването на температурата.

Излязох безшумно. Вън слънцето озаряваше черните фасади на Карантината срещу островчето Габриел и сградите приличаха на старинни наблюдателници.

Слънцето слезе надолу и постепенно облаци затулиха небето. Аз съм отпред на ладията, която прекосява набъбналата от прилива, лагуна. Жак и Жюлиюс Веран са на пейките, а старият Мари бавно натиска лодкарския прът. Разяденото му от едрата шарка лице е безизразно, белезникавите му очи са извърнати към небето като очи на слепец. Дъвче безкрайно бетела, венците му са кървавочервени. Той като че ли никога не яде и не пие. Може би преживява само от арахисови ядки, увити в тъмнозелените си листа — едничкото съкровище, скрито в охлузеното куфарче, което мъкне навсякъде със себе си и така добива забавния вид на корабокруширал търговски пътник. Според Жюлиюс Веран той бил в дъното на нелегално прехвърляне на стоки през Габриел — бетел, ганджа и ракия, които рибарите от Мавриций му доставят нощем и които препродава на дребно.

Изправен на кърмата на ладията, стъпил с единия крак на ръба ѝ, старият лодкар изтласква с продължително усилие пръта, от което носът се устремява напред и малко странично съвсем близо до коралите. Не съм се връщал на островчето от деня, в който открих останките от огнището, където са били изгорени Никола и господин Турноа. Когато помолих Жак да ми разреши да го придружва, отначало Жюлиюс Веран бе против, твърдеше, че до Габриел трябвало да имат достъп само неизлечимо болните и онези, които се грижат за тях. Жак сви рамене и ми каза да ги последвам. Подчертава:

— Не бива да влизаш в лагера, прекалено опасно е.

Лодката бавно се плъзга по сиво-синята прозирна вода. Навел съм се отпред и гледам как коралите отминават като облаци. Всичко трае някак дълго, дълго, като че ли променяме целия свят.

Просто не мога да позная островчето. Всъщност нищо не се е променило, и все пак има нещо различно, което не сумявам да определя. Може да е заради разчистената от кулитата пътека към резервоарите. Когато забелязваме колибите, ни пресреща един индиец. Той е от хората, които по-рано бърках с аркотите на Шаик Хюсейн — мъж с неопределена възраст, слаб, единственото му облекло е набедренникът, с който се е препасал. Кожата му е черна, главата му е обръсната, на челото му има широко петно, изрисувано с тъмножълта боя. Едничкото по-модерно нещо са кръглите очила със стоманени рамки, от които погледът му придобива особена острота, като поглед на стара птица. Това е Рамасвами.

Отначало Жак се обръща към него на креолски:

— Как о иш?

Старецът отговаря на безупречен английски. Жак и Веран се приближават до лагера. На север от колибата, в сянката на дръвчетата и скалите, е издигнато подобие на брезентова палатка, нещо като навес. Рамасвами обяснява, че денем ставало страшно горещо и болните местели постелките си в сянката на тази палатка, за да могат да подишат малко въздух.

Въпреки забраната минавам покрай пазача и влизам под навеса. На пазача му е все едно. Тъкмо подгрява вода в черен котел, наместен върху три камъка. Под палатката са проснати десетина тела — мъже и жени. Някои са се подпрели на лакът и са вперили очи напред. Други са се увили плътно в изпоцапани чаршафи като в мъртвешки савани. Виждам подути лица, почернели устни, подкожни кръвоизливи. Гадна миризма, която вятърът разнася на пристъпи, миризма на смърт.

Всичките са индийци. Когато влизам в обиталището, в сянката на навеса, няколко секунди не виждам нищо. После чувам забавеното дишане на Джон. Разпознавам го, тъй като звукът е същият, който слушах нощем в Карантината, преди той да си отиде. Отправям се към вътрешността на колибата, но внезапно зад мен се разнася гадният глас на Веран-Неверан. Той извиква:

— Стойте! Не ходете по-нататък!

Аз продължавам. В полумрака и задухата чаршафите са като призрачни петна.

Двамата са тук, един до друг. Джон Меткалф лежи на земята, лицето му е като маска, очите му блестят странно, някак безумно.

Натежалата му глава е отпусната назад, той бавно поема въздух през подутите си устни и дъхът му отеква, сякаш нещо в него се къса. Кожата по челото, по гърдите, по ръцете му е обелена, на парцали. До стената зад Джон съзирам Сара. И нейното лице е застинало, полуутворените ѝ очи са неподвижни. Не мърда. За миг ми се струва, че е мъртва. После виждам, че гърдите ѝ се повдигат, сякаш въздъхва. Не е болна. Просто е някъде другаде.

Отстъпвам бавно. Вие ми се свят, имам чувството, че ще падна. Жак ме подхваща, повлича ме навън. Помага ми да седна на един камък. Гърбът ми е облегнат на една от подпорите на палатката.

— Те ще умрат... Ще умрат...

Друго не успявам да изрека. Жюлиюс Веран се е приближил. Виждам пред себе си прашните му ботуши. Мразя го, сякаш е виновен за това, което става с Джон и със Сара. Сякаш бедата се дължи на него.

Жак не казва нищо. Повежда ме към светлия плаж, в който е опрян носът на ладията. Старият Мари излиза изпод филаосите, за да ме прекара оттък. Изпитвам дълбоко отвращение, гади ми се, че нямах смелост да приема реалността. Лодката се движи по яркосинята лагуна под неприязнено кръжащите фаетони.

Черните постройки на Карантината ми се сториха още по-пусти и враждебни. Сълнцето е нагряло базалтовите стени, околните храсти, вакоата, алоето са изсъхнали. Нито едно успокоително познато растение, никакви цветя или ароматни дръвчета. Само тълстите листа на бататраните, които като никакви зверове затискат и задушават всичко.

Вървях към къщите и си мислех за селцето на кулитата, за колибите в квартала на париите, за другата страна на носа с чистите пътища, с градините, в които растат картофи, босилек, тръстики, пъпешчета, тиквички, с маслените палми и кокосовите плантации над селището. Струваше ми се, че там е моят край, а не това диво и запуснато място, напомнящо бивак на обречени корабокрушенци.

В тъмната барака Сюзан бе извърнала очаквателно лице към идещата от вратата светлина. Изгледа ме, сякаш не ме познаваше. Изрече със странен, пресипнал глас:

— Тук ли са? Дойдоха ли?

Като че ли и на нея не ѝ бе ясно за кого говори. Повтори раздразнено:

— Отговори ми, де! Дойдоха ли за нас? Жак ми каза, че...

Мълкна. Гласът ѝ гъгнеше, сетих се за лауданума на прах. Тя започна да изговаря друго изречение:

— Индийците не са ни слуги, нито роби.

Не разбирах какво искаше да каже.

И тя е като Жак, като Бартоли и Веран, чака единствено да се върне корабът, все за това мисли, друго няма значение за нея — да се спаси, да избяга. Издава го блъсъкът в очите ѝ — трескав, налудничав.

Продължавах да не ѝ отговарям, а тя се надигна, две жили изпъкваха на отслабналата ѝ шия, в очите ѝ светеше особена омраза, на каквато не вярвах, че е способна. Сякаш аз се бях изпречил между нея и онези, които трябваше да дойдат да я вземат.

— Не разбираш, не можеш... на теб ти е все едно, не знаеш какво е за Жак да бъде затворен тук и да не може да стори нищо за хората, които се мъчат около него. Мислиш само за онова момиче, индийката, предаде ни заради нея, предаваш Жак. Тя ни мрази, иска да умрем!

Избухва в сълзи. Може би я е срам от казаното. Извръща се към стената и пред погледа ми са само спълстените ѝ, изпоцапани от треската коси. Чувам измъченото ѝ дишане. Не ми хрумна как да постъпя. Излязох полекичка, заднишком. Силуетът на Сюзан постепенно потъваше в мрака, като бледо петно до черната стена.

Слънцето гореше над стърчащите вакоа, над скалите, над морето. В далечината сред водата се издигаха допотопните форми на островите — Кръглия, Змийския, Габриел. Гнетеше ме чувство на самота и отчаяние, не можех повече да остана сред сградите на Карантината. Не исках вече да мисля за Джон и Сара Меткалф, за омотаните в чаршафи тела под навеса. Не исках повече да срещам помътнелия поглед на Жак през очилата със счупено стъкло, нито пък да виждам неизбежната му туба с течен „Кондис“. Затичах се с все сили по брега към запустялото гробище. Реших да отида до пещерата.

Харесват ми вечерите в залива Палисейд. Когато свирката на сердаря оповестява края на работния ден и отеква призовът за

молитва, небето става наситено жълто. Настъпва краткотрайно пълно спокойствие, почти щастие. Тогава ми се ще да забравя всичко. Толкова бих искал да споделя такъв един миг с Жак и със Сюзан, както някога, когато ходехме на плажа в Хейстингс и гледахме как нощта се спуска над морето. Бих искал да ги откъсна от черните стени на Карантината, от островчето Габриел — Джон и Сара, дори Бартоли и гадния Веран. Защо сами се обричат на затвор? Защо измислиха законите и забраните, които ги отчуждават от този покой? Сега разбирам, че сами сме се заточили тук. Англичаните нямат нищо общо с това. Жестикулирането на Веран на неговия връх, хелиотропът и далекогледът му нищо не са променили, нищо не са преобразили. Ние сме задържани, откъснати на тази скала от нашия собствен страх. Всеки следващ болен ни запокитва все по-назад, издълбава все повече пролива, който ни отделя от Мавриций. Същевременно не мога да забравя стореното от олигарсите, от Синархичния клуб, нали те са измислили този лагер, за да затварят в него имигрантите. Жюлиюс Веран е сега оръдие на чичо Аршамбо, негов представител. Може никога да не заминем, да сме обречени да живеем тук до сетния си ден, разделени от тази неестествена граница, между повтарящото се „Отче наш“ на единия и изсвирванията на другия. Ако ние си заминем, какво биха представлявали Веран и Шаик Хюсеин? Нищо и половина, пазвантина на богатите захаропроизводители от Мавриций и обикновен пътник от тълпата на борда на парахода на Съобщителните линии, безплоден авантюрист-неудачник, когото всеки отбягва.

След като сме прекосили шубраците над старото гробище и сме подминали базалтовия камъннак под ръба на вулкана, ето че внезапно се озовавам у дома, сред моите мечтани места, в света на Сурявати. Отначало — дим, мангали, в които се пекат питки от смляна бакла, миризма на босилек и кориандър, аромат на сантал от кладите. Чувам гласове, детски викове, кучешки лай, врешенето на козлетата в кошарите. Известно ми е къде е Суря. Встрани от пътеката, на юг от склона на вулкана, се намира нашата пещера. Оттам човек може да гледа, без да го видят, без да се озове под погледа на сердаря или в обсега на далекогледа, с който автократът обследва измислената си граница.

Пещерата е вълшебна. Каза ми го Суря още когато за пръв път ми спомена за нея. Представлява пукнатина в базалта, скрита зад стена

от лантани и бодливи храсти. Преди да влезе в нея, Суря оставя дарове за бог Яма, чието владение е островът, и за неговата сестра Ямуна. Нарежда върху едно листо оризови сладки и питки от смляна бакла или парчета кокосови орехи, натъркани с пипер, защото според нея в добрия дар трябва винаги да бъдат смесени студено и топло, сладко и люто. Бог Яма иде от отвъдното през отвора на вулкана. Всяка нощ неговата безплътна вестителка минава като полъх и кара кожата ни да настръхва. За пръв път я усетих, когато седях при кладата, а Суря изрисува лицето ми с праха на мъртвите. Сега вече не се боя от нея.

Сядам със Суря при входа на пещерата и двамата гледаме пушеците от кладите, които се издигат към слънцето. Морето е тъмно, мораво, хоризонтът прерязва ослепителното небе.

От пещерата винаги изскачат по няколко прилепа, като се бълскат един в друг. Струва ми се, никога не съм се радвал толкова на прилепи. Тук, в тази пукнатина, в това кътче на залива Палисейд здрачът ми харесва. Ръката на Сурявати е силна и нежна, чувствувам как нейната топлина се прелива от моята ръка в цялото ми тяло.

И ето че тя ми разказва как се е родила майка й, когато баба й я потопила във водите на река Ямуна, за да отмие кръвта на жертвите в Каунпур. През онзи ден й дала име, повторила го много пъти, Ананта, Ананта, о, вечно! Тя не се уморява да изрича това име, всеки път разказва все същата история, както я е чуvalа от майка си, както я е разказвала по-преди баба й, най-истинската, най-прекрасната история на света.

— Баба Гири си живее все тук, след изгарянето душата ѝ е останала тук, на този остров. И майка ми реши да дойде като нея, след като ѝ е време вече да умре.

Гласът ѝ е спокоен, не звуци тържествено. За пръв път говори за смъртта на майка си.

— Защо казваш това? Майка ти няма да умре.

Сурявати ме поглежда. Очите ѝ проблясват сурово.

— Как, не я ли видя? Сигурна съм, че твоят брат, докторът, веднага би го разбрал — в думите ѝ се долавя сарказъм. — При вас, големите муни, такива неща не се пропускат.

— Какво искаш да кажеш?

— Майка ми е болна от години, болестта яде корема ѝ отвътре. Лекарят в болницата в Порт-Луис ѝ каза, че нищо не може да се

направи. Каза, че ѝ остават няколко месеца. Тя отиде и при знахаря, той взе бханг и каза същото. Но ѝ даде листа да не я боли. Това стана миналата година и като научи, тя реши да дойде на острова, за да бъде при майка си, да се намерят, след като умре.

В пещерата става все по-тъмно. Суря пали глинено светилниче.

— И те доведе тук?

— Тя не искаше да идват с нея. Настояваше да се върна при монахините в Махебург, където израснах. Аз обаче реших да я придружа. Разбираш ли, тя няма син, когато умре, аз ще запаля нейната клада.

Отива до стръмнината да погледне града Палисейд. Внезапно в гласа ѝ се долавя беспокойство:

— Сега само ти знаеш. Майка ми не иска да говоря за това. Не иска да я отведат на островчето. Нали нищо няма да кажеш? Нали няма да ѝ причиниш зло?

На свой ред аз улавям ръката ѝ, стискам я силно. Виждам профила ѝ, високото ѝ чело, което сякаш крие тайнствено познание. Тържествено заявявам:

— Не, Сурявати, на никого няма да кажа.

Може би си говореше сама, без да се обръща към мен.

— Толкова ми се иска да знам кои са били истинските ѝ родители, англичаните, които са били убити в Каунпур. Как са се наричали, откъде са дошли — само това ми липсва. Все едно че част от мен винаги е била мъртва. Ще ми се...

Видях, че плаче безмълвно, без да помръдне. Прегърнах я през раменете и я притиснах до себе си. Не знаех какво да кажа, за да я утеша. Изрекох една от познатите ми индийски думи, *бахин*, „сестричко“, и тя се засмя. Дръпна се от стръмнината и ме хвана за ръката.

— Ела, трябва да слезем преди вечерния час.

Когато стигнахме до Палисейд, понечих да поизостана, за да не ни видят заедно, мислех, че би предпочела така. Тя ми каза:

— Е? Какво чакаш?

За пръв път влязохме в града заедно. Минахме по главната улица, Суря вървеше изправена, с онази малко небрежна, горда походка, която ми напомняше за циганките по марсилските улици, голямата червена кърпа се вееше върху косите, по раменете ѝ, късото ѝ елече откриваше

тъмната кожа на кръста, а под дългата, изсветляла от слънцето пъстра пола се виждаха изящните ѝ глезени с медни гривни, босите ѝ крака. Аз оставах в сянка зад нея, никога не бях ходил с такова красиво момиче, изживявах го като празник. Бях забравил вида си — скъсаните, мръсни дрехи, дългата, сплъстена от сол коса, покаралите мустаци, изгорелите си от слънцето ръце и лице.

Хората бяха край къщите си, гледаха ни, докато минавахме. Познаваха Сурявати, дъщерята на Шримати Ананта, подвикваха ѝ, клюкарките подмятаха по някоя шега, а Суря им отвръщаше. Зад мен подтичваха момчета, докосваха дрехите ми, викаха: „Джанааб!“ — а когато се обръщах, изчезваха със смях. Суря се преструваше, че ей сега ще ги замери с камъчета като козлете. Последваха ни до края на града, оттатък кладите, и ни оставиха, когато навлязохме в квартала на париите.

Тази вечер Суря за пръв път ме покани в тяхната къща. Поех, както обикновено, към плажа, за да я чакам там, но тя ме хвана за ръката и ме отведе до своята къща.

Отвътре представляваше само стаичка със стени от лава и палмов покрив, чиста и подредена. Вдясно от вратата на един сандък имаше олтар с оцветени в синьо и червено изображения на Тримурти. Пред картинките стоеше запалено глинено светилниче. На земята имаше рогозка от вакоа, а дъното на стаята бе изпълнено от голяма бяла мрежа против комари, закачена за покрива — единственият разкош в този дом.

Суря ме настани да седна на рогозката. Вън Ананта бе приклекнала край огъня, приготвяше ориз и обръщаше катми от смляна бакла върху плочата. Суря отиде при нея. Чух как си говореха ту на индийски, ту на креолски. От време на време се смееха.

Нощта се прокрадваше в къщата и светилничето грейваше все по-ярко пред образа на тримата великани с изписани очи, обкръжени от летящи мравки. Носеха се задушевни звуци, гласове, смях, мириз на ориз и жарава. После Суря ми донесе ядене, чиния, пълна с ориз и късчета урити в сос от къри, както и тъмни, стипчиви листа див спанак. Коленичи на прага да ме погледа как ям.

— Няма ли да дойдеш? Майка ти не иска ли да яде?

— Тя не е гладна. Сега хапва съвсем малко, като птичка.

Аз се спрях, лъжицата ми увисна във въздуха.

— Ти си яж. Млад си, според майка ми си прекалено слаб, казва, че сигурно не се храниш добре при големите муни. Казва, че ако надебелееш, ще бъдеш почти приемлив.

Изглеждаше развеселена. Очите ѝ блестяха. Непрестанно излизаше, сипваше отново ориз от котела, сос, урити, пълнеше чинията ми и наливаше черен чай в чашата ми.

— Майка ми пита, всички в Англия ли са слаби като теб?

Разсмях се, забравих всичко, Карантината, островчето Габриел, дори наблюдателницата, откъдето Жюлиюс Веран следеше своята граница.

— В Англия има жени, които не се хранят, за да отслабнат, и носят толкова тесни корсети, че трябва слугините да натискат отзад с коляно, за да ги стегнат, та понякога направо не могат да си поемат дъх.

Сурявати се ококори. Най-много я харесвах такава, като момиченце, когато устните ѝ откриваха яркобелите ѝ резци. Струваше ми се, че тя е сестричката, която никога не съм имал, и чака да ѝ разказвам приказки само за нея, приказки за феи и английски принцеси, които да заличат мислите за нощта отвън. Наричах я баixin, а тя се разсмиваше и произнасяше моето галено име, проточвайки сричката: „Бхайи...“

Майка ѝ влезе приведена през вратата, изглеждаше дребничка и крехка, слабото ѝ тяло бе загърнато в полупрозрачни платове. Седна на леглото си, като поотмести единния край на мрежата.

— Кажи ѝ, бхай. Разправи ѝ онова, което ми каза, за нещата в Лондон и в Париж. Тя казва, че си спомня градините, големите градини, където вечер свирела музика. После майка ѝ я взела със себе си в Индия, защото баща ѝ бил в армията, в град Каунпур. Разкажи ѝ за големите градини. Тя иска да чуе за тях.

Опитах се да говоря за парковете, бавно изредих имената им, сякаш тя би могла да си ги спомни, като думи от вълшебни стихове, а Сурявати се бе навела напред, за да чува по-добре. Ананта не помръдваše.

— Хайд парк, Кенсингтън, Холанд парк, Сейнт Джеймс, Кю гардънс...

Очите на Сурявати блестяха. Девойката извика:

— Сигурна съм, че е било едно от тези имена. Тя помни, казва, че е имало музика.

Притегли ме до майка си, сложи ме да седна срещу нея. Ананта ме гледаше със странните си светли очи, открояващи се на тъмното лице.

— Каква музика? — попитах аз. — Каква е била музиката?

Ананта тихо изрече нещо на своя език.

— Много отдавна е било и не помни — поясни Суря. — Помни, че е била музика, каквато другаде не може да се чуе, казва, че е била ангелска музика.

Повторих удивен:

— Ангелска музика?

Сурявати провери дали това е била думата.

— Да, така казва. Казва, че я чула само веднъж в градините в Лондон, а после дошла с кораба в Индия.

Седеше приведена към мен и чакаше. Дори Ананта като че ли очакваше, че благодарение на ангелската музика ще открия ключа към паметта ѝ, името на майка ѝ и на баща ѝ, мястото, където се е родила, къщата, близките ѝ, всичко, потънало безвъзвратно в Каунпурското клане. Не можех да лъжа. Казах:

— Не знам. Никога не съм чувал такава музика в Лондон, нито пък другаде.

— Дори и в градините, чиито имена спомена?

Обясних ѝ, че Лондон е много голям град с хиляди улици, със стотици хиляди имена. Човек просто няма как да открие там хората, ако ги изгуби. Сурявати се ядоса, не можеше да приеме този отговор. Гласът ѝ стана сувор.

— Не искаш да ѝ помогнеш, не искаш да ни помогнеш. И ти си като всички, не те интересува, не искаш да науча как е името на семейството ми.

Ананта бе уловила ръката ѝ и се опитваше да я успокои. Прегръщаше Суря и нежно галеше косите ѝ. Понечих да си тръгна, но тя ме задържа. Погледна ме — за пръв път Ананта ми заговори на английски и ме помоли да остана. Погледът ѝ излъчваше такава сила, че не можах да тръгна. Напротив, в този миг добих увереността, че тя казва истината, че всичко се е случило тъй, както го разказа Суря. Разбрах, че и другото е вярно — Ананта бе дошла тук, за да умре.

— Единственият начин да се открие името на родителите на майка ти е да се отиде в Лондон, в Колониъл офис, и да се поискат списъкът на хората, загинали в Каунпур през войната.

Нищо друго не ми хрумна, за да я утеша. Лицето на Суря светна.

— Мислиш ли, че ще мога да я заведа дотам?

Но тя веднага посръна:

— Не, прекалено далеч е, няма да издържи толкова дълго. Никога не ще иска да отиде дотам, толкова далеч, а когато няма да я има, защо ми е да знам?

Тя стисна ръката ми. В очите ѝ вече нямаше гняв.

— Наистина си *bhaui*, наистина си Дауджи, моят голям брат.

Нощта бе черна, безлунна и звездна. Поех със Суря по тесния плаж към носа. Вечерният час бе настъпил отдавна, но навън още имаше хора, жени, загърнати в своите сарита, деца, които припикаха между колибите. Гладни кучета бродеха край вратите и скимтяха.

Суря ми показва блестящите точки по небето и прекрасния Шукра в средата, воина на цар Рама. Посочи ми Тришанку от пояса на Орион, Трите гряха високо на запад над океана, както и мястото на небето, където при всеки дъждовен сезон се появява Рохини, майката на Баларама, която моряците наричат Алдебаран. Знаеше удивителни неща и ги изричаше простино, с детско гласче, като че ли аз също ги знаех и би трябвало да си ги спомням: за мъдрия Яхну, който пил вода от Ганг, за Дхата и Видхата, двете девици, които плетат въжето на съдбата, за птицата Чатак, която понякога се обажда нощем, ала остава невидима и пие само роса.

Вятърът брулеши носа и острото му свирене изпълваше ушите ни. Докато наблизавахме Диаманта, се заслушахме в несекващия грохот на разбиващите се в скалите вълни. Бяхме съвсем сами при форпика на грамаден черен кораб, устремен на север, към неизвестността.

Седнахме на завет зад скалите, под лантаните. Беше уютно скривалище, растенията ухаеха тръпчиво, усещахме вкус на сол по устните си. Чувствувах до себе си лекото тяло на Суря, топлината на

лицето й. Тя отпусна главата си на рамото ми. Затърсих устните, лицето й. Треперех тъй силно, че Суря попита:

— Студено ли ти е?

Аз казах:

— Сигурно имам температура.

Не, беше поради желанието, поради близостта на лицето и тялото й. Долепих устни до косите й, потърсих топлата ѝ шия, исках да усетя дъха ѝ. Тя ме отблъсна почти грубо. Каза:

— Не сега.

Отдръпна се, но остана пред мен като едва различим силует. Добави:

— Трябва да отида при майка си, тя е зле. Чака ме.

Колебаех се. Бях близо до границата, на няколко крачки от пътя, който щеше да ме отведе до Карантината, до Жак и Сюзан. Сурявати ме дръпна за ръката, гласът ѝ прозвуча сурово, почти ядно:

— Ела де! Какво чакаш?

И понеже продължавах да се колебая, увереността ѝ се стопи и тя ме помоли:

— Ела, *бхаи*, остани с мен до сутринта.

Не знаех какво да направя, боях се от избора си. Харесваше ми да бродя нощем из гъсталациите, отправяйки предизвикателство срещу разпорежданятията на автократа Веран и свирката на Шаик Хюсеин. Да вдъхвам уханието от косите на Суря, да усещам гъвкавата ѝ снага под пръстите си, гладките ѝ като камъни длани, топлото ѝ лице, да чувствувам тръпката на желанието в тялото си. Не зная защо внезапно изпитах страх да не би всичко да стане невъзвратимо, прекалено истинско. Като че ли наистина имаше граница и трябваше да я премина окончателно.

Закрачих редом с нея, бяхме се хванали за ръце и стъпвахме по едни и същи следи.

През тази нощ Суря спа с майка си под мрежата срещу комари, а аз останах пред вратата, увит в чаршаф, опрял глава на един камък, заслушан във вятъра и дъжда, които драЩеха по покрива от листа.

25 юни, *Палисейд*

Събудих се призори от хладния морски полъх, небето бе разкъсано от дълги розови ивици. Отдалеч като насын ми се стори, че дочувам свирката на сердаря, която даваше сигнал за ставане на жените и за разпалване на огньовете. Далеч, далеч, понесена от поривите на вятъра, сякаш идеща откъм Мавриций. Колко странно! Сигналът ми се струваше отвратителен, когато слязохме на Флат, а ето че вече ми е близък, успокоява ме също като крясъците на морските птици, които всяка сутрин прелитат над лагуната, също като звуците на пробуждащото се селище.

Сурявати вече се връща от извора. Върви по брега и носи на рамо пълната с прясна вода стомна. Излязла е безшумно, докато още съм дремел, увит в чаршафа. Стигнала е до подножието на вулкана преди другите жени. Качила се е по пукнатината до извора. Повечето хора се спускат долу, където ручеят образува вирче до брега, но според Суря водата там не е чиста.

Гледам я от вратата. Приклекнала е до трите камъка на огнището с гръб към вятъра, за да разпали огъня. Ананта още не е станала. От известно време тя си седи под мрежата, а Суря ѝ носи горещ чай.

Докато пия, първите работници се упътват към залива, където ще продължат строителството на дигата. Отекнало е второто изсвирване — по-близко, по-настойчиво. От другата страна, в Карантината, пътниците от „Ейва“ сигурно вече са се събудили и най-напред хвърлят въпросителен поглед към хоризонта, откъдето трябва да се зададе корабчето на бреговата охрана. Небето е бледожълто, слънцето още не е надникнало над шубраците.

Вървим със Суря по пътя, който води към плантациите. Нивата на Ананта е откъм залива с гробовете, на изток от гробището. Нямото тъмнокожо момче, което се казва Шото, върви пред нас, подкарва с камъчета стадото си. Не виждам козлетата, но ги чувам как припкат по склона на вулкана, как се катерят по терасовидните издатини, дали името си на залива.

Суря за пръв път ме моли да я придружа до нивите. Нощният дъжд е намокрил земята, от листата на лантаните падат студени капки. Небето обаче е ясно и всичко се откроява с едва ли не режеща острота на дневната светлина. Черната канара на кратера се издига като стена в небето. Никакви хора. Гората от филаоси ни скрива от наблюдателите

на върха на вулкана. Само птици прелитат над нас, чайки, морски лястовици — не и фаетони. Тези владения не са техни.

— Виж, това е наше.

Сурявати ми показва едно долче между базалтовите образувания, опиращо на юг в гъсталака от вакоа.

— Майка ми посади всичко. Тя избра мястото. Казва, че преди да умре, майка ѝ живеела тук, на тази нива.

Отначало не видях нищо. Струваше ми се, че и сега съм сред същите шубраци, сред хаотично разхвърляни черни скали. Ала когато заслизахме, забелязах ниските стенички, стоборчетата. Беше едва девет сутринта, а слънцето вече гореше като пожар.

Сурия започна да работи. Бе омотала червената кърпа около главата си до очите и почистваше нивата от камъните. По черната земя се виеше лиана с жълти и червени плодчета. Сурия ги късаше и ги пъхаше в сламената си торба. Обърна се към мен:

— Помогни ми.

— Какво е това? — попитах аз.

Тя ме изгледа учудено.

— Ами *pommes d'amour*^[1].

Клекнах до нея да събирам мъничките, твърди като топки домати. Малко по-нататък тя ми показа други плодове, висящи на една лиана:

— Lalo.

Имаше също дървесен пипер и вид диви патладжани, които бях забелязал при ботаническите издирвания на Джон Меткалф.

— Мтрави.

Сурия ме отведе до долните тераси, целите в бурени и камъни от срутвания. Заех се да ги разчиствам, като измъквах по-едрите с помощта на един прът. Сурия постепенно възстановяваше стеничките с помощта на камъните. Надолу имаше квадратно парче земя, заето от нещо, което помислих за трева.

— Това е ориз — обясни Сурия. — Тук навсякъде ще посадя ориз, така ще има какво да ядем напролет.

По-нататък ми показва края на филаосовата гора, където минава въображаемата граница на Жюлиюс Веран.

— Там майка ми е посадила зърна, леща. Тикви. Когато дойде, нямаше нищо, само камъни и „стари моми“.

Към горния край на стръмнината, откъдето започва да се спуска пътят към залива Палисейд, забелязах други стенички, непокътнати стоборчета, сивозеленикавите петна на тръстиките, режещите стъбла на царевичака и лианите на тиквите. Сурия се спря, за да ми покаже всички ниви.

— Онази горе е на Рамасвами. Тази вляво е на стария Бихар Хаким, той отглежда билки, които лекуват болести. Онази там, до скалата, е на Ситамати, мъжът й умря преди два месеца от студената болест и тя не ходи никъде. Нося й вода, за да си полива зеленчуците, има и ароматни билки.

Не ми омръзваше да гледам, да откривам все нови и нови ниви и зидчета. Слънцето ме заслепяваше. Постепенно различих множество стени, които се открояваха върху черния склон от вулкана до морето. Онова, което бях взел за изсъхнали храсталаци, бяха насаждения от босилек, бамя, домати и фасул. Виждах как сред бататраните лъщяха тъмните листа на бредите и на картофите. Джон Меткалф бе прав: растенията спасяват хората.

Сега съзирах как сред блоковете лава се прокрадваха фигури, хора, заети с разчистване на камънаци и плевене, жени, загърнати в зебло със землист цвят. Чувах как мотиките се забиваха в сухата почва, как остриетата им звъняха, когато се удряха в камъните. Доловяше се и друг приглушен шум — от дъх, от ръце, — който се смесваше със свиренето на вятъра и грохота на вълните при скалите. Сурия се бе навела и изтръгваше от земята троскота и бататраните, с които бяха обрасли стоборчетата, разравяше с ръце почвата около посадените царевици и домати, за да оформи напоителни вади. Слънцето грееше над листата, над черните камъни, над синята лагуна. Конусът на островчето Габриел изглеждаше далеч, като някакъв друг свят, още подалеч се простираше тънката зелена линия на Мавриций под пухковите облаци. Откъм Стрелковия ъгъл бавно се плъзгаше наклоненото платно на рибарска пирога и се губеше между високите талази. Измъквах едри камъни, усещах как потта се стичаше по лицето, в очите ми. Не мислех за нищо, освен за това парче земя, за тези палисади, за стените, които трябваше да се издигнат като защита от бурите.

Може би Жюлиюс Веран и неговият съмишленник се взираха в хоризонта и пращаха сигнали към Стрелковия ъгъл, за да дойдат да ги

приберат. Може би Жак чакаше при кейчето със запалена цигара с ганджа, вторачен в Габриел. Опитвах се да не мисля много за Сюзан, останала сама в постройката на Карантината, за Джон Меткалф и Сара, пленници в лагера на Габриел. Тук изпитвах някакво суроно усещане за свобода, подобно на тази изсушена, пламтяща като треската, режеща като късове обсидиан земя.

Всичко бе спокойно. Чуваха се само равномерни звуци, бръмчене на насекоми, шум от ръце, от дишане, които се смесваха с бученето на вятъра и на морето. От време на време изврещаваше козле или Шото цъкаше с език някъде в близка падина.

Слънцето печеше толкова силно, че ми премаля. Внезапно ми прicherня пред очите, паднах на колене, като продължавах да държа камъка, който бях извадил. Сурявати ме подхвана.

— Горкият Дауджи, не си свикнал, не си истински кули.

Пазеше ми сянка с тялото си, разтвори голямата си червена кърпа, за да ме защити от слънцето. Усещах как сърцето ми бие в гърдите, жилите ми туптяха. Нямаше вода, Сурия бе изляла и сетната капка върху зеленчуците. Извади от кошницата си кисело, горчиво листо и го пъхна в устата ми, която се изпълни със слюнка.

— Кафяв бетел — каза Сурия.

Помогна ми да си сваля ризата. Откъсна със зъби голямо парче плат и го уви около главата ми като чалма. Огледа ме и се засмя:

— Така не приличаш вече на голям мун. Приличаш на истински кули.

Останахме в плантациите до здрач, докато свирката на сердаря се обади откъм Палисейд. През тази нощ лежах на земята в къщата в края на квартала на париите. Всички мускули на гърба ме боляха, ръцете и краката ми се бяха схванали от умора, още усещах парещото слънце по лицето и в гърлото си. Преди да се пъхне при Ананта под мрежата, Сурявати дойде при мен. Легна безмълвно, обви шията ми с ръце и положи глава на гърдите ми, за да чуе как бие сърцето ми. Не смеех да помръдна. Лекото ѝ тяло ме накара да забравя умората, всичко бе като насын преди съня.

---

[1] На френски буквально ябълки на любовта. Това е едно от названията на доматите. — Б.пр. ↑

След Бенарес се спрели в Янгпур, Бхагалпур, Муршидабад. Реката била широка като същинско море, бреговете ѝ се губели в утринната мъгла. Понякога димът от пожарите застинал сушата и водата, носел се мириз на клада, мириз на война. Гирибала имала чувството, че открай време е на този сал и гледа как бреговете се изнлизват, докато стariят Сингх ритмично натиска дългия прът.

Денем слънцето печало тъй силно, че трябало непрестанно да загребва вода в шепа и да мокри челото и косата на Ананта.

Саловете минавали през тайнствени места, край дворци, погълнати от гората, край изсъхнали сред шубраците планации. Нощем из осенянете с трупове местности бродели чакали и трябало да палят огньове, за да ги пропъдят. В селата Сингх свирел на цафара, а жените танцуvalи. Лил все така представяла историята на царицата на Джханси, която английските куршуми поваляли от коня. Селяните им носели дарове — храна, кисело мляко, плодове. Сега вече Ананта наистина умеела да танцува, когато звучало бутменето на барабаните-кратуни. Била станала висока девойка, цветът на кожата ѝ бил кафяв като на истинска Дом, но в косите ѝ все така блестели златисти оттенъци, а очите ѝ светлеели. Гирибала се гордеела с нея. Наричала я Ананта Деви.

На Гирибала едва ли щяло да ѝ хрумне да се разделя с Домите, но един ден синът на Лил отново се разболял. Вероятно било от сушата или го била ухапала отровна змия. Не можел да пие, нито да се храни, когато се изхождал, кръвта му направо изтичала. За една нощ изпаднал в безсъзнание и умрял. Лил сама изровила гроб на брега на реката и струпала едри камъни върху сина си, за да не го изровят чакалите. Нямало нито церемония, нито молитви. Стariят Сингх казвал, че Домите се раждат и умират като животни, без никой да им обръща внимание.

От този ден обаче Лил полудяла. Спряла да говори, да се мие, да се реши. Вече не можела да танцува, разказвайки легендата за прекрасната Лакшмибаи. Като я гледали такава чорлава и мръсна, селяните я замеряли с буци пръст.

Без никаква причина намразила Гирибала. Ругаела я, биела Ананта, дърпала косата ѝ, крадяла храната ѝ. В бълнуванията си я смятала за младата просякиня, която Гирибала срещнала в гората с мъртвото ѝ дете. Проклинала я, обвинявала я, че е отровила сина ѝ.

Старият Сингх се намесвал, завтичал се към Лил с тояга в ръка. Младата жена се дръпвала с пяна на устата, после се свивала в края на сала като болно животно. Денем заспивала, омотана в дрехите и парцалите на сина си.

Саловете стигнали до Инглиш Базар, откъдето тръгвал пътят на юг. Старият Сингх казал на Гирибала:

— Ние няма да продължим нататък. Ще се върнем на север, преди да започнат дъждовете. Върви си, може Лил да оздравее.

Тогава Гирибала си събрала нещата и напуснała саловете. Уловила Ананта за ръка и двете поели на юг заедно с всички хора, които отивали да работят в далечни краища, към Мирих Тапу, Мирих Деш.

26 юни

Днес малко преди два часа се върна корабчето на бреговата охрана. Бях с кулитата, които работеха на дигата, когато това се разбра. Един младеж от селцето на париите, слуга на кладите на име Ука, метач, съобщи новината. През последните дни Шаик Хюсейн го бе сложил на пост откъм южната страна на вулкана, може би освен другото да следи и Карантината и да наблюдава придвижванията на Веран-Неверан.

Настъпи плътна тишина, всички бяха застинали по местата си сред базалтовите площи. Времето бе великолепно, небето и морето бяха като изгладени от вятъра, мощните вълни обливаха дигата с пяна.

Корабчето бавно заобиколи носа, като се полюшваше, и се разнесе всеобщ вик. Работниците от плантациите, жени и деца тичаха към плажа, размахваха ръце и крещяха. Напразно сердарят свиреше, а аркотите с викове се опитваха да въведат ред. Шаик Хюсейн мина през тълпата покрай мен, без да ме погледне, обветреното му лице на стар войник имаше строго изражение, безупречната му бяла брада и бледожълтата чалма някак не се връзваха с дрипавото сако. Крачеше бързо, стиснал абносовия си бастун като водач на парад или като пророк. Вървящите зад него Рамасвами и Бихар Хаким изглеждаха хилави, полуоголи, слаби, главите им бяха омотани със стари парцали. Напливът на тълпата ме накара да се отдръпна към задната част на плажа.

Корабчето на бреговата охрана спря срещу залива на височината на строящата се дига. Вълнението повдигаше носа му и въртеше привързаната към него мауна. На моменти се чуваше боботенето на машините, носено от вятъра заедно с кълбетата черен дим. По палубата се движеха хора, офицери от здравния корпус и моряци от Коморските острови. После мауната се отдели от корабчето, моряците метнаха въже към брега и няколко момчета веднага се хвърлиха в морето, за да го уловят. Останах да чакам, прилекнал в задната част на плажа. Не бяха дошли за нас, само възnamеряваха да осигурят връзка, за да прехвърлят хранителни продукти и бурета с питейна вода. От клуба на Синархията не желаеха да излезе, че са ни оставили да измрем от глад и от жажда на тази скала.

Тълпата на плажа бе плътна, имаше бълсканица. Вече се чуваха гневни викове, проклятия. Огледах се за Суря, но не я видях. Не беше

дошла на плажа. Във всички случаи появата на корабчето не я засягаше.

Прехвърлянето на продуктите започна бързешката, несръчно. Моряците мятаха сандъците във водата, без дори да ги привържат, някои се бълснаха в базалтовите плохи и се разбиха. Момчетата се бяха съблекли голи и бяха нагазили до кръста във водата, прихващаха сандъците и буретата и ги тикаха към брега. Вълните прииждаха бавно и мощно, пяната бе ослепителна редом с черните скали, морето бе яркосиньо. В сцената имаше нещо отчаяно и драматично — скучените на напечения от слънцето плаж хора и тъмният силует на корабчето на бреговата охрана, което се държеше на разстояние. След като всички продукти бяха изтеглени на плажа и наредени под укритието от листа, мауната се насочи отново навътре в морето. Хората на острова разбраха, че това е всичко. Повечето се върнаха към селището или към плантациите. Няколко мъже обаче останаха при дигата, взеха да хвърлят камъни към морето и да крещят безсмислени заплахи. Корабчето на бреговата охрана все така се полюшваше на място срещу залива. Сегиз-тогиз се чуваше бученето на машините, от комина излиташе черен дим и вятърът го разпръскваше. Внезапно забелязах метача Ука на края на дигата. Като че ли имаше нервна криза. Бе застанал върху брулен от вятъра къс скала, бе разтворил ръце като голяма тъмна птица и се въртеше като пумпал с безумно лъщящи очи. После се хвърли в морето и след миг видях, че яростно плува към мауната. Всички се наредиха по плажа и по дигата да гледат. Бунтовническото настроение бе преминало и единствено прииждащите вълни нарушаваха тишината.

В продължение на няколко минути изненаданите моряци спряха да гребат. Всички гледахме как главата на Ука изчезва и се появява отново сред вълните, като че ли той вече бе достигнал целта си и бе успял да избяга. После откъм мауната нещо просветна и веднага след това чух звук от изстрел. Един моряк бе застанал на кърмата с пушка в ръце. Друг моряк също изпразни пушката си и всички хора по дигата начаса хукнаха да се спасяват зад скалите в задната част на плажа. Ука продължи да плува към мауната, но скоро стана ясно, че няма да се добере до нея. Моряците отново започнаха да гребат и след малко лодката стигна до корабчето на бреговата охрана. Сред морето Ука приличаше на точкица, на останка, подмятана от вълните. Размаха ръце,

сякаш зовеше за помощ, и пое обратно, изтощен, а вълните го понесоха към брега.

Тогава видях как откъм склона на вулкана се зададоха хора. Най-отпред вървеше Бартоли, следван от Жюлиюс Веран с револвер на кръста. Малко след тях разпознах и Жак. Тримата поеха към дигата, докато кулитата изтегляха Ука на плажа и го мъкнеха към укритието от листа. Сега тишината на плажа бе странна сред ослепителната светлина и пяната. На някакви си стотина метра мауната се въртеше и клатушкаше край корабчето подобно недостижима играчка.

Веран бе свил парче картон като рупор и се опита да разговаря с офицерите на корабчето. Ала онova, което викаше, не се разбираше, вълните го заглушаваха. След няколко секунди стълбът дим стана попътен, чу се как котвената верига стърже по кабестана, а боботенето на машините се засили. За миг корабчето се отклони по инерция към брега, после даде заден ход, направи бавен завой и се насочи към открито море. След няколко минути подмина извивката на вулкана и се скри от погледите ни. През това време всички стояха неподвижни в задната част на плажа, някои още клечаха зад скалите, за да се опазят от изстrelи. Пътниците от „Ейва“ чакаха под укритието от листа, като че ли корабчето все пак би могло да се върне. Шаик Хюсein бе застанал на плажа и бе побил в него владетелския си жезъл. Приличаше на старинно изваяние на парцалив воин. После се обърна, лапна свирката си и издаде с нея протяжен звук, който се усили и изостри, като накрая заглъхна плачливо.

След това настъпи нещо, което никога няма да забравя. Безмълвно, безутешно. Кулитата се наредиха пред сердара в дълга верига от палмовия навес до общите сгради на селището, за да прехвърлят продуктите. Движението бе бавно, лишено от напрежение, просто Шаик Хюсein стоеше на плажа, извърнал към тях тясното си лице, облегнат на абносовия си бастун, а тъмните фигури на кулитата преместваха сандъците, чувалите с ориз, буретата с течно масло и питейна вода. Приведени напред, без да обелят дума, без да се оглеждат, като че ли идещи от някакво изначално време и устремени към някаква незнайна епоха, те пренасяха продуктите по своя безкраен път.

Тримата пътници от „Ейва“ не помръдваха. Бяха застинали по местата си заедно с нелепите си принадлежности, Веран с револвера и

разгъналия се картонен рупор, Бартоли стискаше с две ръце случайно проблясващия хелиотроп, а Жак държеше излишната лекарска чанта, взета може би, за да поразее лошото впечатление, което правеха дрипавите му дрехи и очилата със счупено стъкло.

Той също мълчеше. Не стори нищо, за да спре множеството, което отнасяше припасите за следващите седмици. Навярно пръв бе свил рамене, както има навик, когато оценява дадено положение като безизходно. После се върна към Карантината, а двамата безпомощни наблюдатели го последваха.

Трябаше да мине близо до възвишението, където стоях. Жак вдигна глава и ме погледна. Сънцето го заслепяваше. Видях почти съвсем чуждото му лице — бледо, брадясало, покритите му с прах очила и коса, безсмисленото сако, което бе закопчал догоре и с което приличаше на погребален агент. Понечих да стана, да изтичам към него, да го прегърна, но погледът му се отклони и разбрах, че не ме е видял или не ме е познал. Вече бяхме далеч, далеч един от друг, сякаш не бяхме расли заедно. Зад него пристъпваше Веран, следван от Бартоли — и изведнъж те ми се сториха обикновени пешеходци, случайни блуждаещи минувачи, озовали се на сред тази прашна и обгорена природа, търсещи файтон, който да ги отведе по домовете им.

Не знаех къде да отида. Затърсих с очи Суря из околностите на залива. Плажът беше опустял. Стори ми се, че съзрях девойката пред една от общите къщи, сред жените и мъжете, които бяха извлекли дотам тялото на Ука и го бяха положили на сянка. Когато се приближих обаче, него го нямаше.

Отидох до пещерата, където Суря всяка нощ пали светилник за Яма и за неговата сестра Ямуна, истинските господари на нашия остров. Ала не посмях да се приближа. Само Сурявати можеше да ме заведе там. Сетих се и за долчинката, от която изblinkващ изворът. Където и да отидех, чухах как свирката на сердаря насиърчаваше труда на преносачите на камъни, сякаш нищо не се бе случило. Както всеки път, когато изпитвах тревога или омраза, се отправих към носа с птиците, откъдето има изглед отвъд Диамантената скала, към Индия и към естуарите на големите реки. Там е също като на носа на „Ейва“, който цепи океана до скалата на Аден, до легендарните земи.

Вятърът бе разкъсал небето на дълги ленти. Цял следобед останах да наблюдавам кръженето на птиците около Пиджън хаус рок. Имаше гларуси, морски лястовици, яркобели чайки. Всички кряскаха, кацаха по скалата, отлитаха и крилата им вдигаха шум като врящ котел.

Към края на деня се върнах в селцето на париите, без дори да чуя свирката на сердаря. Гагите се спускаха ниско над водата, грачейки плачливо. Вдъхнах сладкия мириз на пушещите — също като във всяко село по света, където работниците са се прибрали след тежкия ден, седят и си приказват край огъня в очакване яденето да бъде готово.

При влизането си в селцето на париите отново видях проститутката Расама, която седеше пред вратата си. Изглеждаше странно с детинското си, натежало от гримове лице. Беше се напудрила с талк и лицето ѝ изглеждаше някак зеленикаво. Бе намазала устните си с киновар и бе нарисувала два червени кръга върху скулите си. С червената си рокля, с пригладената и намазана с кокосово масло коса, както пушеше своята цигара с ганджа, изглеждаше като същество, дошло от друг свят. Малкият ѝ брат бе застанал встрани на един крак и ме наблюдаваше подозрително.

Отначало тя не каза нищо, но когато продължих пътя си към къщата на Ананта, се разкрешя подире ми, както оня ден, подиграваше ми се, хулеши ме. Даже взе дребни камъчета и ме замери с тях, както правят децата, като видят бездомни кучета. Дали беше халюцинация? Стори ми се, че лудата вика името ми, кряка като паун, както правеха някога в пансиона в Рюей-Малмезон: „Ле-ooo! Ле-ooo!“

Ананта бе легнала на рогозката в тъмната колиба, беше облегнала глава на един камък, а мрежата бе малко повдигната, за да може да се наслади на вечерната прохлада. Разпуснатата ѝ коса бе разстлана около нея, топла, копринена и някак млада, отклоняваща се редом с мършавото ѝ, състарено лице. Във втренчения поглед, с който ме посрещна, нямаше учудване. Светлите ѝ ириси сякаш грееха в полумрака и аз не посмях да вляза. Тя обаче ми махна леко и ме покани да седна при нея: Промълви няколко думи на своя напевен език. Въпрос или може би молба. Направи ми знак да хвана ръката ѝ, дълго

стиска моята. Усетих захабената ѝ, нежна длан, също като изгладените от морето камъчета.

Нямах представа какво искаше. Заговорих ѝ на английски, както на Суря, заразказвах ѝ каквото знаех за Лондон, за квартала, в който живееше Жак, докато се обучаваше в болницата „Сейнт-Джоузеф“, в „Елифънт & Касъл“. Тя бавно повтори *Elephant and Castle*, сякаш названието ѝ говореше нещо, и ми се струва, че внезапно, благодарение на магията в тези думи, като че съзря този град, подобен на главните градове на Индия, където край реките в градините, под прозорците на дворците се разхождат слонове.

Разказвах ѝ всичко това и същевременно си припомнях онази пролет в Лондон, прекарана с Жак. Той се канеше да се жени. Бях боледувал от бронхопневмония и Жак бе уредил с госпожа Лъо Бер да напусна пансиона и да остана с него, докато се оправя напълно. Това бяха най-желаните ми спомени — тия месеци, които сега избледняваха, ставаха неуловими като прах. Цъфналите дървета в градините, яркото небе въпреки внезапните проливни дъждове, Темза с бавно плъзгащите се шлепове. Шляех се по улиците из Сити, край „Сейнт-Пол“, тротоарите бяха изпълнени с тълпи, а в неделя по алеите на Сейнт-Джеймс се разхождаха хубави момичета с разтворени чадъри заради лекия дъждец.

Не зная дали Ананта ме слушаше. Бе затворила очи и мършавото ѝ лице леко лъщеше в сумрака. Ала тя не изпускаше ръката ми, стискаше я, сякаш искаше да ѝ прелея от силата си.

Никога не съм преживявал нещо подобно. Просто потръпвах. Когато мама е умряла, съм бил на една година, все едно че изобщо ме е нямало. А Ананта си бе тук, усещах я топла, жива. Мислех за онова, което бе преживяла, за разказа на Суря, за клането в Каунпур, как Гирибала я откъснала от трупа на дойката ѝ, как я взела и я потопила във водата на Ямуна. Мислех за онова, което очите ѝ бяха видели, което ръката ѝ бе докоснala, и ми се струваше, че сега всичко това преминава през гладката ѝ длан и прониква дълбоко в сърцето ми.

Навън мракът се сгъстяваше. Мълкнах и Ананта отдръпна ръката си от моята. Спусна мрежата, без да ме погледне. Тогава аз запалих малката лампа пред вратата и излязох. Суря скоро щеше да се върне от извора. В повечето къщи вече светеха лампи, огньовете бавно гаснеха. Помислих си за Жак и за Сюзан в Карантината, за Джон и Сара, които

се бореха със смъртта на островчето Габриел. Там вече нямаха масло за лампите и нощния мрак навярно бе завладял всичко. Разполагаха само с известно количество ориз и с киселата вода от резервоарите.

При мен на брега дойдоха деца. Вече не ги плашех. Дори станаха доста смели, сядаха до мен на пясъка, подвикваха ми, смееха се. Нямото козарче Шото, което все тичаше със Суря, се настани малко встрани. Забавляваше се, като подхвърляше разни неща в пясъка, сякаш играеше на ашици.

— Какво е това?

Показа ми един от дребните предмети. Беше просто парченце ръждясало желязо, вероятно от арматурата на старата дига или от някой потънал кораб. Металът бе разяден от морето, приличаше на костна останка. Докато го разглеждах, момчето затвори дланта ми и ми направи знак, че мога да го задържа. Лицето му бе съвсем гладко под гъстата къдрава коса, очите му блестяха като обсидиан. Приличаше на своето малко, странно и същевременно съвсем обикновено съкровище — късче от този остров, заключило в себе си слово за времето и за смъртта.

Не се дръпна, когато седнах на пясъка до него. Поиграхме си малко с неговите ашици. Леко плъзгаше пръсти по ръцете ми от китките до лактите, за да усети космите. Лицето му бе почти невидимо в нощта, ала очите светеха с жълт огън.

Най-после Сурявати пристигна, носейки вода, за да изкъпе майка си. Децата се пръснаха. Само Шото остана и тихичко засвири с цафарата си. Звукът се носеше в тъмното и не можеше да се разбере от коя част на плажа иде. Самото момче не можеше да го чуе. Свиреше, като движеше пръстите си по памет.

Откъм Палисейд кладите се разгоряха не за някого, а просто за да се възрадва бог Яма на благоуханието. Мирисът на сантал и на масло се смесваше с миризмата на морето, с музиката на цафарата, с гласа на Суря, която приспиваше майка си. Все си мислех как Сюзан чакаше изворна вода от другата страна. Може би бълнувах от треската.

Сурявати ми донесе паницата с ориз. Движенията ѝ издаваха напрегнатост, нетърпение и гняв. Постави паницата на земята, върху един плосък камък, седна встрани, а голямата кърпа закриваше напълно лицето ѝ. Когато се нахраних, ми каза:

— Сега трябва да си вървиш.

Гласът ѝ звучеше уморено, неузнаваемо.

— Повече не можеш да останеш.

— Защо?

Станах. На плажа бе съвсем тъмно, вече нямаше деца. Само Шото си свиреше безгрижно.

— Защо искаш да си отида? Заради Шаик Хюсейн ли?

Тя се ядоса.

— Не, Шаик Хюсейн няма нищо общо. Аз ти казвам, че не бива да идваш повече.

Гласът ѝ леко потрепера. Стараеше се да подбира думите си.

— Вие, големите муни, всички сте лъжци. Казвате, че ни обичате, а после ни забравяте. Майка ми ще умре, не искам да ѝ досаждаш, не искам да ѝ причиняваш болка.

Опитах се да възразя, но тя също се изправи. В мрака фигурата ѝ изглеждаше много висока, вятърът развиваше булото ѝ. Не разбирах какво говори. От друга страна, знаех какво се бе случило в Палисейд, как въоръжените моряци бяха стреляли, как клетият Ука се бе бъхтил сред вълните — всичко това бе променило някак нещата. Тя каза разпалено:

— Докато ме няма, идваш да говориш нежно на майка ми, а вие, големите муни, си уреждате да ви изтеглят, да ни изоставят, както някога, да измрем до един тук.

— За какво уреждане говориш? Не знам какво искаш да кажеш.

Но гласът ми прозвуча неискрено, знаех за писмото, което Веран и Бартоли възнамеряваха да изпратят на губернатора, за да поискат пътниците на „Ейва“ да бъдат прехвърлени на Стрелковия ъгъл.

Сърцето ми биеše силно и не знаех как да се защитя. Казах:

— Ама как могат да направят нещо? Шаик Хюсейн прибра всички запаси. От другата страна няма нищо за ядене!

Тя се изсмя презрително. Гласът ѝ издаваше безразличие и студенина. Внезапно осъзнах ненавистта ѝ към всички себелюбиви и жестоки големи муни, за които майка ѝ бе работила цял живот и които я бяха изоставили.

— Само за ядене мислите вие! Все искате да ядете!

Нещо сякаш я задушаваше, изглеждаше, като че ли ще се разплачне.

— Знаеш ли откога майка ми изобщо не яде? Тя си отива, а ти се тревожиш, че нямаш ориз колкото ти се иска!

Беше несправедлива и зла, но аз я обичах още повече. Хвана ме за ръката, отведе ме до пътя, откъдето се виждаха всички запалени светлинки в колибите на париите.

— Погледни! Те ядат ли? Те имаха ли ориз, когато големите муни ги оставиха тук месеци наред от страх заради болестите, заради войната в Каунпур?

И добави яростно:

— Вие ни изяждате. Изяждате нашата бедност.

Изостави ме. Влезе в къщата, под мрежата, за да дари малко от топлината на тялото си на Ананта.

Пушекът от кладите се стелеше по плажа. Усещах в устата си вкус на пепел, на кръв. Затичах се към носа. Не исках повече да вдъхвам този мирис. Исках да се чувствувам на форпика на кораб, който цепи вятъра и вълните, който навлиза в света на морето и на птиците.

Вятърът предвещаваше дъжд. Беше студено. Приливът настъпваше срещу скалите с непрестанен грохот. Седнах на любимото си място сред базалтовите късове срещу Пиджън хаус рок и се отдаох на бавното нощно пътуване.

Призори ме събудиха изстрели. Отекнаха наблизо, при резервоара. За миг сметнах, че отново е избухнал бунт и Шаик Хюсein е изпратил хората си срещу Карантината. Промъкнах се през храсталаците.

Когато се добрах до резервоара, чух тропот на бягащи крака. Едно от козлете на Шото профуча близо до мен. Явно бе ранено, защото по дирята му върху земята бе покапала кръв. На поляната до резервоара забелязах в бледата утринна светлина тежката фигура на Бартоли, както и Жюлиюс Веран с револвер в ръка. Като ме видяха, безмълвно се врътнаха назад. Този лов ми се стори едновременно тъй смехотворен и ужасяващ, че просто побягнах към плажа и се гмурнах в лагуната. Вече ми се струва, че лудостта наистина ни е обзела.

27 юни

Когато следобед се върнах в Карантината, огрените ѝ от слънцето постройки изглеждаха едва ли не като нови с босилека, който старият Мари е насадил край лазарета, и с приятната зеленина на бататраните, спускащи се към морето като английски жив плет. Ако не бяха обстоятелствата, заради които бяхме пленници на острова, всичко съвпадаше доста точно с някогашното описание, което Жак бе дал за рая на своето детство, за сградите на имението в Анна, за двете къщи — „Комета“ и къщата на Патриарха, — обгърнати от обширната и пълна с потайни кътчета градина. Там според него се чувал само шумът на морето, заливащо черния пясък на плажовете, а небето се сливало с морската синева.

Затова се бях върнал в Карантината — да чуя още за онова време. Нищо не можеше да промени живота ми, нямаше друго упование за утрешния ми ден. Приказки, приказки — както в Англия, когато Жак и Сюзан ме взеха със себе си на своето сватбено пътешествие до Хейстингс в началото на лятото, седяхме заедно, завити под грамадно одеяло, и си разказвахме за Медина и за Анна. Ние със Сюзан слушахме, очите ни блестяха, беше същинско вълшебство. Безкрайните захарни тръстики, чак до планините, крайморската пътека при О-Буйи, иззвиката при Флик-ан-Флак, реката Бел-Ил на север, имението Тебайд, Мека. Названията на тези места просто ги превръщаха в блян.

Влязох в къщата. Сюзан бе сама, беше по-добре. Ремисия. Лицето ѝ светна, отново видях усмивката, закачливите ѝ очи.

— Леон? Не разбра ли? Ще дойдат да ни вземат. Ще ни прехвърлят на Мавриций, на Стрелковия ъгъл. Жак трябва да предаде писмо на губернатора, ще изпратят кораб.

Нишо не отвърнах. Мислех за онова, което Сурявати бе изрекла вчера, за нейния гняв.

— Какво ти е? Изглеждаш странно. Видя ли Жак? Къде беше? Вчера ми беше толкова зле, нищо не си спомням.

Казах с пресеклив глас:

— Да отида да ти донеса хубава вода от извора.

Тя улови ръцете ми. Дланите ѝ горяха.

— Не, не — беше нетърпелива, нервна. — Няма смисъл. Утре ще бъдем на Мавриций, ще имаме вода колкото си искаме. Жак каза, че

недалеч от Медина имало рекичка и през зимата водата била студена. Имало и езерце, птиците се снижавали да пият от него, докато летели, било пълно с водни кончета, а индийките идвали вечер да се къпят. И аз ще ходя да се къпя там, нека чично Аршамбо да се ядосва. Ще плувам в реката, нали знаеш, че плувам хубаво, в пансиона бях единственото момиче, което умееше да плува, отивах скришом до реката, водата беше студена, приятна, не можеш да си представиш...

Просто не беше в състояние да мълкне. Всъщност бълнуваше. Въпреки болестта си бе възвърнала онова изражение, което толкова ми допадаше. Сиво-сините ѝ очи блестяха, бузите руменееха, между полуутворените устни личаха яркобелите ѝ резци. Спомних си колко бях влюбен в нея, когато за пръв път дойде в Париж при чично Уилям. Жак я представи — Сюзан Морел, дошла в Париж от Реюнион, сираче като нас. Вечеряхме по креолски, имаше лютеница, чай, пиперени сладки.

Тя пипаше предметите, прегръщаще брат ми — като че ли никога не бях срещал човек като нея. Беше забравила чантата и кърпичката си в банята и аз притиснах кърпичката ѝ до лицето си, за да вдъхна уханието ѝ. Срам ме беше при мисълта, че би могла да ме види. Като че ли и сега усещах уханието на онзи парфюм — нежно, натрапчиво, малко остричко.

— Помниш ли Хейстингс?

Нищо не бях забравил. Тя сякаш четеше мислите ми.

— Когато те видях, ми се стори, че си много по-малък, косата ти беше гъста и черна като на циганче, закачах те, че очите ти са такива морно-влюбени, с такива разкошни, дълги и извити ресници.

Беше седнала до вратата, бе обхванала коленете си. Винаги правеше така, когато ходехме на море, отказваше да сяда по пейките. Избираще си някоя ливада или кътче на плажа, закътано от вятъра. Жак казваше, че е също като мама, все ѝ е едно дали няма да я одумат.

— Помниш ли, една вечер бяхме на плажа, аз целунах Жак и пристигна една жена, наруга ме и процеди на английски: идете да мърсувате в някой хотел!

Разсмя се, а на мен сърцето ми се свиваше, защото знаех, че Жак не е написал никакво писмо и че дори да го е написал, не би могъл да го предаде на губернатора. Сега Веран и Бартоли бяха горе на вулкана, сред развалините на фара, и като някакви пелтеци се мъчеха под

угасващите лъчи с недоизмайсторения хелиотроп, обрнати към далечната, сива и равнодушна суша на Мавриций, над която се скучвала облаци.

Сюзан бе жадна. Дадох ѝ да пие от ужасната, черна резервоарна вода, от която трябваше да се чистят със стрък трева една по една ларвите на комарите.

— Последния път... — промълви тя.

Беше много уморена. Очите ѝ някак натежаваха, вдълбаваха се в лицето.

— Ами любимата, твоята баядерка? Трябва да ме запознаеш с нея.

За миг доби закачливо изражение, в очите ѝ заигра познатата усмивка. Казах:

— Суря ли?

Тя раздвижи устни, сякаш тихичко си повтаряше това име. Сети се за нещо друго:

— Вчера Жак ми рече: „Никога няма да ги изоставя.“ В писмото настоял всички да бъдем прехвърлени на Стрелковия ъгъл, казвал, че няма да тръгнем без имигрантите.

— Знам...

— Той винаги е на твоя страна. Онази вечер, нали те нямаше, бил си с нея... Веран заявил, че трябва да те задържат, да ти попречат да ходиш там, че си бил станал опасен. Жак се вбесил и му се разкрештял: „Вие за кого се мислите?“ Нарекъл го луд, самозванец.

Искаше ѝ се да каже нещо забавно, да ме развесели, за да остана при нея, както навремето, когато бе дошла при чично Уилям и аз не можех да се насяня на шагите ѝ.

— Има да клюкарстват на Мавриций, ако се появиш с нея! Ще им стъжниш живота!

Тя започна да рецитира стихотворението на Бодлер:

*В блага есенна вечер притварям очи
и поемам топлика на твоята гръд,
виждам как се извива щастливо брегът;
нейде там озарен с жар от морни лъчи...*

Бях удивен. Дни наред вече живееше само с вода и с мъчещата я треска, а ето че съзнанието й бе по-ясно от моето. Очите ѝ блестяха в полумрака.

— Забравил ли си, Леон?

Промълвих тихичко:

— Не, не съм забравил.

— Като ми разказа за Бодлер, се отвратих. Зъл човек, и с такова гадно отношение към жените! Казах ти, че изобщо не желая да слушам. А ти въпреки това изрецитира „Слугинята с широкото сърце“: „горките мъртвци, и тях ги стига зло“ — чак тръпки ме побиха. Помниш ли? А аз декламирах *The Song of Hiawatha*. Беше като сражение, твоето слово срещу моето. А Жак не разбираше и искаше да рецитира онзи ужас, „Езерото“!

Всичко това бе се случило тъй отдавна. Изглеждаше толкова странно, почти непонятно тук, сред стените от лава, сред горещия следобеден въздух и самотата.

— Издекламира ми „Покана за пътешествие“. Не исках да ти кажа, но никога не бях чувала по-прекрасно нещо.

И двамата едновременно мислехме за едно и също.

— Помниш ли как слезе на сушата в Аден? Бях в шезлонг на палубата, за да подишам малко въздух, толкова горещо беше. Там бе и капитан Боало. Жак се върна блед и ми каза: „Видях един човек, който ще умре.“ А гласът му звучеше, сякаш ще се разплачеше.

Сюзан се отпусна назад, лежеше пътно притисната към черната земя. Затвори очи. Улових ръката ѝ, тя стисна пръстите ми, ръката ѝ бе гъвкава, топла, силна. Промълви с въздишка, сякаш наистина го бе познавала:

— Боже, колко противен ми беше този Рембо.

Вятърът фучеше край стените на къщата. Познах гласа на Жак. Идеше откъм кейчето, от ладията на Мари. Доловях отделни, напевни думи, сякаш говореше на креолски. Искаше ми се да се скрия, ала Сюзан не пускаше ръката ми. Заприказва по-бързо, да не би Жак да се върне.

— Много лош е твой Рембо, но е написал чудесни стихове. Може би човек трябва да бъде лош, за да пише чудесни стихове.

— А може да е обратното, да е станал лош, понеже е написал прекрасни неща.

— Не, не ми се вярва.
Гледаше ме. Промълви полугласно:

*Бездушно теглен от реките, вече можех
да разбера, че без водач съм път поел.
По стълбовете пъстри сред червенокожи
водачите ми голи бяха под обстрел.*

Хейстингс. Тетрадката, която мъкнеш навсякъде със себе си. Тя имаше изключителна памет. Бях ѝ член стихотворението само веднъж. Слушаше го с онова сериозно изражение, което е тъй присъщо на децата.

Излязох. Навън залезът бе ослепителен. Струваше ми се, че чувам как светлината звучи като несекващо трептене. Веран и Бартоли влязоха в пристойката на лазарета. Жак тръгна към мен.

— Как е тя?
— Изглежда по-добре. Много говори.

Не можех да различа очите на Жак в контражур. Крехък, прегърен. Рошавата коса, разбърканата брада, зараждащата се плешивина — белегът на рода Аршамбо, — за която Сюзан все го подкачаше. Гласът му звучеше уморено, неуверено:

— Вече просто нямаме нищо, нито хинин, нито дезинфекционни средства. Наложи се да прося продукти от Палисайд. Веран напираше да ги отвоюваме, искаше да предприеме нападение с револвера си! Започва да става опасен.

Той се огледа някак объркано.
— Ще трябва да пригответим вар, много вар.
— Успя ли да се свържеш с губернатора?

Жак сви рамене.
— Сюзан ли ти каза?

Потърси с поглед Веран-Неверан.

— Онзи надут глупак го измисли. Смяташе, че ако помоли, ще му пратят кораб. Ще му се, ама авизото го няма!

Интонацията му издаваше такова отчаяние, че колкото и да не вярваш в нищо, понечих да го утеша. Сетих се за старата приказка: „Безпокойство и очакване...“

Гледах как профилът на Жак се открояваше върху ясното небе — брадата, орловият нос, високото, олисяващо чело. Това е, само толкова ми е останало от моя баща, поне можех да си представя как е изглеждал, когато майка ми го е срещнала на кораба на Индийската параходна компания, пътувайки към Англия през 1860 година. Бил е точно на сегашната възраст на Жак, завършил право в Лондон — млад, блестящ, романтичен адвокат с успехи сред жените. Незабавно се влюбил в странната девойка, в тази смела и затворена евразийка, която била поела на път да си търси работа на другия край на света. Жак бе запазил големия лист, на който Амалия попълнила безкрайния въпросник, обичаен за кавалерите на девойките при тогавашните соарета:

„— Какво ви харесва най-много тази вечер?
— Да ви гледам.
— Какво ви е най-неприятно?
— Да ви гледат други.
— Любимият ви танц?
— Нямам такъв, не умея да танцувам.
— Любимият ви герой?
— Александър.
— Любимата ви героиня?
— Жулиета.
— За какво мечтаете?
— За далечни страни.
— В коя страна бихте желали да живеете?
— Не зная. Може би в Лапландия.
— Предпочитано качество у мъжа?
— Откровеността.
— А у жената?
— Нежността.
— Какво бихте си пожелали?
— Да ви виждам всеки ден.
— Състоянието на духа ви в този миг?
— Безпокойство и очакване.“

Така и не разбрах какво направи Жак с този лист. Аз обаче си го бях преписал, бях го научил наизуст и нощем си го преповтарях като някаква театрална пиеса в спалното в пансиона на госпожа Лъо Бер в Рюей-Малмезон. Най-много ми допадаше, а и винаги ни разсмиваше с Жак, като си го четяхме, финалният отговор: „Безпокойство и очакване...“ Когато ни сполетяваха житейски трудности или се опасявахме от нещо, някой от нас все подмяташе накрая: „Безпокойство и очакване...“

Жак се поусмихна. И той помнеше.

Нощта се спусна над Каракината. След толкова дни дъжд и вятър небето е оголено и ведро. Не мога да заспя. Прекалено светло е, а и това трептене в основата на острова, което като вълна пронизва базалта и достига до мен, ме кара да се олюлявам на краката си. Сякаш целият този остров бе памет, изникнала на сред океана и понесла в себе си скритата искрица на първорождението.

Когато бяхме заедно във Франция, на Монпарнас, Жак все говореше за нашия остров. За морето, в което била събрана цялата синева на света, понякога мрачна и яростна, друг път прозирна, свежа и много нежна; като кръгообразна река, която тече през лагуната и носи цветя от пяна. И за небето, за звездите, които се виждат нощем в него. От толкова много слушане бе започнало да ми се струва, че и аз съм виждал всичко това, че си го спомням, че съм го отнесъл със себе си от Мавриций, както се отнася съкровище. Мисля си за Суря. Тя също е имала свое битие чрез майка си, тя също притежава трептяща, смесваща се с живота ѝ памет, паметта за сала, върху който Ананта и Гирибала са се носили по реките, паметта за стените на Аллахабад и за храмовите стъпала в Бенарес. За люшкането на кораба, който ги е превел през океана към неизвестността, към другия край на света.

Това е то — сега вече зная добре, в мен тътне и трепти паметта за онези съществувания, за изгорените, забравени тела, които изтласкват на повърхността на острова спомена за себе си. Суря говореше за баба си, изчезнала в огъня на кладата някъде на плажа на Палисейд, чиято освободена душа все още шава между черните камъни и трънливите храсти и се слива с дъха на вятъра, гони

кръжащите над лагуната на Габриел фаетони, тия вечни пазители. А когато Ананта умре, те заедно ще се върнат при реката Ямуна.

Легнах пред вратата на Карантината, на мястото, което си бях избрал в началото, за да не ме хапят комарите. Възглавницата ми си е още там — камъкът, парчето лава, загладено от водата и от вятъра. Слушам как вятърът шушне в листата на „старите моми“ и на палмите. Наистина като лятна вечер, в която всеки предмет, всяко същество си има свое звучене, своя музика. Струва ми се, че ясно чувам как крабовете скърцат в подземните си дупки, как плъховете шумолят сред маслените палми, долавям дори подтичването на стоножките със стоманените им ризници. Умората пари по клепачите ми, ала не успявам да заспя. Слушам спокойното дишане на Сюзан и хъркането на Жак в дъното на помещението. Излязох за малко да се облекча и видях как пълната луна грее над огледалната лагуна. Приливът се надигаше — не с онези високи гневни вълни, които бяха като нимб около вървящата по скалната ивица Сурявати, а полекичка, бавно завладяваше всяка вдълбнатина, всяка бразда между коралите. Откъм Пиджън хаус рок се носеше далечно бучене, морето се разбиваше в острите скали. Чух стъпки в нощта и сърцето ми трепна, реших, че е Сурявати. Фигурата се приближи и познах Сюзан. Стоеше с дългата си бяла нощница, вятърът развиваше разпуснатите ѝ коси, приличаше на лунатичка.

— Къде си тръгнала?

В гласа ми се прокрадна раздразнение, имах чувството, че някак си съм затънал в собствените си усещания.

Тя зашепна, като че ли се бе стреснала. Постройките на Карантината лъщяха на лунната светлина. Боеше се да не събуди Жак.

— Никъде, никъде не отивам, търсех те.

Залита. Чака да я подхвани, да ѝ помогна да върви.

— Леон, да не си отидеш? Да не ни оставиш? Жак си няма никого освен теб, и аз си нямам никого освен теб.

Стоя неподвижно. Вътрешно съм студен.

— Нищо подобно, къде да се дяна според теб? Иди да си легнеш, Жак ще се тревожи.

Искаше да отиде до отходните места, но няма сили да върви сама, а не смее да си признае. Хванах я под ръка като недъгава и със ситни крачки се добрахме до дупката. Понечих да ѝ помогна да клекне, ала тя ме отпрати.

— Стига и ти! Това поне мога.

На връщане няколко пъти едва не падна. Потна. Извръщам се леко, за да не усещам дъха ѝ. Шегувам се, да не би да разбере.

— Хайде, още малко, по-добре си, отколкото преди ден-два. Не можеше дори да се надигнеш.

Подхващащ я.

— Леон, ужасно е, ко... коленете ми се подгъват обратно.

— Какви ги приказваш? Няма начин!

— Не, наистина, уверявам те. Не можех да си представя, че съм стигнала дотам.

Хленчи. Отпуска се на земята до стената на къщата.

— Не искам пак вътре, не издържам вече. Мирише лошо, и стените, всичко, повръща ми се. Ако се върна, имам чувството, че тази нощ ще умра.

Жак се е събудил.

— Какво става? Какво ѝ е?

Учудих се, че говореше за Сюзан в трето лице, сякаш я нямаше.

— Леон, помогни ми да я пренесем вътре.

Сюзан е разярена. Дърпа се, пада, избухва в сълзи.

— Оставете ме, не искам вътре, вие сте лоши! Вървете си!

Отстъпвам назад. Нищо не мога да кажа, обаче Жак обяснява:

— Не бива да остава тук, на тоя вятър и с тази температура може да пипне пневмония.

Гласовете ни предизвикват намесата на Жюлиос, Веран и на Бартоли. Двамата застават на прага на пристройката и се опитват да разберат какво става; Веран дори извика знаменитото си: „Кой там?“ Внезапно Сюзан се съвзема:

— Ама какво искате? Вървете си, оставете ме на мира.

Успява да стане сама, като се хваща за изпъкналите камъни от конструкцията. Влиза обратно в къщата.

Жак отива да донесе вода от резервоара, разтваря хинин на прах в канчето. Чувам го как нареджа тихичко, сякаш говори на дете: „Пий, мила, моля те, пий, иначе никога няма да оздравееш.“

Не зная дали в края на краищата тя пи. Когато влязох след малко в къщата, ги видях прегърнати на светлината на фенера, неподвижни, като че ли бяха заспали.

Колко дни без теб, Суря?

След като тя ме отпрати от другата страна, не съм се опитвал да отида нататък, за да разбера какво става. Не съм броил дните. Всяка сутрин минавах по пътеката до залива с гробовете, в подножието на вулкана. Оттам виждам отлично бледозелената суша на хоризонта, пяната при нос Нещастни. Вече не знам близо ли е, или далеч, толкова съм се взирал в нея, че понякога ми прилича на грамаден сал, който се отдалечава от мен, плъзга се, понесен от издутите си облаци-платна.

Единствените новини от другата страна, които получаваме, достигат до нас чрез стария Мари, а Бартоли и Веран-Неверан ги преповтарят и разкрасяват.

Снощи след вечеря (ориз и проядена от насекоми леща) Жюлиюс Веран спомена за опита на млад парий, който направил сал от гнилия ствол на една кокосова палма с помощта на върви от вакоа, за да доплава с него до Мавриций. Пуснал се в морето от носа при Палисейд. Веран го описа като комична сцена. Известно време момчето се носило навътре, като пляскalo с ръце и с крака, за да придвижи плавателния си съд, но една вълна го отхвърлила върху базалтовите площи и за малко не го удавила.

— Как се казва?

Веран като че ли е изненадан от въпроса ми.

— Знам ли го? Младо момче, от онези там несretници.

Не е нужно да слушам повече — знам си, че е бил метачът Ука, който едва не се удави оня ден, като се опитваше да доплува до кораба. Казах, за да го подразня:

— И аз ще се опитам.

Веран сви рамене.

— Както искате, не ви задържам. Но няма да успеете. Теченията са прекалено нагъсто. Според вас защо хората от Мавриций са ни заточили на този остров?

И добави:

— А се срещат и превъзходни екземпляри от вида на белите акули.

Жак дори не слушаше. Сюзан обаче ме загледа разтревожено. Боя се да не взема да осъществя намерението си само за да натрия носа на този ненавистен човек. Бартоли подметна:

— Невъзможно е. Ако имаше начин, досега куп хора щяха да са го сторили.

Веран ми хвърли особен поглед, като че ли все пак това безумие го изкушаваше.

— Би трябвало да разполагаме с истински плавателен съд. В края на краишата Франсоа Лега нали е успял да се придвижи с гребане от Родригес до Мавриций.

Той продължаваше да разсъждава на глас:

— Нужно е здраво дърво, под, мачта с рангоут. Е, имаме дъските от сандъците и лебедката, която се използва за прехвърляне на товари в Палисейд. Стига кулитата да не са я изгорили вече на някоя от кладите си. Разполагаме и с ладията за Габриел. Така бихме могли да превозим десетина души.

Бартоли бе скептично настроен.

— Вие това ли наричате плавателен съд? Тая лодчица, чиито ръбове са си само на два пръста от водата и която ще се обърне, стига няколко риби да припляскат?

Жак каза:

— А като пристигнем, какво?

— Все ще трябва да ни изслушат, ще ни пратят на Стрелковия ъгъл. Няма да ни върнат тук!

— Точно това ще направят. Още преди да достигнем Стрелковия ъгъл, бреговата охрана ще се намеси и изборът ще бъде дали да се качим на корабчето и да се приберем обратно, или да ни потопят с оръдие.

— Тогава онзи парий е бил напълно прав — заключи Бартоли. — Всъщност хич даже не е бил глупав. Единственият начин е да се приспособи поплавък и човек да се добере сам с плуване, с надеждата, че акулите няма да го забележат.

Тази размяна на мнения не успокои Сюзан. Когато излязох от бараката, усетих как ме проследи с очи, като че бих могъл още тази нощ да се хвърля във водата.

Откакто се върнах от тази страна на острова, прекарваме повечето време затворени в лазарета, където старият Мари е разположил готварницата си. Следобед, когато Жак прекъсва своята игра на шах, за да отиде до Габриел да види болните, аз правя компания на Сюзан. Седим на прага, задушният въздух в сумрачната стая ѝ е противен. Разменяме по някоя дума, помагам ѝ да се придвижи до отходните места. От време на време съзнанието ѝ се прояснява невероятно, като взрив. Очите ѝ са някак застинало блестящи, смущават ме, напомнят ми очите на Никола. Кожата на лицето ѝ е страшно опъната, няма нито една бръчка, придава ѝ кукленски вид, като че ли са заличени следите от страданието и страхъ.

Вчера следобед Сюзан помоли Жак да ѝ отреже косата. Седмици наред вече не може нито да я мие, нито да я вчесва като хората. Жак нямаше ножици. Хвана огромния бръснач, който ползува, за да поддържа брадата си, и взе да кастри любимата ми тежка светлокестенява коса със златисти отблъсъци. Сцената можеше да добие и доста трагичен оттенък, но Сюзан ѝ придале весела, налудничава нотка. Седеше на един камък пред бараката с широко разтворена нощница, с рамене, увити в индийски шал, който Жак ѝ бе купил през време на престоя в Аден. Смееше се всеки път, щом Жак отрязваше някой голям кичур. Когато свършиха, застана съвсем изправена, за да я огледам. Изглеждаше вече напълно като момиченце, избягало от някой манастир, с изпъкналото си чело, с гладкия си тил и със зачервените връхчета на ушите. Помислих си, че заради нея, заради всичко, което тя представлява, не мога да помръдна, да си отида. Заради лицето и челото, заради синьо-сивите ѝ очи съм пленник в Карантината. Защо трябва да избирам между моите две сестри?

Всеки следобед, когато светлината над лагуната поизбледнява, започва настъплението на треската. Тогава Сюзан е с най-ясно съзнание. Започва да трепери, виждам как в очите ѝ като вълна се надига страхът. Смесвам в очуканото канче хинин на прах и онази ужасна вода от резервоара и ѝ давам да пие. Жак ми се довери да върша това, защото той не може да я придума. После за награда разтварям синьо-черната ѝ книжка, чиято подвързия вече е разядена от мухъл. Очите ѝ блестят нетърпеливо.

Чета „Песента на Хайяуата“, все едно че е приказка за деца без скрит смисъл, просто звучни думи, будещи мечти. Понякога имам чувството, че непрестанно чета един и същи пасаж.

*Can it be the sun descending
O'er the level plain of water?
Or the red swan floating, flying,
Wounded by the magic arrow
Staining all the waves with crimson
With crimson of its life blood... [1]*

Сюзан гледа как светлината над лагуната се променя, а печалните гаги преливат току над скалата.

Думите нямат значение. Значение има светлината в очите на Сюзан. Това, което тя очаква.

Тази вечер, докато чаках Жак да се върне от Габриел и да съобщи как са Джон и Сара, минах по плажа да погледам първите признания на прилива по кораловия риф. Морето бе спокойно, само на моменти избликваха гейзери от пръски, а от поривите на източния вятър оставаше вкус на сол. Островчето пред мен изглеждаше голо, черно и безжизнено. Бях точно на мястото, където видях Сурявати за пръв път — фигурата ѝ се открояваше на сред лагуната като никакво укражение. Сега скалата е пуста, очертаният от нея път едва се вижда — изоставен. След смехотворната и драматична сцена, при която Веран изпразни револвера си по едно заблудено козле, децата не идват да събират раковини. Струва ми се, че сивата преграда на риба вече отбелязва същинската граница, която ни дели от другата страна на острова.

При един внезапен повей на вятъра чух протяжното изсвиране на сердаря и призыва за молитва. Стори ми се, че припяващият глас никога не е звучал тъй близо. За миг бях завладян от мечтата да съм там, от другата страна, редом с този глас. Когато пристигнах в Карантината, видях Жак, който разговаряше с Бартоли и Веран. Веран

се палеше, говореше почти заплашително, Жак беше като смазан. Полугласно, сякаш за да не го чуе Сюзан, ми каза:

— Искат утре сутринта да отведа Сюзан.
— Не разбирам. Къде да я отведеш?
— Ами там, отсреща. На Габриел. В лагера на заразно болните.
Не се сдържах и изкрещях:
— Че тя има само температура!

Жак ме прекъсна някак грубо.

— Сюзан е болна от едра шарка. По този въпрос няма съмнение.

Отчаянието му е толкова жестоко, че очите ми се насълзяват. Не знам какво да кажа, какво да направя. Крача около Карантината, гледам водата в лагуната, над която небесната светлина гасне, черните очертания на Габриел, слушам как морето бучи по брега. Как допуснахме Сюзан да попадне в този капан? В мен, в нас зейва празнина, която нищо не може да запълни. За миг си припомням как започна всичко, подготовката за отпътуването, влака до Марсилия, качването на борда на „Ейва“, прощалната вечер, фенерите, окачени по вантите, серпантините, оркестъра, който свиреше кадрил за пътниците от първа класа, Жак и Сюзан, които танцуваха прегърнати на междинната палуба. Гладката, черна пристанищна вода, отблясъците от светлините на стария град, бавно плъзгащите се в далечината прожектори за привличане на рибата.

Сърцето ме боли, когато влизам в помещението. Жак е седнал до Сюзан, като че ли очаква нещо да се случи, да се реши. На светлината на керосиновата лампа за пръв път съзирам онова, което Жюлиюс Веран е забелязал от пръв поглед. Опънатото лице на Сюзан, натежалите клепачи, пресъхналите, подути устни, болезненото, отсъствуващо изражение, познато ми от лицето на Джон Меткалф, преди да го отведат на островчето Габриел.

Внезапно ме обзема гняв при мисълта, че Веран-Неверан е посещавал всеки ден Сюзан с най-благодущен вид, все едно че просто се осведомява как е тя. А всъщност е дебнел първите признания на болестта, за да я заточи на Габриел, да я прогони далеч от живите. Не мога да се овладея, треперя от ярост, тръгвам към лазарета да търся тиранина. Там е само Мари, който седи на своето място пред вратата и с философски вид пафка лулицата си с ганджа. Когато го питам къде е Веран първо на френски, а после на креолски — *de отиде?*, той ме

гледа с мътните си очи и не отговаря. Но аз не се нуждая от неговия отговор. Изтичвам между скалите до залива с гробовете, изкатервам се по вулкана, без да спра, за да си поема дъх. Искам да се добера до кратера, преди да се смрачи, до хаотично разхвърляните базалтови късове, сред които Веран се разполага всяка вечер, за да наблюдава страната откъм Палисейд. Той е седнал върху плоска скала над извора. Долу сенките вече са се сгъстили, индийките си наливат вода, някои са голи до кръста и мият дългите си коси. Виждам червените и жълти петна на дрехите им, които съхнат по черните скали. Обзема ме гняв. Не мога да допусна порочният му поглед да скверни това потайно място, тази чиста вода. Сещам се за стореното от него, за отчаянието на Ука, за стрелбата му по козлето на Шото.

С един скок се мятам върху него, той се обръща, когато вече съм стегнал шията му със свит лакът. За миг се стряска, привежда се, а аз го удрям с левия си юмрук. После се надига и аз се озовавам под него, главата ми се бълска в скалата.

— Лайнарче такова, ще те науча аз!

Той е много тежък и силен. Затиснал е с колене ръцете ми и не мога да помръдна, колкото и да беснея. Започва да ме души с никаква студена злоба. Ръцете му притискат шията ми, смазват гърлото ми. Виждам надвисналото му лице, маска с хълтнали черни очи, със замръзнали в безумна ненавист черти. Не казва нищо, не мърда, само стиска врата ми и ме задушава. Тъкмо когато вече губя съзнание, чувам боботещия глас на Бартоли. Той го дърпа назад за раменете, опитва се да го накара да ме пусне. Вика:

— Проклятие, пуснете го, де! Та той е още дете, ще го убиете!

Ръцете на Бартоли откопчват пръстите му един по един и в края на краищата Веран се предава.

— Пуснете го! Да не сте полудял!

Отново мога да дишам. Бартоли дръпва Веран и той се изправя. Съвсем блед е, лицето му още е изкривено от жаждата да убива.

Залитам между скалите, въздухът пари в гърлото ми, когато си поемам дъх, очите ми са наслъзени. Не знам от какво ме заболя повече, от душенето или от безсилния гняв.

Без да се обърна, се спускам по склона към гробището. Залязващото слънце е оцветило в кървави отсенки лагуната, островите са черни камъчета, понесени от дима на облаците и от нощния мрак.

Прекосявайки изоставеното гробище, виждам Суря. Стои сред скалите полуизвърната, сякаш всеки миг ще избяга. Нагоре е нивата на Ананта, където работих, там са загражденията и стоборчетата. Всичко е тихо и пусто. Суря се приближава, докосва лицето ми. На слепоочието косата ми е залепнала от кръвта, нали си ударих главата в скалата.

— Какво ти е? Бил ли си се?

Все едно че нищо не се е случило, все едно че сме се видели вчера. Върви с мен до брега, после ме оставя и се връща при майка си. Промълвя, преди да си тръгне:

— Тази нощ ще те чакам горе.

Изкачва се по стръмнината до отвора на пещерата.

Тази нощ не спим. Тримата сме сами в къщата в Карантината, обгърнати от вятъра и от шума на морето. Това е последната ни вечер. Жак е взел решение. Утре вече ще бъдем на Габриел.

Сюзан е легнала в дъното на помещението, до нея е маслената лампа, която озарява лицето й, проблясващите между клепачите очи, напуканите устни. Може би нейните трескави сънища са я понесли в друг свят, в друга епоха, сред яркозелените ливади на Хейстингс, на алеята на вълнолома, където оркестърът свири увертюрата на „Прилепът“, сред кръжащите морски птици.

Струва ми се, че ни слуша в просъница. Казах на Жак:

— Разправи ни пак за къщата в Анна.

Той ме гледа недоумяващо. Свалил е очилата си. Върху основата на носа му е останала вдълбнатина, която подчертава орловия му профил на истински Аршамбо.

— Аз в Анна ли съм роден?

— Ти се роди в Анна, в една от стаите горе, спомням си. Имаше страшна буря, всички се опасяваха да не премине в тайфун. Нямаше лекар, трябваше да го доведат от Катр-Борн, татко отиде с конска кола под плющащия дъжд по пътя между планините, смрачаваше се, всички го чакаха дълго, дълго, аз май задрямах пред вратата и ти си се появили, докато съм спал, когато татко се върна с доктора, вече те имаше.

За пръв път ми разказваше това — моето раждане, бурята. Болеше ме, но усещах и прилив на сила, на топлина в себе си. Мислех

си за Суря, за онова, което тя бе промълвила, като си тръгваше, искаше ми се нощта да се изнизва по-бързо.

Чувам свистенето на вятъра, усещам вкуса на морето по устните си, както през първия ден, когато пристигнахме на острова. Струва ми се, че долавям свиренето на сердаря от другата страна, но защо ли? Утрото е още далеч, нощта е дълга.

— Видях те за пръв път на следващия ден или може би след седмица, защото според доктора се беше появил прекалено рано, беше съвсем слабичък. Чудесно помня — мъничко бебе с красиво лице, не като повечето кърмачета, с гъста черна коса. Твърдяха, че си се родил с отворени очи и си гледал всичко много съсредоточено.

Сюзан не помръдва, но съм сигурен, че слуша. Дишането ѝ е забавено, мъчително. Не ми се ще да чувам този потискащ звук, копнея да слушам още думи.

— Веднага ли ме сложиха в отделна стая?

— Ами, къде ти! Мама не искаше да се дели от теб дори нощем, искаше да бъдеш при нея, настаниха те в моята люлка, дървена, със завески от небелено платно, скърцаше, ѩом я побутнеш. Мама не искаше жена, искаше да се грижи сама за теб. Взимаше те под своята мрежа, много се страхуваше да не прихванеш треска, казваше, че чула да шумолят плъхове.

Докато говори, Жак се поклаща леко, сякаш се опитва да си спомни нещата по-добре. Чично Уилям разправяше, че и баща ми имал същия навик — като дете, което изпитват.

— В Анна имаше ли плъхове?

— Да, грамадни плъхове. Накрая татко купи фокстериер, само така можеше да се излезе наглава с тях. Тичаха между маслените палми и нощем се чуваше как драскат по гредите на тавана. Татко даже стреля по тях с карабина, но не го биваше да ги цели ѝ се вдигаше много шум.

Разсмиваме се. Странно, говорим си за Анна, сякаш всичко е наред, сякаш сме на пътешествие в другия край на света и наистина ще се върнем. Сякаш всичко би могло да започне отново.

Вятърът е изчистил небето, звездите блестят ярко и над лагуната се е вдигнала изтънялата луна, килната като нахапан плод. Сега Жак говори за Сюзан. Не е споменал името ѝ, просто неусетно за самия себе си продължава с лятото в Хейстингс след сватбата им.

— Държеше непременно да се къпе всяка сутрин въпреки вятъра и дъждъ, взимаше си един голям чаршаф, зад който се криеше, за да се преоблича, аз я придружавах до водата... Местният вестник писа за нея, нарече я Bathing Beauty^[2]...

Нощта като че ли е безкрайна. Приливът е достигнал до най-високата си точка, водата в лагуната се е опнала и блести на лунната светлина. Всичко е тъй прекрасно и спокойно, като че ли е невъзможно да сме обкръжени от смърт. Мисля за Ананта, за нейното тяло, в което животът бавно угасва.

Жак престана да говори. Запали последната си цигара с английски тютюн, мекият дим се разпръсва от повиващия през вратата вятър. Мечтае си за онзи рай, който е тъй близо, от другата страна на пролива, за тръстиковите насаждения, които се огъват на вълни при всеки полъх, за белите къщи, за градините, за алеите, обрамчени от филаоси, за утринното неделно оживление по градските улици. Къщата в Анна. Любимото място на мама в края на пътя, близо до морето, което тя наричала нейния театър, защото редовно отивала по здрави да поседи там и да послуша как пеят птиците-рибари.

Фигурата на Жак потъва в нощта, виждам само огънчето на цигарата му. Треперя, усещам в себе си онова трептене, напомнящо вибрирането на „Ейва“, когато напускахме марсилското пристанище — толкова давна, сякаш оттогава е изминала цяла вечност.

Поех в нощта към старото гробище. Исках да се изкача доторе по стръмнината, за даоловя миризмата на дим и сантал от кладите, за да чуя джафкането на кучетата. Луната осветяваше вулкана, базалтовите гробове лъщяха. Обърнах се да погледна морето отвъд Габриел, необятно, с цят на метал, с подобните на аеролити острови.

После усетих присъствието й, погледа й — близо, затаени в мрака. Дъх, тръпка сред бученето на вятъра и на морето, тя мълвеше името ми: *Бхайи*...

Над мен луната разпръскваща искри по храстите, които скриваха отвора на пещерата. Изкатерих се по скалите и видях Сурявати. При входа на пещерата имаше запалена лампа, но я озаряваше лунната светлина. Бе коленичила на земята. Беше с голямата си кърпа, с разпуснати, разделени на път черни коси. Аз продължавах да стоя сред скалите, а тя ме повика отново някак нетърпеливо:

— Ела!

Седнах до нея край отвора на пещерата. Тук вятърът не се усещаше. Малката керосинова лампа светеше като звезда. Откъм дъното на пещерата се носеше сладко, опияняващо ухание на тамян. Сурявати ми заговори на езика на майка си. Полугласен напев, който проникваше дълбоко в мен. Аз също ѝ говорех. Не зная какво точно, като че ли ѝ разправях за Англия, за мечтания от нея град, не за Лондон или Париж, а за град, пълен с градини и фонтани, където „Елифънт & Касъл“ бе името на владението на Рао Сахиб в Джханси, с обрамчени от дървета алеи, из които препускаше царица Лакшмибаи с двете си любими приятелки Мандра и Каши, а дългите им цветни шалове се вееха след тях като знамена, там бе и надигналата се река, в която те умират заедно — недосегаеми.

Гласът на Суря бе странен, дрезгав и нисък. Каза:

— Майка ми си отива при Ямуна.

Гледах я недоумяващо, а тя продължи:

— При нас не се казва „умирям“. Казва се, че човек отива във Вриндаван, страната на реката Ямуна.

Искаше ми се да ѝ кажа нещо непринудено, да ѝ предложа подкрепа, но тя затвори с длан устата ми. Лицето ѝ бе съвсем близо до моето, лунната светлина блестеше върху скулите ѝ, от време на време бялото на очите ѝ лъсваше. Усещах миризмата ѝ, топлината на тялото ѝ, дъха ѝ. Както вечерта, когато бяхме заедно на плажа, а Шото свиреше. Беше прекрасна нощ. Досега през живота си не бях изпитвал нищо подобно, бях сигурен, че няма да се повтори никога вече. Вятърът бе разчистил небето, лунните лъчи бяха преобразили в метални остриета скалите и храстите, и вакоата. Представях си гробовете около нас, изправени като живи същества. Вслушвах се във вятъра, в бученето на кръвта си, в шепота на морето. И в трептенето, идещо сякаш от морското дъно, което нарастваше в мен — вибрацията на паметта.

Суря положи ръце на раменете ми, събори ме като борец на земята навътре в пещерата. Не можех да се съпротивлявам. Обгръщаха ни миризмите на сантала и на тамяна, усещах в устата си вкус на сол и пепел. Сякаш се намирахме високо на канара, надвиснала над морето, сред птици, без нищо, което да е над нас, обгърнати от празно пространство. Целунах Суря, първо ръцете ѝ, после лицето, очите, ъгълчетата на устните ѝ. Притиснах лекото ѝ тяло. За миг тя извърна

лице, после силно притисна устата си към моята и аз усетих вкуса на нейната слюнка.

Поех дъха на пепел от шията й, там, където започваше косата, разтворих отгоре роклята й, за да докосна с устни гърдите ѝ. Така треперех от желание, че не можех да дишам. Чувствувах се като болен. Заради всичко, което се бе случило, откакто дойде корабчето на бреговата охрана, откакто моряците стреляха по Ука, а Шаик Хюсein прибра питейната вода и продуктите. Не можех да разбера какво става с мен. Желаех я, исках да я докосвам, да се потопя в уханието ѝ, да вкуся устните, кожата ѝ, да се слея с нея. И същевременно се боях, изпитвах нещо като омраза. Суря усети, че треперя, и се отдръпна.

— Какво ти е?

После попита някак презрително:

— Какво искаш от мен?

Бях отчаян. Помислих си, че не съм проумял какво трябва да сторя, че ще трябва да се върна в Карантината, в нашия черен затвор. Тя оправи роклята си, черните коси се спускаха като тъмно було по раменете ѝ. Видях, че пътят над челото ѝ е боядисан в тъмночервено.

Суря ме накара да седна срещу нея толкова близо, че коленете ни се вклиняваха.

— Погледни ме.

Даде ми кратуна, пълна със стипчиво-сладко кокосово мляко. Пих дълго и свежата течност успокои треперенето ми. Исках да ѝ говоря, може би да ѝ кажа, че я обичам, с онези извивки в гласа, обичайни за младежите на моята възраст, пристрастени към поезията, но тя ми даде знак да мълча. Сложи късчета смола в огнилото до олтара и пламъкът стана наситеножълт. После пак каза:

— Погледни ме, за пръв път мевиждаш.

В светлината на лампата лицето ѝ представляваше златна маска, очите ѝ бяха два тъмни кладенеца. Усещах погледа ѝ като нещо осезаемо и живо, като вълна, като ласка. Той ме пронизваше, изпълваше ме, смесваше се с образа и мириса ѝ. Спомних си черния камък през онзи следобед, когато отидох сам на Габриел, грапавината му и вкоравения ми член, който се изля в пяната.

Вече нямаше нужда да говоря, нямаше нужда тя да ми говори. Всичко у нея ми бе понятно, то идеше от нейното сърце към моето, тя може би припяваше гърлено — остро бучене, което се сливаше със

свистенето на вята. Може би пък изразяваше всичко с ръце, както през онази нощ при кладата, когато изричаше с танц името си, вдигнала дясната си ръка с долепени палец и показалец, разтворила лявата с разперени като ветрило пръсти. Бях пиян, очите ми горяха. Нощта нямаше начало, нямаше край.

Усетих ръката й по кожата си. По лицето, по гърдите, по раменете си. Гладката й, захабена като на старица ръка, нейната поръсена с прах и с куркума суха, топла ръка, която ме рисуваше, която чертаеше кръгове и линии по тялото ми. Тя разтвори роклята си и аз видях в полумрака леките й гърди, странния белег, който бе изписала над дясната си гръд, диск или колело, виолетово цвете върху светлата кожа, подобно на цвета на зърната й. Хвана дясната ми ръка и я положи върху гръдта си, за да усетя топлината й, нежността на кожата й и далечното туптене на нейното сърце.

Знаех, мигът бе настъпил. Това бе най-важният миг в живота ми, без сам да знам, заради този миг се бях качил на „Ейва“, заради него капитан Боало се бе спрял на Занзибар въпреки забраната и се бяхме озовали заточени на остров Флат. Най-сетне си давах сметка, че нищо не е случайно. Бях се върнал в Карантината, мислех, че всичко е свършило, че вече няма да видя Сурявати. Скоро щях да се върна в моя свят, на Мавриций или във Франция. Можех да забравя всичко — тези дни и нощи, пушещите от кладите в Палисайд, чистата изворна вода, виковете на децата в селото, музиката на Шото, къщата на Ананта. Можех да стана Аршамбо, да имам кантора на улица Рампар, да ходя на състезанията в Шан-дьо-Марс, да се влюбя в някое момиче от клуба на Синархията, да пиша стихове в „Сернеен“, злостни статии срещу Патриарха в „Комършал газет“, можех да стана друг, безразличен, син на захарен фабрикант, внук на роботърговец. Суря обаче бе начертала с прах по земята двете шестолъчни звезди и Субрамания, която прогонва злите духове, която премахва закона на Патриарсите и ослепява надменността на рода Аршамбо. Очите на Суря бяха неустоими, в тях светеше чистата истина, те носеха блясъка на слънцето дори в тъмната нощ.

Усетих напора на тялото й към себе си. Корави късове базалт под кожата й, прах като пепел. Вкус на сол по клепачите й, шума на кръвта в жилите ми, в гърдите й. Проникнах в нея и тя извърна леко лице, защото й причинявах болка. Но желанието ми бе неудържимо, бързах,

не можех да се спра, сега чуха дишането й, смесено с моето, усещах хладното й като течаща вода тяло, бях се превърнал в огън, в треска, в кръв, Суря ме стискаше силно между бедрата си.

Всичко това ми бе познато отдавна, хиляди пъти го бях преживявал в мечтите си. Челото ми бе мокро от пот, тя се стичаше по гърба ми, усещах и потта на Суря под кръста й. Туптенето на сърцето ми, неспирното трептене, идещо от дъното на пещерата, изпъльваха и нейното сърце. Вкусът на нейния дъх, вкус на пепел и на море в косите й. Гледах лицето й, черната извивка на веждите й, като криле на лястовица, медните й ириси със сини и зелени жилчици. Вече не бях сам, бях едно с нея, тя бе свежото, бавно, люлеещо се море около мен. Членът ми, този черен, прав камък, се плъзга по меката и влажна устна на нейното лоно, водното лале обгръща камъка. Спомням си играта на „хартия и камък“. Спомням си ръцете на Суря в онази нощ, когато тя танцува за мен при кладите, светлината в очите й, божествения знак, който изобразяваше пред мен — стисната в юмрук дясна ръка с изпънат палец, докато присядаше на дланта на лявата си ръка.

Вече не бях същият. Бях друг, бях тя, а преди да бъда тя, бях Гирибала, която се спасява с бяг покрай реката, понесла малката Ананта през опожарените нивя, и се крие денем в тръстиките, която я потапя в калната вода на Ямуна и прошепва новото име в лицето й.

Суря извика и аз усетих как тялото й потръпна, сякаш от мен в нея преминаваше вълна, усетих прилива на семето си, който се надигаше, избликоващо от тоя свят, от черните вулканични скали, от стенещия под напора на морето риф. Изплаших се, побоях се от онова, което се случваше, от тази неудържима сила, — загледах промененото, изкривено лице на Суря, тя сякаш изпитваше болка, чуха задавеното й дишане, усещах потта, стичаша се по раменете й, по гърба, по гърдите й, слепваща косите за целото й. Може би и тя се изплаши. Затворила очи, се вкопчи с две ръце в тила ми и ме затегли, сякаш се катереше. Промълви името ми, името, с което ме бе нарекла на своя език, *бхаии*, братко, името, с което се обръща към мен, когато вървяхме заедно през храсталациите, а Шото подскачаше пред нас и гонеше козлетата си по пътя с камъчета. Обичах да слушам как произнася името ми.

Останахме легнали един до друг в сянката на пещерата, редом с помръквашата лампа. Имахме една кожа, едно лице, огромните й очи бяха два кехлибарени кладенеца и аз виждах през тях, дихах през

устата ѝ. Вече нямаше да има нито страх, нито болка, нито самота. Шумът на морето и на вятъра ни понасяше, възвеличаваше ни, комарите свиреха около косите ни, от другата страна на вулкана се носеше гълъчка откъм селцето на кулитата. Всичко в мен и в нея се разгръщаше и се сливаше в пространството. Вече не вълна, а тръпка, студеният лъх на Шитала, предвестник на смъртта, вятър преди дъжда. Черната лава, салът от черна лава, който се плъзгаше по пламтящия океан, небето, далечните звезди. Хората там, тъй далечни. Хората в техния рай, зазидан от морето. В техните запретени градове, Лондон, Париж, улиците около „Елифънт & Касъл“, марсилските кейове, улица Сен-Пиер, която стига до „Консепсион“. На техните кораби, пуснали котви при устието на Толис Нуллах, срещу реката Хугли, набърчена от мусона, в очакване да се отправят към другия край на океана, към Мирих Деш, към Демерара, Джорджтаун, Тринидад Фиджи. И вечните стелещи се пушещи от кладите, които обгръщат бреговете, влачат се бавно и разпръскват сладникавото си и потърсващо ухание.

Искаше ми се вечно да усещам вкуса на кръв, на слюнка и пот, защото това бе вкусът на Суря, на нейния живот. Искаше ми се винаги да усещам надигащата се в нея тръпка, от стъпалата до мокрите ѝ длани, до корените на влажните ѝ коси, да тъна в очите ѝ. Гласът ѝ мълвеше името ми — *бхаи* — тихичко, сякаш тя ме питаше нещо или ми се оплакваше. Ръцете ѝ притискаха тила ми, не го пускаха, тялото ѝ бавно изплуваше от морето, тя си поемаше дъх на големи глътки. Заедно се плъзгахме, летяхме, не, носехме се редом с черното крило на небето. Бяхме птици, същински птици.

Бавно се спуснах обратно. Усетих острите върхове на обсидианите. Пещерата беше топла, влажна. Потта се стичаше на вадички по гърба, между плещките ми. Сурявати се бе изправила, видях я как се загърна в голямата си червена кърпа и се промъкна навън, сред храстите. Отиваше си. Извиках глупашки името ѝ, аз също промълвих *бахин*, сестро! Нощта бе безмълвна. Пламъчето на лампата бе угаснало. Пред мен бе склонът на вулкана с твърдите, лъщящи скали. Разкъсани облаци, провиждащо се през тях небе, надупчено от звезди. Сурявати се върна, за да ме накара да мълкна. Седна при входа на пещерата. Лицето и ръцете ѝ бяха мокри от студената вода.

Мълчаливо отидохме до филаосовата горичка край плантациите. Вятърът фучеше като ковашки мях, морето бъхтеше скалите. Бяхме

само на няколко крачки от постройките на Карантината, вървяхме по искряща под небесната светлина ивица пясък. Тук всичко бе студено и застрашително. Разбирах защо Шото и децата не припарваха насам. Не само заради револвера на Жюлиюс Веран. Всичко напомняше за смъртта. Само няколко възвищения ни деляха от Палисейд — толкова близо, че се чуваше лаят на кучетата. Ала тук всичко бе изоставено на произвола на вятъра и солените пръски, това бе бряг на корабокрушенци.

Минахме край отходните места и резервоара сред облак комари, които се завираха чак в гърлата ни. Суря крачеше бързо, стъпваше точно по камъните на пътя, промъкваше се през клоните, без да ги докосва. Когато пристигнахме на плажа, тя влезе във водата, без да ме изчака, гмурна се. Имаше прилив, морето бе като черно езеро. От другата страна на рифа вълните прииждаха и тътенът им достигаше до дъното на лагуната. Сегиз-тогиз съзирах на лунната светлина облаци воден прах между черните скали към Диаманта.

Аз също навлязох в меката, топла вода, затърсих Суря. После усетих тялото ѝ до себе си, залепналите за кожата ѝ дрехи, косите ѝ, разгънати като водорасли. Никога не бях усещал подобно желание, подобно щастие. Вече не изпитвах никакъв страх. Бях друг, бях нов.

— Виж, бхаи, съмва се.

Водата се плъзгаше около нас като сива, огледална река, преливаше през северната пролука в рифа и се носеше през пролива между двата острова към южната пролука.

Потърсих с устни устата на Суря. Улових гъвкавата ѝ снага, тя се смееше. Заедно се пускахме във водата, усещах как краката ѝ обгръщат моите, как ръцете ѝ ме притискат. Задъхвахме се. Изправяхме се, колкото да си поемем дъх. Бяхме отново деца. Преродени в бликащата вода на лагуната, без минало, без бъдеще.

Смъртта не представляваше нищо. Просто дъх на студената богиня, преминаваща над острова. В един миг Суря каза:

— Също като реката, където се е родила майка ми.

Тя стоеше пред мен необичайно сериозна, водата ѝ стигаше до кръста. Небето светлееше бавно, но аз виждах само нейната фигура, натежалата ѝ от водата коса. Свежестта на лагуната ме бе отмила, бе отпуснала нервите ми. Бях обзет от усещане за покой, за невинност.

Суря промълви:

— Мама ми даде благословията си. Каза ми, че мога да бъда твоя жена. Сега тя ще отиде във Виндаван.

Сърцето ми биеше бавно. Всичко бе гладко като водата, светлината вече озаряваше Суря, блестеше по косите, по раменете й. Върнахме се на плажа. Вълните също бъхтеха рифа някак бавно, протяжно и глухо. Вятърът бе стихнал. Комарите кръжаха около косите ни. Въздухът бе приятен, вече почти топъл, след малко слънцето щеше да изникне над Диаманта. Суря опъна голямата си кърпа върху бататраните, за да я изсушки. Положих глава върху гърдите й.

— Ще ме вземеш ли?

Питах я като хленчещо дете.

— Ще останем ли завинаги заедно?

Не отговори. Също както тя ме бе разпитвала за Лондон, сега аз настоявах:

— Ще ме вземеш ли с теб до Ямуна?

Суря притисна топлите си длани към лицето ми. Може би искаше да ми каже, че всичко това са само думи, празни приказки.

Заспах, опрял буза до гърдите й, заслушан в туптенето на сърцето й, сливащо се с трептенето, което вълните придаваха на основата на острова. Малко преди слънцето да се издигне над хоризонта, тя намести главата ми върху свитата ми ръка и си тръгна. За миг задържа ръката ми и аз се опитах да я задържа в просьница, така че се наложи да откопчва пръстите ми един по един.

---

[1]

*Дали слънцето превала
над водата равна, гладка,
или ален лебед плува,
пърха, от стрела вълшебна
наранен, вълните багри
с пурпур на кръвта си...*

— Б.пр. ↑

[2] Къпеща се красавица (англ.). — Б.пр. ↑

За нея мисля сега, за момиченцето, стиснало здраво ръката на майка си, когато трябва да се прехвърлят по трапа на сивия кораб, чийто висок комин бълва плътен дим и който трябва да поеме на път за Мирих Тапу, за Мавриций, за там, откъдето няма връщане. Вали, мусонът се е надигнал след горещите и суhi месеци по реката, след безкрайните дни в лагера в Бхованипур край канала Толис Нуллах в Калкута.

Всички кораби вече са заминали за другия край на света. Само „Ишкандер Шоу“ е пришвартован пред лагера, той трябва да поеме имигрантите за Мавриций, около двеста мъже и към шестдесет жени, а също и деца, овце и хвъркати.

За какво си мисли тя, докато минава по проядената дъска, опряна о палубата на кораба? Дали се обръща да погледне за последен път лагера, дали нещо от нея остава привързано към този пейзаж, към стената от кал, обграждаща лагера, към високата дървена порта, към общите къщи на кулитата с техните дъскечни стени без прозорци и покриви от шума, към наредените в полукръг край стената колиби, където несемейните жени и мъже са готвили всяка сутрин, към резервоара и към няколкото опоскани дръвчета, под които привечер мъжете са присядали да побъбрят. Ананта стиска ръката на майка си и гледа безмълвно лагера. Ще го помни винаги, до смъртта си.

Мисля за Ананта като за своя позната, като за далечна роднина от миналото, чиято кръв и памет, чиято душа все още живеят в мен. Известно ми е само името ѝ, както и че е била взета от окървавените гърди на своята убита дойка в Каунпур по време на голямото въстание на сипаите през 1857 година. Това съм слушал от баба ми Сюзан, когато бях дете, за прословутия ѝ изчезнал девер.

Ала аз не зная нищо за жената, която ѝ е спасила живота и която наричам Гирибала в памет на Рабиндрарат Тагор. Само за пътешествието на Ананта и на Гирибала съм сигурен, то ми е по-ясно от всяко друго приключение. Зората грейва откъм естуара на Толис Нуллах въпреки донесените от мусона облаци, ибисите преливат току над водата и се спускат в извивките ѝ. Трапът представлява зеленясала, хълзгава дъска, по която те пристъпват, като се държат здраво за

ръцете, а взорът на Ананта е вперен в лагера, който тя никога няма да забрави.

Нощта е отминала. Отнесла е волите на умиращите, писъците на промушението от сабите на убийците жени, жалките фигури на избесените в Бенарес деца с кокарди на шиите. И всичката онази кална вода, която бавно, тежко се е влачела ден след ден, месец подир месец, онази необятна река с отсрещния бряг, неразличим в мъглата — чак до Калкута, до лагера в Бхованипур.

Гирибала също се обръща, поспира за миг въпреки повелителните подвиквания на аркотите от палубата на кораба. Може би през този миг тя също се сеща за всичко онова, което остава на този бряг, в поселището на имигрантите, сякаш то вече е свързано с някакво друго съществуване.

В Джаянпур срещнала посредник, който продал нея и дъщеря ѝ на французина Льомер, представител на „Бърд и компания“. Дребен пълничък човечец, облечен в безупречен ленен костюм, с нахлупен на главата по английски *helmet*^[1], придружаван навсякъде от своя преводач, не по-малко хитър и лъжлив от самия него. На всички пристигащи жени разправял все едно и също, как работата просто ги чакала на онзи чуден остров, какви дворци имал английският „Саркар“, какви градини и реки имало, как щели да си съберат пари, да си оправят живота, да се омъжат. Той организирал прехвърлянето към Хугли, към Калкута. Ту ги очаровал, ту ги заплашвал, когато някоя от жените понечвала да оттегли дадената дума и да си тръгне. Чрез преводача искал да върне направените разходи, от рупията, платена на аркота, та до похарченото за пътуването с кораба, за получния чаршаф, а също тъй за беления ориз и за сущената риба, които била изяла от пристигането си в лагера.

Гирибала обаче не плакала и не хленчила. Без колебание поставила отпечатък от намазания си с червено мастило палец върху регистъра на „Бърд и компания“, където било отбелязано: *придружена от дете от женски пол на около седем години*.

В замяна получила „гердана“, месингова плочка с изписаното в ъгъла число 109, и тенекиена кутийка, в която трябало да съхранява документите си, договора за наемане и паспорта, с който можела да напусне колонията. За пръв път чула названието на имението, в което

щяла да работи, а то звучало тъй странно, че си го повтаряла мислено, докато ѝ станало близко, сякаш винаги била живяла там: *Алма*.

През онази вечер след подписването на договорите жените се скрили от дъждта при лагерните готварници и заразказвали невероятни истории за деца, отвлечени, за да изстискат маслото от черепите им, все едно са кокосови орехи, за старци, с които белите хранели кучетата си, за нечистата храна, която *ферингите*^[2] смесвали с ястията на кулитата, за да бъдат те прокълнати. Гирибала слушала тези небивалици и свивала рамене. Нищо не било по-страшно от онова, което била видяла в Каунпур — пребитите от тоягите на сипаите жени и деца, отмъщението на англичаните, които завързвали мъжете пред дулата на оръдията и ги пръскали на парчета над нивите.

Прегръщала своето момиченце, едничкото си съкровище. Била готова да се бори с всичко заради Ананта Деви — с океана, с опасностите на пътуването и с хорската злина. Заради нея, заради скъпоценните ѝ сапфирени очи, заради дългата ѝ златиста коса била готова да отиде на другия край на света, в Мирих Тапу, Мирих Деш.

---

[1] Тропически шлем (англ.). — Б.пр. ↑

[2] Чужденците (англо-инд.). — Б.пр. ↑

Първи юли

Прехвърлянето на Габриел се състоя днес. Жак придружи Сюзан до полуразрушеното кейче. Аз вървях от дясната ѝ страна и я държах за ръката. Тя гореше от треската. На средата на пътя малко се разхленчи: „Не мога, не мога, виж, краката не ме държат!“ Седна на една скала. Небето бе на ивици, ослепителножълто. Пред нас островчето от другата страна на лагуната изглеждаше мрачно, враждебно, същинска гробищна пирамида. Птици докосваха водната повърхност — гларуси, гаги. Не видях обаче господарите на островчето, фаетоните с дългите червени опашни пера.

— Хайде, върви, почти стигнахме.

Тя не можеше и Жак я вдигна на ръце. Беше лекичка, същинска парцалена кукла, дългата ѝ нощница се спускаше като ветрило към земята, късата ѝ коса се бе накъдрila от жегата. Сякаш двамата с Жак повтаряха сватбеното си тържество. Но лицето на Жак бе сурово, със счупеното стъкло, с дългата брада и прашните си дрехи той приличаше на скитник. При кейчето забелязах тежката фигура на Жюлиюс Веран. Малко по-назад като надзирател бе застанал Шаик Хюсein, придружен от неговия аркот. Имаше и няколко непознати за мен жени със забрадени лица и полуголи деца. Беше тихо, тържествено, витаеше някаква заплаха. Сюзан вървеше като осъдена към прогнилата лодка, която всеки миг можеше да се обърне и се пълнеше толкова бързо с вода, че се налагаше непрестанно да я изгребваме през време на краткото пътуване до Габриел.

Морето бе още на нивото при прилив, но водата вече се оттичаше през южната пролука. Докато се занимавах с изгребването, старият Мари и Жак се бореха с течението, единият на кормилното весло, другият (Жак) — изправен отпред с дългия прът. Когато се доближихме до прохода, за миг настъпи паника, Жак не успяваше да достигне дъното, лодката взе да се криви, отклони се към отточната пролука. Той стъпи върху ръба, мъчеше се да гребе с пръта и само вкарваше още повече вода в лодката. Старият Мари му викаше: „Дай, деди! Дай!“ При други обстоятелства сцената щеше да бъде направо смехотворна, но точно сега бе ужасна, трагична. Сюзан бе мъртвешки бледа под излинялото си чадърче, с глава, облегната на вързопите и навития дюшек. Мислех си за прехвърлянето на Джон и Сара Меткалф — толкова отдавна, че вече не помнех датата. Може би оня ден или

миналата седмица, но със същия успех би могло да е преди година. Толкова събития се бяха случили впоследствие.

Накрая Жак предаде пръта на стария Мари и след няколко силни тласъка опряхме в пясъчната плитчина на Габриел. Разтоварването и отиването до лагера отнеха доста време. Сюзан обаче внезапно се бе съвзела, сякаш възприемаше това прехвърляне като първи етап от заминаването ни за Мавриций. Заедно с Мари пренесох дюшека. Сюзан вървеше пред нас, преметнала ръка през раменете на Жак, а черното чадърче бе разперено зад нея, все едно че бяха излезли на разходка.

Лагерът е недостъпен за пасатите, намира се в подножието на централния връх, недалеч от поляната, където са били изгорени Никола и господин Турноа и където издигнах каменни грамади в тяхна памет. От онзи ден не бях стъпвал там и сега островчето далеч не ми се видя толкова страшно. Освен първоначалния лагер имаше две попаянтови убежища, в които бяха настанени Джон и Сара и заразените кулита. Колибата, където трябваше да се приюти Сюзан, представляваше ниска стена от лава, върху която имаше надвейнати поставен покрив от платнище и шума. Жак бе приготвил и почистил всичко. Земята бе полята с „Кондис“, основата на стените бе варосана, бурените и камъните наоколо бяха внимателно разчистени. От много дни, без да споделя с никого, Жак беше се постарал да придаде почти приятен вид на това зловещо място.

Когато стигнахме до лагера, от храстите изникна някакво диво на вид същество и не без усилие разпознах Сара Меткалф. Тя се приближи и целуна Сюзан. Като че ли нас с Жак не ни помнеше. Беше много отслабнала, лицето и ръцете ѝ бяха почернели от слънцето и саждите. Явно се зарадва на Сюзан, почти се развесели. Надуших миризмата ѝ, странна миризма, на мръсно, на пушек, на вкиснато, отблъскваща. После ме позна. Не знаех какво да ѝ кажа. Тя ме хвани за ръката и ме задърпа, говореше високо:

— Ела, хубаво, че дойде, надявах се да дойдеш да го видиш, току пита за тебе.

С нейния си провлечен изговор, но с ясен глас. Припомнях си я в деня на прехвърлянето, как се бе вкопчила в отпуснатия Джон, струваше ми се, че е било много отдавна.

— Тук е, ще се радва да те види. Казваше, че си му като роден брат.

Следвам я през храсталациите до втората поляна, където се намираха колибите на заразно болните. Бяхме почти на края на Габриел, между скалите се мяркаше линията на хоризонта, дългата зелена ивица на Мавриций.

— До вратата е, оттук може непрестанно да гледа своя рай. Може да гледа своя остров, сигурно е много доволен, нали разбиращ.

Колибата беше празна. В края на поляната, сред хаотично разпилените скали стърчи дъска, закрепена в малка купчина черни камъни, която трепти под постоянния напор на вятъра. Върху дъската разчетох изписаните с графит име и дата: *John Letcalfe, 5 7ber 1847 / 28 march 1891*. Изведнъж осъзнах още преди да съм осъзнал. Стресна ме най-вече датата като нещо неуместно, немислимо. Препрочитах я съсредоточено, сякаш това бе по-важно от смъртта на Джон. Сара бе записала на дъската като дата на неговата смърт деня, когато се нанесохме в постройките на Карантината. Дали от лудост? Дали наистина си спомня деня, в който бреговата охрана ни изостави като обречени на острова? И има ли значение?

Сара Меткалф седна край гроба, вятърът брулеши косите и дрипите ѝ. Утринното слънце грееше над прекрасното море, островчетата, полупотъналият аеролит на Стрелковия ъгъл изглеждаха толкова близки. А пред нас се простираше зеленият, огромен Мавриций със сините си върхове, увенчани от облаци. „Върхът-пастир, надянал облачен калпак.“ Стихът на Юго възкръсна в паметта ми, като че ли Сара би могла да разбере. И думите от „Пияният кораб“, които Сюзан рецитира така хубаво:

*Знам мълнии и дъжд как късат небесата,
стихии и прибой; познавам вечерта,
зората светла като гълъбово ято...*

Малко по-надолу от гроба, сред напуканите от ветрове и морски пръски скали, има убежище от зле скрепени суhi клони, покрити с брезент, затиснат от камъни, нещо като бърлога, като скитнишка дупка под мост. Сара бързо се промъкна вътре, шмугна се на четири крака,

без повече да ме погледне, сякаш отведенъж ме бе забравила. Когато се върнах при карантинната колиба, дори не се наложи да задавам въпрос на Жак. Той промълви приглушено, за да не чуе Сюзан: „Умря след прехвърлянето, същата вечер. Нищо не можеше да се направи.“ Чувал бях Жюлиюс Веран да споменава, но не ми се искаше да го повярвам: Сара е полудяла.

Разходих се до централния връх. Сънцето вече печеше, базалтовите триъгълници блъскаха като светкавици. Габриел е много по-горещ, по-суров от остров Флат. Островчето е като скица или дори като чертеж на своя съсед. Цялото е ъгловато, начупено, в застинала лава и трънести шубраци, обкръжено от шумно разбиващите се в югозападната му страна вълни, поръбено на север от изумрудената лагуна, разсечена от дълго острие светъл пясък.

Не зная защо изпитах някакво облекчение, когато стъпихме на плажа на Габриел. Сюзан също изглеждаше безгрижна, вървеше, опряна на Жак, едва ли не се смееше. За нея минаването през Габриел беше като начало на обратния път. Сякаш ни бяха изолирали, за да ни натоварят от бреговата охрана и да ни пратят пак в Европа. А може би се наслаждаваше на опиянението от присъствието си на тази гола скала, където човек не можеше да се скрие другаде освен в паянтовите убежища — далеч от погледа на Веран и от свирката на сердаря. Като че ли тия нажежени скали и храсти биха могли да ни излекуват от болестта, от треската, от страха. Може би и ние един след друг щяхме да се поддадем на лудостта, да се присъединим към бълнуванията на Сара Меткалф с почернялото от дима лице и с очи, замъглени от взирането в недостижимия Мавриций на хоризонта!

Стигнах до самия връх откъм северната му страна. Имам чувството, че съм Робинзон в мига, когато открива границите на своето владение, заобиколено отвсякъде от безпределния океан! Поривите на вятъра ме бълскат, задушават ме. Опярл съм гръб в стара циментова платформа, тук някога е била подпората, на която са поставяли сигналните светлини. Ураганите са прекути подпората, останали са само парчета от ръждясалата, разядена от морето арматура, подобна на кости. Склонът на върха слиза до самата лагуна. Виждам ясно през прозирната повърхност полумесеца на кораловия риф, тъмния път, по

който Сурявати се отдалечаваше от остров Флат. Островът пред мен изглежда самотен и безлюден. Черните кубчета на Карантината са още по-пусти. Колко смешно, че Жюлиюс Веран искаше да отбранява всичко това — това свое царство, тия безплодни скали със спаружени от вятъра дървета, този неприветен плаж и тези бараки с безжизнени прозорци. Дали са още в постройката без прозорци до лазарета? Не забелязвам признания на живот. Дори старият Мари е изчезнал. Двамата наблюдатели навсярно са се настанили на своя пост върху вулкана, въоръжени с далекогледа и с револвера, като че ли се готви война! От Габриел Флат изглежда по-голям, вижда ми се направо безграничн, незнаен с издължения нос, който се е устремил на изток над морската повърхност и завършва с Диамантения двадесетостенник, увенчан от птици.

Гледам вулкана и се опитвам да доловя пулсирация живот. Шото, който дебне козлетата си, затаен в храстите. Към склона — жените, заети в плантациите, поливащи ориза и бататите. Стариците и децата, тръгнали да търсят съчки за огньовете. От другата страна на кратера — влажната, топла падина сред базалта, изпълнена с бръмченето на насекомите, където жените перат под сянката на грамадния татул в студената изворна вода, разтварящи дивия спанак и ипомеите.

Спомням си онзи следобед с Джон, неговия възторг, когато се спускахме към долчинката: „Това е истински рай!“ Събираще образци, изравяше корени, като дълбаеше внимателно около тънките им разклонения, поставяше всяко едно листо между мрежи с опъната по тях влажна пълст. Вечер на светлината на лампата отваряше буркан с формалин, от който се разнасяше воня по цялото помещение. „Меткалф, докога ще ви дишаме смъртоносната миризма!“ — викаше му Жак. А той, наклонил напред едрото си тяло, с потно от топлината на фенера зачервено лице, мажеше листата и корените със сладкарската си четка, напоена в еликсира на вечността. После бавно диктуващо названието на Сара, а тя го вписваше с графит в тетрадката като магическа формула. През онази вечер вместо ендемична индигофера открихме в една пукнатина до извора рядък образец на файлисис, дълга пъстра лиана, чието име не съм забравил — *Adiantum caudatum*, — както и разновидност на цитронела с остьр, чувствен мирис, която също бе удавена във формалин.

Гледам извивката на вулкана, по която вървяхме дълго, чак до мрак, като златотърсачи, без да обръщаме внимание на изгарящото ни слънце. Бяхме стигнали толкова близо до Палисейд, че чувахме гласовете на жените и децата в къщите. Върна ни Рамасвами, не грубо като сердаря, просто застана насред пътя и ни загледа, без да продума. Същата вечер аз отидох при Суря сред кладите.

Гледам остров Флат, струва ми се, че той е въплъщение на миналото, сякаш съм навлязъл в друг живот, сякаш се намирам на наблюдателница извън времето; откъдето мога да забележа всяка подробност, всеки камък, всеки храст, станали свидетели на преживяното от мен. Или че сънувам от онези сънища, в които човек вижда сам себе си как се движи и върши разни неща в съседна стая през някакъв тесен отвор.

Искаше ми се да разгледам другата част, другата страна на вулкана, залива Палисейд, където е всичко важно за мен сега, Сурявати, Ананта, онова, което едновременно ме плаши и което желая. Жадувам да отида там, да вдъхна отново уханието на вечерните пушещи, сантала, куркумата, жадувам да чуя гласовете и смеховете, нежния шепот на индийския език, напевнияベンгалски,урду,тамулски, кротката цафара на Шото край морето.

Само един тесен пролив ме дели от онази, която обичам, само пясъчно-кораловата ивица, прекъсвана от прилива. Седя върху циментовите останки на семафора. Назад, наляво и надясно е откритото, бурно море, там е брегът на Мавриций. Моята земя е тъй близо. Защо съм прокуден тук? Имам чувството, че съм прекарал целия си живот на Флат, че той е моята родина, че тук съм научил всичко, че преди това не е имало нищо и че нищо няма да има след това.

Сълзи пълнят очите ми. Вие ми се свят, гади ми се. Такава жажда. Треската прекършва крайниците ми и пълзва с хладния си дъх вътре в тялото ми. Зная — Шитала Студената, владетелката на тия острови, вещае появата на бог Яма.

Прииска ми се да се хвърля в прозрачната вода и да плувам до другата страна, до кейчето. А знам, че нямам вече сили. Течението, което се образува през пролуката, не може да бъде преодоляно, ще ме отнесе в открити води, а вълните ще ме запокитят върху остриетата на

рифа. Ладията не се вижда, скрита е в бататраните край бараките на Карантината. Стара, прогнила лодчица, която пропуска вода отвсякъде, ала без нея няма как да достигна отсрещния бряг. Старият Мари навярно е седнал на сянка до лазарета и си дъвче бетела. Просто усещам безизразния, лишен от очаквания поглед на поразените му от глаукома очи. Може пък всички да се заблуждаваме. Може би не сердарят, не Веран и дори не Патриарха ни задържат тук, а лодкарят с упоритостта на слепец.

А аз бленувам на моята наблюдателница, докато полека започват да ме побиват тръпки от треската. Бленувам за Суря — такава, каквато я видях първия път, когато вървеше по скалата сред водата на лагуната, тъничка и лека, като богиня. Искаше ми се да се появи пред мен сега, да извикам името ѝ, а вятърът да отнесе моя зов до нея. Там, на озарения от слънцето бряг на Флат — и може би тя ще се върне и всичко ще започне отново.

Дали извиках? Залитам по върха, спускам се към лагуната, от скала на скала. Стигам над резервоарите, едничък спомен от кулитата, изоставени на островчето през 1856 година. Те са големи, в доста по-добро състояние от онези на Флат. Върху всеки си има чугунен капак с привързана към него цинкова кофа. Коленича отгоре, отмествам тежкия капак и пускам кофата на дъното на резервоара. Водата е хладка, почти като прясна, без онези ларви на комари, от които така повръщахме в Карантината.

Пия дълго, за да угася пожара, който ме гори, студа, който се е притаил в тялото ми. Мисля за Жак и за Сюзан. Трябва да им помогна, да се погрижа за тях. Да им занеса вода, да им пригответя някаква храна.

Смазан от жегата, Жак спи под палатката. Сюзан обаче е будна. Лежи направо на земята с дългата си прашна нощница. Отначало виждам съвсем белите ѝ боси крака, ръцете ѝ. Отпуснала е надолу длани и не мърда. За миг ужасно се изплаших. Изрекох името ѝ:

— Сюзан!

Тя отвори очи. Усмихна се леко. Лицето ѝ е напрегнато, подуто, клепачите ѝ са натежали, напуканите устни откриват резците, ала очите ѝ блестят обезпокоително. Не е нужно да докосвам челото ѝ, за да разбера, че пари.

— Искаш ли малко вода? Жадна ли си?

Гледа ме, без да отговори. Примигва. Диша мъчително, трудно. Кожата ѝ се лющи по ъглите на устата, по шията и по лакътните свивки.

Изтичах до резервоарите, напълнихи меха с вода от кофата и наместих обратно капака. Като правех това, ми се струваше, че съм редом с умрелите тук купиха, с хората от Палисейд, със Сурявати и Ананта.

Сюзан успя да пийне малко, повдигнах я на рамото си. Заговори тихо, за да не събуди Жак. Оплака се от болки в гърба, от световъртеж. Каза:

— Мислиш ли, че ще умра като Джон?

Произнесе това спокойно, без покруса, без патос.

— Не зная.

Не съм в състояние да измисля думи, за да я утеша, не мога вече да лъжа. Тя казва за Сара:

— Знаеш ли, искала е да умре, но не е могла. Може пък да е истина това за богинята, дето идвала всяка нощ и обгръщала хората с дъха си.

Жак ми бе разказал как индийките всяка сутрин пристигали с лодката на Мари да донесат храна на болните. Отивали до бърлогата на Сара с ориз и питки от нахут, поставяли ги на един камък като дарове и си тръгвали. Когато се отдалечавали, Сара излизала от скривалището си, нахранвала се бързо и се връщала в дупката си при гроба.

Дали Сюзан знае това? Виждам сълзи в очите ѝ, те се стичат по страните ѝ, мокрят косите ѝ, а може пък просто от подуването да са ѝ се запушили слъзните канали. Изглежда красива с този огън, който я изгаря отвътре и изтрива следите от страданията. Полекичка се приближих до нея и я целунах по челото като дете. Клепачите ѝ потрепнаха, но тя не каза нищо.

Не мога да забравя лятото в Хейстингс, нощните празненства на вълнолома, оркестъра, който свиреше кадрили, господата със светли костюми, девойките с дълги рокли и сламени шапки, Сюзан, която все ме дърпаше и искаше да ме научи да танцувам валс. „Едно-две, три, едно-две, три!“ Една вечер бяхме на цирк край плажа. Ездачи в черни дрехи с широкополи шапки започнаха да преминават под звуците на мексиканския оркестър. Сюзан беше толкова уморена, че задряма,

облегната на рамото ми, а аз не смеех да помръдна, вдъхвах уханието ѝ, усещах лекия товар на косите ѝ, отпуснатата ѝ ръка. Като че ли беше толкова отдавна, а си е пак тук, отвъд натежалите ѝ клепачи, когато заспива.

Спомням си Жак с неговия новичък сив костюм, с бялата риза и вратовръзката от черна коприна, с клак в ръка и с неизбежния тогава бастун — едничкото нещо, което бе запазил от Мавриций, от времената в Анна, бастуна-шпага на нашия дядо Аршамбо, направен от свръхтвърдо дърво, с топка, изработена като глава на дрог, пригоден за сражения: в Рюей-Малмезон ми бе споменавал за главорезите от „Елифънт & Касъл“. За да разсмее Сюзан, изкарваше острietо на плажа и изprobваше по някоя хватка срещу купчини водорасли. Вече носеше кръглите очила със стоманена рамка, които не се връзваха с романтичната му брада и тъмноkestенявата коса, придаваха му в известен смисъл — неоснователно — вид на поет, на музикант. Очилата със счупено стъкло, които сваля, преди да заспи, и които оставят вдълбнатина върху основата на носа му.

Толкова хубави, толкова уязвими са и двамата. Как бих могъл да си представя да се разделя с тях, да не ги видя вече. Струва ми се, че ако не са ми под око дори един час, ще бъдат заличени, погълнати от богинята със студения дъх.

Дълго седях в убежището до тях. Палатката плющи от свирещия в храстите вятър. Тук шумът на морето не звучи отдалеч, както на остров Флат. Представлява постоянен, съвсем близък грохот, от който скалите и земята потреперват. Може Сара Меткалф да е полудяла заради този звук. Той вдъхва страх, изтрива миналото и бъдещето в мен, оставя ме без памет. Имам чувството, че ставам суров и мрачен като Габриел.

Слънцето е високо горе, въздухът трепти. Отидох до лагера на кулитата. Сред хаотично разхвърляните скали има нещо като падина, а в нея — голяма колиба, изградена от сухи камъни и дърво, пролуките са замазани с вар. Няма и следа от къщите, в които са живеели имигрантите през онази година, когато управата ги е оставила на островчето.

На прага, в сянката на стряхата, има една черна, слабичка старица, загърната в избеляло сари. Когато се доближавам, тя вперва в мен блестящите си очи и в изражението им прочитам нещо тъй диво

или такъв страх, че спирам начаса. Става и се прибира в колибата, проклинаки.

Привеждам се, за да вляза вътре. Толкова е тъмно, че нищо не виждам. Поради липсата на осветление човек се задушава, сякаш е попаднал в някакъв капан между скалите. Забелязвам две забулени жени. После едно полуголо момченце, което побягва навън и ме гледа боязливо и предизвикателно: това е Потала, братчето на проститутката. Двете жени са Расама и майка ѝ, старата Мурияма, която не бях познал.

Расама става и отива до вратата. Под слънчевите лъчи виждам красивото ѝ лице с правилни черти, очите ѝ с цвят на мед. На челото си има белег, черните ѝ коси са грижливо сресани, пътят е боядисан с куркума. И по нейното лице се четат страх и подозрение. Толкова е изнемощяла, че сяда на земята. После продължава на четири крака, с протегната ръка, сякаш иска да ме заговори. Спомням си я по времето, когато Шаик Хюсеин я посещаваше в къщурката ѝ. Нахалния ѝ поглед, проклятията ѝ в деня след бунта. Мурияма е в дъното на колибата, очите ѝ блестят като жарава в полумрака. Прокудени са заради станалото. Градът Палисейд ги е отхвърлил.

В ладията на Мари имаше и други индийки. Къде ли са отишли?

Сякаш догаждайки се за въпроса ми, Расама ми отговаря. Със същия глас, с който ме ругаеше, дрезгав, неприятен, противоречащ на красивото ѝ лице. Повтаря само: „Всички умрели. Всички умрели.“ Майка ѝ не помръдва. Виждам единствено блясъка в очите на Расама, гнева, страха, ненавистта. Спомням си също какво ми бе казала Суря за Расама, как била продадена на един аркот, как я били и станала проститутка в Калкута, докато майка ѝ я измъкнала и я качила на кораба, за да я отведе колкото се може по-далеч. И думите, които казала на Суря и които никога не бих могъл да забравя: *Защо Бог ми е дал това лице и това тяло, щом ме е захвърлил да живея в клоака?* Отново вика прегракнало: „Всички умрели!“ И докато пълзи на четири крака, търси камък, за да го хвърли по мене, както онази утрин, когато минах пред къщата ѝ в селцето на париите.

Вятърът се вихри по брега, светлината е ослепителна. Колкото и да се отдалечавам на юг, все чувам гласа на Расама. Индийките идват и при тях, както при Сара Меткалф, всяка сутрин им принасят безмълвно храна като дар.

В палатката Жак се е събудил. Сложил е до постелята емайлиран съд. Поразтворил е нощницата на Сюзан и бавно мие раздрраната ѝ кожа. Зърнах бялата гръд, белязана от тъмночервени петна, с цвят на засъхнала кръв. Когато влизам в убежището, Сюзан се обръща към мен, поглежда ме, опитва се да се усмихне. Най-много ме боли затова, заради тази липса на свян — лежи на земята гола до кръста, а тялото ѝ е лъскаво и нашарено.

Жак изстиска парцал, напоен с бораксов разтвор, разтърква лекичко. Жестовете му са на любовник, не на лекар. В един момент забеляза, че съм тук, спря и каза:

— Да се избегне отравянето. Ако обривът избледне, всичко ще бъде наред. Ваксинирана е, ще се бори. Трябват два дни.

Върнах се при резервоарите да налея още прясна вода. Запасът е внушителен, качеството е далеч по-добро, отколкото на Флат. Приятно ми е да докосвам затопления цимент на резервоарите, да усещам прохладата на вътрешността им. Струва ми се, че си представям как са живели преди нас кулитата, изоставените пътници. Те са изградили тези резервоари, пренесли са всеки камък, взидали са го с хоросан. Те още живеят тук, сред тези черни скали, в подножието на върха, срещу приказната синева на лагуната, срещу морето с неговите бавни вълни, усещам как ме гледат в пречупващата се и отразявана светлина. Ден след ден са се взирали в линията на Мавриций и са чакали кораб, който така и не е дошъл. Едни след други са били изгаряни на плажа и океанът е отнасял праха им. А сега аз съм на същото място и крача по телата им. Вкусът на техния прах е в гърлото ми — той е тъй ситен, поръсва косите ми, кожата ми.

Слънцето е слязло ниско. Фаetonите отново кръжат над върха, а дългите им червени панделки се веят подире им като флагчета.

Призори „Ишкандер Шоу“ се пълзнал почти безшумно по Толис Нуллах към устието на река Хугли. Дъждът се стелел като завеса над водата и по палубата, прокапвал в трюма през процепите между дъските и през отдушниците. В задната част на вътрешната палуба, където били настанени самотните жени и двойките, Гирибала се наслаждавала на чудния чист въздух, на водния прах, който прониквал през зле затворените люкове. След всичките дни, прекарани под палещото слънце по пътищата на Янгпур, на Инглиш Базар, след дългото чакане в лагера в Бхованипур мусонът бил същинска благодат. И вибрациите на машините били леки, като музика. Най-сетне Ананта заспала, свита до скута на майка си.

Обетованият остров бил далеч, дни и нощи ги делели от него — толкова далеч бил, че никой не можел да каже съществува ли в действителност. Много нощи, прекарани в търбуха на „Ишкандер Шоу“, все едно ги е погълнало морско чудовище. Над люковете плющели мокри платнища и разпръсвали облаци от капки.

Гирибала си намерила местенце до шпангоута, сред другите имигранти. Всеки разгънал рогозката си (предоставена от господин Льомер заедно с по един парцалив чаршаф — това била „покъщнината“ на кулитата) и наместил вързопа с дрехи под главата си, за да не му го отмъкнат. Напред, от другата страна на котелното, се намирало мястото, отредено за ергените. Имало и люк към трюма, където били затворени окованите сипаи, които щели да бъдат отведени като каторжници на Мавриций, за да строят пътища и железопътни линии.

„Ишкандер Шоу“ навлязъл във водите на Хугли на разсъмване. Жените се били скуччили около няколкото омазнени илюминатора, за да се опитат да различат Калкута, двореца на губернатора. Устните им били татуирани. Мани рекла, че са Догли Лoke. Дивачки, не знаели що е море. Говорели на език, който Гирибала не разбирала, шепнели си, чували се приглушени смехове. Тревогата при отпътуването била заменена от детинска невъздържаност.

Съседката на Гирибала се наричала Мани. Била все още млада жена с изпито от треската лице, която държала увито в шал момченце. Говорела малко английски. Веднага си допаднали с Гирибала, защото и тя била с дете. Показала ѝ кое къде е: месинговия кран, изведен от кондензатора, до машините, от който човек можел да налее топла,

блудкова вода в тенекиена чашка. И отходните места: дървена барака вляво от машините с отвор към борда, с дъска с дупка и кофа за водене на вода от морето. Въпреки кофата смрадта била страшна и се носела по цялата вътрешна палуба. Мъжете се облекчавали направо през един отвор в обшивката по-напред, а окованите пленници разполагали само с една кофа в трюма.

Спускането по Хугли продължило целия ден. Колкото по-високо се изкачвало слънцето, толкова по-жежко и душно ставало във вътрешността на кораба и повечето имигранти налягали по рогозките си да дремнат.

Към пет часа раздали ориз и сушена риба, обаче Гирибала и Ананта не могли да ги докоснат. Мани изяла тяхната дажба, а после извадила от роклята си напукана гръд и накърмила сина си.

Внезапно вятърът се усилил, задавал се дъжд. Чувало се как моряците тичат по палубата, гротът заплющял тъй гръмко, че обшивката и шпангоутът се разтресли. Люшкането се засилило.

Въпреки забраните Гирибала се изкачила до люка, за да надникне изпод платнището. Вдигнала Ананта по стълбата и двете се загледали. Пред тях, отвъд носа реката се разгръщала към кална на цвят шир, към позлатено от залеза море. Хоризонтът бил безгранич. Губел се в черните валма на огромни облаци, разкъсвани от светковици, а по средата, право пред кораба се извисявало дървото на дъжда като движещ се великан, от който птиците бягали. Гирибала никога не била виждала по-великолепно, по-страховито нещо. Притискала с все сила Ананта към гърдите си и двете съзерцавали морето с широко отворени очи. Бреговете на реката се отмествали, изчезвали под облака дъжд като дълги, летящи, огъващи се подобно на змии, променящи се ленти. После изведнъж право срещу щевена се задала с рев огромна, сякаш неподвижна вълна — там, където Хугли и приливът се срещали. Предницата на кораба сякаш била неумолимо притеглена от водовъртежа, всичката мощ на машината му трептяла, за да надвие стихията, а въоръжените с дълги пръти моряци усилено мерели дълбочината и крещели: *Рам! Рам!* Гирибала чувала глухия тътен на удрящите се в носа дънери, скърцането на кила по пясъчните плитчини. Не можела да откъсне очи от вълната, която се свеждала пред кораба. Жените хванали Ананта, дръпнали я назад, на закрито, но Гирибала не чувала виковете им. Дъждовната вода се стичала по

лицето ѝ, тя се взирала ужасена и възхитена през отвора на люка. „Ишкандер Шоу“ се сблъскал с вълната, целият скелет на кораба изпращял и застенал, докато преминавал през преградата. И отведенъж се озовал сред морето и се залюшкал и заклатил, а Гирибала се навела и обилно повърнала на палубата, без да обръща внимание на подигравките на моряците.

По-късно Мани се върнala от кухнята. Срещу една монетка получила канче с топла вода, в което се киснели няколко листа от мащерка.

— Пий, ще ти помогне.

Напитката била гореща и горчива, но така Гирибала могла да легне на рогозката до Ананта. Заспала почти веднага, като че ли не била спала месеци и години.

Втори, сутринта

Ставане към шест часа, когато зората се сипва над върха. Прекарвам нощите си при входа на колибата, под платнището. На Габриел всъщност няма комари благодарение на пасатите, които постоянно духат към лагуната, както и на недостига на вода и на растителност. Освен, това нощите тук са по-хладни, отколкото на Флат, почти студени, като в пустиня. Тук пристъпите ми на треска престанаха. Спя с дълбок, оздравителен сън. За постеля ми служи обикновено платно, в което се увивам, а под главата си подлагам камък. На Габриел не ни тормозят неудобствата, а гладът. Имаме само нищожните дажби, отредени от Шаик Хюсейн, по две мери сайгонски ориз на човек, една мяра царевично брашно, четвъртинка бакла, малко мантека. Жак е взел кутиите си с чай и калъпите сапун, но ги пести. Изреждаме се да готовим на просто огнище, единственото ни гориво са клонките и изхвърлената дървесина, която събирам по плажа и която гори с противен зеленикав пушек. В другия лагер готови Мурияма и сутрин, колкото и да сме откъснати и да търпим лишения, усещам как до нас се носи мириз на цивилизация. Щом изям едничката полагаща се за деня храна, отивам над лагуната да погледам Флат, дългия нос, устремен към Диаманта. И чакам Сурявати.

Вятерът е умил небето, слънцето започва да пече още щом изникне над хоризонта. Откъм северния бряг е откритото море, синьо, почти черно, нашарено от пяна. Всичко тук е спокойно, нищо не помръдва освен бавните вълни, от време на време минават фаетони и ни наблюдават, кряскайки като кречетала.

На Габриел нямаме представа какво става от другата страна. Вече не чуваме свиренето на сердаря, призовите за молитва сутрин, вечерното припяване на мюезина. Нищо не се долавя от живота в Палисейд, нито трудът на жените в планциите, нито безкрайният строеж на дигата, нито добивът на талк от залежа в подножието на вулкана. Опитвам се да си припомня долчинката, където бистратата вода блести във вирчетата, скрити от листата на songs и на големия отровен татул, близо до мястото, където жените се къпят и перат. Застанал сред скалите, заслепен от слънцето и от вятера, аз се мъча да съзра признания на живот. Сега постройките на Карантината изглеждат още по-запуснати, като развалини от друг век. Жюлиюс Веран и Бартоли вече изобщо не се местят от наблюдателния си пост горе на

вулкана, може би очакват някакъв последен пристъп, който така и няма да дойде. Колкото до стария Мари, след като свърши с превозването на индийките, които всяка заран носят своите дарове, той седи по цели дни край кейчето, в сянката на лазарета, бленува си и пуши като някакъв забравен стражник.

Днес по време на отлива Суря дойде на скалата. Носеше през рамо торбата си от вакоа, подпираше се на своя дълъг харпун. За миг поспря в пролива сред лагуната, водата ѝ стигаше до кръста. После се насочи към островчето, към пясъчния полумесец, който води до брега.

Облечена е със зеленото като вода сари, което носеше онази вечер, когато отидохме в пещерата над Палисейд, и което се слива с цвета на лагуната. Слязох до плажа, усещам как сърцето ми бие по-силно, всичките ми сетива са се изострили многократно, ясно виждам лицето ѝ, тежката плитка върху лявото ѝ рамо, червената капка на челото ѝ, златното гвоздейче в ноздрата ѝ. Очите ѝ са обкръжени от черна ивица. Много е красива.

Стои пред мен на плажа. Непринудено слага торбата от вакоа на пясъка, разтваря я, за да ми покаже какво е донесла — питки, няколко домата от градината си и вързопче билки и сухи листа.

— Майка ми ти ги праща, добри са, помагат за раните от студената болест, за измиване на кожата.

Разглеждайки листата, разпознавам бевилаквата, Джон беше открил обширни насаждения от нея по склона близо до Палисейд в деня, когато Рамасвами ни върна. Дори запомних латинското ѝ име, *Hydrocotile asiatica*.

Суря скрива торбата си сред нагъсто поникнали бататрани. После улавя ръката ми. И ето, все едно че нищо не се е случило, все едно че сме се видели вчера, тя ме дърпа към върха.

— Ела, ще търся билка за мазилото.

Заедно се изкачваме по скалите. Вятърът духа силно, кара ни да залитаме, затруднява дишането ни: Суря се движи бързо. Пъргава е, прескача от скала на скала и се озвърта. Открива търсеното в една падинка и се радва почти по детски:

— Ела да видиш!

В базалтовата пукнатина има растение с тъмнозелени листа, което лъщи на слънцето. Листата са нарязани, малко бодливи, а в сърцето на растението виждам грозд бледозелени цветчета. Суря бързо

обира всичко, и листата, и цветния грозд, прибира ги, като връзва полата на сарито си, сякаш е торбичка.

Стигнали сме почти до горе, под цимента на семафора. Суря сяда до една скала така, че да не я духа вятърът. Великолепното жестоко море е около нас. На хоризонта е ивицата суша на Мавриций, личат пяната край нос Нещастни и сивозелените тръстикови ниви, та дори очертанията на къщите и кулите на варните пещи. Толкова близо, а е другият край на света.

Сега фаетоните са по-близо. Безпокой ги присъствието ни, летят тревожно, вият се около върха. Една двойка се засилва право към нас, после отскача с крясък, дългите, огненочервени опашни пера се веят на вятъра. Минават толкова наблизо, че ясно виждам червените им клюнове, синкавите крака и острите очи, вперени в нас като черни диаманти. Точно когато вятърът ги отнася встани, надават протяжен дрезгав вопъл, изпълнен с отчаяние и гняв. Махвам към тях, за да ги пропъдя, но Суря хваща ръката ми.

— Недей, страх ги е, близо до гнездото им сме и мислят, че ще им причиним зло.

Повежда ме от другата, наветрената страна на върха.

— Ела, ще ти покажа гнездото им.

Вървим бавно, приведени напред, за да не се открояваме много. От тази страна вятърът не се усеща толкова, растителността е по-гъста. Има бататрани, млечки, лантани. Докато напредваме, писъците на птиците зачестяват и се усилват. Сега кръжат четири двойки, вятърът ги изтласква от другата страна на семафора, после пак се появяват зад нас.

Суря спира и шепне на ухото ми като тайна:

— Виж, бхаи, това е тяхната къща.

Пред нас има хълзгав наклон, тук скатът на върха изглежда разкопан, разоран. На места черноземът е надупчен, сякаш има отвори на леговища. Не си личат откъм брега. Лантановите храсти закриват отвърстията. Приличат на заешки дупки. Преброявам повече от петдесет такива. Пред нас е селцето на фаетоните.

Продължаваме напред на четири крака, без резки движения и без да вдигаме шум. Суря мълви в ухото ми:

— Имат си малки, затова ни крещят. Казват ни да си вървим.

Вече сме на десетина метра над отвърстията, точно над наклона. Фаetonите безредно хвърчат над главите ни. Чувам наблизо пляскането на крилете им и особените им беззвучни изсвирвания, които издават с широко разтворени клонове — безгласни ядни крясъци. Те са великолепни и тромави с перушина си с цвят на пяна и с дългите си червени ленти. Удрят се един в друг. Някои са накацали по земята пред нас. Един тръгва насреща ни със заплашителен вид, извил глава настрани, за да ни гледа. Гръдените му пера са настръхнали, иска да ни изплаши, но видът му е смешен, клатушка се, прилича на разгневена кокошка.

Поглеждам Сурявати. Тя лежи на земята, по лицето ѝ е изписано детинско възхищение.

— Виж, бхаи, това е майката. Готова е да се бие, за да защити детето си.

По-нататък, малко встрани, кряска друга птица.

— Този е таткото — решава Суря.

Той се щура насам-натам, остри клуна си в земята. След като в небето изглеждат толкова грамадни с дългите си, остри като коси криле, докато кръжат около върха и се спускат като камъни към морето, на земята тези птици са дребни и беззащитни, съвсем малко по-големи от гълъби.

Суря се приближава още до леговищата, пълзейки на лакти. Вперила е очи в отвърстията, прилича на дебнеша котка. Когато идва съвсем близо, един фаeton излита с кряськ, другият обаче я пресреща, върви малко настррана, гушата му е издута, от полуотворения му клон излиза съскане, изпълнено с омраза и страх. Птицата подхвърча, съска, кани се уж да нападне. Аз също припълзвам и тя проумява, че няма да спечели тази война, внезапно отлетява, без дори да изкряска, като размахва криле с все сили. Издига се високо в небето, разявайки отзад великолепния си и безполезен пламък.

Намираме се пред отвора. Отначало не мога да различа нищо в тъмнината, само останки от храна, черупки, костици от сепия. После в дъното на вдълбнатината забелязвам полускрито зад гнездото от оцвъкани сламки едно-единствено пиле, петнисто и рошаво. От черния клон главата му тежи, прекалено голяма е, кожата по черепа му е синкова. Писука тревожно. Мъчи се да се изправи в гнездото, но пада заради грамадната си глава. Изглежда едновременно мило и противно.

Как би могъл този дребосък да се преобрази един ден в някой от онези крилати, бели богове, които внушително се плъзгат и летят над океана, разявайки огнения си шлейф, сякаш никога няма да кацнат отново?

Двойката пак кръжи над нас и надава ужасени писъци. Привлечени от драмата, други птици се присъединяват към нея, гларуси, буревестници, дори чайки. Врявата е оглушителна. Суря ме дръпва назад, заедно се спускаме по склона на върха към лагуната. Зашеметени сме от птичите крясъци, заслепени от слънцето и от вятъра. Откриваме малко сянка при филаосите и дълго си почиваме на пясъка. Долепям буза до гърдите на Сурявати и отново слушам как бие сърцето й. Като че ли никога не сме се разделяли.

После ядем донесената от Суря храна. Внезапно изпитвам силен глад, изяждам питките от смляна бакла начаса.

Досрамява ме, че не ми е хрумнало да оставя нещичко.

— Може би трябва да занеса малко на другите, там?

Соча лагера на Жак и Сюзан, убежището на индийките.

Суря е станала. Колебае се. Поглежда към лагуната.

— Трябва да се връщам; задава се приливът.

Стои между мен и слънцето сред ослепителния пясък, роклята ѝ е с цвета на водата, лицето ѝ е с цвета на тъмна мед. Толкова съм разочарован, почти ядосан.

— Не може да си тръгнеш сега. Трябва да се видиш с брат ми и със Сюзан. Никой няма право да ни разделя.

Тя тръгва след мен към лагера. Закрила е лице с червената си кърпа. Прилича на обикновена жена от селцето на париите. Чувам как грините подрънкат по глазените ѝ, как шумоли дългата ѝ рокля. Сърцето ми тупти, за пръв път идва с мен при брат ми.

И аз съм бос. Навил съм парче бял плат около главата си, да ме пази от слънцето.

Под палатката е страшна задуха. Има цели облаци от мушици. Когато пристигаме, Жак се надига, гледа ни. Проумявам, че не ме е познал. Казва:

— Кои сте вие? Какво търсите?

За разлика от големите муни той няма навика да се обръща към индийците на „ти“.

После намества очилата си, за да ме огледа по-добре. Сюзан ме е познала. Трудно ѝ е да се усмихне с това подуто лице, но ми се струва,

че очите ѝ проблясват също тъй закачливо, както когато се срещнахме за пръв път при чичо Уилям.

Сурявати е застанала на прага на палатката, прилича на ученичка, която не смее да каже името си. Сюзан ѝ дава знак да се приближи. Напуканите устни ѝ пречат на говора, гласът ѝ е прегракнал. Все пак изрича:

— Колко е хубава!

Мъчи се да продължи, напряга се.

— Как...

Не е в състояние да довърши изречението. Аз се намесвам:

— Името ѝ е Сурявати.

Застанал съм пред Сюзан, тя раздразнено ме избутва, за да огледа по-добре Суря. Пак повтаря:

— Колко е хубава... Влезте, прощавайте, не мога... не мога да стана.

Пооживила се е от направеното усилие.

Внезапно се ужасявам от състоянието ѝ. Страшно е отслабнала, кожата ѝ е изсъхнала, цялата на грозни червени петна. В основата на шията и по свивките на лактите има открити рани. Посрещането на Суря напълно я е изтощило. Отпуска се назад, дишането ѝ се учествява. Челото ѝ гори, ръцете ѝ са ледени. Жак е седнал до нея. В емайлирания съд има малко прашна вода и парче плат, служещо за компресите.

— Вече няма боракс, няма нищо.

Казва го със спокойно отчаяние, от което изпитвам болка.

— Да не взема да търся талк!

Суря се е приближила до постелята. Без да погледне Жак, е взела шепа листа, напоила ги е с водата от съда, разтрила ги е между дланите си. Потича почти черен сок. След като е превърната листата в каша, Суря внимателно я размазва по раните. Мазилото навярно е студено, защото Сюзан потръпва.

— Какво е това? — питат тя Суря със slab глас.

Суря казва само названието:

— Бевилаква.

Приготвя още лата. Коленичила е пред Сюзан, разтворила е дрехата ѝ, за да умие повредената от обрива кожа. Движенията ѝ са нежни. Точно така се грижи и за Ананта, къпе я всяка сутрин, за да облекчи струпите ѝ.

Жак и аз сме се отдръпнали, застанали сме при вратата. Вън жегата се е поуталожила. Шумолящите клони на лантаните ни предупреждават за появата на вятъра, съпътствуващ прилива.

После чуваме стъпки. За миг сметнах, че сердарят или Веран са дошли на проверка. Това е Потала с майка си. Момчето е почти голо, има само набедренник. Застава със скръстени ръце пред колибата, прехвърлило тежестта си на единния крак. Мурияма влезе мълчаливо. Отметна назад оранжевото си було. Има лице на гръцка богиня, състарено, измършавяло, с цвят на бронз, сивите й коси са сплетени на две дълги плитки. Спира пред Сюзан и я гледа безмълвно.

Суря се обръща. Търси с поглед нещо, после взима един от чаршафите, които служат за защита от комарите, и го окачва като преграда на дървените подпори с помощта на Мурияма. Обръща се към Жак и му казва:

— Трябва цялата да се измие.

Изрича го кратко, като заповед, за да излезем от колибата. Жак не се противи. Излиза пръв и сяда отвън на един камък. На слънце изглежда още по-уморен, косата и брадата му са черлави, дрехите му са прашни, краката му са боси в охлузените обувки. Говори си сам с равен глас:

— Тази сутрин влошаването беше ужасно... Едва ме позна. Трябва да издържи няколко дни още, няколко часа.

Машинално си свива цигара. Понесеният от вятъра дим има странен, някак захаросан мириз. И Жак се е свързал с рибарите контрабандисти, другари на стария Мари: той пуши ганджа.

Потала е наблизо, сред скалите. Тъничък е като черна лиана с белия набедренник и с рошавата си коса. Прилича ми на Маугли. Няколко пъти се опитвах да го заговоря. Слуша ме внимателно, но лицето му си остава неприветливо, отвръща ми едносрочно. От време на време го разтърска дълбока кашлица.

Суря вече е свършила. Откача завесата. Жак влиза пръв, коленичи до Сюзан. През една пролука на покрива е проникнал жълт лъч, който озарява лицето му. Тя има умиротворен вид. Увита е в чаршаф, който е прилепнал към мокрото й тяло и очертава гърдите, бедрата ѝ. Късата ѝ коса е сресана назад. Когато и аз се приближавам, ми подава прохладна, спокойно отпусната ръка. Промълвя към мен:

— Тя е ангел.

Суря не е приключила. Сега Мурияма я дърпа за ръката и я тегли към другия лагер. Върви полуизвърната пред Суря, както правят хората, които не принадлежат към никоя каста. Не е трудно да се разбере какво иска. Расама е много зле. Снощи студената болест я е поразила и за няколко часа е завладяла цялото ѝ тяло.

Когато и аз влизам в убежището, ме бълсва силна миризма, миризма на смърт. Расама е легнала на една рогозка сред нажежения въздух в колибата. Дори в полумрака различавам почернялото ѝ, обезобразено от подутини лице. Устата ѝ е полуотворена. Мъдростта и жизнеността струят непоносимо от очите, блеснали под възпалените клепачи. От устните ѝ обаче не може да излезе нито дума.

Оставам на прага заедно с Потала. Суря коленичи пред Расама. Прави знак на Мурияма да се приближи и да донесе малко вода, но старата жена не може да помръдне. Стои в един ъгъл на колибата, втренчена в дъщеря си, сякаш наблюдава отвратително и свръхлюбопитно представление.

Жак е застанал до мен при вратата на колибата. Той също гледа продължително, без да каже нищо. После тръгва обратно към нашия лагер. Когато се опитвам да го задържа, клати глава.

— Нищо не може да се направи.

Промълвя нещо и понеже не го разбирам, повтаря с хладнокръвие, което ме плаши:

— Трябва много бързо да се приготви кладата.

Зашеметен съм. Струва ми се, че всички полудяваме, ставаме като Веран-Неверан, готови сме да леем кръв за малко храна или просто за да воюваме. За миг долових шумолене в храстите зад лагера на Мурияма. Стори ми се, че съзирам фигурата на Сара Меткалф, която бягаше към дупката си, към южния край. Потала хвърли камъни подире ѝ. Всички са луди.

Суря се отправи назад към лагуната. Тръгна си, без да се обърне, крачеше бързо между скалите към плажа. Тъмномедното ѝ лице е застинало, преметната е върху косата си единия край на зелената рокля.

Морето се е покачило съвсем, кораловият път е изчезнал, пясъчните плитчини са потънали. Не се налага Сурявати да дава знак. Ладията на стария Мари прекосява лагуната малко накриво заради усилилото се течение. Още преди носът да докосне брега, девойката

скача в лодката. Изправя се отпред и натиска пръта, оттегля се към остров Флат, сякаш никога вече няма да дойде.

Както всяка вечер, залезът е великолепен. Вятърът е утихнал, небето е пресечено от пурпурни и виолетови ивици. Водата в лагуната е гладка, яркосиня, сякаш светлината струи отвътре. Всичко тук е толкова спокойно. Само прибоят реве по скалите от другата страна на острова и птиците бавно летят към скалите около Диаманта. Фаetonите вече са се прибрали в леговищата си под семафора.

В този час отивам да седна до Сюзан, а Жак затопля водата на огъня, стъкнат от дребни съчки. Това си е като ритуал. Ще чета на глас нейни любими стихове от тъмносинята книжка, изплескана със сажди и кал. За мен тя е най-важната книга на света и ми се струва, че всяка дума, всяка фраза в нея съдържа тайнствен смисъл, който се отнася до нашия действителен живот.

Когато започвам да чета, виждам как лицето ѝ светва. Очите ѝ заблестяват по-силно, струва ми се, че дори диша по-леко. Чета „Градът край морето“ и словата, написани от Лонгфелоу на 12 май 1881 година проникват в нея, разплитат мъката ѝ, умиват духа ѝ. Започвам да чета и чувам как Жак се приближава до входа, как Потала леко помръдва в храстите, а може би Сара слуша, скрита сред скалите, затаила дъх.

*The panting City cried to the Sea
I am faint with heat — Oh breathe on me!
And the Sea said, Lo, I breathe! but my breath
To some will be life, to others death!
As to Prometheus, bringing ease
In pain, come the Oceanides,
So to the City, hot with the flame
Of the pitiless sun, the east wind came.
It came from the heaving breast of the deep
Silent as dreams are, and sudden as sleep
Life-giving, death-giving, which will it be,
O breath of the merciful, merciless sea?^[1]*

*Градът Морето задушен
зове: „Изгарям аз! Дъхни към мен!“
Отвръща то: „Да, но дъхът
ми, за един живот, за друг е смърт!“
Океанидите така
смилели се над Прометей в беда,
тъй на небето пламъка
отвял от изток вятър над Града.
Дошъл на бездната отдън,
тих като блян, бърз като сън,
с твоя дъх се живее или се мре,
о, милостиво, безмилостно море!*

— Б.пр. ↑

След като вечерта преминал през устията на Ганг и на Хугли, „Ишкандер Шоу“ навлязъл в открития океан под смръщеното нощно небе, набраздено от светкавици. Пътуването било като сън, като вцепенението, което настъпва след дълго боледуване. Ден след ден, нощ след нощ вълнението бавно ги носело, корабът се люшкал и скърцал, шпангоутът стенел, витлото бучало, когато се озовавало над талазите, напорът на вятъра опъвал платната и ограничавал клатенето.

Гирибала брояла дните и си ги отбелязвала в малка ученическа тетрадка, която била купила от дюкянчето в лагера в Бхованипур. Можела да пише само на английски, това ѝ останало от времето, прекарано в училището на мисията в Каунпур, и знаела единствено как се изписват дните от седмицата. В деня преди качването на кораба старателно отбелязала: Понеделник. После го подчертала.

Всяка сутрин, щом се събудела, изваждала тетрадката от вързопа си, изписвала новия ден, теглела чертата отдолу и внимателно прибирала тетрадката. Това бил единственият ѝ ценен предмет.

Сутрин още в пет и половина аркотът изсвирвал протяжно със свирката си. Това бил сигналът за ставане. Всеки навивал рогозката си, бързал да натика чаршафа и нощното бельо сред нещата си и пъхал своя вързоп във вдълбнатините около шпангоута. В шест готвачът вече разпределял дажбите ориз. Самотните жени, а после и двойките се изреждали под стълбата с паниците си, за да получат по една топка ориз, гребната с черпака. Двамата аркоти следели раздаването на храната, да не би някой да се нареди два пъти. Всичко се извършвало при пълен ред и при дълбока тишина. Всеки получавал и по едно канче черен чай, налят от грамаден меден самовар. След като се нахранвали набързо под светлината на лампите, жените отново се нареждали на опашка, за да се поизмият, и влизали по две наведнъж в отходното място — бараката по средата на вътрешната палуба.

Отначало Гирибала се смущавала, задето трябва да ходи по нужда и да се мие пред Мани. Дори когато пътувала с Домите, всяка жена си ходела отделно и клякала в реката, а водата ѝ стигала до шията. После свикнала. Тя миела грижливо Ананта, ала солената вода от помпата правела косите лепкави, покривала ги с някакъв мазен слой. Трябвало човек да чака да се качи на горната палуба, та тогава при възможност да се поизплакне под дъжда.

После идвало време за молитва. По средата на кораба, където били настанени мъжете, мюсюлманите се просвали към изгряващото слънце и се издигал припявящият глас на аркота. Ананта се промъквала до вратата, гледала как мъжете се молят и не задавала никакви въпроси. Други мъже, както и жените от задния дек, отдавали своя първи дар на слънцето — гребната в шепните им вода.

Скоро след отпътуването в предната част на кораба избухнала свада. Двама индийски имигранти искали да запалят свещ пред образ на Иисус Назорей. Били християни от Пондишери на име Лазар и Джоузеф. Аркотът се опитал да угаси свещта и двамата мъже се сбили с него, след което капитанът оковал двамата християни при пленените сипаи.

Всяка сутрин след закуската и молитвата била посветена на разходка на чист въздух по палубата. Имигрантите се качвали поред, на групи от по двадесет души, за да подишат по половин час. Първите, които всеки ден се сменяли, трябвало и да измият палубата с морска вода и с груб сапун. Следващите изпълнявали други задачи — дезинфекцирали рогозките и дюшеците с течен „Кондис“, измивали кухненските прибори. Други кърпели платната, плетели въжета или поправяли дървенията на фалшборда. Въпреки натоварването всички имигранти с нетърпение чакали да се измъкнат от задушната вътрешна палуба и да подишат вятъра, да усетят дъждът или слънчевата топлина. Само двама мъже не участвали в тези местения, хора от севера с бели дрехи, които още първия ден били започнали партия шах и седели над нея до вечерта. Групата на самотните жени, сред които били и Мани и Гирибала, излизала по-късно сутринта, осма поред, между десет и единадесет часа. Тогава чистенето било приключило. Измитата палуба блестяла като полиран мрамор, дрехите и кухненските съдове съхнели в сандъци, а месинговият кран на кондензатора за питейна вода блестял като направен от благороден метал.

Жените носели само мръсните си дрехи, перели ги на колене, като водата била изтеглена от морето с помпата. Имали право да ги изплакнат еднократно с несолената, топла вода от кондензатора, освен в случаите, когато дъждът бил достатъчен, за да размие солта. После, наблюдавани от един аркот, скрит под грамаден черен чадър, просвали прането по палубата и го чакали да изсъхне. В повечето случаи се

налагало да го простират допълнително на междинната палуба, на едно въже до котела.

На Гирибала много ѝ харесвали тия мигове. Сядала с Ананта до прането, подвила крака, сякаш била все още в дома на леля си, в Каунпур. Отначало, когато излизали от туиндека, светлината била толкова ярка, че ги заслепявала и залитали, а очите им сълзели. Тя скривала лицето на Ананта, като я замятала с единия край на роклята си, и опипом се придвижвала до мястото си на палубата, под сянката на платното.

После, след като постепенно привиквали, Гирибала и Ананта започвали да оглеждат наоколо. Накъдето и да се обърнели, във всички посоки безкрайно се простидал тъмносиният,ечно движещ се,искрящ океан. Корабът сякаш бил неподвижен, повдигал се и се спускал между вълните, а източният вятър издувал голямото червено платно. Високият комин над задната надстройка бълвал черни кълба дим, които вихрено се устремявали към носа. Понякога вятърът се променял и отпращал облака към кърмата, а Гирибала увивала главата си и главата на Ананта със своя шал. Димът осейвал палубата със ситни червени точкици, които изгаряли кожата и оставяли следи от сажди по току-що изплакнатото пране.

През първия ден жените Догли Лoke, дивите, отказвали да напуснат вътрешната палуба. Вкопчвали се в гредите на туиндека с крясьци, сякаш ще ги хвърлят в морето. Ала Мани кратко им поговорила с жестове и една сутрин те склонили да се изкачат по стълбата и да походят по брулената от вятъра палуба. Отишли обаче да седнат до задната надстройка, колкото могли по-далеч от борда, и останали неподвижно притиснати една до друга, а очите им издавали, че им се вие свят.

Дните в търбуха на кораба били дълги. На Гирибала ѝ се искало да задържи повече образа на безграничното море, на парещата очите синева, на вятъра, от който по устните полепвала сол. На палещото слънце, на голямото червено платно, което се издувало, плющейки. Ананта се мъчела даолови в изсъхналите на палубата дрехи дъха на океана. Лягала върху шала на майка си, допирала буза до вече пропрития плат и се отдавала на бляновете си, залюляна от клатушкането. На Гирибала ѝ се струвало, че спи. Веела ѝ с ветрило, което била изплела от слама през дните, докато чакали в лагера в

Бхованипур. Тихичко й напявала детски песнички, сякаш Ананта още била малка, сякаш още била кърмачето, което откъснала от окървавените гърди на аята.

Ала Ананта била потънала в странен и далечен сън, започнал сякаш преди раждането й, толкова странен, че не била в състояние да го разкаже.

Сънуvalа друг кораб, не старото корито „Ишкандер Шоу“ с повдигнатата като на каравела кърма и с хилядократно кърпеното червено платно, и с нагорещената машина, която се повреждала всяка вечер.

Това бил огромен кораб, грамаден като град, цял в блеснали светлини, с три мачти, отрупани от огромни като планини платна. Тя била на този кораб и се пълзгала по океана, легнала в голямо бяло легло сред облак от прозирен плат — безкрайно, легко, както човек се пълзга назад в далечен сън.

Понякога й се счuvала музика, но тя не знаела каква е. Много нежна музика, никъде не била слушала такава. Вече не била на кораба, а сред голяма зелена градина, в която бликали фонтани, хвърчали хиляди птици и пеперуди, в която под слънцето греели хиляди уханни цветя.

Една нощ, когато били на края на реката, в лагера в Бхованипур, тя се сепнала и се събудила, понечила да разкаже на майка си какво чула в своя сън. Гирибала я послушала, после я прегърнала силно.

— Чула си ангелска музика.

Това обяснение успокоило Ананта и тя кротко заспала отново. Сега, когато „Ишкандер Шоу“ напредва, поклаща се и се полюшва сред океана, тя чува още по-силно и по-наблизо музиката, като че всяка вълна, която носът на кораба разсича по пътя към Мирих Деш, ги доближава до градината от нейния сън и до ангелите.

Четвърти

Суря не е идвала вече два дни. Оня ден мина рано заранта през лагуната с ладията заедно с жените, които носят ориз и мантека. В торбата ѝ от вакоа имаше плодове и листа от бевилаква за Сюзан. Постоя в колибата, изражението ѝ бе особено, тревожно. Говореше полугласно на Сюзан, докато приготвяше лапата. Когато си тръгна, я изпратих до плажа. За миг двойка фаетони прелетя в небето над лагуната, вятърът разяваше дългите им ленти и тя каза:

— Като хора са, имат си само едно дете.

Разпита ме за Сюзан, искаше да знае къде са се срещнали. Говореше за Англия. Не разбирах за какво иска да чуе всичко това.

Когато си замина с лодката и с другите жени, проумях, че Ананта е умряла. През целия ден стоях на площадката, край цимента, останал от семафора. Исках да я видя, да ѝ извикам. Отливът продължи до средата на следобеда, пясъчната плитчина се очертаваше като бял полумесец чак до проливчето. От другата страна по брега вървяха хора, събираха миди, деца ловяха урити в черните локви. За пръв път си позволяваха да дойдат насам. Нещо се бе променило.

Веран не се появи. Само Бартоли излезе от лазарета, засенчил очите си с ръка, за да погледне в нашата посока. После се прибра в постройката. Как ли си прекарва времето? Представям си, че може би разиграва въображаеми шахматни партии, обърнат към стената, или бленува като Мари, пушейки ганджа.

Чаках Суря. После престанах да чакам. Вече бях сигурен: Ананта си бе отишла. Беше се „върнала при Ямуна“, както казва Суря.

Потърсих листа в скалите край върха. Уроците на Джон Меткалф все пак не се оказаха безполезни. От западната страна открих широко изрязани листа от псиадия, които са добри за мазила. В едно тихо кътче намерих и див амарант — Суря го нарича „малбарови бреди“ — и кастика. Малко по-долу, под склона на фаетоните, набрах цитронела, от която можех да сваря чай за Сюзан.

Благодарение на Суря умея да разпознавам следите на хората, които са живели месеци наред тук, на кулитата от „Хайдари“, изоставени на Габриел преди нас. Навсякъде откривам ръждясали

парчета желязо, късчета от глинени съдове, та дори стари китайски и индийски монети.

В една пукнатина забелязах странни знаци, издълбани в лавата — кръгове, триъгълници, някакви розетки. Кой ли е оставил тия белези? Представих си как някоя жена с обжарено от слънцето лице чертае бавно тези рисунки, сякаш отправя молитва, взряна в далечната, плаваща като мираж линия на Мавриций. Или как на скалата срещу морето седи неподвижно като наблюдател от вечността мъж с лице, обвito в парчета плат.

Те са посадили амаранта, цитронелата и живовляка, който расте по-надолу, близо до резервоарите. Понякога ми се струва, че чувам стъпките им, гласовете им, имената, които отекват около острите възвищения и се сливат с крясъците на фаетоните. Както в Палисейд вечер подтикват деца: *Шота, Аукла, Сабара-ам! Ayu!*

Птиците вълшебници кръжат на вятъра около семафора! Когато съм прекалено близо до дупките им, с безмълвен вик перват косата ми. Дали пък не ме застрашава лудост на това островче, както съм пленник сред базалтовите късове и сред кипналата пяна, а тътенът на вълните ме разтърсва отвътре!

Остава единствено Сурявати. Само тя ни свързва със света на живите. Погледът ѝ, светлината в очите ѝ, топлината на ръцете ѝ. Преди Сюзан казваше „твоята баядерка“ с онази лека насмешка, която винаги влага, обсъждайки отнасящите се до мен неща. Сега всеки ден я чака, загледана във вратата, а трескавият ѝ поглед заблестява по-силно, когато някой се появи на прага.

Вечерта сърцето ми биеше до пръсване. Онова трептене вътре в мен се смесваше с шума на прибоя и с непрестанните крясъци на морските птици. Усещах как треската се връща, малко по малко ме завладяваше идеща много отдалеч тръпка. Погледнах лицето си в парчето огледало, което Жак е сложил до вратата, за да подрязва пред него брадата си. Отдавна не бях изпитвал желание да го видя, пък и всекидневните грижи ми пречеха. Промяната ме удиви. Кожата ми е почерняла от слънцето, косата ми се е превърнала в тъмна грива. Имам чувството, че и аз самият изглеждам като луд. Сурявати ми каза, че приличам на Анголи Мала, горския разбойник, който режел пръстите

на хората и когото Буда излекувал от лудостта. Но нямам петна или други признаци на болестта.

Докато излизах от къщата, Сюзан ме проследи с поглед. Изражението ѝ отново бе тревожно, както когато се промъкваш нощем, за да ходя до Палисейд. Но къде бих могъл да избягам тук?

Върнах се при нея. Проговори тихо, за да не беспокои Жак, който се беше свил в дъното на колибата и спеше. Помислих, че има нужда от нещо, от малко вода, или пък да ѝ помогна да отиде до нужника. Ала тя каза само следното: „Спаси ни.“ После се обърна към стената.

С наслада се потопих в морето. Водата в лагуната бе черна, неподвижна, под още светлото небе. Закрачих по пясъчния полумесец, после се хвърлих право в течението. Почти не се отклонявах. Когато се гмурках, чувах как вълните шепнат край ушите ми. Плувах бавно, задържах дъха си, за да напредвам с отворени в сумрака очи, докато единствено трептенията на морето ми служеха за ориентир.

Преплаването ми отне доста време. За миг различих отпред основата на Флат, разкъсаните очертания на вулкана.

Безшумно, тъмно. Все едно грамадно животно, задрямало над морето.

Стъпих на сушата близо до полуразрушеното кейче. Царството на отровните бодливи каленици. Тук Суря се погрижи за мен за пръв път, когато се порязах на парче корал.

При излизането от водата вятърът ми се стори едва ли не студен. Носех се мирис на дъжд, луната бе като замрежена от някакви изпарения. Затичах се през шубраците по моята пътека, към носа. Още разпознавам белезите, които съм оставил, краката ми са привикнали към дирите, към препятствията. Нищо не съм забравил. Заобиколих отдалеч изоставените къщи на Карантината. Веран и Бартоли остават там само денем, за да поспят. Нощуват на вулкана, затаени зад разсъхналите се стени, за да не ги изненадат въображаеми врагове. Дори резервоарът сякаш е запуснат, лантаните са го обгърнали. Преминах през миризмата на застояла вода и облаците от комари. Ето че границата на автократа стана истинска, като че ли всичко на отсамната страна на острова е отровено.

Побягнах от тази разруха. Някакъв студен полъх ме караше да потръпвам. На два пъти се заблудих в мрака, натъквах се на трънливи прегради. После внезапно се озовах от другата страна, над стръмнината, откъдето започват кокосовите плантации. Бях до селцето на париите, виждах залива Палисейд.

Навсякъде светеше, в къщите, пред вратите, по брега червенееха клади. Вдишвах някак мудната миризма на храна, примесена с дима от кладите, надушвах я като куче от горния край на склона. Седмици и месеци не бях помирился нищо подобно. Сега принадлежах към един свят на камъни и вятър, свят без ухание, в който се движеха само птиците с жестоки очи. Където морето и слънцето раняваха.

Боях се да сляза. Позаобиколих, за да не ме усетят кучетата, за да се приближа срещу вятъра. Видях колибата на Мурияма в селцето на париите. Нямаше никой, а пред вратата гореше малка лампа.

И къщата на Ананта бе пуста. При входа трепкаше пламъчето на лампа с почти изгорял керосин. Там, където бе лежала Ананта, земята бе чиста, преметена. Нямаше вече мрежа против комари, нито постелка. Санталовото сандъче, култовите образи и миризмата на тамян бяха изчезнали. С разтуптяно сърце затичах по брега до крайморската платформа. Не видях веднага Суря. Забелязах в светлината на кладите фигури, жени, заети да подклаждат огъня, мъже, които го разръчкваха с дълги клони. На платформата имаше увито в рокля тяло.

Познах Суря. Седеше на ръба на платформата и от време на време пушекът я обгръщащ цялата, сякаш и тя гореше. Пред нея бе Ананта. Дребничка, тъничка като дете, вече овъглена от пламъците. В краката ѝ бе санталовият сандък с цялото ѝ имане, с целия ѝ живот, със скъпоценностите, гребените и мазилата ѝ. Ала Суря бе запазила калаената кутия на компанията „Бърд“ с емигрантската карта на баба си и месинговия гердан с номера 109, който Ананта носела на шията си, когато се качила на кораба в Бхованипур.

Бях дошъл за последния миг. Не се доближих до Суря. Останах от другата страна на кладата, под платформата, откъм морето, на мястото, където бяхме прекарали първата си нощ заедно.

До Суря бе застанал един човек. От време на време наливаше масло в огъня и пламъците се издигаха, пращайки. Познах стария Рамасвами, когото бях сметнал за помощник на Шаик Хюсein и който

бе всъщност истинският ръководител в Палисейд. Не говореше нищо, само наливаше масло и димът се виеше около мършавата му фигура.

Всичко пропадаше безмълвно. Просто пламъците фучаха сред поривите на вятъра и искрите съскаха.

Малко по-нататък по главната улица вървяха насам-натам хора, имаше незаспали още деца. Кучета се съешаваха, а после се биеха и квичаха. Привлечени от светлините, прилепите от пещерата се щураха сред кълбетата дим. Носеше се сладък, противен мириз на тамян и на пот. Треперех. Треската бавно ме завладяваше, изпъльваше ме със студ. Седнах близо до пламъците, за да се сгрея. На един ръб бе приседнало неподвижно като статуя момче. Това бе Шото, свирачът на цафара, когото Ананта обичаше. Сурявати гледаше пламъците. Тя също не помръдваше, само от време на време бъреше раздразнените си от пушека очи.

Легнах на земята сред топлината от кладата. Постепенно шумовете загълхнаха и аз заспах, а сънят ме притискаше към земята. Когато призори отворих очи, кладата бе доторяла. Всичко бе сиво чак до морето, като покрито с тънък слой сажди.

Отидох до храстите, прилекнах и се облекчих. После отидох до брега да се измия. Имаше отлив, водата бе топла. По плажа бродеха кучета и търсеха останки от храна. Заръмжаха към мен и аз тръгнах с вдигнат камък в ръка. Уличките в селцето на париите бяха пусти. Само по плажа във водата стояха няколко молещи се мъже и жени. Керосиновата лампа в колибата на Ананта бе угаснала.

Тръгнах по пътечката на козлетата към стръмнината. Зад къщите тук-там вече се разгаряха огньове. След малко сердарят щеше да изsviri, за да оповести, че е време жените да подгреят водата за ориз и за чай. После мъже и жени щяха вкупом да се отправят към планциите, понесли мотиките върху главите си или помъкнали торби от вакоа, за да прехвърлят черни камъни на дигата.

Когато стигнах под пещерата, видях блясъка на моята звездичка. Сурявати бе там. Представих си как спи, увита в чаршаф, обърнала глава към сивото небе, изтощена и скръбна.

Зачаках, не смеех да се приближа. Исках тя да ме усети, да ме повика, както ме бе призовала мислено в нощта, когато спахме заедно.

Сурия не спеше. Чакаше ме. На утринната светлина лицето ѝ изглеждаше състарено. По страните ѝ, по ръцете и по роклята ѝ имаше следи от пепел. Когато стигнах до пещерата, тя угаси с пръсти фитила на лампата и ме поведе по склона към полуразрушеното гробище. Над нас се издигаше застрашително все още тънещата в мъгла черна стена на кратера. Струваше ми се, че всеки миг може да чуя заплашителния, предупредителен вик на Веран: „Кой там?“ — като че ли и сега е в гвардията, на барикадите.

Вървяхме, а дъждът нишибаше. Прекосихме филаосовата горичка, сподиряни от песента на вятъра. Легнахме върху килима от иглички под дърветата, където още бе нощ. Сурияти се притисна към мен. Толкова ми беше студено, че не можех да спра да треперя. Докоснах клепачите ѝ с устни, вкусих сълзите ѝ. Вече не знам какво говорех, тя ми каза да замълча.

— Свърши се, никога вече няма да бъда същата.

После се успокои. Поспа, докато аз будувах. Когато слънцето се издигна над облаците, взе торбата си от вакоа, където бяха чаршафтът и вешите ѝ и калаената кутия на Ананта. При кейчето старият Мари като че ли чакаше нас. Прехвърли ни от другата страна, на островчето Габриел.

Бях при Сюзан, в колибата, когато се появи Веран-Неверан. Може би му бе известно, че Сурия е дошла с мен на острова, и бе пристигнал да я арестува. Твърдеше, че идвал да провери как сме. Надявал се лечението да върви добре. На колана му обаче висеше револвер, изглеждаше зловещо, сякаш бе представител на някакъв доброволчески отряд. От безкрайното денонощно будуване лицето му е добило землист оттенък, погледът му е войнствен, изпитателен. Когато влезе в колибата, Жак искаше да го прогони, обаче Веран го бутна към стената.

Тогава Сюзан се надигна в постелята си. Гневът оживи лицето ѝ, очите ѝ блестяха мрачно.

— Искате да разберете как съм ли? Какво ви трябва? Не се ли наситихте? Или смятате, че много бавно мрем?

Опитах се да я успокоя. Жак остана долепен до стената, не можеше да се помръдне.

Сюзан бе побесняла и чувствуваше прилив на сили. Успя да се привдигне сама, направи няколко крачки из помещението. Задушаваше се. Внезапно разкъса с две ръце нощницата си до кръста. В сумрака гръдта ѝ лъщеше странно — бяла кожа, белязана от тъмните петна на раните със спечена кръв.

— Искахте да знаете, а? Е, вече знаете, видяхте! Сега изчезвайте! Вървете си! Разпращайте посланията си до Мавриций, до управата, до Патриарха! Кажете му, че не ни остава много!

Веран отстъпваше. Лицето му бе блеснало от пот, в присвитите му очи се четяха страх и омраза. Измъкна се заднишком от колибата. Промърмори:

— Тази жена е полуудяла.

Докато търчеше през храсталациите към кейчето, аз постъпих като Потала. Взех да го замерям с камъни. Развиках се: *Шууда хафиз!* — все едно и аз бях полуудял.

Видях го как се качи на лодката на Мари и се плъзна по лагуната малко накриво, после изчезна сред храстите по посока към вулкана.

Суря ме хвана за ръката. Дланта ѝ бе нежна и топла. Настанихме се заедно пред колибата на Жак и Сюзан, под опънатото платнище.

Потала дойде да ни извика. Просто застана пред палатката, без да каже нищо. Лицето му бе застинало. Жак напразно му правеше знаци да влезе, предложи му купичка ориз — той не се приближи. Когато тръгвахме към него, побягваше. На фона на слънцето изглеждаше някак непохватен, като удължена сянка. Сурявати пое след него към другия лагер, а Жак и аз я последвахме. Преди да стигнем дотам, видях Сара Меткалф. Тя ни наблюдаваше, прикрита зад шубраците. Понечих да я заговоря, но Сара изчезна в храстите. Изписка особено, като подплащено животинче. Потала бе стигнал до лагера и бе клекнал пред прага, вторачен във вътрешността.

В дъното на колибата имаше запалена лампа. Мурияма седеше, превила колене, поклащаše се напред-назад и издаваше странен звук със затворена уста, като бръмчене на насекомо. Когато Суря влезе, старата жена се обърна и забелязах следите от пепел, които бе изрисувала по лицето си. Очите ѝ бяха някак мудно-студени. Поотдръпна се, сякаш се боеще. Суря пристъпи към стената и аз видях проснатото направо на земята тяло на Расама, увито в мръсен чаршаф.

Лицето ѝ бе съвсем гладко, свежо, като детско лице. Нямаше следи от болестта, освен по ъглите на устата и ниско по шията.

Въпреки горящия тамян миризмата бе непоносима. Жак хвани мен и Суря за ръцете и ни изведе навън. Не можех да откъсна очи от лицето на Расама. Челото ѝ бе високо и гладко, носът ѝ бе правилен, клепачите ѝ тънха в сянка, резците блестяха в полуутворената уста, тялото ѝ изглеждаше тъй младо под старото мръсно платно, ръцете ѝ бяха отпуснати с дланите надолу върху земята. Струваше ми се, че чувам думите, които Суря ми бе предала и които ме караха да потръпвам, сякаш бяха реплика от трагедия: „Защо Бог ми е дал това лице и това тяло, щом ме е захвърлил да живея в клоака?“

С помощта на Потала Суря и аз събрахме колкото се може повече сухи съчки и парчета дърво от плажа, изхвърлени от вълните дъски от сандъци, разядени от солта. Суря се бе загърнала в големия червен шал, който носеше и през нощта, когато служеше на кладите. Нещо в нея се бе променило, бе станала някак по-сурова след смъртта на Ананта, изглеждаше — знам ли — по-неуверена, по-замечтана.

Нямаше за кога да издигаме олтар, нощта наближаваше. Жак каза с онзи студен глас:

— Трябва бързо всичко да се изгори на място. Помогна ми да свалим брезента, единственото ценно нещо, навихме го на земята. Расама изглеждаше още по-дребна и крехка сред стените от черен камък, над които вече липсваше по-голямата част от покрива. Сякаш отсега се намираше в саркофаг.

Лицето ѝ вече бе започнало да се покрива с прах. Нахвърляхме отгоре ѝ сухи клони. Топъл вятър обгръщаше острова и донасяше шума на морето. Сурявати изля масло върху тялото на Расама. Беше миг преди да се спусне нощта, небето бе избледняло, морето бе добило синьо-виолетов цвят. Суря подаде лампата на Потала, показа му откъде да припали. Няколко минути нищо не се получаваше, дървото бе солено и не искаше да се разгори. Чух как нервно шумолеше ветрило, обикновен квадрат от плетена слама, който Мурияма размахваше. Познат звук, същият, както когато пали огъня под котела с ориз. После пламъкът лумна — ален сред вихъра на пушека. Жак погледа още малко и се върна в лагера при Сюзан.

Не можех да откъсна очи от пламъка. Сега нощта бе настъпила, подухваше лек ветрец. Край кладата прехвърчаха прилепи и

преследваха насекоми. Суря поддържаше огъня. Хвърляше съчки, разместваше главните. Мурияма бе подпалила всички вещи на Расама, дори скъпоценностите и мазилата й. Сякаш бе решила нищо от нея да не остане на тази земя. Потала стоеше неподвижно от другата страна на огнището. По едно време видях, че е легнал направо на земята и спи.

Аз също заспах, загледан във вихрушката от искри.

Сурявати докосна рамото ми, за да ме събуди. Не разбирах какво ми казва. Повтори:

— Сюзан иска да те види.

Залитайки, стигнах до колибата. Жак ме чакаше пред входа. Отблъсъкът от лампата придаваше на лицето му странно изражение. Във вътрешността на колибата светлината бе също тъй разсеяна, както в помещението, където бях видял Расама. Сюзан изглеждаше много зле на своята постеля.

— Бълнува — каза Жак, — непрестанно повтаря името ти, декламира стиховете, които е научила с тебе, Рембо, Бодлер. Пита за теб, иска тебе.

Колебаех се дали да се приближа, а Жак добави хладно:

— Може да не умре, да се пребори.

Спомням си как, когато бе стажант в болницата „Сейнт Джоузеф“ в Лондон, ми бе разказал за онази жена, умираща от родилна треска: „Току-виж се оправила въпреки лекарите.“ Не се сещам оздравя ли — като че ли това би могло да има някакво отношение към живота на Сюзан.

Положих длан върху пламтящото й чело. Тя бавно, мъчително се обърна. Очите й бяха също като на Расама — страданието ги правеше някак по-мъдри.

— Ще умра ли, сега ли?

Промълви едва чуто тези думи, да не я чуе Жак. Стиснах ръката й. Исках да й прелея силата си. Помня как тримата вървяхме срещу вятъра в Хейстингс. Може би и тя се сещаше за тогава, за свежия морски вятър, който ни зовеше на път. През онзи ден решихме да заминем за Мавриций.

Говореше, нареждаше неясни думи, като пияна. Жак легна до нея и почти веднага заспа. Слушах дишането на Жак, несвързаните

приказки на Сюзан, нощните шумове, крясъците на птиците из скалите. С настъпването на прилива бе задухал вятър.

На разсъмване станах. Сюзан дишаше спокойно. Кризата бе преминала. Лицето ѝ вече не бе подуто, косата ѝ бе залепнала от пот по челото.

Вън миризмата от кладата се бе разсеяла. Вятърът разпиляваше пепелта. Забелязах очертанията на Мурияма и на Потала, а по-нататък Сурявати спеше до една скала. Вятърът бе студен, сякаш идеше нейде от дълбоко. Докоснах лицето на Суря, тя се обърна и ме притегни до себе си, в топлата пясъчна вдълбнатина. Усетих устните ѝ, долепени до моите. Дъхът ни бе един.

На седмия ден от пътуването Гирибала написала: *Неделя*. После теглила дебела черта отдолу. През този ден студената богиня Шитала пристигнала на кораба. Призори, когато моряците слезли в трюма да подберат двама каторжници, които да почистят палубата, един от сипаите, окован за крака на свой другар, се бил свил в невероятна поза до вътрешността на обшивката. Дошъл лекарят, господин Сен. Той поставил огледало пред устата на каторжника и установил, че наистина е мъртъв. Гадната миризма в трюма и мръсотията по тялото му не оставяли никакви съмнения относно причината за смъртта. Лекарят съобщил лошата новина на капитана, който се разгневил, съbral аркотите и попитал защо не е бил предупреден. Сега на борда имало холера, това означавало забавяне, още болни, навсярно и смъртни случаи. Той носел отговорност пред „Бърд и компания“, задето е качил болен човек.

Моряци освободили трупа, увили го в парцали, напоени с амоняк, и го изкарали на палубата. Тогава имигрантите заговорили за студената богиня.

В туиндека назрял бунт. Едни искали да се върнат обратно в Индия, други настоявали да напуснат вътрешната палуба и да излязат на чист въздух, за да избягнат заразата. В женското отделение страхът също растял. Повечето жени се били скуччили назад, за да бъдат по-далеч от отходното място и от затворените каторжници. Само жените Догли Лoke не помръдвали, а очите им били разширени от ужас, те дори не разбирали какво става. Ананта слушала нарастващия ропот и се притискала към майка си, като че ли отново се били озовали в Каунпур.

Въоръжените с тояги моряци развързали останалите сипаи и ги извели на палубата. Чул се тъпият звук на падащо в морето тяло и отведенъж на вътрешната палуба отново станало тихо. Малко по-късно моряците донесли кофа и туба с течен „Кондис“, за да дезинфекцират трюма. Един от тях обясnil на някакъв имигрант, който разпространил новината, че каторжниците вече ще пътуват в тясното помещение на лазарета, на палубата, за да се избегне заразата. Мани поклатила глава:

— Сега студената богиня е на кораба, ще умрат и други.

Окачила на шията на сина си предпазен амулет — едно черно зърно и парче санталово дърво. Ананта си нямала нищо друго освен

гердана с месинговата плочка, върху която бил изписан номерът на майка ѝ.

Сега в утробата на „Ишкандер Шоу“ зреели смут, заплаха, смътен страх. Те витаели непрестанно в сумрака на туиндека, изпълвали въздуха, трептели с боботенето на машината, долавяли се в поклащането, в скърцането на шпангоута. Усещали се в изминаващите часове, в променящия се цвят на небето, което прозирало през пролуките на платнището.

Богинята бродела най-вече нощем. Гирибала и дъщеря ѝ лежали на рогозката си прегърнати, жената чакала, без да заспи, с широко отворени в тъмнината очи. Заспивала за миг, и то все едно че падала, вървейки, сепвала се и се събуждала с разтуряно сърце, с обляно в пот лице, след което притискала Ананта към себе си.

— Кога ще пристигнем, мамо? — питала полугласно Ананта.

— Скоро, мила, може би утре или вдругиден.

Ала тя знаела, че им остава още много — дни и нощи, може би месеци.

Понякога в сумрака се разнасял дъх, въздишка, студен полъх, от който космите настърхвали по кожата. Гирибала усещала как този полъх се плъзва по нея и по Ананта и не смеела нито да помръдне, нито да диша. Това бил дъхът на Шитала, която известява за появата на бог Яма, властелина на смъртта. Гирибала си спомняла оня ден, когато срещнала сред тръстиките на Ямуна девойката с безизразни очи, която стискала в прегръдката си своето мъртво дете и неумолимо пристъпвала към нея с протегната ръка, докато Лил не я дръпнала назад и не я откъснала от вцепеняващия взор.

Всяка заран, след като отекнело изsvирването на аркота, имигрантите се надигали и се оглеждали, за да се преброят на сивата утринна светлина. Озъртали се да видят кой си е отишъл през нощта, кого е досегнал дъхът на богинята.

Една заран останало да лежи дете. Било на няколко крачки от Ананта — съвсем бледо, с посинели устни, проснато върху куп мъръсно бельо с полуотворени очи, а майка му се опитвала да го събуди, като издавала равномерен скръбен звук.

Болестта се развивала бързо, студът прониквал в тялото, насинявал пръстите и устните, за няколко часа детето изгубило всичката вода в себе си. Когато дошъл лекарят, то умиralо. Един моряк го отнесъл, увito в парциали като стара кукла, останал само тихият стон на майката, онзи припев, който сякаш се леел отвсякъде сред мрака на туиндека. И отново тъпият звук на плисналото тяло, погълнато от морето.

Откритата палуба вече не била същата. Когато идвал редът на Гирибала и на Ананта да излязат, те пак били заслепени и усещали вихъра на небето и на морето, топлия вятър, който издувал грата, високият комин все така бълвал кълбета дим над надстройката и сипел искри. Ала сега витаел страх, досущ като взора на девойката на брега на Ямуна, като блудкавия мириз на тялото й и ледения й дъх.

Жените се суетели по палубата, перели, всички мълчали. Край лодките, там, откъдето всяка сутрин спускали телата, обсебени от богинята, имало белег от проторито.

И Мани вече не говорела. Все си седяла на своето местенце до шпангоута с шал, спуснат над лицето, и притискала сина си до спаружената си гръд.

Екипажът също се бил умълчал. Откакто сипаите били затворени в лазарета, моряците спели отзад, на самата палуба, край машинното. Не се спускали до туиндека. Готовачът оставял под стълбата голямата тенджера с ориз и имигрантите си сипвали сами един по един, надзорявани от аркотите. Единствено двамата мъже от Севера с дългите бели дрехи и високите тюрбани продължавали своята игра на шах върху голяма кърпа на червени квадрати, като че ли нищо друго на света нямало значение. Ананта много пъти се промъквала да ги погледа, ала те дори не я забелязали.

Гирибала вече била запълнила двадесет и осем страници от ученическата си тетрадка, за четвърти път написала *Понеделник*, когато се случило нещо ново и стъписало всички имигранти. Било още рано сутринта, вятърът бил стихнал, по морето не се носели онези дълги вълни, които бъхтели обшивката и карали шпангоута да простенва — вълнението било състено, както при преминаването на устието на Ганг край Пясъчни нос.

Чул се странен звук, скърцане, вопъл, толкова необичаен, че всички жени се завтекли да надникнат през омазнените стъклa на

илюминаторите. Мани разпознала източника на звука. Стиснала ръката на Гирибала и лицето ѝ се озарило от радост.

— Слушай! Слушай! Близо до земята сме! Слушай!

Пробила си път до илюминатора, като дърпала подир себе си Гирибала. Гирибала видяла през стъклото изумруденото море, очертанията на островите, невероятните щръкнали кокосови палми. Морските птици, които сподиряли кораба, издавали тия скърцащи звуци, кръжейки в небето току над палубата.

Още не бил ударил часът за излизане, но Гирибала и Ананта се втурнали нагоре по стълбата, следвани от Мани и от другите жени. Островите били ляво на борд и полека се плъзгали покрай носа на кораба. Толкова отдавна не били виждали суша, че тези острови им се стрували недействителни, непостижими като устието на някаква грамадна река. На хоризонта право напред, отчасти скрита зад платното и комина, се забелязвала друга, сякаш безкрайна земя, поръбена от пяна, с високи върхове, които се издигали чак до облаците. Мани посочила ивицата суша.

— Това е. Пристигнахме. Ето Мирих Деш.

Очите на Мани били пълни със сълзи от вълнение, а може би от силната светлина. Ананта се вкопчила в ръката на Гирибала.

— Наистина ли пристигнахме, мамо?

Но Гирибала не била в състояние да ѝ отговори. Можела само да се взира в тази дълга, бяла земя, в тези планини и в облаците, докато сълзи се стичали и от нейните очи. Просто не можела да осъзнае, че наистина били пристигнали.

Постепенно останалите имигранти, дори и мъжете от предната част, се изсипали на палубата. И аркотите се били качили, стоели на носа и се пречкали край уредите, но на моряците дори не им хрумвало да разчистят палубата. „Ишкандер Шоу“ бил със съвсем смъкнати платна и напредвал само с мощта на парата, сякаш за да покаже за последен път на какво е способен.

Пред тях трите тъмни острова бавно се измествали като навлезли в плитчина животни, а по-нататък, по средата на протока, от океана се издигала остра скала. Най-накрая капитанът се сепнал, издал заповеди и аркотите засвирили, за да приберат всички обратно долу на вътрешната палуба. Въпреки утринния хлад слънцето било нагряло туиндека. Вън въздухът бил неподвижен, морето — спокойно.

Имigrantите вече бързали да си опаковат нещата, да затегнат възлите на вързопите си. Отеквали гласове, викове, витаело трескаво нетърпение. Пристигали.

Вятърът не спира. Благодарение на него изобщо не ни заплашва буря. Небето е тъй синьо, че боде очите, морето е тъмно, сурово, непреодолимо. Двамата със Суря си вдигнахме лагер съвсем на юг, в подножието на върха, под дупките на фаетоните. Тя избра това място. Каза, че искала да живее близо до птиците, да гледа като тях хоризонта и сушата на големия остров, където те никога не отиват. Преди да напусне Флат, раздаде всичко — мрежата против комари, кухненските си съдове. Запази си само харпуна и торбата от вакоа. Изгори ученическите си тетрадки и изрезките от „Ильстрейтед лъндън нюз“, в които пишеше за Лондон и за Париж. Като разбрах това, като проумях, че вече си няма нищо, ме прониза тръпка — тръпка, каквато човек усеща, когато е твърде близо до истината.

Поривите на вятъра брулят ръбестите базалтови скали, бататраните и храстите. Вятърът иде отдалеч, носи полъха на откритото море. Слънцето е жарко от първия миг до спускането си отвъд морето. Базалтът искри. Дори вакоата е обсипана с искрици. Понякога сред ослепителната светлина прелита насекомо, оса, понася се към морето.

Върхът непрестанно трепти. Отначало човек не си дава сметка за това. Струва му се, че чува боботенето на морето, бученето на прибоя в черните скали при издатината на островчето. Но трептенето е като вятъра. То иде от дълбините, от недрата на земята и достига до канарата, в която сме се вкопчили. Дори когато лежим на земята, на дъното на пукнатината, пак го доловяме. Сурявати улавя ръката ми, стиска я силно.

— Ще бъдем винаги заедно, нали, бхаи?...

Може би треската трепти така — отдън земя в телата ни. Обитаваме студената богиня.

Недалеч от нашето убежище живее Сара Меткалф.

Откакто Расама умря, Суря ѝ носи храна — ориз, малко плодове, миди. Опитах се да разговарям с нея, но тя е станала толкова плашлива, че дори не пожела да излезе от скривалището си. Тази заран морските бикове ометоха чинията с останките от ориза и сущената риба. От Суря не я е страх. Сяда на един камък и яде бързо, безмълвно. Пие от резервоара, направо от кофата, когато наоколо няма никой. Дрехите ѝ са станали на парцали, смърди. От какво, от кого се бои? Суря твърди, че се крие от Веран, да не би той да се разпореди да я

затворят. Прекарва дните си, спотаена в своята бърлога като преследвано животно. Излиза само по здрач да пийне вода или да посъбере миди из локвите по време на отлив.

Вятърът събори дъската, върху която бе изписала името на Джон, но не ѝ хрумва да я изправи. Иначе съм забелязвал Сара край грамадите, издигнати от мен в памет на първите жертви, които дадохме, Никола, господин Турноа и индийките. Но може да отива там просто за да не я духа вятърът. Потала все я замеря с камъни въпреки укорите на Жак, може би защото се страхува от нея. Тя бяга и писка като птица.

Да, птици, птици. От ранна утрин Суря ме води горе на върха, при леговищата на фаетоните. Пълзим безшумно сред изсъхналите шубраци. Вятърът свири сред скалите, морето е тъй синьо и свободно! Сега ние го изследваме със сувория поглед на птиците, които изучават дъното, теченията. Тази заран Суря ми показа тъмна сянка, която се плъзгаше под повърхността оттатък носа.

— Погледни!

Една косатка се движеше сред кипналата вода, преобръщаща се, показвайки белия си корем.

Фаетоните кръжат и търсят храна. Току над върха с крясък прелита морски бик, разперил огромни, поръбени с черно криле, понесен от вятъра. Забелязал е риба и пада като камък, следван от фаетоните, които се стрелват надолу един подир друг. Чуваме сблъсък на тела над морето, започва битка. Никой не може безнаказано да навлиза в техните владения.

Познаваме всяко леговище. Суря първа пропълзява до отвора. Фаетоните вече я познават, не ни нападат. Само куцукукат по склона и съскат със зейнали клюнове. Сурявати им говори тихичко, разправя се с тях на онзи благозвучно шептящ таен език на Домите, който е научила от Ананта. Казва:

— И те са като нас, скитници и крадци.

Каза ми думи, които искаше да ме чуе да изричам: *шхурм* — крадецо, — *шало гул лайе* — да влезем в дома. Но никога не взима нищо от тях.

Лежи на земята и ги гледа дълго, а птиците идват и си отиват. Аз оставам малко по-назад, сред скалите. Обичам да гледам как птиците политат към морето, а дългите им огнени ленти се вият на вятъра и телата им блестят като седеф.

Не разговаряме. Само по някоя дума, като песен. Или единствено докато сме сгушени в нашето обиталище, а вятърът свири над нас, дъхът ѝ се слива с моя, по средата на челото ѝ е онова широко отворено око и тя бавно повтаря името ми: *бхаии...*

Всеки следобед се спускам от носа. Отивам за вода до резервоарите с меха от козя кожа, който ми даде Мари. После се отправям към лагера да взема нашия дял ориз, а Сюзан тъкмо става. Много е отслабнала, дългата рокля се вее около тялото ѝ. Помага на Жак в приготвянето на ориза. Храни се с апетит. Взима си ориз много изящно с три пръста, Суря ѝ показва как се прави. Смее се, когато ѝ го казвам. За пръв път от много време я виждам да се смее.

Жак съобщава новините.

— Посети ни Бартоли. Твърди, че днес или утре бреговата охрана щяла да дойде за нас. Разправя, че кулитата се били струпали на плажа и чакали.

Слушам го разсеяно, пълнейки с ориз емайлирания съд. Суря обича изгорялата коричка от ориза по дъното на котела — отлепям я внимателно.

— Веран май бил почнал да полудява. Барикадирал се горе на кратера, будувал по цели нощи, казвал, че иде страшната нощ и че ще ни избият до един.

Сюзан се обажда:

— Ама нали все някога слиза да яде?

Жак свива рамене.

— Сигурно разполага с достатъчно запаси, след като ни окраде.

А изворът е точно под него.

Разправя полугласно, за да не го чуе Сюзан:

— По-миналата нощ заклал едно козле, за да му източи кръвта и да си я прелее по тръба, забита в бедрото. Полудял е, никой не смее да се приближи до бърлогата му.

Само допреди няколко дни новината за лудостта на Веран щеше да ме изпълни с радост. Оплисканият с кръв Веран, заседнал сред развалините на фара с револвер в ръката в очакване на призрачно нападение. Сега ми е все едно. Като изхабен кошмар, който се присънва след дълго боледуване и избледнява, щом човек се изпоти.

Сюзан ме хвани за ръката. В светлината на залеза ми се струва бледа, чужда. Казва притеснено:

— Защо не дойдете тук, при нас?

Не смее да произнесе името на Суря. Срамува се, че навремето я наричаше „твоята баядерка“.

Вятърът на Габриел отвя всичко. Вече няма поезия. Нямам желание да чета дългите, малко надути фрази на Лонгфелоу. Струва ми се, че дори страховитите слова на човека от Аден са се изгубили в небето, вятърът ги е отнесъл и морето ги е потулило. Щом взема ориза и напълни меха с прясна вода, бързам към носа, а там ме чака Сурявати, полегнала под натрапчиво летящите птици-комети.

Сюзан е усетила, че нещо ѝ се губи. Не знае какво, мъчи се да ме задържи. Опитва се както някога да ми говори за Лондон, за Хейстингс, за „Песента на Хайаута“. Иска Жак отново да разправя за Мавриций, за полята на Медина, за къщата в Анна. Казва:

— Чу ли го? Утре или вдругиден най-сетне ще бъдем там.

Нима вече е забравила? Отмъщението на стария Аршамбо се е плъзнало по нея, без да остави белези.

Сетила се е и за друго нещо, което да реши всичките ни проблеми.

— Я да отидем на Реюнион, там имали нужда от лекари и сестри, в Равин-а-Жак — мълква за миг. — Поне това име ще ни отива... Пък и това си е моята страна. Лете ще се качваме на рикши горе, до Силаос, там е студено, има ледени водопади, горите са пълни с орхидеи, истински рай.

Жизнеността ѝ се е възвърнала, бузите ѝ розовеят от прилива на кръв, очите ѝ блестят. Измисля какво ли не, отново мечтае. Жак я прегръща, целува я. Очите му са късогледо премрежени. Помъчи се да говори, но вече не му се удава онзи разказ за Мавриций. Като че ли сам не си вярва. Обърна се към мен, за пръв път видях онова хладно, почти

издаващо омраза изражение и разбрах, че каквото и да се случи, той е решил да не дължи никога повече нищо на рода Аршамбо.

Затичах се към върха, към моите владения и към Суря. Сред шубраците срещнах скитащия се Потала. Слаб е, почернял. На ръст е като дете, а погледът му е суров като на възрастен. Представям си какво ли е преживял, откакто е заминал от Калкута.

Опитах се да го предразположа с малко храна. Подавам му емайлираната съдина с парчетата загорял ориз. Очите му святкат гладно. Обаче отстъпва, когато правя крачка към него. Казвам му на френски:

— Хайде де, ела, не се бой! Няма да те изям! Много си мършав.

Не говори никакъв език. Суря каза, че той и майка му били „джипси“, колхати, индийски планинци, жонгльори, крадци. Те отвличали деца, дресирали маймуни, които да влизат по къщите, и имали не кучета, а змии-пазачи.

Сега, след като лагерът им изгоря, Мурияма и той си нямат подслон. Не могат да живеят с Жак и със Сюзан, прекалено са диви. Денем се скриват от слънчевия пек сред филаосите край плажа. Свиват се между бататраните, откривам в листата вдълбнатините от телата им. Вечер спят на поляната до резервоарите и отходните места. Мурияма всеки ден взима безмълвно полагашия й се ориз. На островчето Габриел думите пресъхват. Вятърът, твърдостта на камъните и грохотът на морето по скалите са единствените останали ни слова.

Жак също дойде до южния край да погледне очертанията на острова. Гледа почти без да мига. Познати ми са всяка подробност, всяка вдълбнатина от този пейзаж. Бих могъл да го нарисувам на пясъка със затворени очи. Веднага вдясно е корабокрушенският нос Стрелкови ъгъл, далеч назад е дългата пясъчна площ, която се слива с морето и с небето и се простира на изток, после зелените склонове с тръстиките, редицата от дванадесет върха, достигащи до облациите, канарата при Черната река, планината Рампар, Кор дьо Гард, планината Ори, Пус, Дьо Мамел, Питър Бот с шапката, планината Калбас, Бялата планина, планината Бамбу, Кан дьо Маск. Жак ми бе втълпил тези имена, вечер си ги повтарях като молитва в леглото в Рюей, в пансиона на госпожа Лъо Бер. Бях си записал имената в

тефтер. Мечтаех да се изкача по Питър Бот. Жак и аз направо си го бяхме обещали. „Татко казал на Александър: «На бас, че няма да се покатериш догоре с мене:» Александър го придружил до шапката, където почва въжената стълба. Обаче му се виело свят. И татко стигнал горе самичък, седнал на каменната шапка. Казал, че никога не е виждал по-красиво нещо.“

Сега зная, че няма да се изкачим до върха Питър Бот. Твърде много неща се случиха. Все едно не е било. Питър Бот е планина като всяка друга, остра издатина на синкавата линия, в която съм се взирал, докато ми се завие свят, докато ми се догади.

Жак обаче не е дошъл да гледа, нито да провери как сме се настанили. Дошъл е да ме разпитва.

Жак:

— Какви са намеренията ти?

Аз:

— В какъв смисъл — намеренията ми?

— Знаеш какво имам предвид. Утре или вдругиден корабът ще се появи. Трябва да вземеш решение.

— Ако това е, което искаш да знаеш, тук няма да остана.

Язвителният ми тон не му харесва.

— Говоря за това момиче. Какво си й обещал?

Сега пък аз съм раздразнен.

— Нищо! Какво да й обещая? Нима тук човек би могъл да обещае нещо?

И Жак е раздразнен. Когато се дразни, сваля очилата и търка с пръст ръба на носа си. Май същото правели и баща ми, и чичо Аршамбо. По-рано ми беше забавно. Сега мъчно понасям тази привичка.

Жак говори бавно, сякаш съм заинатило се дете.

— Искам да кажа... искахме със Сюзан да ти кажем, че на Мавриций няма да бъдеш кой да е, че си част от един род, Аршамбо са могъщи хора, те са част от една олигархия, от прословутия кръг на Синархията.

Прекъсвам го.

— За Патриарсите ли говориш?

— Да, тъй да бъде, за Патриарсите. Щеш не щеш, ти принадлежиши към тази каста. И каквото и да сториш, момичето е от друга каста. Тук това нямаше значение. Тук е неутрална земя, пуст остров. Щом обаче го напуснеш, всичко си става както преди. Мислил ли си за това? Трябва да бъдеш откровен с нея, да ѝ кажеш истината.

Гледам очертанията на острова, хоризонта. Нещата се променят всеки миг. Там, на запад, откъм Стрелковия ъгъл се надига плътна, надвиснала маса от облаци, планините вече са замъглени от рукалия дъжд. Духа по-хладен вятър. Развява косата и брадата на Жак. Отстрани на челюстта му виждам белите косми в неговата брада.

Жак тълкува погрешно мълчанието ми. Обгръща ме с ръка с фалшив закрилнически жест. Нима е забравил, че Суря спаси жена му?

Казвам:

— Може и да си прав. Ние вече сме си чужди.

Виждам, че не е разbral думите ми.

Жак ми сочи хоризонта:

— Погледни, та това е нашата родина. Никога не сме имали друга. Родени сме там, в Анна.

Протяга ръка, сякаш показва въображаеми села и къщи. Примижах и съзрях лъсналите къщурки на рибарите в Гран-Гоб, фара на Стрелковия ъгъл, кулите на варните пещи към Юнион и Харел.

Зная, че той се заблуждава. Жак спомена за Сюзан, за налудничавия й план да стане маврицийската Флорънс Найтингейл, да основе лазарети, да подобри условията на труд на орачите, а Жак да ги лекува. Не знам защо всичко това ми се струва толкова далечно, вече не вярвам.

— Не разбиращ какво казвам.

Жак ме гледа учудено. Гласът ми е суров, решителен, непознат за него.

— Ние двамата вече сме си чужди, не принадлежим към един и същи свят.

Обжареното ми лице, сплъстената от солта коса — той сякаш ме вижда за пръв път.

— Ти луд ли си?

— Погледни ме. Погледни се. Нямаме нищо общо. Никога няма да бъде както преди. Ти и Сюзан ще си поемете пътя, аз ще си поема моя. Може никога повече да не се видим. Корабът ще дойде да ви

вземе, ще отидете в Медина, в Порт-Луис, знам ли къде. ТИ винаги ще си бъдеш Аршамбо. Можеш да се прибереш във Франция, в Англия. Аз оставам със Суря завинаги, сега тя е моето семейство. Дори Патриарха няма да знае къде съм.

Стоя сред скалите с гръб към морето. Разгневен съм, готов съм да сграбча Жак, да му ударя плесница. Никога не съм си представял, че бих могъл да го намразя — не заради него самия, а заради онova, което представлява — духа на Патриарсите. И той е облечен с дрипи като мен, светнал е, недохранен, съсипан от треската и дизентерията, носи обувки на бос крак, очилата му са счупени; а пак се разпорежда и заповядва — господар.

— Говориш безсмислици, нелепости. Как така ще се отречеш от семейството си, от това, което си, от мен и от Сюзан, толкова сме направили за тебе...

Прекъсвам го. Внезапно изливам всичката събрала се неприязнь.

— Отвори си очите! Те, Патриарсите, са виновни за всичко, те ни изоставиха, както са изоставили пътниците от „Хайдари“ месеци наред на този остров. За тях ти не представляваш нищо! За тях нищо няма значение, освен тръстиковите им плантации. Говориш за името на Аршамбо, но си син на човек, унизен, отхвърлен от рода Аршамбо! Сух, червив плод! Така го е нарекъл чично Аршамбо, след като си разчистили сметките. И когато е получил онova, което е искал, ни е изхвърлил, обрекъл е мама на смърт. Защото не е принадлежала към обществото, защото е била евразийка! И ти искаш да се върна сред тях, да се държа, все едно нищо не се е случило? Ти, ти си луд. Никога няма да приемат нито теб, нито Сюзан. За тях аз няма да съществувам. Дори няма да знаят кой съм. Никога няма да ги видя, освен когато ще препускат край мен в колите си, а аз ще слизам в канавката, за да не ме прегазят.

Жак е смазан. Не отговаря нищо. Сяда на скалата, лицето му лъщи на слънцето, белязаният ръб на носа му е малко блед. Погледът му блуждае далеч към хоризонта, където дъждът сякаш изтрива планините.

Досрамява ме, че съм се увлякъл така.

— Слушай, разбери едно: тук вече нямаме нито дом, нито близки.

Зная, че му причинявам болка, защото изричам онова, което той чувствува отдавна. Като че ли се върна със Сюзан на този остров само за да бъде завинаги прокуден от Мавриций.

Сюзан дойде при нас на скалата. Залита малко, дългата рокля се вее около измършавялото ѝ тяло. Слаба е, но лицето ѝ е озарено от усмивка. Явно усеща, че сме се карали. Притиска се до рамото на Жак, както някога на плажа в Хейстингс, гали косите му. Иска ѝ се пак да се държат, както когато бяха влюбени и животът бе пред тях. Сюзан улавя ръката ми, опитва се да ме дръпне да седна с тях.

— Защо не дойдеш да живееш с нас? Скоро ще бъдем там заедно, всичко ще бъде прекрасно, както си говорехме, нали?

Но думите ѝ звучат въпросително, сякаш не ѝ се вярва, сякаш това е само блян, написан в нейния албум-споменник. Казва:

— Ще отидем да се видим с роднините. Никога няма да се разделим, нали?

Жак не отговаря. Знае какво си мисли. Усетих го, когато ме изгледа хладно. Вече нямаме роднини. Може би никога не сме имали. Било е просто блян, с който съм запълвал самотата си в студеното спално помещение в пансиона на Дьо Бер, за да се позалъжа. Когато майка ми е умряла, чично Аршамбо е заличил всичко, и сетните следи от нас. Затръшнал е зад гърба ни портите на Анна и ние сме изгубили всичко, синята суша, изумруденото море от тръстики, върховете, край които се зараждат облаци, дори Питър Бот. Такава е била волята му. Ако бе другояче, нима щяхме да се озовем запокитени на Флат и на Габриел?

Сюзан потръпва.

— Изморена съм, помогнете ми да се върна пак в кошарата.

Дори когато нещата са трагични, успява да ни разсмее.

Тръгваме, а в храстите се чува шум, сякаш се движи предпазливо животно. Сара Меткалф. Излязла е от скривалището си, навярно я е привлякъл гласът на Сюзан. Стои сред скалите и примижава срещу силната светлина. Подмладеното ѝ лице е зачервено от слънцето, косите ѝ са разчорлени, оплетени, пълни със сламки. Сюзан ѝ маха, за да дойде, но лудата незабавно хуква към бърлогата си.

Заобиколихме, за да не минаваме покрай черните грамади. За миг усетих как Сюзан трепереше, държейки ръката ми. Насилваше се.

— Разблъска ми се сърцето, не мога повече.

Двамата с Жак я вдигаме на „столче“ с преплетени ръце и така я прибираме в „кошарата“. Както ни е прегърнала през раменете, сигурно представляваме удивителна картина, нещо като Пол и Виржини в Гробищния залив. Отстрани прикритият сред бататраните Потала ни наблюдаваше, докато минавахме.

Пристигнахме в лагера. Срамувах се, че съм се развилял така, че не оправдах доверието на Сюзан. Спомних си пристигането ни на Флат, как гледахме от палубата на кораба неприветния бряг, базалтовите площи, в които вълните се разбиваха, и сновящата напред-назад мауна. Имах чувството, че всичко това е било през отдавна отминал етап от живота ми, а същевременно разпознавах всяка подробност, всеки трепет. Спомнях си младите, елегантни Жак и Сюзан на палубата на „Ейва“ — той със сив фланелен костюм с жилетка, с лъснати черни обувки. Тя — с копринена рокля, закопчана догоре, с бяла шапка, забодена за златистия й кок.

След миг Сюзан излезе от колибата. Беше се измила и сресала, късата ѝ коса още беше зализана от водата, имаше наперен и доверчив вид. Стъпваше боса по земята, приличаше на млада американска колонистка, на бурско момиче.

Докато се карахме с Жак, тя премете и подреди. Окачи парче плат на вратата като завеса. Стъкна огън, сложи ориз да се вари. Невероятна е. Съумя да приладе на това злощастно място едва ли не вид на английска виличка. На Жак му става мило. Сяда до нея под палатката. Сюзан ми маха да отида при тях.

— Ела, настанявай се. Къде е Суря?

Гласът ѝ звуци бодро, сякаш това е нещо естествено.

— Не знам. Сигурно е минала оттатък.

Изпитвам отново онова беспокойство, сякаш всичко може да се разпадне всеки миг и Суря да си отиде завинаги.

Сюзан вече е забравила. Говори за друго, за Мавриций, за роднини, за Анна, за дъщерята на Луи, внучката на Патриарха, родена миналия април, която май била тъмнокоса като мен.

Слушам я. Спомням си как само допреди месец всичко това ми се струваше невероятно важно. Гледах албума с фотографии от младежките ѝ години, портретите на хората от семейство Морел,

къщата в Силаос. Жак беше запазил снимката ѝ, правена след причастие, заедно с едно откровено писмо с отвратителен правопис, в което тя му казваше: „Ще видиш, мило, като отидем там, ще настане часът на одобряването.“ Послушно момиченце със сериозен поглед, с дълги коси и високо чело.

Заради нея съм тук. Заради нея останах. Тя е едничкото ми семейство — а е чужденка, обучавала се от институцията на Почетния легион, с униформа, препасана от панделка с цветовете на дъгата. Момиче от Реюнион, емигрирало в Париж, в квартала Монпарнас, сгодило се за брат ми, когато било само на четиринаесет години. Обичам я, няма да мога да я забравя. Затова съм гневен и очите ми се пълнят със сълзи.

Когато настъпва отлив, Суря лови риба по рифа. В този час започва да се стъмва и вятърът отслабва. Тя е сред птиците — гларуси, чайки, морски бикове. Те идат откъм Диаманта, а тя върви по скалата между тях, обгърната от крясъците им. Морска богиня. Също като първия път е — стройна, източена, плъзга се по повърхността на водата. Размахва харпуна, забива го и вади от водата урит, чиито пипала се усукват около пръта. С бързи движения обръща по ужасяващ начин малкия октопод като джоб, после го привързва към въжето от вакоа около кръста си, сякаш е пъстро знаме. Тук всичко е тъй прекрасно, самотно и безмълвно, че просто съм като разкъсан отвътре. Крехък, мимолетен образ, който ще бъде заличен и аз няма да мога да го съхраня.

От другата страна на лагуната, на Флат, къщите на Карантината представляват нелепи развалини. Няколко деца вървят по кораловия плаж. Малко встани забелязвам любимеца на Суря, Шото, свирача на цафара, когото тя нарича божествения Кришна. В края на плажа разпознавам някак неловките движения на метача Ука, който искаше да преплува пролива и да се изгуби в морето — събира изхвърлена от вълните дървесина за огъня. Има и жени, загърнати в своите сарита. Пълнят торби с миди, ще ги използват за приготвяне на варно мляко.

Усещам се спокоен, щастлив. Веран-Неверан е сгрешил, нищо не е разbral. Укрепил се е горе в своя редут, въоръжен с револвера, очаквайки да го нападнат. Индийците обаче са превзели острова

безшумно, без заплашителни викове, бавно, с всекидневния труд на жените и игрите на децата. Разчистват камъните от склоновете, за да насадят по тях зеленчуци. Изкарват вода от резервоарите, за да поливат оризищата си. Черният ръб на кратера е станал като остров сред острова, Веран вече не може да се измъкне оттам.

Ладията на стария Мари мудно преминава през лагуната в здрача. Отпред е застанал един мъж, хванал дългия прът. Разпознавам фигурата на Бартоли. Мари спира за миг лодката, колкото да остави пътника и вещите му. Бартоли стъпва на пясъка, оголен от отлива. Видял ни е. Не ни маха. Намества на рамото си чуvalа с ориз и тръгва към лагера. Веран вече е съвсем сам на своя вулкан. Чака зад укреплението си от обрулени и захабени камъни да се спусне нощта и огньовете да се разгорят в залива Палисейд. И той си пали огън с парчета от сандъци и изхвърлени от морето клони, насьбрани от вдълбнатините по базалта. Забравил е за хелиотропа и вече не изпраща сигнали към Мавриций и към Стрелковия ъгъл. Сега остава всяка нощ да се взира в танцуващите пламъци, над които поривите на вятъра изхвърлят вихрушки от искри. Озърта се със затъпял поглед, като че ли пламъците издигат непреодолима преграда пред собствения му страх, пред армията от кулита, пред местните главорези. Стои на пост с опърлени от внезапни припламвания вежди, сложил револвера на един камък тъй, че да му е подръка. Огънят е проникнал в него, огънят е неговата треска, неговата лудост, която го разяжда и подкрепя.

Сурявати се връща от скалата с урити, провиснали от кръста й. Очите ѝ са странни, имат същия цвят като слънцето, когато потъва зад хоризонта между островите. Освобождава се от улова си. Уритите са проснати на пясъка, разтворени като пъстри цветя. Около ножа трепкат мушици. Жестока и обикновена картина. Сура нарязва уритите, после влиза във водата да се измие, като за молитва. Обръща се към мен и казва името ми: *Бхаии, Мера бхаии...*

Тъй като не се решавам, тя ме дръпва за ръката и ме повлича във водата. Въздухът и водата са еднакви — леки, безцветни, приятни. Заедно се плъзваме в лагуната и безплътната вода ни обгръща с мъглата на бляна.

С настъпването на нощта приливът завладява лагуната. Все едно дишане. Никога не съм го усещал тъй силно. Някакво движение отприщва стихията, като пулс. Сури се е вкопчила в мен, краката ѝ са обхванали моите, ръцете ѝ обгръщат тила ми. Лицето ѝ е съвсем близо, виждам огромните ѝ очи, косите ѝ се разстилат наоколо и се плъзгат като водорасли по лицето ми. Говори ми нежно на тайнния език на Домите — словата на проникващите в къщата крадци, песента на Лали, която Ананта ѝ е пяла, когато я е приспивала. *Шхурм, кала, шало гул лайе*, крадецо, крадецо, ела да влезем в този дом...

Игриво ме тегли към дъното и аз също се потапям, докато се задъхваме. От другата страна на лагуната Флаг е вече само една тъмна скала на фона на жълтото небе. Дъхът на прилива леко ни изтласква покрай пясъчната плитчина в течението на обгръщащата ни грамадна река.

В здрава си представих, че съм в Ямуна, там, където Гирибала е натопила Ананта, след като я е изтръгнала от смъртта. Сега пък Сури ме увлича в реката, в тази лека, нежна вода, която се лее сред развалините на света. Прегърнала ме е, бедрата ѝ ме стягат, гърдите и раменете ѝ се издигат право над водата, докато се отпускаме сред пясъчната плитчина и усещаме докосванията на пясъчните рибки, които лекичко се опитват да ни хапят. Сред водата сме, по средата на лагуната, на пясъка, островите са далеч, блуждаещи сред морето черни сенки. Прелитат няколко птици, идещи от Пиджън хаус рок, печални гаги току над водата, пъргави ята стридояди и чайки, които се стрелват и разпръскват с крясъци, сякаш с тях сме последните обитатели на земята.

Приливът изпъльва лагуната с дъха си. Сега водата с грохот се излива над рифа и не можем да достигнем вече дъното. Без да се разделяме, плуваме към Габриел.

Излизаме разтреперани от водата посред нощ. Разпалвам огън от сухи съчки и иглички на плажа, на закътано, при филаосите. Кибритът на Сури е влажен, налага се да изтичам до лагера да взема друг. Събарям кухненските прибори и тогава някой излиза от колибата. За миг решавам, че е Жак, после разпознавам лицето на Бартоли. Забравил, че Жюлиюс Веран е горе на вулкана, се изправям, готов на всичко.

— Кой там? — питам Бартоли.

Дали и той е въоръжен и смята да издига тук укрепление против индийците? В отговор изръмжавам само:

— Кибит!

Това като че ли го задоволява.

— А, добре!

Чувам го как се обръща към Жак.

— Брат ви. Трябвал му кибит.

Дали Сюзан спи вече? За миг сметнах, че ще се появи, после чух гласа на Жак, който подхващаще прекъсната разговор с Бартоли. Обсъждат заминаването, какви мерки да бъдат взети, прословутото писмо до губернатора. После продължават партията шах, прекъсната заради безумието на Веран и нашето заминаване за Габриел. Чувам как Жак казва хладно:

— Шах.

Сякаш не се е случило нищо съществено.

Върнах се тичешком при филаосовата горичка. Боли ме сърцето. Струва ми се, че нещо се случва, някакво едновременно предвидимо и невъзможно събитие, тръпка, промяна. Затова основата на острова трепти всеки ден, всяка нощ и ми пречи да заспивам.

Толкова съм развълнуван, че не мога да намеря Суря. За миг, колкото и да е немислимо, се изплашвам да не би да си е заминала, да не би лодкарят да е дошъл да я вземе с ладията си и да я прехвърли от другата страна.

Без да виждам нищо, вървя по плажа и викам тревожно:

— Бахин! Ехей, ба-хин!

Тя ми изшътква да мълъкна:

— Xii!

Коленичила е край придошлата вода и изплаква уритите.

Когато огънят се разгаря, слага пипалата да се пекат на пукащи скарички. Мурияма и Потала се приближават, привлечени от миризмата. Пристъпват безшумно и прилякат край огъня. Очите им блестят като жарава. Умират от глад. Споделяме с тях опърените, сърчени като парчета обработена кожа пипала, примесени със студен ориз. Ядем безмълвно, обърнати към огнището. След морския хлад парчетата урити и огънят просто парят. Никога не съм пиувал така.

Мурияма не говори. Гледа гаснещия огън. От време на време побутва с крак пръснатите въгленчета. След като се е нахранил, Потала

се отдръпва и отново присяда сред шубраците, все така недоверчив.

Суря се е загърнала в голямата червена кърпа, която покрива косите и лицето ѝ. Роклята ѝ с цвета на морето е още мокра, изцапана от пясъка и от пепелта. След като сме привършили, отива да измие паничката от ориза в морето. После отново я напълва с ориз и с урити. Дава ми я.

— Вземи, *бхаи*, това е за брат ти и за Сюзан.

Изрича го спокойно, сякаш е нещо съвсем естествено. После прехвърля ориза и останките от урити в едно парче платно и завързва четирите му края. Отнася го върху плоския камък пред леговището на Сара Меткалф като дар.

Отидох да чакам Суря в нашите владения, под склона на фаетоните. Направих нещо като постеля от филаосови иглички. Така мястото под брезента е уютно, направо като птиче гнездо. Оттук съвсем ясно долавям трептенето на основата на острова. Като в ковачница, или не — по-скоро като биене на сърце. Фаетоните са над нас, в дупките си по стръмнината. Когато Суря пристигна, започнаха да се суетят, загракаха с клонове, закрякаха един през друг, докато екнаха гласовете на всички, насяляващи Габриел.

Тя се промъкна в убежището ни и легна до мен. Усетих още студените ѝ от морската вода гръд и крака. Облегна глава на рамото ми и каза:

— Не ни искат, казват ни да се махаме, да си вървим там, откъдето сме дошли!

Тя знае, че денят на отпътуването е близък. Не сме разговаряли за това. Смятам, че е била изплашена не по-малко от мен.

Не помръдваме, притискаме се един към друг, почти без да дишаме, докато птиците се успокоят.

Нощта е студена. От черните камъни сякаш се заражда тръпка. Това е вкаменен, оствър, суров свят, а ние сме толкова слаби. Само птиците имат право да живеят тук. Техните очи не мигат. Те никога не спят. Никога не сънуват.

Усещам как главата на Суря натежава на рамото ми, дишането ѝ се забавя. Тя спи като дете, отпусната до мен в тясното убежище, което прилича на вътрешността на пирога. Много е хубаво, а, същевременно,

без да мога да проумея защо, нещо сякаш е заседнало в гърлото ми, сърцето ми бие силно. Преди малко ми каза: „*Бхаи*, толкова съм уморена.“ Полугласно, за да не я чуят съседите ни, промълви: „Какво ще стане с нас? Иска ми се да е все сега.“

И моето сърце тупа, и мен ме е страх от онова, което предстои. Корабът трябва да замине — не корабчето от бреговата охрана, подчинено на санитарните служби, а грамадният презокеански кораб на Съобщителните линии, този метален град с бълващи пушек комини, един от тия кораби с имена на реки, които по-рано разпалваха мечтите ми, „*Ейва*“, „*Амазонка*“, „*Джамна*“, „*Яндзъ*“, „*Пейхо*“, „*Иравади*“, чиито престои и дати на потегляне бях научил наизуст. А сега ме побиват тръпки от тях.

Може би ще трябва отново да се озова на борда, да се върна в Европа, сред шумните градове, Марсилия, Бордо, Париж, Лондон. Когато майка й умря, Сурявати не плака. Не каза нищо. Когато обаче се върна на Габриел и стана моя жена, спомена за Лондон и заяви, че без Ананта никога няма да стъпи там.

Къде ще отида аз? Какво ще правя там? Нима Лондон без Суря би могъл да съществува? Помечтах си как ще я отведа, как ще се разхождаме по улиците на Сити — все едно госпожа Ауда под ръка с Филиъс Фог, — тя ще носи дългата си рокля с цвят на море, на главата ѝ ще бъде огнената кърпа, на носа ѝ ще грее златната капчица, а по ръцете ѝ ще подрънкат медните гривни. Би вървяла сред тълпите като принцеса — сред тези еднакви хора, приведени под черните си чадъри, сред грохота на колите, сред пушека от обществените бани и от фабриките, по заснежените улици при Шепърдс Буш, Бейзутър и „*Елифънт & Касъл*“.

Не ми се мисли вече за това. Искам да си мисля само за този миг, да усещам дъха ѝ до себе си, да усещам натежалата ѝ глава, да вдъхвам уханието на тялото ѝ, да слушам безкрайния тътен на морето, вятыра и крясъците на будуващите фаетони.

Няма бъдеще, няма утренен ден. Нощта трябва да бъде вечна, да възвива бавно със звездите около оста, преминаваща през сърцето на острова, подобна на подпората на някогашния семафор.

И пак искам да видя нея — Ананта, сякаш с нея е започнало всичко. Тогава постройките на Карантината на остров Флат са били съвсем нови, стените от късове лава са били добре скрепени срещу лагуната, също и кейчето, резервоарите са били приспособени да съхраняват дъждовната вода и фарът всяка вечер е горял горе на кратера. В Палисейд лагерът на имигрантите се е отличавал с военна чистота, дългата права улица е свързала двата площада, около всеки от които са били разположени по шест общежития на площ от по двадесет на десет стъпки, разделени от готварницата, с пристроени палмови навеси, предназначени за складове. Всичко наоколо — кокосовите и захарни плантации, терасовидно разположените градини — е било изрядно и свързано с пътища, а косо разположеният вълнолом от базалтови блокове по средата между двете части на лагера е позволявал корабите да се доближават при всякакво време. От другата страна на лагуната, на върха на островчето Габриел, подпората за сигналите се е издигала нависоко и горе се е веел огненият стяг на британска империя.

А може пък всичко това въщност да не е съществувало? Може да е било само рисунка, останала сред документите на някой си Корби, географ към управата, за да прогони страховития образ на мъжете и жените, изоставени на острова година преди това?

През дните след слизането на имигрантите на Флат по небето все нямало облаци, а вятърът подухвал едва-едва. Гирибала и Мани живеели в първата къща в лагера, предназначена за самотни жени. Било по-хубаво, отколкото в Бхованипур. От време на време Ананта повтаряла: „Кога тръгваме?“ Чакало се решението на управата.

Епидемията била спряна. Сипаите били изолирани на Габриел, от другата страна на лагуната, в убежища, издигнати от клони и листа. Вечер, когато Гирибала водела Ананта от другата страна на вулкана, те виждали по плажа запалени огньове, които издавали местонахождението на каторжниците. Носели се добри новини. Според Мани още преда края на седмицата корабът щял да ги прехвърли на Мавриций, за да започнат рязането.

Кога Гирибала разбрала какво точно се било случило? Може би на острова е имало свидетел, някоя забравена полудяла старица, останала да се крие сред храстите, когато корабът дошъл навремето да прибере оцелелите? Гирибала бродела с Ананта по брега, минавала по

пътеките през шубраците. Навсякъде имало следи от огнища — по плажовете чак до северната част на острова, а в някогашните планации човек направо стъпвал по парчета от кости.

Мани вече изобщо не желаела да напуска лагера в Палисейд. Била видяла полуизгорелите скелети, откритите след бурите пукнатини, от които надничали човешки черепи. Дори в гробището в южната част на острова имало обгорени кости между гробовете.

Една вечер някой заговорил за „Хайдари“. Някаква жена срещнала лудата, изслушала я. Разказала какво се било случило преди три години, как корабът оставил онези хора на острова. Разразили се бури, а може би плантаторите на Мавриций се били притеснили да не се вдигне бунт като тогавашния в Индия. Ден след ден, седмица след седмица имигрантите чакали на остров Флат. Нямали вече храна. Разравяли пръстта с нокти, за да измъкнат грудките на бататраните. Децата се давели край рифа, докато търсели миди. Студената богиня се разположила на острова и всяка нощ си взимала тела. Оцелелите палели огньове по плажа, за да изгорят мъртвите, за да призоват на помощ жителите на Мавриций. Ала никой не идвал. Почти всички имигранти измрели на острова.

Гирибала тръпнела, докато слушала този разказ. Притискала Ананта към себе си, бояла се, че я е завлякла в капан. Сега ѝ се струвало, че всичко на този остров имало цвят и вкус на пепел.

И все пак след няколко дни се появило санитарното корабче. Пристигнало по обед, морето било гладко и то пуснало котва срещу залива Палисейд, а към дигата се приближила мауна. С нея пристигнал английски офицер, едър, силен мъж с прекрасна руса брада, която греела на слънцето, с великолепна бяла униформа. Той извадил от една чанта голяма червена тетрадка и започнал да чете имена и номера, които аркотите повтаряли след него на висок глас.

Внезапно, без сама да знае защо, Ананта побягнала. Затичала се по нажежения плаж сред чакащите хора с разтуряно сърце и със сълзи в очите. Чувала гласа на майка си, която я викала, която повтаряла името ѝ, припявайки последната сричка: Анантааа! Тичала по пътеката към вулкана, лантаните дращели лицето ѝ, прескачала от скала на скала, пъргава като козле. Не знаела къде отива, нито защо бяга. Търсела си скривалище, пукнатина, дупка в земята, където да изчезне, та никой да не може да я намери. Прекалено много неща се били

случили, прекалено много хора били умрели, пък и онова слънце на плажа в Палисейд, и чакането в търбуха на кораба. Колкото и назад да се връщала в спомените си, Ананта все била в движение, все бягала, все чакала кораби и вървяла по пътища. Сега не искала да слуша повече този мъж, който викал имена, не искала да се качи на кораба, да отива там, в Мирих Деш, откъдето никой не се връщал.

Може би в действителност е искала да я прибере студената богиня, както прибрала момчето на борда на „Ишкандер Шоу“ в съня му. Да я отведе отново от другата страна на морето, до гръдта на нейната дойка, където най-сетне можела да заспи. А крясъците на убийците щели да заглъхнат, да замъкнат завинаги.

Най-горе на възвищението, между базалтовите блокове, Ананта открила входа на пещерата. Тъмна вдлъбнатина в застиналата лава, отворът бил полуzapущен от бодливи храсти. Ананта се пъхнала в пещерата. Сърцето ѝ било лудо, защото била тичала по хълма, а и я било страх. Когато влязла и очите ѝ привикнали към тъмнината, видяла, че пещерата е обитавана. В дъното ѝ имало нещо като олтар, голям плосък камък, върху който били поставени плодове, питки и санталови парченца в глинена съдина. Под олтара имало угасната лампа.

В пещерата царяло спокойствие. Било прохладно, отнякъде зад скалата се носел ромон на вода, ухаело на дим и на билки. След толкова часове, прекарани в очакване на нажежения плаж, на Ананта ѝ се струвало, че е в преддверието на тъй отдавна лелеянния дворец, където щяла да намери покой ѝ нежност. Искала да извика майка си да дойде тук, при нея, да се настанят в тази пещера, далеч от всички кораби и чужденци. Но се бояла да не би аркотите да я намерят и да я върнат при дигата. Треперела от изтощение, в устата ѝ се стичали сълзи. Полегнала на земята до олтара. Когато се събудела, всички щели да бъдат далече, корабът на златобрадия мъж щял да ги отведе от другата страна, на големия остров. Майка ѝ щяла да дойде да я търси, тя щяла да съумее да открие пътя към пещерата и те завинаги щели да си бъдат заедно, без да се боят от бъдещето.

Привечер старата жена, онази, която имигрантите от „Ишкандер Шоу“ наричали „лудата“, открила Ананта в пещерата. Коленичила до нея и я събудила, като докоснala лицето ѝ. Ананта се изплашила, но старицата я успокоила.

— Ти приличаш на моята дъщеря.

Изглеждала натъжена и Ананта попитала:

— Тя умряла ли е?

Старата жена разказала какво се случило, как хората пристигнали тук с един кораб и били изоставени. Студената богиня ги прибрала едни подир други. Нейната дъщеря умряла сред първите и тя я изгорила на плажа. После се скрила в пещерата и когато след месеци корабът се върнал, не пожелала да отпътува без дъщеря си. Скрила се.

Сега Ананта вече не се бояла. Лудата я отвела до залива Палисейд и тя я следвала, без да се противи. Небето било жълто, морето блестяло, на всяка вълна имало по една искрица. На дигата последните пътници се били наредили пред мауната. Ананта познала фигурата на майка си. Слязла — отначало бавно, с присвирти заради светлината очи, после се затичала през храстите, като прескачала от скала на скала. Когато се добрала до плажа, Гирибала я притиснала в обятията си. Английският офицер на дигата проявявал нетърпение. Качили се заедно в мауната и моряците започнали да гребат, за да изтласкат лодката през вълните. Ананта се взирала в шубраците около вулкана. Ала старата жена била изчезнала.

Не можех да заспя. По едно време се измъкнах от убежището, без да събудя Суря. Бавно пропълзях сред скалите, за да не би птиците да вдигнат врява. Вятърът бе силен. Потърсих закътано място сред базалтовите отломки, за да погледам небето и морето. Нощта бе ясна и звездна. Видях на хоризонта примигващия блясък на фара на нос Стрелкови ъгъл, вляво бяха светлинките на къщите на Гран-Гоб. Всичко ми се струваше близко, познато и същевременно нереално, като очертанията на съзвездията. Нощта бе изгладила морето. Слушах как вълните се удряха в скалата, как лагуната с плисък се източваше през пролуката. Исках да задържа всичко това, да го съхраня завинаги — то бе мое, моет живот, моет произход. Очите ми пареха — от умора, от треската. Лицето ми бе окаменяло, чувах как кръвта ми шуми в жилите заедно с прилива и отлива. Спомнях си как бях заслепен при онова мое първо идване на островчето, когато семето ми се изля по черната скала и се смеси с пяната.

Сега ми се струва, че тъкмо затова съм живял, за да намеря Суря и да заживея с нея в тази пукнатина, сред скалите на Габриел. Да бъдем съседи с един вълшебен птичи народ с очи без клепачи, да чакаме с тях мига, в който слънцето се подава от морето.

Потръпнах, когато Суря ме докосна. Дойде безшумно. Може би фаетоните вече са наши приятели, свикнали са с присъствието ни. Може би сме станали част от техния порядък.

Дълго седяхме и гледахме морето, нощта. После се върнахме в цепнатината, под палатката.

— Виж, *бхаи*, толкова ми е топло.

Суря доближава дланта си до лицето ми, за да усетя вълните, които се предават по страните, по шията ми. Раздразнените от нашето сноване птици започват да крякат една през друга, викат се и накрая всички просто пощуряват. А ние оставаме напълно неподвижни, притиснати един към друг, слели дъха си, без да се смеем или да шепнем, докато вроятата не е стихнала.

Любовта на Суряви е жарка като слънцето, бавна и силна като морето, истинска като вятъра. Ние сме в нашето леговище, в нашето владение, притиснати един към друг като птици.

Никога не съм изпитвал такова щастие. Вече няма разумни въждения, блянове. Просто морето разяжда и бълска основата на острова, бавно се сменят прилив и отлив, усещаме вкус на сол в устите, в гърлата си. Черните камъни са тъй гладки, прахът се пълзга по кожите ни и е ласкав под пръстите ни като някаква древна пепел. Крясъците на птиците по върха се усилват, те са остри, дрезгави, нетърпеливи, те са единственият глас на този остров. Двойките, будуват в дупките си, очите им следят черното небе в очакване да се съмне.

Долових трептенето вътре в тялото си. Него бях усетил още първата нощ, когато лежах до Жак и до Сюзан в колибата в Палисейд, неспособен да заспя. То не е шум. Ниско и бавно е като биене на сърце, като недоловимия пулс в кръвоносните ми съдове. Като шума на морето, като пляскането на криле около Пиджън хаус рок. То няма име.

Долепих ухо до гърдите на Суря, в нежната вдълбнатина между тях. Ето, иде, секва, и пак. Надига се по жилите на земята чак до извисилия се ръб, до устната на океана, до тялото на Суря. Аз пия живот от нейните устни, вдъхвам дъха й, поемам топлината на ръцете й. Тя ме пленява с утробата си, камъните и теченията на лагуната ни притискат.

Внезапно преставам да се боя от предстоящото. Усещам по устните си вкуса на пепел от кладите, на неуничожимата сол. Вече не съм сам, аз съм и в Суря, тя е аз и аз съм тя, слени сме в едно силно и нежно движение. Ние сме още и черната кожа на острова, и вятърът, и морето, и духът на птиците, очакващи първия слънчев лъч. Нощта ни е обгърнала, тя притиска планината, шубраците — нощ, примесена с вятър. Дъждовните капки барабанят на пристъпи по брезента над нас, вятърът нахлува в пукнатината и ни докосва с хладната си ръка. Долавям в гърлото си туптенето на неговото сърце, аз съм в Суря, в мен е звукът на нейния живот, далечно, истинско трептене. Дишането й се ускорява, усещам капчиците пот по тила й, в косите й, в слабините й. Потта ни е една. Аз съм в нея и тя е в мен, членът ми е дълбоко в нея, стиснат от нейната женственост — камък и листо, юмрук и обхванала го длан. Не може да има нищо преди, нищо след — само тия черни, голи, сурови скали, вятърът, свирещ в храстите, бушуващото море. Нищо освен базалта, праха, пепелта. И небето, из което се

разстилат облаци, скрепени върху звездите, и фаетоните в дупките си с очи без клепачи, зачакали слънцето.

От време на време те кряскат, стенат. Излизат, чувам тракането на клюновете и шумоленето на перушина им. Гласовете им се издигат, сливат се и загълхват. Сурявати се е вкопчила в мен, лицето ѝ е извърнато. И ето внезапния взрив, сякаш сърцето спира и времето умира. Острота в дълбокото, болезнена звезда, Сурия изстенва и леко ме отблъсва с длани. Излял съм се в нея, напрегнал мускули, бездиханен. Пулсирането продължава, после затихва, отдалечава се. Проснахме се един до друг в скалната пукнатина. Сега тишината бе бездънна. Слушах грохота на морето. Птиците бяха замъкнали. Трептенето бе секнало може би, като език, който се прибираще към центъра на земята, потъващ в потайни подземия. Отиваше си. Още, още — пониско, по-далеко. В лоното на земята, сред забравените звезди.

Сурия се притисна към мен. Нуждаех се от топлината ѝ. Тя прошепна до самото ми ухо:

— Тази нощ имам дете от теб.

Няма как да знае, а все пак съм сигурен, че е права. Сега си имаме дете.

Нощта е тъй дълга. Сурявати стана и се промъкна навън. Фаетоните не се разкрештяха. Чакам, потта се изпарява от тялото ми. Долавям киселата миризма на съседите ни, птиците, миризис на пикоч и на гуано, както и тръпчивата миризма на лантаните. Задрямвам. Събужда ме хладното тяло на Сурия. Измила се в лагуната, дрехите ѝ са мокри, косата ѝ е натежала от солената вода. Кожата по ръцете ѝ е настръхнала.

Преди зазоряване всичко се успокоява. Дори фаетоните вече не крякат. Започва отливът, лагуната се изпразва през пролуката, ромолейки като река. Сурия спи, сгущена до мен в базалтовата пукнатина — топла и жива сред хладината на ранната утрин.

7 юли сутринта

Корабът се върна. Жак бе преценил правилно: на Мавриций започва рязането, плантаторите ще се нуждаят от повече работна ръка. Студената богиня Шитала напусна островите. Може би вече няма храна за нея.

Не видях кога пристигна шхуната. От сутринта е пусната котва край пролива, срещу залива Палисейд. В спомените ми не изглеждаше толкова голяма. Когато я забелязахме за пръв път от палубата на „Ейва“ през онзи дъждовен следобед в пристанището на Порт-Луис, ни се бе сторила незначителна — жалка рибарска лодка, оборудвана като двумачтова гемия, с несъразмерен комин, бълващ черен пушек, донякъде напомняше старите влекачи в лондонското пристанище.

Тя се завърта бавно около котвата си срещу вулкана. Изглежда някак зловещо — черна, без белег за принадлежност към пристанище, без номер, без флаг. Машината ѝ боботи бавно, ала въпреки това из цялата лагуна се чуват тласъците на биелите — като локомотив, който работи на място. Бях забравил този шум. В ушите ми все кънтят грохотът на денонощно разбиващите се в скалите вълни, крясъците на птиците, несекващият вой на вятъра в скалите. А този звук е механичен, човешки, странен, мощн, чужд за нашия остров.

Птиците са изплашени. Те обявиха тревога далеч преди ние да доловим бученето на кораба. Разлетяха се, закръжиха с крясъци над пролива. За миг сметнах, че се задава буря. Или пък че в Палисейд отново има бунт, че кулитата се канят да се прехвърлят през лагуната и да ни изколят. Жак и Бартоли се стъписаха, готовеха се да издигат някакви прегради по пътеките. Когато стигнах до плажа, видях неподвижно застаналите Мурияма и Потала. До тях Сурявати стоеше край лагуната и наблюдаваше кораба.

Тогава пристигна лодкарят, като тласкаше старата ладия със своя прът. Не натика носа на лодката в пясъка, само забоде върлината в брега, за да я задържи, докато чака.

Аз съм на плажа до Суря. Отсреща, на Флат, постройките на Карантината изглеждат все така запустели. По брега припкат деца, викат жени. Суря казва:

— Днес ще се махнем оттук.

Изрича го малко глухо, сякаш я е страх. Аз също съм изплашен. Иска ми се да се скрия като Сара на другия край на острова, в нашата

скална пукнатина. На фона на ясносиньото море шхуната изглежда грамадна. Недействителна. Сякаш е безлюдна. Само машината ѝ боботи задавено, пушекът се извива над високия комин — стряскащо бутене, като дъх на приказно чудовище.

— Ще се махнем...

Тя повтаря това. Стиска силно ръката ми. Толкова тъничка е, крехка, все още неизлязла напълно от детството, по тъмното ѝ лице се чете тревога. Прилича на Ананта. За миг ми хрумна нещо наистина детинско, дори май го предложих гласно: а дали да не останем? Ще се скрием в нашата пукнатина под гнездата на фаетоните и никой няма да се сети да ни търси там. В бълсканицата ще решат, че сме се качили. Всички толкова ще бързат да се озоват на кораба. Суря не отговори.

Чувам гласа на Жак. Той крещи нетърпеливо, събира имуществото. Сюзан сигурно търси пътната си чанта, шапката, чадъра си. От другата страна на лагуната жените са се завтекли към плантациите, берат папаята, тиквите, децата са награбили лампите от пустите постройки на Карантината, старите емайлирани съдини, празните бутилки, каквото са могли да докопат.

Най-сетне Жак и Сюзан пристигат на плажа. Жак носи докторската си чанта със скалпелите и стетоскопа и пътната чанта на Сюзан. Предполагам, че набързо и безразборно е натъпкала вътре всичките си документи, малката синя книжка със стиховете на Лонгфелоу трябва да е между дрехите. Жак помага на Сюзан да се качи в ладията. Мурияма и Потала вече са седнали отзад, направо на дъното, във водата. Още един човек — и ладията просто ще потъне. Жак изтласква лодката навътре. Бос е, навил е панталона си до коленете. Закачил е обувките си за връзките на врата си, както някога, когато е тичал по полята около Анна. Нетърпението му да тръгнат с лодката е толкова голямо, че дори не се интересува какво ще стане със Суря. Видях обаче как Сюзан леко изкриви лице в светлината на утринното слънце, сякаш се мъчеше някак да се извини, задето така бързат да заминат.

Бартоли тръгва с втория курс. Той не си взима нищо. Изоставил е в колибата чувала с ориз. Пълното му лице вече е изпотено. Когато се настаниваме по средата на ладията, Жак се качва отпред и хваща дългия прът. Старият Мари направлява лодката с кормилното весло.

Въпреки отлива течението е толкова силно, че ладията отново се изкривява. Жак се опитва да гребе с пръта и само я измества още. Изправен на кърмата, Мари гребе бавно, обърнал към морето своя поглед на слепец. Както и при първото прехвърляне, това пътуване накриво е някак смешно — а иначе всеки миг може да се обърнем. Лодкарят не успява да изправи ладията с пискливите си викове и Суря грабва пръта. Жак се намества отзад, без да възрази. Суря застава отстрани, забива пръта в дълбокото, успява да напипа някаква скала и с един тласък ни насочва към Флат.

Сюзан ни чака на полусрутеното кейче. За пръв път е разтворила поръбеното с дантела чадърче, с което се разхождаше по палубата на „Ейва“, докато прекосяхме Червено море. С дългата, закопчана догоре рокля, с късата си коса и ботинките в ръка тя изобщо не прилича на онази болна жена, която Суря къпеше всяка вечер с мазила от Флат и която сякаш всеки миг щеше да се раздели с живота. Прилича на млада авантюристка, готова да се отправи дори към другия край на света — същинска Мени Мюриъл Доуи. Тя се смее и пляска с ръце, когато ладията опира в камъните на кейчето. Оставя чадъра и ботинките си, за да ни помогне да разтоварим вещите, пътната чанта, тубата с течен „Кондис“, която Жак не искаше да остави на Габриел. Суря и аз сме само с дрехите си, с торбичката от вакоа и с харпуна за лов на урити. Аз дори нямам вече обувки. Като корабокрушенец съм, без минало, без багаж. Приличам на камъните на Габриел — обветрен, разяден от солта, почернял и закоравял от слънцето.

Жак почти не ме поглежда. Уловил е Сюзан за ръка и я повежда по пътя към горната част на склона, където са се струпали имигрантите. Сюзан се обръща, струва ми се, че разчитам съжаление в погледа ѝ, сякаш нещо в нея се къса, докато се отдалечава от лагуната. Но може би само си внушавам, че тя изпитва нещо подобно.

Ние със Суря също вървим по пътя. На брега при Карантината вече няма никой освен стария Мари. Пътуването не го засяга. Той трябва да остане, за да посрещне следващите имигранти. Седи на своята скала в сянката на някогашния лазарет, дъвче своето лиственец, а синкавите му очи са заряяни към лагуната.

Внезапно Суряви се обръща. Взира се в островчето Габриел, за миг ми се струва, че иска да си припомни нещо. После казва:

— Сара? Тя и другите няма ли...

Жак е спрятал на пътя и разговаря с Бартоли. Приближавам се, а той казва притеснено:

— Започват да качват пътниците, трябва веднага да дойдеш. Веран май вече бил на кораба.

Не ме е грижа за съдбата на пътниците от „Ейва“. Мисля си за Сурявати и отново ме обзema безсилен гняв. Споменавам на Жак за Сара Меткалф, която остава пленница на островчето Габриел, а той свива рамене.

Очите му зад стъклата овлажняват, ръцете му треперят.

— Бързо трябва да се върнем да я вземем, корабът няма да чака.

Отива при Сюзан, опитва се да я убеди да тръгне без него към залива Палисейд. Тя се отдалечава неохотно, мъкнейки прекалено тежката пътна чанта, чадърчето ѝ е опряно на рамото. Върви заедно с Бартоли и Мурияма. Малкият Потала остава с нас. Очите му блестят странно. Привлича го очакваното преследване на лудата.

Отново се качваме на ладията, Суря я управлява. Потала държи кормилното весло. Гребе със замах, казвам си, че сигурно е син на бенгалски рибар. Мари е останал на сянка край своята стена. Бледите му очи са сякаш застинали, когато избутваме ладията към пролива.

Щом достигаме до Габриел, Жак, Суря и аз се втурваме на юг да търсим Сара. Потала поема по друг път, през шубраците. Не викаме, за да не стреснем нещастната луда. Корабът е все така на котва край остров Флат, машината му не работи с пълна тяга, черният дим се стеле над него. Сигурно вече се качват. На Габриел не се чува нито звук. Все едно сме на мъртъв остров. Фаetonите са се изнесли нанякъде, вероятно са се присъединили към останалите птици от Пиджън хаус рок. Или се таят в дупките си, изплашени от боботенето на кораба на бреговата охрана.

Потала вече е стигнал до южния край. Навярно се е вмъкнал в бърлогата, все едно че преследва звяр. Сурявати минава покрай него, без да каже нищо, слиза сред камънаците, отмества трънливата преграда. Извиква:

— Сара!

Няма никой. Леговището е празно. На плоския камък отпред още има остатъци от ориза, който Суря е донесла вчера. Птиците не са го докоснали. Привеждам се и виждам постелята на Сара, изцапан с пепел и пръст чаршаф, отворената чанта с твърде малкото ѝ вещи:

индийски гребен, няколко рупии и шепа анна, нападнато от ръждата томче с Ветхия завет, замърсени от водните пръски привързани писма. Видът на тези останки е едновременно смехотворен и печален, също като незначителните вещи, които човек забелязва в къща, където има траур. На земята до постелята съзирам черно тефтерче, стегнато с червена лента. Това е безценното тефтерче, което Джон Меткалф мъкнеше навсякъде, в което отбелязваше своите наблюдения и открития.

На корицата върху етикета е написано с наклонения и равен почерк на Сара, с който тя преписваше всяка вечер странните названия на растенията: *Flat Island, 28 may 1891* — Крайната дата на дневника е останала непопълнена. На тази дата се озовахме в Карантината, Сара е изписала същата тази дата със същия този почерк на дъската, която е забила на мястото, където Джон бе превърнат в пепел.

Оставих парите и писмата и взех черното тефтерче. Струва ми се, че Джон го е оставил заради мен, да не забравя, да не прекратявам уроците по ботаника. Спомням си как казваше, докато бродехме да търсим индигоферата: „Растенията ще спасят хората.“

На юг вятърът носи валма пяна. Вълните са силни, плискат по скалите, откривайки изумрудените си кореми. Усещам, че трябва да побързаме. Корабът сигурно се люшка и едва успява да се задържи на място. Къде е лудата?

Сурявати я търси сред сриналите се черни скали, близо до нашето убежище. Пристъпва мълчаливо, сякаш Сара е птица и не бива да я стряска. Може би и тя би искала да се скрие, да остави кораба да замине с всички тези хора. Сара вероятно е права, би трябвало и ние да се върнем в нашата закътана пукнатина, да преживеем остатъка от живота си с фаетоните. Да забравим Мавриций, както Мавриций ни бе забравил.

Чувам гласа на Жак. Той става нетърпелив, слязъл е от ладията и е дошъл до склона да ни каже да се връщаме. Вятърът отнася думите му, до нас стигат само неразбираеми звуци: „Е!... О!...“ Представям си как Сюзан стои на плажа, обърната към пътя за гробището, и ни чака да се появим, как хората се качват на спасителната лодка.

Обиколих Габриел, а Потала се промъкваше пред мен в храстите като ловджийско куче. Сара я няма никъде. Може пък да се е притаила горе, на върха, под цимента на семафора. Изключено: птиците я

плашат. Те биха я издали, ще напират да я кълват, ще крещят. Стигам до стръмнината. Фаetonите кръжат над мен, писукат, добиват застрашителен вид. Потала не смеє да се приближи повече. Ние вече сме чужди хора, врагове. Те ни пъдят.

Потала е забравил за Сара. Пълзи сред скалите, иска да се сдобие с някое от тези приказни пера. Ако можеше, би хванал фаetonи, би отскубнал техните ленти.

Слизаме обратно към плажа. Жак вече се е качил в лодката. Вика:
— Е? Намерихте ли я?

Аз клатя глава. Той заявява суро:

— Здраве да е, не можем да чакаме повече.

И добавя, за да залъже съвестта си:

— Тя може и да е тръгнала.

Точно в този миг Суря се задава по пътя към лагерите, подкрепяйки Сара Меткалф. Младата жена върви бавно, залитайки. Жегата и недохранването са я превърнали в инвалид. Дори не се дърпа, когато Жак я намества в ладията. Изляга се на дъното, увита в парцалите си.

Сурявати се качва последна. Докато натежалата ладия бавно и неуверено се насочва през протока, тя се е извърнала към тъмната скална маса на Габриел. Струва ми се, че нечий поглед ни следи откъм лагера и резервоарите. Може да са просто суровите очи на кръжащите около семафора птици. Сред грохота на морето, напиращо към лагуната, долавям онова далечно трептене, оня дъх — като че ли всички, с които се разделяме, са още живи.

В протока има силни водовъртежи. Потала с мъка удържа курса към кейчето. Докато се пълзгаме над черната гора на коралите, за миг ми се мярва бродеща сянка, която ни сподиря като разярено куче. Разпознавам тазора, господаря на лагуната. Като че ли е изминала цяла вечност, откакто ме остави да премина през владенията му. От днес вече пак съм чужденец и за него.

Стигаме до залива Палисейд малко преди обед. Когато се озоваваме на възвищението над него, двамата със Суря сме смяяни. Просто не можем да вървим, сърцата ни бият прекалено бързо и силно. Иска ни се да се измъкнем в храстите като Сара.

От подножието на вулкана, та чак до общите къщи заливът Палисейд е претъкан с хора. Индийците са дошли от всички краища на острова, от всички колиби, от полята и филаосовите горички, събрали са се на светлия плаж край строящия се вълнолом. Бях забравил. През ум не ми бе минавало колко са много. Тълпа, хиляда, може би повече. Представляват плътно, мрачно, безмълвно множество. Само тук-там греят цветните петна на роклите. Стоят под палещото слънце, което дори не хвърля сянка, срещу ослепителното море. Дори Жак се спря. Опитва се да се съвземе. Не иска да забележа вълнението му.

— Къде е Сюзан? Не виждам Сюзан.

Поради лошото си зрение той не разбира напълно какво става, но вижда гъмжилото, изпълнило плажа като безмълвна армия.

Най-отляво на залива, близо до навеса, под който стоварваха провизиите, забелязвам Сюзан с нейната светла рокля. До нея е набитият Бартоли, оголялото му теме се откроява сред гъстите коси на индийците.

— Жена ви е там, чака ви — казва му Суря.

Гласът ѝ звучи мило, тя го хваща за ръката и му показва накъде да погледне. Проявява по-голяма търпимост от мен.

Жак се спуска пръв, аз тръгвам почти машинално подир него. Слизаме към брега сред храсталаците. Вятърът от време на време се усилва — парещ вятър, който приглежда морето и разчиства небето. Пушекът на шхуната се разсейва, връща се към нас. Внезапно надушвам острия мириз на машини, на въглища, на горещо масло. Бях забравил, че има такива неща. Като животно поемам вятъра, вкусвам го с език. Сега боботенето е прераснало в силно трептене, което изпълва морето и напира под босите ми крака. Рев, от който сърцето ми започва да бие по-силно. Спомням си как се качих за пръв път на палубата на „Ейва“ в Марсилия, как корабът помръдна и се разнесе същият глух, мощн, тревожен звук. Продължавам да слизам, изостанал съм от Жак, не се обръщам назад.

Когато стигаме до плажа, установявам, че напразно сме бързали толкова: качването още не е започнало. Шхуната продължава да се върти, задържана от котвената верига. Клатушка се доста. Английският офицер е застанал на бака, заобиколен от екипажа. От време на време насочва към нас далекогледа си. Вероятно преценява положението.

Просто е невъзможно всички имигранти да бъдат натоварени на шхуната. Ще трябват други кораби, няколко курса. Два дни, може би повече.

Отпред на палубата има коморски моряци със светли дрехи. Въоръжени са с прословутите пушки шнайдер, които видях по време на бунта. Според думите на Веран: „С такова нещо повалям човек от петстотин метра.“

Всъщност къде ли е онзи Неверан? За миг помислих, че може да е останал горе на вулкана — сам в укрепения си лагер, като капитан, решен да потъне с кораба си. После го виждам сред групата пътници на „Ейва“. Вече няма величествен вид. Седи на пясъка под дървените подпори на склада за провизии. И той като Бартоли е много блед, съсипан от безсънието. Понеже часът на отпътуването е близък, отново се е превърнал в жалък и дребен търгаш неудачник — как ли изобщо успя да се превъплъти в друга роля? Сюзандори не го погледна, когато отиде да седне при нея.

Тълпата на плажа се е сгъстила. Трудно успяваме да се промъкнем. Мъжете стоят прави, по лицата им се стича пот, дрехите им са мокри. Когато Жак се появява с докторската си чанта и тубата с течен „Кондис“, те му правят път, без да проявят враждебност. Сякаш никога не са го замеряли с камъни. Имат кротки лица с красиви, изразителни очи. Може би смятат, че тъкмо Жак ще ги освободи, ще им даде възможност да продължат пътуването си. Минавам безпрепятствено между тях. Те мълчат. Някои са още съвсем млади, направо деца. Дълги ръце и крака, гъвкави като лиани тела, единственото им облекло са белите набедреници. Къде ли са Ука и козарчето Шото? Има и хора, които никога не съм виждал, стоят на слънцето с пътните си дрехи, сякаш са на перона на някоя гара, носят сака и жилетки над платнените си дрехи, лъснати обувки, пазят се от слънцето с големи черни чадъри, като джентълмени от Сити.

Пускат ме да мина, не ме поглеждат. Взрели са се в закотвения срещу залива кораб, който се върти на веригата си и се поклаща от вълнението. Тишината е плътна, нищо не я нарушава на плажа, облян от слънцето, освен приглушеното боботене на машините.

Внезапно забелязвам, че Сурявати не е с мен. Оставила ме е да вървя с Жак, а самата тя е сред скалите. Искам да се върна, за да я взема, но Сюзан идва при мен и ме целува.

— Изплаших се, вече мислех, че няма да дойдете.

Прегръща Сара, настанява я да седне на сянка до Жюлиюс Веран. Вкопчва се в Жак, говори бързо, за да прикрие тревогата си. Изглежда толкова отслабнала под суровите обедни лъчи, кожата на хубавото ѝ лице е посърнала и почерняла като кожата на Сара. Жак не я слуша. Опитва се да я успокои.

— Според мен скоро ще се качим.

Плаши го целият този народ на плажа.

— Непременно трябва да се качим първи.

Добавя, сякаш го е досрамяло:

— Смятам, че ще изпратят и друг кораб.

Бартоли свива рамене.

— Ако си тръгнат като миналия път, ще има размирици.

Устните ни са пресъхнали от жегата и от вятъра, но никой не би се помръднал, за да отиде до резервоарите или да се качи до извора. Шаик Хюсейн се е подпрял на своя сердарски жезъл и стои в края на вълнолома. Дрехите му са парцаливи, чалмата му е скъсана и се вее на вятъра, но въпреки това има достолепен вид. Застанал е неподвижно, малко на една страна, за да не го заслепява слънцето, видът му изразява пренебрежение и безразличие. Нито веднъж не благоволи да погледне към пътниците от „Ейва“. След няколко мига, след няколко часа ние ще бъдем в друг свят. Той вече ни е забравил.

И ето че внезапно, просто ей така, започва прехвърлянето. Мауната се отделя от шхуната и носена от вълните, се насочва към залива Палисейд. В нея има четирима коморски моряци, невероятно черни в белоснежните си униформи. Двама от тях задържат с гребане лодката извън прибоя, докато другите се заемат да прекарат въжето. Мятат единия му край на брега и посредством този крехък мост пъrvите оцелели се прекачват, измокрени до кости от вълните. Найнапред няколко кулита с вързопи на главите — Шаик Хюсейн ги е подбрад измежду най-възрастните. После жените, Мурияма и нейният син Потала, други индийки, чиито дълги разноцветни рокли залепват по телата от морската вода. Въпреки вълните и опасността всичко става, без да се чуе дори един вик. Само малките деца хленчат и се гушат в майките си, когато някоя вълна се разбие с грохот пред тях в

базалтовите плочи. Най-сетне идва редът на пътниците от „Ейва“. Шаик Хюсein е издал заповедта и индийците послушно се отдръпват.

Отначало Сюзан, която повежда и Сара Меткалф. Жак ги придвижава в морето. Хваща се за прекараното въже и плъзва по него първо пътната чанта и собствените си вещи, включително прословутата туба с течен „Кондис“. После се обръща към жените, с гръб към вълните, подава им ръка. Сара Меткалф успява да се добере до мауната, Сюзан тръгва на свой ред, но една по-силна вълна я обгръща. Когато я виждаме отново, тя е изпусната въжето и не достига дъното. Плува сред пяната, изгубила е шапката и чадъра си. Жак се хвърля във водата, за миг те плуват свободно средискрящото море, а вълните ги бълскат, както през онова лято, когато Сюзан нарушаваше всички забрани и се гмуркаше до вълнолома в зеленото море при Хейстингс. Коморските моряци ги хващат и един след друг ги издърпват в мауната. Не зная защо сърцето ми се свива от тяхната радост, че са се добрали до лодката. Вече са само две фигурки, неразличими от другите, в мауната, понесена от вълните, а ето че Бартоли и Веран на свой ред влизат в морето и се плъзват по въжето. Преди да тръгне, Бартоли се обръща към мен. Пита ме:

— Идвate ли?

Лицето му е сериозно, набръкано, лице на стар войник, и внезапно цялата ми неприязън се стопява. В светлите му очи имаше нещо толкова обикновено, обичайно, като че ли го познавах от много години, без никога да сме си приказвали истински. Безмълвно тръснах глава, а той се потопи в морето и доплува до мауната, без да се хваща за въжето.

Всичко стана много бързо. Сега мауната е пълна, толкова натоварена, че при всяко люшване се накланя застрашително. Морякът прибира въжето и гребците налягат веслата, за да се отдалечат от брега. Стоях край плочите заедно с индийците. Дори не ми хрумна да махна на Жак и на Сюзан. Мауната се отдалечава с поклащане и бавно се обръща към шхуната. Вече не зная къде са Жак и Сюзан, изгубих ги от поглед. Внезапно подухващият вятър навярно е лден, представям си как Жак прегръща Сюзан, за да я запази от плискащата ги вода. Тя може би се опитва да ме различи на плажа и вижда само черната тълпа от имигранти, изправени сякаш на брега на огромна река.

Как е възможно да са толкова спокойни? Вървя по плажа и търся познати лица. Онези, които срещах, когато отивах в къщата на Ананта, старците, които се връщаха след срещите си с нея, понесли стиски чудотворни билки, орачите с чалми, индийците от Север с острите си чехли, търсещите приключения момчета без друго имущество освен кърпите, в които са скътали по някой долар. Загърнатите в червени шалове жени, крехки и корави, с лица като изпечена глина, с големи халки в носовете и с белега на бог Яма на челата. Вървя по плажа, а те ме оставят да мина безмълвно, едва ме поглеждат. Може наистина да съм заприличал на тях — без род и родина, с промита памет, — може да съм заличил онова, което е правело от мен голям мун, да съм се отървал от името Аршамбо. Сега нося по себе си знаците на новото си съществуване, пепелта от кладите, черния прах на Габриел и миризмата на птиците. Гледам по нов начин. Никога вече няма да бъда такъв, какъвто бях, когато се качвах по трапа на „Ейва“ и напусто си въобразявах, че ще открия място остров и дедите си.

Минах по цялата извивка на Палисейд. Исках да видя метача Ука, който бе редом с мен край кладите. Струва ми се, че сега той е мой брат — от онъ ден, когато се хвърли във водата, за да доплува до Мавриций. Много пъти имах чувство, че съм го разпознал сред хората, но се натъкваш все на младежи с безразлични лица, които извръщаха погледи.

Сурявати я няма. Боя се да не би да се е качила, без да ме изчака. Мауната повтаря курсовете си, ритуалът е все същият: морякът хвърля въжето, някое момче го привързва към лебедката и жени и мъже се плъзват през пяната до Мауната. Направиха може би шест или десет курса, над стотина имигранти. Палубата на закотвената срещу Палисейд шхуна е претъпкана с народ. Корабът се клати застрашително, поривите на вятъра разпръсват черния дим и понякога хората напълно се изгубват зад него. На плажа всички са като пияни заради слънцето и вятъра. Пяната е ослепителна като сняг, от линията на хоризонта направо секва дъхът. Никой обаче и не помисля да си отиде. От време на време поглеждам към стръмнината над плажа с надеждата да забележа фигурата на Суря, после морето отново неудържимо привлича погледа ми.

Най-сетне привечер шхуната потегля. Тръгва внезапно, без никакъв сигнал. Просто боботенето на машините се усилва, моряците вдигат платната на двете мачти, те заплющват и се скриват зад облака дим. На брега всички вдъхват острия и приятен мириз на въглища, който се понася към небето.

Когато стана очевидно, че корабът си отива, сред останалата тълпа избликна отчаяние. Индийците все още са твърде многобройни. Пуска се слух, че корабът на бреговата охрана няма да се върне, никога. Може да се дължи и на умората от вятъра и слънцето, от продължителното чакане. Хората тичат по брега, катерят се по вълнолома, крещят, ръкомахат към кораба. Някои навлизат в морето до кръста, залитат сред прибоя. Вече се виждат само черните очертания на шхуната, която на моменти изчезва между вълните, повлякла след себе си мауната като някаква орехова черупка.

Други сядат на плажа край вързопите си. Очите им са безизразни, замечтани, сякаш се молят. Между тях разпознавам мъдрия старец, когото бях срещнал по пътя към Палисейд през онзи ден, когато бродехме с Джон Меткалф: Рамасвами. Седнал е с кръстосани крака на базалтовата плоча, с гръб към морето, а тоягата му на вожд лежи до него. Няма багаж, няма дори кърпа със завързани краища. Над бялата си дреха е облякъл вехто английско сако, някаква старомодна униформена дреха с висока яка и два реда копчета: Следвайки примера му, и други мъже сядат един по един на брега около него. Излъчва някаква странна сила, сякаш само той разбира какво ще се случи. Когато минавам наблизо по плажа, за да се изкача по възвишението, където ме чака Суря, вперва очи в мен и ми се струва, че се зареждам с частица от неговото просветление, от неговата увереност. Лицето му е тъмно, косата му е съвсем късо подстригана, възрастта му не може да се определи. Жълтите му очи са някак си и меки, и остри, не знай защо внезапно се сещам за человека от Аден в сумрака и задухата на болничната стая, за неговия безмълвно пронизал ме поглед. Изпитвам желание също да седна и да чакам. Но преди всичко искам да открия Суря.

Повечето кулита са се върнали при общите къщи. Други продължават да скитат по брега, скучват се по порутения вълнолом, като че ли мечтаният кораб би могъл да се зададе в незнаен час на деня или нощта.

А е съвсем явно, че днес вече няма да има кога. Небето е пожълтяло, както става привечер. След отплуването на шхуната птиците отново смело прехвърчат над залива. Там, където морето бълска склона на вулкана, забелязвам двойка фаетони, които ловуват, използвайки прилива. Излитат нависоко, а после се стрелват във вълните. За пръв път виждам фаетони над Флат. Навсякак знаят, че скоро ще заминаваме и лагуната ще си остане само тяхна.

Известно ми е къде да открия Сурявати. Изкачвам се по стръмнината, преди да се стъмни. Чувам как в храстите се разбягват козлете. Ала Шото го няма да ги прибере в откритата кошара. Бездомни кучета ги преследват сред шубраците, вече са подивели като чакали. Когато пресичам пътя им, ги чувам как ръмжат. За всеки случай се въоръжавам с един хубав къс лава, остьр като брадва.

Прекосявам плантациите. Каквото индийките са оставили при заминаването си, козлетата са го съсишли — изтръгнати насаждения, изпомачани бреди, зеленчуци, ошмулени до самата изсъхнала земя. На места са съборени дори каменните стенички. Слънцето вече е очертало дълги цепнатини по земята там, където вечер жените са поливали със стомните си лианите на тиквите и оризищата. Все едно нищо такова не е имало, все едно че сме сто години назад.

Изкачвам се доторе в сянката на кратера. Вятърът е толкова силен, че почти ме събаря назад. Този вятър идва от другия край на океана и тласка прилива — мощн полъх, понесъл грохота на вълните и мириса на рифа. Индийците са се настанили в залива Палисейд, построили са къщите си и са засадили нивята си на завет. Тук фучащият вятър заличава всичко. Както на Габриел, той брули стените, резервоара, загражденията и гробовете и разяжда всичко, докато останат само случайни белези.

Сурявати седи и чака сред старото гробище, край гроба на Томас Мелот, загледана в морето и в очертанията на Габриел. Облечена е с красивото си сари с цвета на морето, главата ѝ е загърната с голямата червена кърпа, с която прилича на Ананта. До нея е торбичката от вакоа с гердана на майка ѝ, с нейния номер, когато е била наета за рязането. Това са единствените вещи, които ще вземе от Габриел.

Тук вече е нощ, ала когато Суря ме поглежда, аз виждам светлината в очите ѝ, кехлибарената светлина, която ме порази още първия път, край лагуната. Потръпвам, предуслещайки думите ѝ, като

че ли в този миг се определя съдбата ми. Тя идва при мен, обгръща кръста ми с ръка и казва:

— Сюзан си замина. И какво ще стане сега с тебе, бхаи?

Звучи малко насмешливо. Някак си по детски доволна е, както когато бяхме сами на върха на фаетоните. Повежда ме надолу по склона, към гробището. Остават ни само няколко минути, за да видим нашите владения, да огледаме всичко, да отнесем със себе си онова, което си е било наше — отблъсъка на небето в лагуната, черните очертания на островите, грохота на морето и мириса на „стари моми“, понесени от повояващия ту хладен като вода, ту топъл като дъх вятър. Както може би и последното прелитане срещу слънцето на фаетоните, повлекли шлейфа на безцелното си владетелско достойнство, с който приличат на кометата, изобразена върху фронтона на последната къща в Анна.

Стоим сред гробовете и гледаме как здрачът поглъща потайните кътчета на Габриел, бататрановите насаждения, пукнатините в черния камък, стъблата на филаосите. И аз не нося багаж. Вече нямам дори обувки. Единственото ми съкровище е черната книжка, привързана с червена лента, в която Джон е описал последните дни от живота си, преследването на южната индигофера, мечтата си за един по-хубав свят, в който растенията биха излекували раните на човечеството. За да не я изгубя, я скрих под един плосък камък край залива Палисейд.

Сура тича между гробовете, прескача трънестите храсти. Попъргава е от мен. Но това е игра, тя ме оставя да я настигна и тъкмо когато се каня да я сграбча, надава вик и хуква отново.

Забавлявайки се така, стигаме до брега, до постройките на Карантината. Тичаме в здрава задъхани, с разтулени сърца. Забравили сме заплахата от кораба, бутменето на машините, въоръжените моряци в мауната.

Озоваваме се зад резервоара. Черните стени на постройките са почти невидими, просто развалини сред бататраните. Тичаме към края на острова, към самотния нос, брулен от опияняващия вятър. Димът от кладите никога не е достигал дотук. Тук никога не е имало никаква памет.

Стигаме до Пиджън хаус рок, място за срещи на всички птици, сред звучащ като в ковачница грохот. Започва морското празненство, всички са тук — чайките, морските бикове, морските лястовици,

огромните гларуси, буревестниците, фрегатите с червени гуши. Небето е ослепително, във водните пръски се преливат цветове, през пролуките между скалите се издигат същински гейзери.

Сурия извади от едно тъмно езерце между канарите няколко тъмночервени морски таралежка, кръгли миди, дори празна раковина — последното ни пиршество на острова. Беше оставила харпуна си на гробището и затова сега разтваря черупките с остьр камък, за да измъкне месото с коралов цвят. Движи се безстрашно сред водните вихри, превежда ме по скалите, сякаш има усет за прибоя, за всяка вълна.

— Ще те направя рибар. Ще си купим пирога в Махебург.

Тя се смее, излизайки от вълната със залепнала по тялото дълга рокля и натежали от сол коси. Вкусих морето от устните, от рамото ѝ.

— Ще ловим риба по всички острови, ще отидем дори до Сейнт-Брандън, където не пускат жени, ще се облека като мъж и ще пътуваме заедно.

Тя сякаш танцува по скалата, опиянена от набъбващото море, от вятъра, от обгръщащата ни златна светлина. Лагуната е гладка и непроницаема като огледало. Никога не съм се чувствувал тъй свободен. Вече нямам памет, нямам име.

Нощта се спусна бавно. След като изядохме мидите ѝ морските таралежки, влязохме за последен път във водата на лагуната. Блага и лека като дим, подвижна като поток. С прилива бе дошъл и нов живот — морски игли, всевъзможни риби. Легнахме до рифа на дългата пясъчна ивица, която възвива към Габриел, за да послушаме в мрака шума на прииждащите зад нас вълни и да усетим отново непочтителните дребни ухапвания на пясъчните риби.

Когато излязохме, бе почти студено. Тръгнахме в нощта към селцето на париите. Небето бе обсипано със звезди.

Струваше ми се, че нищо на света не ми е по-познато от този път, водещ от Карантината до залива Палисейд — пътя, който утъпках и изминавах всяка нощ през забранената зона, определена от Веран и от сердаря.

Толкова неща се случиха, съсираха и промениха — нашите чувства, нашите представи, дори начинът, по който гледахме,

говорехме, ходехме и спяхме. Някои умряха, други изгубиха разсъдъка си. Никога вече няма да бъдем същите.

Държа в ръката си ръката на Суря, усещам топлата ѝ, жива длан. В мрака едва различавам профила ѝ, ала долавям уханието ѝ, сладко ѝ тръпчиво като мириса на лантаните, докато вървим по тясната пътека, бълскани от североизточния вятър.

Намираме се до насипа, при който спирах, за да гледам къщата на Ананта. Сега жилищата на париите са празни, изоставени. Когато обаче се приближаваме до селището на кулитата, се чува врява. Кучета лаят по нас из пустите улици, бродят зад гърба ни и ръмжат.

Заливът Палисейд е великолепен: навсякъде по плажа до самото подножие на вулкана горят огньове. Може би има петдесет, шестдесет огнища, чиито червени пламъци разкъсват нощта. За пръв път няма вечерен час. Тази нощ Шаик Хюсein е отменил закона на Партията на реда, на вожда на маврицийската Синархия. При всяко положение не би могъл да постъпи другояче. Откакто шхуната се появи отново, той вече не е сердар, а имигрант като другите. Сам пожела да е така. След оттеглянето на шхуната остави на плажа своята тояга от твърдо дърво и седна заедно с другите край Рамасвами. Отправи към морето своя взор на победен воин. Изведнъж този човек, когото мразех, от когото всички се бояха, който ни бе обрекъл на изгнание и глад, събуди у мен съчувствие. Като го гледах на плажа, се сетих за онова, което бях слушал от Жак за голямото индийско въстание, за сипаите на Нана Сахиб, победени от англичаните, поели на дълги върволици сред развалините, за окованите пленици, натоварени на кораби и изпратени на Мавриций да прекарват линията на железницата и пътища. За кратко Шаик Хюсein бе преживял отново мигове на власт и слава, бе управлявал този остров на края на света. Сега отново е никой, ще се слее с тълпата от орачи по кейовете на Порт-Луис, в лагера Поудърс Мил, а надзирателите от плантациите ще нанесат името му в списъка си, ще му направят снимка и ще му дадат работническа карта.

С това небе, със запалените по плажа огньове нощта е упоителна. Сурявати ме отвежда до нашето място, на платформата за кладите. Вятърът се усиљва на пристъпи и носи шума и дъха на океана.

Суря взима въглен, пренася го между дланите си като скъпоценен камък и бързо стъкваме огън от съчки и филаосови иглички. Заливът е завладян от мириз на сантал и билки — благодатен облак, който замъглява звездите.

Въпреки умората от изминалния ден всички будуват. Отвсякъде греят огньове, очертават дългата извивка на залива Палисейд подобно на някакъв крайморски град. В светлината на огъня лицето на Суря наподобява старинна маска с очертаващи я дълбоки сенки, с великолепно извити вежди. Около нас витае някакво нетърпение, някакъв копнеж, сякаш е започнал голям празник. Чуват се гласове, шепот, смехове, които се сливат с шума на вълните, с фученето на вятъра, с пукота на обхванатите от огъня клони. Хората се събират на групи — семейства, приятели. Някои пушат или разказват отминали събития, приказки. От време на време по-високо от речта зазвучала песен, ясен глас се издига и затихва като мелодия, изсвирена от флейта. Или пък протяжен вопъл. В светлината на пламъците дори виждам танцуваща по плажа фигура, гъвкаво тяло на момче, чувам как ръце пляскат в такт, все по-бързо и по-бързо. Опиянението расте, обема залива като засилващ се, замиращ и отново възраждащ се полъх. Дългото чакане вече свършва, утре или вдругиден имигрантите ще започнат работа, морето на нивите ще се ширне пред тях и те ще крачат под слънцето с дългите си ножове в ръце, ще усещат праха на червената засъхнала почва под босите си нозе, ще вдъхват тръпчивия мириз на захарните тръстики. Да, това е нетърпение, копнеж. Когато лягам и долепям ухо до земята, пак долавям трептенето. Познавам го, същото е, което знае от нощите на Габриел. Живо, вечно, близо до повърхнината на света, по ръба на вулкана, по морските гребени. Това е то, то е копнежът, разтърсващ човешките тела през тази нощ, пропъдил съня. Също както през нощта, когато всички клади горяха, за да възрадват бог Яма. И пак то трепти в телата на птиците, свити в дълбоките си убежища, в непреклонните им, немигащи очи.

— Слушай, чуващ ли?

Суря долепя ухо до базалтовата плоча. Не казва нищо, но съм сигурен, че и тя като мен долавя трептенето. Свалила е кърпата си. Очите ѝ блестят в светлината на главните, виждам как лъщят зъбите ѝ. Усмихва се, танцува за мен, за нощта, отначало бавно, после все по-бързо, върти се с разперени ръце, хванала краищата на шала. Огънят

танцува зад нея, димът я обгръща, обсипва с пепел косите ѝ, раменете ѝ. Виждам над нея небесния диамант, Господаря Шукра бавно се измества на запад. Тя танцува и за него, а огньовете горят в залива Палисейд. Опиянението расте като вълна, надигнала се от самото дъно на морето, която се плъзга към нашия остров и ни носи отвъд, към очакващата ни земя.

Когато огънят отслабва, Суря коленичи, разбутва с ръце жаравата и добавя още съчици.

Целият залив гори в нощта и там, от другата страна, на нос Нещастни, в Гран-Бе, в Гран-Гоб навсярно съзират тия блуждаещи светлинки на хоризонта, които им говорят за нас, за нашето очакване, за нашия копнеж. И нейде там по плажовете незнайни приятели са запалили огньове в отговор.

Нощта е дълга и прекрасна, безкрайна нощ. Ние сме на ръба на земята, на края на света. Бавно се плъзгаме на нашия базалтов сал към нов живот, към нашата майка. Ние сме деца на мечтата. Най-сетне сме свободни, оковите ни паднаха.

Хора вървят по брега в тъмнината. Мъже разнасят черен чай в голям меден чайник, със стъклена чаша. Всеки пие по реда си.

Най-напред пие Суря и ми подава полупълната чаша. Чаят е горчив и не съвсем топъл, но никога не съм вкусвал по-вълшебно питие. Мъжът, който разлива чая, е висок и слаб, лицето му почти не се вижда заради парцаливатата чалма. До него разпознавам метача, пария Ука. Той подава чашата на други мъже, до нас. Чувам как му подвикват, разнасят се смехове. Вече няма забрани. Тази нощ всички хора са еднакви, обзети от треската,upoени от слънцето и от вятъра, очите им горят, кожата им е посыпана с пепел като камъните, по които са налягали. Всички говорят един и същи език, езика на сърцето, в който устните не участвуват.

Нощта е дълга и блестяща, изпълнена с музика и пущеци.

Суря е легнала до мен, усещам лекото ѝ, равномерно дишане, топлината на тялото ѝ. По едно време ставам и тръгвам по плажа между огньовете. Когато минавам, хората се обръщат, виждат лица,

чувам думи. Докосват ме ръце, звучат въпроси. Плантациите се чернеят над залива Палисейд, вятырът шепти и фуци в палмите. Вулканът не се вижда. За пръв път на кратера, където Веран стоеше на пост, не гори огън. Нощта е блага, няма врагове, няма страх: Чувам гласовете, които се носят от плажа, музика, надушвам огньовете. Ще заминем и островът ще се върне към естествения си вид. В гъсталациите около Палисейд нещо пропуква, разнася се топуркане. Подивели кучета бродят и преследват козлетата сред хаотично разхвърляните скали. Скоро всичко това ще остане тяхно.

Древна нощ, нощ като самото начало. Светлината на огньовете леко озарява общата колиба, в която нощувахме първия път, през време на бурята. Всичко това е тъй далече, мъгляво, като сън.

Открих в джоба си парчето ръждиво желязо, дадено ми от Шото, когато влязох за пръв път в селцето на париите. Не зная защо го запазих като някакъв талисман. Всичко, което се случи по-рано, сега ми се струва недействително — легенда, глъхнешъ звук. И аз изпитвам същата увереност като насядалите по плажа хора, усещам същото щастие: всичко трябва да бъде ново.

Безкрайна нощ, миговете се сливат, сякаш никога няма да се развидели. Пламъците намаляват, избледняват, лумват отново, жаравата е с особен воднозелен цвят, издигат се кълбета дим. Понататък по плажа огньовете са изгаснали, пламнали са други. Между огнищата блуждаят фигури — мъже, жени. Гласът, който доскоро извиваше песен, замърква, после се издига отново — и ето пак същата песен, същият вопъл. Звездите в небето над нас бавно се изместват. Сириус е близо до хоризонта, Господаря Шукра се е приbral да почива. Спомням си как, когато бяхме в пещерата, Суря изписа с пепел върху кожата ми образа на седемте Риши, които се виждат току над хоризонта, разправи ми за Джиннатите, за голямото петно от паяса, ориза с мляко на безсмъртните. През тази нощ на плажа ние изграждахме съзвездията във въображението си, все едно преобръщахме вселената. Бавно, безцелно се носим в нощта на нашия сал от лава, очите ни парят от усилието да разчетем бъдещето в

пламъците. Къде ли са онези, които заминаха днес с шхуната? В кой ли лагер там, отсреща, спят в убежищата си? Под зеленината на грамадните дървета на Интендантството, за които разказваше Жак, по кейовете на пристанището или в сламените колиби на Поудърс Мил, свити като пленени птици, сразени от вятъра, от слънцето и от черните камъни, белязали кожата им.

Без да зная, на Флат бяхме живели сред мъртвите. Пепелта от кладите бе пълнила устите, бе посипвала дрехите, косите ни. И онзи неведом взор, ония очи без клепачи, които ни пронизват заедно с лъчите, погледът на птиците, обгърнал хоризонта, окото на вятъра, впito в скалите, словото на вятъра и на морето, протяжната тръпка на вълната, зародила се в другия край на океана, несекващото трептене.

Сурявати ме настига в края на плажа. Притиска се към мен, долавям топлината на нейния дъх в нощта. Бавно се връщаме на нашето място, на платформата за клади. И други хора са приседнали до нашия огън, двойка имигранти. Жената е съвсем млада, почти дете, очите ѝ блестят като ярки камъни в светлината на жаравата. Когато се задаваме, става и виждам, че е бременно, скоро ще роди. Сурия е много мила с нея, говори ѝ, поднася ѝ чай, помага ѝ да се настани на земята, на най-приятното място, където се усеща вятърът.

Сурия се обръща и към мен — а може би това е вътрешен глас, шепот, приспивна песен. Приказките от нейното детство, които Ананта ѝ е разказвала, легендата за царица Лакшмибаи.

И аз се излягам на земята, загледан в огъня, в черното небе с кръжащите прилепи. Вече не ме тегли към отмъщение. Бил съм закоравял от годините на очакване в пансиона на Лъо Бер в Рюей-Малмезон, сега целият рояк от спомени и думи, които носех като камъни, е заличен.

Нощта е дълга, притура се към другите нощи, към низа от дни на каменните острови, към вечното движение на морето, а аз се отдалечавам от огъня, който ме изгаряше и ожесточаваше сърцето ми.

Когато Жак напусна Рюей-Малмезон и замина за Англия, мислех, че това може да ме убие. Като го видях отново следващото лято, не го познах. Това чуждо, възрастно лице, очилцата със стоманени рамки, през които той изследваше живота като през лупа. Исках да умра в нощта, през която излязох от спалното по риза и джапах из преспите по двора на училището, а после стоях, до зида,

докато паднах, и ужасеният Флешъо се развива за помощ. Слушах тихия напев на морето в Анна, грохота на вълните, който отекваше по цялата земя и пронизваше плочника по двора, за да достигне до мен, да ме досегне, да ме върне.

За мен отмъщението вече не съществува. Какво ме засягат Александър Аршамбо, Патриарсите, именитите членове на клуба на Синархията с надменния им девиз „Ред, сила и прогрес“? Сега ми е ясно: те са тук само за един кратък миг, вятърът, задухал към тях от другия край на земята, вече ги заличава, воят на океана заглушава гласовете им. Истината е проста и прекрасна, тя е в светлината, заискрила по базалтовите площи, в мощта на морето, в тази нощ на залива Палисейд, озарена като огледало на вечността. Истина е благото, древно лице на тази жена, нежните жестове на мъжа до нея, детето им, което скоро ще се роди. Любовта на Суря, спокойният ѝ дъх до рамото ми, пулсиращата в гърдите ѝ кръв, вкусът на пепел по косите, по устните ѝ. Гласът ѝ, когато изрича името ми, бавно и потайно като песен — *бхаии*, братко. Ямуна, която тя носи в себе си, реката, в която се е родила Ананта, и нейният брат Яма, синът на слънцето, на чието чело има санталова капка — око на паметта. Песента, която тя си тананика с отворени очи на светлината на гаснещия огън, преди да заспи. За мен, за детето, което ще се роди и което носи в утробата си. Лалли, песента на Кала, промъкнал се безшумно в къщата. Свалил е обувките си, запалил е фенера и казва тихо на помощника си: *Литара* — бди и не забравяй да хвърлиш буца пръст, ако се зададе опасност... *Кая шамаа*, съгледвач те дебне! *Txip Яя!* Скрий се! *Лалли Луг Гайя!* *Шхурм, кала луг гайя!* Свърши кражбата, мъртъв е крадецът!

Нашият огън е вече само купчина червенееща се жарава. На плажа се е възцирл покой като след, буря. Морето е сдържано и могъщо.

Отново има комари. Пушекът не ги прогонва. Суря се увива в големия си червен шал. От другата страна на жаравата младият индиец вее на спящата си жена с края на ризата си.

Легнах до Суря, за да усетя топлината на тялото ѝ, дъха ѝ на рамото си. Заедно се пълзгаме към морето, към отвъдната страна на времето. Никога не съм познавал друга нощ освен тази, тя трае повече от целия ми живот, и всичко преди нея е било само сън.

Замиnavат, ще изчезнат. Ще mi се да ги виждам още миг, да ги задържа такива — Ананта и Гирибала, седнали на кейчето между корените на грамадното дърво край Интендантството. Наоколо има много имигранти, някои седят на сянка, а вързопите им са пред тях, други обикалят нетърпеливо и някак подплашени в странните си облекла — жените са с розови сарита, с големи медни гривни на ръцете и на глазените, в ноздрите им са боднати украшения като златни капчици. Мъжете са мършави, чернобради и потъмнели от слънцето, очите им лъщят като галенит.

Сердарите чакат на слънце около пристанището да настъпи часът на потеглянето. Облечени са с овехтели куртки на английската армия, с чаши на главите, държат в ръце дългите си абаносови тояги.

Рано тази сутрин агентът на „Бърд и компания“ на име Линдзи, в безупречен черен костюм и с тропически шлем — helmet, — е разпределил имигрантите, назовавайки имената на съответните захаропреработващи стопанства. Тези за Плейн-Уилхелмс, тези за Мока, тези за Черната река. Ананта и Гирибала отиват да седнат под дърветата с имигрантите, приدادени към Мока. Мани и синът ѝ са отишли на другия край на кея. По крайбрежната улица конете са впрегнати, скоро ще се потегля.

Ананта не пуска ръката на Гирибала, стиска я също тъй силно, както в деня, когато минаха по трапа в Бхованипур и се озоваха на кораба. Иска ѝ се да приказва, да разпитва майка си, но сякаш има буза в гърлото си. Над пристанището тегне плътна тишина, като че ли се задава голямо събитие. Дори птиците по дърветата са замъркнали.

Най-сетне към десет часа потеглят. Отначало множество орачи поемат пеша към Голямата река, към Кан-Беноа или към Бо-Басен. Крачат по двама като затворници, повечето са боси, главите им са увити с парчета плат, носят в ръце вещите си.

После агентът призовава определените за Черната река. Ананта съзира далеч слабата фигура на Мани. Тръгва с другите, качва се, без да се обърне, кочияшът вече шиба конете и колата се отдалечава по крайбрежната улица, изчезва отвъд къщите. Почти веднага след това извикват хората за Алма, Гирибала и Ананта се присъединяват към имигрантите, които се качват в колата. Гирибала сяда най-отзад, Ананта е в краката ѝ. Теглени от изтощени коне, колите потеглят по паважа сред грохот на колела. Вече е много горещо, жените си веят с

палмови ветрила, прахът се наслоява под чергилото — отначало сив, после червен, когато излизат от града и се насочват през нивите към Сигналната планина.

Гирибала се е покрила с шала си, ала Ананта все наднича изпод чергилото към изчезващите зад облак прах градски къщи, към ширналата се синева на пристанището, където още личат мачтите на корабите, към всичко това, което си отива, което вече е част от един друг свят.

В Пай прахът така се сгъстява, че момиченцето започва да кашля, но не дава на майка си да я прибере под шала, иска да види всичко, всяка подробност от пътя, всяка колиба, всеки гъсталак. Наблизо е тъмната скала на планината Ори, едната ѝ страна е още в сянка, от другата червени урви се спускат към река Мока, ето ги потъналите в зеленина хълмове, градините, входовете на големите къщи — „Багател“, „Бокаж“, „Еврика“. После пътят извива около планината и няма толкова прах. От време на време повява лек хлад, Ананта чува как водата бълбука между черните скали. Прелитат косове, червени птици, пеперуди.

Колите спират до брода на Суйак. Kochияшите разпрягат конете, за да ги напоят. Имигрантите се възползват от това, за да слязат да се поразтъпчат. Жените се скриват зад храстите да се облекчат, мъжете прилякат край реката. Водата между дърветата е синя като небе. Има мангови дървета, децата ги замерят с камъни с надеждата да обрулят някой плод. Жените обаче ги привикват разтревожено. Още не е избледняла легендата за мароните Раситатан и грамадния Сакалаву, които забягнали в планините, по склоновете на Палеца, из клисурите на Дълбоката река и нападали колите с работници, за да им крадат децата.

Конете топуркат и пръхтят, докато ги впрягат отново. После върволицата от коли пак потегля, минава по базалтовия брод, спуска се към полето, към необятните тръстикови ниви, които се полюшват на вятъра, към Бел-Роз, към Агрeman, към извисяващите се захарни фабрики, които сякаш плават над изумруденото море като грамадни неподвижни параходи: Мон Дезер, Сирконстанс, Бар-льо-Дюк и — ниско долу, близо до един бент — Алма.

Навярно е един следобед, когато керванът пристига пред Алма. Колите спират на кръстопътя и имигрантите тръгват под слънцето към портала на имението. Колите продължават сред прахоляка към източните земи, към Бон-Вен, Есперанс и Кан-дьо-Маск.

Работниците тръгват под строй, водени от сердаря. Тръстиките са толкова високи, че Ананта не може да види нищо друго, дори като подскача. Само Средния връх в края на нивите, който е полускрит от облак. Тя върви, отметнала глава назад. Небето над нея е великолепно, насищено синьо, по него се гонят бели облаци. Листата на тръстиките отразяват слънчевата светлина. Носи се плътна, странна миризма — тръпчив и сладък мирис от сока на тръстиките, мирис на ферментиращи листа.

После групата стига до град Алма. По-скоро село, затиснато от слънчевия пек, с еднакви къщи от варосани дъски и покриви от шума. Няма кой да ги посрещне, всички работят в нивите.

За миг имигрантите спират, сякаш се колебаят дали да продължат. Ананта отново е уловила ръката на Гирибала, изпитва същата тревога, както в деня на заминаването, когато се качиха на големия сив кораб. Дръгливо куче се движи бавно по площада на Алма. По-нататък има огромно дърво, фикус, украсен с гирлянди като някакво божество.

Един подир друг имигрантите влизат в града, следвайки високата фигура на сердаря. За пръв път Ананта чува как горещият вятър донася отдалеч глухото тракане на мелницата, подобно на шума на приоя в скалите.

Зората се сипва от другата страна на острова. Отначало петно в нощта, после се очертават леки сиви облаци, дълги неподвижни пера над съмътно различаващата се земя. Черната канара на вулкана отново се вижда. Сурия се надига да погледне, потръпва леко.

— Сякаш е краят на света.

Казва го някак уверено.

— Когато дойде свършекът на света, цветът ще бъде такъв, защото въздухът ще се вдигне от земята и ще отиде далеч, към слънцето.

Вървим по плажа между все още спящите хора. По пясъка има черни кръгове от огнищата, вятырът е посипал сънните тела с пепел.

Сурияти върви пред мен. Бърза, за да стигне първа до извора в подножието на вулкана. Базалтовите скали са още хладни, блеснали от ситни капчици роса. Когато стигаме до първия вир, с пърхане се разлитат птици — бели чапли, чайки, някакви дребни синигерчета. Водата е студена, още ухае на нощ. Сурия измива лицето и ръцете си до раменете, пие дълго, после приглежда с длан косите си. По-надолу, на плажа, застанали там, където потокът се влива в морето, вече се молят неколцина мъже. Други идват с мехове за вода, която ще им послужи за чай. Измиват чайниците и чашите, после се връщат при разпалените наново огньове.

Когато се развиделява, ми се струва, че чувам как светлината звучи по листата на растенията, по земята, по морските вълни като мощен дъх. В същия миг чувам гласа на мюезина, който отеква някъде по плажа в края на залива. Гласът се издига, потреперва, поривите на вятыра го отдалечават, приближават го — все едно е протяжен вопъл на кръжаща птица. После — пак тишина.

Огньовете са пламнали по целия бряг. Хората са разровили жаравата под пепелта и са я подхранили със съчици, с изсъхнали водорасли. Над Палисейд отново се носи миризма на пушек. Някой готови ориз, питки от смляна бакла. Миризмата на яденето изпълва залива, издига се към небето. Краят на света няма да настъпи.

Шхуната е тук. Морето е спокойно, имигрантите се прехвърлят по въжения мост един по един. Небето е ясно. От време на време над морето, над пяната се плъзгат мощнни лъчи, които опарват раменете ни.

Около единадесет часа се появява втори кораб, стар стотонен бриг с издути от източния вятър квадратни платна. Неволно се сещам за брига „Есперанс“, с който моят прапрадядо Елиасен пристигнал на Ил дьо Франс преди сто години, след като напуснал родния си град Сен-Мало и заобиколил нос Добра надежда.

Корабът се движи бавно, наклонен наляво, после прибират платната и пускат котва срещу пролива, малко по-назад от „Делхаузи“. Ясно различавам въоръжените с пушки моряци по палубата.

Суря и аз сме последните пътници, които се качват на шхуната. Докато се настаняваме на кърмата на мауната, аз се обръщам да погледна плажа на Палисейд, където стотина кулита чакат да се качат на брига. Встрани, край недовършения вълнолом виждам фигуранта на Шаик Хюсein, вятърът развява дрехата му, видът му е величествен, застанал е с кръстосани ръце. Явно е решил да остане до края, да бъде последният човек, напуснал остров Флат. Рамасвами се качи преди нас с помощта на младежите. Погледите ни се срещнаха на мауната, той се взря за една секунда в мен, сякаш искаше да разбера, че ме е познал. Умората е изострила чертите му, изглежда изтощен, но погледът му излъчваща същата сила, същата усмивка бе застинала на устните му.

И Суря е изморена. Облегнала е глава на рамото ми и се е отпуснала, докато лодката я люлее. Преди да навлезем в морето, тя окачи на шията ми като талисман гердана с номера, който баба й дала на Ананта, когато потегляли от Бхованипур. Сега вече имам име и род. Мога да се появя на Мавриций.

На палубата на старата, негодна шхуна имигрантите седят, прикривайки се от вятъра до надстройката, обгърнати от кълбата пушек, които коминът бълва. Намерихме си място до младата двойка, която сподели с нас огъня през нощта. Всички мълчат. Веднага, без да дава никакъв сигнал, „Делхаузи“ вдига котва със спуснати платна, машините бутят. Зад нас морето е тъмносиньо, с виолетов оттенък в сянката на вулкана. Плажът на Палисейд вече е само разпенена извивка на брега, където палмите се огъват от вятъра. Шхуната бавно завива, право напред, срещу нейния блъскащ се във вълните нос е Стрелковия ъгъл и дългата линия на Мавриций с вълшебните, обгърнати от облаци планини.

АННА

Август 1980

По пътя към Роз-Бел тихо ръми. Одеve, когато автобусът спря заради някакво задръстване, видях една двойка, която вървеше край пътя на фона на паянтовите дървени къщи с разнебитени капчуци. Не зная защо ги загледах толкова. В тях нямаше нищо необичайно. Освен може би младостта им. И двамата бяха индийци, лицето на мъжа бе много тъмно, над устните му се чернееха тънки мустаци. И двамата бяха облечени бедно, като селскостопански работници, дрехите им бяха измокрени от ситния дъжд, който не спира вече часове наред. Жената носеше малко, вероятно не повече от тримесечно детенце. Въпреки тъмнината забелязах голата му главица и сънените подпухнали очи. Майката го бе загърнала в големия си шал, но вятърът го бе отметнал и детето бе поизмокрено от дъжда. Вниманието ми бе привлечено най-вече от младата жена. Беше странно красива въпреки бедняшкия си вид, със съвсем девическо лице и грейнали кехлибарени очи, засенени от ресниците ѝ под извитите вежди. Под многоцветния избелял шал съзрях черната ѝ коса, разделена от боядисан в червено път, а по средата на челото ѝ над веждите имаше петно със същия червен цвят, което дъждът не бе отмил.

Удиви ме походката ѝ. Силата, увереността. Автобусът се движеше бавно край къщите, а тя вървеше почти със същата скорост, от мен я делеше стъклото, по което се стичаха дъждовни капки. Мъжът крачеше редом с нея в сянката. Двамата ходеха край пътя, спъваха се в неравностите и прескачаха локвите. Не се докосваха, ала вървяха заедно, стъпваха едновременно, като при това водеше тя.

Мъжът държеше нещо като кафяв пластмасов куфар в дясната си ръка, изкаляната му риза бе залепната за тялото му, носеше джапанки на бос крак. Тя беше увита в стария си шал и във воднозелено сари, пластмасовите ѝ сандали с токове не бяха закопчани (вероятно бяха с повредени токи), ходеше легко приведена под дъжда, понесла скъпоценния си товар до гърдите, и въпреки това в нея имаше нещо

леко, гъвкаво, живо, изглеждаше хубава, каквато е младостта. Внезапно се обърна към автобуса, взорът на дълбоките ѝ очи прониза мярсното стъкло и проникна в мен. Въпреки дъждъ и стичащите се по прозореца капки, стори ми се, че този бистър, безстрашен поглед е предназначен именно за мен. После кръстовището по пътя към Роз-Бел се освободи и автобусът се отдалечи. Обръщайки се назад, различих през задното стъкло двойката, застанала в края на тротоара, осветена от витрината на китайско магазинче, украсена с цинкови легени и клатушкани от вятъра сизалови въжа на провиснали кангали. Двамата бяха толкова приятни, стъпили здраво на тротоарчето сред ръсещия дъжд, толкова млади, толкова здраво свързани, поели на път към незнайно какво — да търсят покрив за детенцето си, работа, щастлива звезда.

Изплаших се, че ще ги изгубя завинаги, за малко не извиках на шофьора: „Спирка!“ Готов бях да сляза, да отида при тях. Какво бих могъл да им кажа? Какво бих могъл да сторя за тях? Ние обитавахме различни светове, бяхме напълно чужди. И все пак ми се струваше, че именно заради тях съм дошъл на Мавриций след толкова време, след няколко поколения, живели в изгнание.

Сега автобусът лети безпрепятствено по пътя, който се изкачва към Кюрпип, към Катр-Борн. Ала аз просто търся гледка, образ, също като туристите на пазара в Порт-Луис, които безпощадно разграбват сувенирите. Онези, които търся, откакто съм на Мавриций, нямат лица. Леон, Сурявати — нима тези имена означават нещо? Онези, които търся, всъщност нямат имена, те са сенки, в известен смисъл призраци, те се срещат само по друмищата на бляновете.

Дойдох да видя Анна. И двете. Първо къщата край Медина, черната развалина на захарната мелница, затъната сред тръстиковите ниви като остатък от корабокрушение. И другата Анна, последната представителка на рода Аршамбо, дъщерята на Клод-Канют, внучката на Патриарха. Това са имена, които съм поел още с раждането си, ако мога да се изразя така, както някои получават благороднически титли или борсови акции. Също и името на Леон, което нося в памет на Изгубения, а може би и за да запълня празнината, останала след изчезването му. От детството си мъкна в себе си тази кухина, този

белег, подобен на вдълбната, оставена от прекалено дълго притискан към кожата пръст.

Може би съм чакал прекалено дълго. Трябвало е да дойда на осемнадесет години. Баща ми бе още жив. Анна е била тогава шестдесет и седем годишна. Живеела е в Катр-Борн, в старата креолска къща, която вчера видях, минавайки оттам — легко наклонена край пътя като заседнал кораб. При нея са били всички мебели, останали от Патриарха, старите сандъци на Индийската компания, библиотеките от вила „Комета“, претъпкани с кутии от обувки, съдържащи книжа и пожълтели снимки, всички „лишени от ценност вехтории“, както бе писала на баща ми. Когато напуснала къщата, която не можела да поддържа сама, и се настанила в манастира в Махебург, запалила огън и изгорила всички документи и снимки. Танцуvala пред огъня, който погълнал паметта на рода Аршамбо, и се кикотила като вещица, та чак съседите се изплашили. Дала мебелите на един рибар, креолец от Вил-Ноар, съдовете от Индийската компания с цветна украса на монахините от „Лорет“ за сиропиталището, продала всичко, което можело да бъде продадено — подвързаните книги, големия часовник, мастилниците, картините, дори вината от резерва на кораба „Ирондел“, останали от някакъв роднина Аршамбо, който бил corsar от Сен-Мало. Когато споменах за това, очите ѝ блеснаха хитро и подметна: „Като припари така, огънят трябва да се поддържа!“ Приказките се оказаха верни. Анна е достойна наследница на Александър. Тя просто принадлежи на другата крайност — на загубата, на отказа, на непоправимостта.

Жегата в Махебург е тежка, задушаваща. Планината Бамбу задържа североизточния пасат. По брега е хладно, ако човек застане така, че да вижда островчетата откъм Пролива. Всичко е прекрасно — възхитително синьото море, тъмните очертания на планините, Лъвската шия.

Влезе ли човек две улици навътре, е ад. Според думите на Анна през април ставало толкова горещо, че спяла направо на земята, на плочите. Анна е висока и слаба, лицето ѝ е съсухreno, с цвят на обработена кожа, сивите ѝ коси са късо подстригани и тя сама ги къдри с маша, това е единствената грижа, която полага за външността

си. Очите ѝ обаче са два светли, зелени камъка, а в зениците прозира опасна острота. Когато ме видя за пръв път, дълго ме наблюдава безмълвно и усещах как погледът ѝ ме пронизва надълбоко като някакъв изучаващ лъч. После ми каза:

— Нямаш вид на четирийсетгодишен, истински Аршамбо си. Докато са млади, изглеждат стари, а като стараяват, се подмладяват.

И добави:

— Не го смятай за комплимент.

Това бе единственият случай, когато спомена за рода. Все пак веднъж отвори дума за дядо ми и за баба ми Сюзан. За тях каза:

— Бяха наистина хубави.

Не разговарях с нея за Изгубения и за Сурявати. За тях отдавна не се говори. Или по-скоро — както със споменатия белег от пръст, забит в бузата. А Анна знае, че съм дошъл тук заради тях. За да открия следите им, да стъпя в дирите им, да усетя миналото им, да видя онова, което са видели очите им, да прозра мечтите им. Но това си е моя работа. Тя ми дава да разбера, че няма да ми помогне.

Анна е единствена и последна. Всичко е в нея. Когато се е родила, имението Анна — на което е кръстена — още е било налице: ширнали се ниви, коминът на фабриката, варните пещи, пещите за багасата, конюшните, старите колиби на робите. Пътят е бил ослепителен, покрит с коралови камъчета, свързвал е Анна с Порт-Луис през Голямата река, Кан-Беноа и Бамбу, по него непрестанно са се движили волски каруци и конски впрягове. Във всички посоки е имало влакове — към Памплемус, към Крепостната река и на юг, към Махебург. Сега маршрутите на железниците са асфалтирани. В Кюрпип, на връщане от манастира, се качих на автобус, който следваше пътя Дисик, тесния и лъкатушещ през някогашните селища път на захарта.

За да стигна до Медина, наех кола от китаец в Махебург, Чон Ли, на когото плащах и за място за палатката — стар, разнебитен светложълт блубърд със седалки от онази изкуствена кожа, която винаги изглежда, сякаш е била лъскана с моторно масло. Чистачките се повредиха начаса и се налагаше от време на време да бърша предното стъкло с хавлиената си кърпа. Съвсем естествено свикнах да карам по

маврицийски, полунаведен през страничното стъкло, преметнал влажната хавлиена кърпа около врата си като шалче в годините на ретро-модата.

Естествено, Анна не прояви никакъв интерес.

— За какво да ходя там? То и мястото не струва.

Заговори за времето, когато Медина всеки месец била нападана от треската, за креолските деца с подути коремчета, с прекалено блестящи очи. И как чакали тайфуните с подпрени врати и капаци на прозорците, с навити край стените дюшеци, а от страх чак им се повдигало.

Когато Жак и Сюзан окончателно напуснали Мавриций, Анна и моят баща били още деца. Сега баща ми е мъртъв, а Анна не е ходила да види къщата цели шестдесет и седем години!

— Честно казано, не знам защо се изсилваш с това пътуване. Там вече няма нищо! Само камънаци!

Заведох Лили, дъщерята на Мари-Ноел. Когато Мари-Ноел идва да чисти (услугата е включена в цената на къмпинга), Лили идва с нея. Сяда вън под кадифениците и чака. Седемнадесетгодишна е, има големи черни очи и кожа с цвят на меденка. Говори креолски и френски, но с мен предпочита да разговаря на английски. Като видя жълтия блубърд, очите ѝ светнаха и ме помоли да я взема със себе си. Мари-Ноел не се възпротиви. Навярно си е рекла, че е по-добре да излезе с мен, човек от рода Аршамбо, отколкото с немските и южноафрикански туристи от къмпингите по Блу Бей. Леля Анна е гаранцията за моята нравственост.

Разбира се, Анна имаше право. В Медина поех по пътя на тръстиката към старото имение. Има няколко дъщери и ламаринени бараки, заети от работниците в плантациите. После пътят става лош, подгизнал и разкъртен, от двете му страни като стени се издига зеленината на зрелите тръстики. Краят му е задръстен от скални отломки и храсталаци. Лили отказа да продължи нататък заради дъждъа. Остана в колата да си слуша радиото. Аз отидох пеша до белия комин с порутен връх на някогашната захарна фабрика. Шубраците и „старите моми“ са завладели развалините. Напразно обиколих около захарната фабрика. Не открих никаква следа от къщата в Анна, нито от вила

„Комета“. Няма дори камънаци! Местните жители навсярно са използвали камъните, за да издигнат къщурките, които видях в Медина в началото на пътя.

Шумът на вятъра в тръстиките звучеше като прибой. Облаците образуваха тъмен свод, надвиснал над крепостта на Кор дьо Гард и над Троа Мамел. Странно и самотно място, сякаш със смъртта на Патриарха животът тук бе секнал.

За миг ми хрумна да отида до морето, където вълните бълскаха брега, където баща ми и дядо ми бяха тичали в детството си, в един друг живот, в един друг свят.

Гургулиците се разлетяха с писък, също както вероятно са хвръквали навремето, когато те са изскачали от храстите с изподрани от тръните крака. Аз обаче не посмях да продължа нататък. Имаше нещо мрачно, запечатано, нещо, което оплиташе краката ми и ми пречеше да вървя — някаква тайна, забрана, която никога не бих могъл да проумея. Като ядъжна, като магия.

Лили търпеливо ме чакаше в блубърда. Бе се залисвала, слагайки карминен лак на ноктите си. Не попита нищо. Какво толкова — Медина, Анна? За нея това бяха само имена, места като много други — позабравени, изгубени нейде сред полята. За Лили няма друго освен настоящето, затова всичко ѝ принадлежи. Няма нещо, което да е изгубила. Не се нуждае от имена, за да живее, трябват ѝ само покрив, храна и малко пари, с които да си купува лак за нокти и тениски. По радиото върви парче на Брат Ти: *Анита, остава спи, Анита*. Дали са танцуvalи под звуците на тази музика по черния плаж на Тамарен след рязането? Лили ме наблюдава с крайчеца на окото. Според нея сме се задържали достатъчно на това зловещо място. Казва ми:

— Now, go back! Please!

Старият блубърд с клатушкане и скърцане се връща обратно към главния път. Възnamерявах да се върна по крайбрежието, през Морн и Суйак, за да посетя къщата на поета Робърт-Едуард Харт от Кийтинг, но вече е късно, а дъждът като че ли няма намерение да спира.

Когато минахме през Порт-Луис, се отбих до „Флор морисиен“ да купя няколко неаполитански пасти за леля Анна, да ѝ припомнят младостта. Лили си избра грамаден еклер и го изяде права, като лакомо момиченце, облизвайки пръстите си. Като стигнахме до нос Ени, вече бе нощ.

Анна е била двадесет и три годишна, когато Патриарха е умрял. Агонията му била ужасяваща, траяла седмици, месеци наред. Тялото му просто изгнивало. Бил сам в къщата в Анна, скaran със сина си, мразен от целия род, изоставен от всички, само с един стар негър, бивш роб на име Топси, и с бавачката на внучката си, старата Йая. Никой не го посещавал. Един след друг неговите хора от Синархията се отдръпнали, отвратени от злобата и надменността му.

Отначало всеки път, когато Жак идвал да го види, Александър го изхвърлял, наричал го шарлатанин и използвач. Изтърпял само Сюзан, навярно защото била живяла в Париж и нямала нищо общо с рода. Освен това била хубава. Един ден казал за нея: „Има идеален профил на парижанка — чипо носле, малка уста и много издължена шия.“ Жак разказваше това на баща ми, когато ставало дума за человека, който го бил съсипал финансово. Бях на осем или десет години, добре си спомням гласа му, напевния му акцент, като говореше след вечеря. Тогава се опитвах да си представя онova чудовище, затворено в къщата като в някакъв прокълнат замък, как обсъжда профила на баба ми Сюзан.

Погребали го в Кюрпип, в гробището на Ботаническата градина, където си бил купил място след смъртта на жена си. Отидох дотам през една дъждовна утрин — по-скоро от любопитство, отколкото от набожност. Никога не съм обичал гробищата, с изключение на мюсюлманските, където има само купчинки пръст и бели камъни. Гробницата на Александър и Жюли Аршамбо ми се стори потискаща с внушителната си постройка от внесен от Индия черен мрамор и вдълбаните с главни букви имена, чиято позлата е зеленясала. Прочетох имената по гробовете наоколо — непознати за мен. Дори след смъртта си Патриарха е останал сам, без близки, без приятели.

Тук няма да открия онзи, когото търся. Дъони, съпругът на Марин Ноел, рибар от Вил-Ноар, ме откара с пирогата си до старото гробище, над Варната река. Там, където реката завива, по хълма нагоре върви кална пътека. Дъони остана при пирогата, уж да я пази — подозирам обаче, че всъщност не му се ще много да се вре там, където са погребаните големи муни. Гробовете са по-скромни, от вулканични камъни, които стихиите са разяли. Нито едно име не се чете освен

може би името Пито и едно малко име — Пиер. Исках да видя най-вече местата на някогашните клади — в Кюрпип, в Порт-Луис, в Свещеническата долина, в Морн, в Гран-Бе. Всъщност обаче целият остров служи за крематориум на кулитата, цялата тази червена земя, по която растат тръстиките, пътищата с пъпещите по тях гургулици, плажовете, хълмовете, градините и дори улиците на новите селища. Тук човек навред върви по праха на индийските работници.

Затова Анна е останала тук. Не е искала да замине, да се раздели с мъртвите. Задържала се е тук, където е родена, не се е омъжила, не е искала да живее като другите. Не се е примирila с нищо и особено със забравата. Всички останали са заминали. Отишли са да търсят късмета си другаде, в Кап, в Дърбан, в Австралия, в Щатите. След смъртта на Канют и западането на дома Аршамбо не са издържали. Изплашили са ги бедността, перспективата да се откажат от привилегиите, от славата. Дори Жак заминал. Кой би си взел за лекар един Аршамбо? За него е нямало вече място в този разпадащ се свят. Мечтата на баба ми Сюзан да открият лечебница в Медина, да се стремят да подобрят условията на живот на работниците имигранти — всичко това е било неосъществимо заради интригите, заради сплетните и злонамереността. Баща ми бил четиринадесетгодишен, когато теглили чертата и дядо ми решил окончателно да напусне Мавриций. Със сумата, изплатена за имението Анна, Жак се установил като лекар близо до Париж, в Гарш. Давал и безплатни консултации, като по този начин осъществявал на дребно бляна на баба ми. Сюзан преподавала френски в едно девическо училище. Жак възпитал Ноел да мрази всичко, свързано със захарната тръстика. „По-добре да бъда прокълнат, ако синът ми ще става захаропроизводител.“ За Жак „захаропроизводител“ било равносилно на „роботърговец“. А аз, Леон Аршамбо, последният от тая порода (както гордо се изразявал Жак, когато бил юноша), също съм лекар, безработен лекар без пациенти, който скита, преди да се отправи към другия край на света.

Всеки следобед към един часа седя на сянка в градината на манастира, под старата магнолия, и чакам Анна. Всеки път, когато тя се появява, залитайки леко, на вратата на своя „павилион“ (твърдо ми забрани да произнасям английското „бунгало“), се удивлявам колко е

крехка и слаба. Кани ме в сумрачната си стаичка. Въпреки задухата носи сива, спретната, закопчана догоре рокля. Прилича на монахиня с кожените си обувки, с тази рокля и с късата си коса.

Мравките са нападнали чиния с останките от обеда ѝ на кухненската маса. Тя е приготвила еднакви топчета от мляно месо и ориз. Когато пристигам, бързо ги покрива с бяла кърпа, с която ги понася на вързоп. Нищо не съм я питал. Тук обаче, в Махебург, тайната се знае от всички. Китаецът Чон Ли от главната улица ѝ дава белия прах — стрихнина, който тя слага в месото. Всичките ѝ пари за харчене отиват за отрова — парите, които ѝ пращат братовчедите и които аз също неизменно ѝ пращам от Франция, както правеше и баща ми преди мен.

Тя ме чака нетърпеливо. Смъква старата платнена шапка ниско над очите си, за да не дразни засегнатите си от катаракта очи. И излизаме.

Вън небето е сякаш от олово. Улиците на Махебург са опустели, докато хората се хранят, но към пазара става по-оживено. Автобусите се клатушкат към прашния паркинг, навсякъде велосипеди, грамадни флаингпиджъни, карани от млади индийци, които дрънчат неудържимо със звънците им. Това е часът на Анна. Следобед пазарът става малко по-безлюден и се появяват кучетата.

Анна мълква. Върви изправена, лицето ѝ е напрегнато от болка. Лекарят на манастира, доктор Муггро, ми разказа за болните стави на Анна, за повредените ѝ от артрозата колене, за схващанията на таза и ключиците. В забележките му прозираше възхищение: в това състояние би следвало да се движи в инвалидна количка. Ходи единствено благодарение на волята си. Когато се измъква от колата, лицето ѝ се изкривява от болка. Обяснява с присъщото си чувство за хумор:

— Нали разбиращ, Леон, аз съм като русалката на Андерсен, трябва да се мъча, ако искам краката да ме носят.

Ако един ден Анна не може да излиза, ще умре. Решила го е. Няма защо да го казва. Дали е горделива като дядо си? Никога нищо никому не е дължала, винаги е живяла така, безкрайно самотно. Гледам острия ѝ профил на стара индийка, дълбоките бръчки около очите, вирнатата глава, мършавата шия с две опънати жили и неволно се сещам за единствената позната ми снимка на чичо Александър от

времето, когато е бил самотен и пълновластен господар на имението Анна. Приликата е очевидна.

Бавно вървим по проходите, осияни с останки, между застоялите локви. Пазарът все още не е напълно затворен. Останали са сергии под оръфани платнища с плодове, банани зинзи, индийски круши, сцепени папай с черни семки, чукнати манго, „мафи“, както ги наричаше баща ми, и не особено пресни зеленчуци. В края на прохода индиец раздава подквасено мляко от една голяма делва.

— Виждаш ли — отбелязва все пак Анна, — това е то ужасът.

Баща ми също ненавиждаше киселото мляко и изобщо млякото в какъвто и да било вид.

Аз съм единственият европеец в тази тълпа. Анна няма как да бъде определена етнически като такава, тя е индийка, ако се съди по цвета на кожата и по мършавостта ѝ, и креолка, ако се съди по походката и по говора ѝ. Докато минава, хора я поздравяват, подмятат по някоя приказка. Анна ги изслушва с легко наклонена глава, отвръща им нещо на креолски, хората се смеят, тя също. Всеки знае за какво е дошла. Никой не я упреква. Това е нейната задача на този свят. Когато си отиде, вече няма да има кой да я върши. Просто ролята ѝ ще е приключила.

Известно време ни сподирят палави деца. Едното е почти голо, няма друго освен изкаляния си набедренник. Стройно е, със златиста кожа и големи тъмни очи. Държи в ръка малка бамбукова свирка и тича из пазара, издавайки с нея пискливи звуци. Като че ли виждам младия Кришна по бреговете на река Ямуна, но сравнението стига дотук — Варната река е съсипана, около нея се търкалят боклуци, а Махебург не е Матура.

Анна ме води към месарските сергии. Кучетата са в една кална канавка, която се спуска до самата вода. Много — едва ли не колкото хората, мършави, настръхнали, коремите им са хълтнали почти до извитите им гръбнаци. Няколко се карат за някаква мърша. Две по-яки дърпат мършата на две страни и ръмжат, без да разтварят челюсти, ако другите се приближат.

Малко по встани въпреки глада две се чифтосват, задниците им са долепени и пристъпват накриво, приличат на някакъв смешен рак.

Анна застава край мястото. Мълчи. Гледа с онова особено, напрегнато, сурво изражение, което придобива в тези моменти. Освобождава се от моята подкрепяща ръка, отива сама до ръба на площадката. Залита, всеки миг може да падне, но аз оставам отзад. Това е нещо, което тя иска да извърши сама.

По средата на леговището двете зли кучета са се вкопчили в мършата. Ядат друго куче — може би умряло от глад или убито от автобус. Страшна, нетърпима гледка, но Анна не е дошла заради тях. Тя се взира към месарските маси, към купищата отпадъци, хвърлени край проходите.

Движи се бавно, много изправена, вързопът в ръката ѝ е отворен, виждам как хвърля топчета по земята, в сянката. Там са се спотаили. Кутрета, едва отбити, изоставени. Като скелети са, нямат козина, толкова са слаби, че едва надигат едрите си глави с изпъкнали очи и се поклащат, неспособни да излязат от скривалищата си. Приближавам се безшумно. Чувам как Анна им говори мило, с непознат за мен глас. Казва: „Милинките ми, горкичките.“ Тихо им говори на креолски някакви думички, сякаш са деца, постепенно кутретата изпълзват от дупките си като някаква постеля от кожи на диви зверове.

Привлича ги гласът на Анна, странният изговор, мек като ласка. Виждам пред тях отровните топчета, които Анна е разхвърляла. Кутретата започват да ядат. Десетина са, може би повече. Скоро в прахоляка не остава нищо. Стрихнинът почти веднага започва да действува. Кученцата отстъпват, завъртат се, сякаш са пияни, и падат покосени. Телцата им лежат на една страна в сумрака. Вътърът вече поръсва с прах розово-черната им кожа, мухите забръмчават около главите им.

Анна се обръща безмълвно. Празната бохча виси от ръката ѝ като голяма носна кърпа. Лицето ѝ е застинало, безизразно, с цвят на горено дърво, само очите са като две светли капки.

Тръгваме заедно под палещото слънце по проходите, които ни отвеждат до главната улица. Автобусите маневрират по паркинга сред облак прах. Хора заминават за Плен-Маниен, за Роз-Бел, за Кюрпип, за Порт-Луис. Има движение. Из дюкянчетата по главната улица, в магазинчетата за касети и при продавачите на платове кипи живот. Продавачите ми викат: „Сувенир? Gift?“ Когато Анна се обляга на ръката ми, се отдръпват и ни пускат да минем.

Усещам умората ѝ. Ръката ѝ леко трепери, мисля си, че навярно много я боли. Отпуска се на седалката на блубърда с лек вик, който успява да превърне във въздишка.

— Стара съм вече за тая работа. Речи го, ще е за последно.

Но не е само умора. Нещо я разяжда, изтощава я отвътре. Години наред, почти всеки ден, почти всеки миг — мисълта за бродещите по улиците и пазарите кучета, прегазвани от коли и изядящащи се помежду си, за умиращите от глад в леговищата си кутрета.

В душната стая в павилиона, закътан навътре в градината на манастира, Анна се просва на леглото от кръстосани ремъци, без да свали кожените си обувки. В сумрака изглежда едва ли не мъртвешки бледа. Докато я наблюдавам така, не зная защо се сещам за Рембо на смъртния му одър в болницата „Консепсион“. Вярно, че и той е тровел кучетата в Харар, може би не поради същите причини — но кой знае?

— По-рано имах сили. Правех страшни неща, стигаше ми смелост да ги взимам, да ги приспивам с етер, давех ги в басейна на къщата в Катр-Борн.

Говори бавно, някак разсеяно. Вън по пруста се промъква някаква луда и надава пискливи възклициания. Внезапно отваря вратата и застава на фона на ярката светлина. На черното лице очите ѝ странно светят със зелен пламък. Гледа Анна и я ругае на креолски, на френски — не мога да разбера какво казва, ясна ми е само яростната интонация, която изкривява мънкащите звуци, излизящи от устата ѝ. Чувам: „Аршамбо! Гадина!“ Останалото е нечленоразделно.

— Вървете си! — казва Анна.

Говори спокойно, без да повишава глас.

— Приберете се. Нали виждате, че с мен има човек.

Лудата се маха. След нея остава да витae отвратителна воня.

— Лельо, не се ли боите?

Анна махва, обезсмисляйки въпроса ми.

— А от какво да се боя, драги? Тя е само една нещастна луда. По-безопасна е от мнозина нормални хора.

Като се изключват тези отивания до пазара, за да се погрижи за кутретата, Анна не напуска павилиона. Понякога се отбива за тържествените служби в църквата или за да послуша как пеят

момиченцата. Манастирът е убежище за покварени момичета — малките креолки с кадифени очи, по които толкова си падат немските и южноафриканските туристи. Предплащат за тях на *туроператорите*, цената им се включва в цената на пътуването, заедно с наема за къмпинга край морето и половината ден лов на риба-меч. Откакто съм пристигнал, ги гледам по баровете на хотелите, край басейните и по плажовете — сестрите на Лили и на приятелката ѝ Памела. Онези, които се разболяват или биват открити от семействата си, идват тук, в манастира, остават известно време, после напускат. Много от тях изчезват и не се завръщат никога. Качват се с фалшиви документи в самолети, с които отпътуват за далечни, опасни страни, откъдето за тях няма обратен път. Кувейт, ЮАР, Швейцария.

Анна има хубаво отношение към девойката, която ѝ поднася следобед чая на пруста. Облечена е със строгите манастирски дрехи — моркосиня пола и бяла блуза, но е забола в тъмномедните си накъдрени коси един хибискус, който Анна е откъснала за нея. Анна ги нарича „цветя-англичанки“ — намек за слабителните им свойства.

— Това е моята Кристина — казва Анна.

Улавя за малко ръката ѝ и за пръв път виждам как застарялото ѝ лице на индийка придобива разнежен вид.

— Щом обичаш да четеш, ще ти дам нещо.

Намира една стара ученическа тетрадка и ми я дава. Казва:

— Открих я оня ден на дъното на пътническия ми сандък, писала съм в нея, като бях осемнайсетгодишна, щях да я хвърлям. Не мислех, че някой ден може да послужи за нещо, така де. Няма да чакам да умра, за да ти я дам.

Казва:

— Но ти забранявам да я четеш, преди да си заминал оттук.

И добавя като достойна внучка на Патриарха:

— Много ме е страх това нещо да не се озове във вражески ръце.

На първата страница на тетрадката е написано с нейния наклонен, романтичен почерк едно име:

СИТА

Срещу 600 рупии наех Дъони, мъжа на Мари-Ноел, да ме откара до остров Флат. За да не усложнявам нещата, му казах, че отивам да ловя риба. Взех си маската и плавниците заедно с един стар арбалет, останал ми от времето, когато живеех край реките на Панама. Имам среща с Дъони на плажа на Гран-Бе, там някой ще му заеме пирогата си. Лили идва с втория си баща. Както повечето креолски момичета, тя не обича да се показва по бански костюм. Носи тениска с Ролинг стоунс или Бийч бойс, знам ли вече, и червени бермуди. Все така мълчалива е, може би се притеснява. Има си някакъв проблем, сигурно заради приятелката си Памела, която я влачи по хотелите. И тя е готова да замине където и да е, с когото и да е, за да избяга от беднотията и еднообразието на сегашния си живот. Настанява се отпред на пирогата, седи изправена с подвити крака, с лице срещу вятъра. Водата на Гран-Бе е вълшебно изумрудена, виждат се кораловото дъно, полипите. Пирогата подминава Стрелковия ъгъл, кокосовите палми стърчат като леки перца в розовината на утринното небе. Оттатък носа вълните започват да бълскат щевена. Стърчащият мотор издава звук, сякаш сме на хидроплан. Дъони е отпуснал ръка на лоста за управление, погледът му издава безразличие. Седем часът е, слънцето вече прежуря.

Одеве, докато чаках Дъони, отидох до носа. Там, където се е намирала Карантината за болните от холера, където са прибириали индийските имигранти, за да ги изкъпят и да изгорят дрехите им на плажа, сега има луксозни къмпинги с хубави градини, в които растат палми и хибискуси. Опитах се да открия рова и двойната стена, разделяла Карантината от имението Уест, но всичко е изчезнало. Всичко е изравнено. Впрочем срещнах един работещ булдозер точно на мястото, където са били жилищата на имигрантите. Греблото му изтръгваше храстите, обръщаше сивата пръст — навярно подготвяше основата на някой луксозен хотел с басейн.

Пирогата подмина нос Нещастни, виждам насреща си Стрелковия ъгъл, който прилича на ръждясала стара ютия. Сега вълнението е силно, пирогата загребва вода отпред. Лили се дръпва малко, за да не я мокрят пръските. Вързала е прекалено голямата си тениска на корема, виждам настръхналата кожа на кръста ѝ.

Вълните се хвърлят като тарани към високата стена на Стрелковия ъгъл. Водата изглежда дълбока, птици кръжат като

вихрушки. Дъони ми показва пробитата скала, наричана недвусмислено „Дупка-Мадам“.

Флат е пред нас — странен и мрачен. Горе на кратера има фар в добро състояние — единствен видим знак за човешко присъствие. Останалата част от острова е дива. Вдясно от Флат има едно островче — Габриел. Към десет часа Дъони вкарва пирогата в пролива между Флаг и Габриел. Отливът е завършил, вече се вижда дъното. Когато навлизаме в лагуната, Лили хваща дългия прът. Дъони е изключил мотора. Тихо се пълзгаме по гладката вода към светлия плаж на Габриел. В средата на лагуната е закотвен малък катамаран, не мога да различа хората в него. Вероятно туристи, дошли за подводен риболов.

За да оправдая пътуването, и аз се гмурвам с арбалета в ръка. Дъното е великолепно, озарено от слънчевите лъчи. Плават коралови риби; морски игли и други дребосъци, но след един час се връщам на плажа без никакъв улов. Дъони не се учудва. Обяснява ми, че дъното насам е било опустошено от рибари, използвали динамит.

Мари-Ноел е предвидила подобна възможност. Лили изважда от кошница за пикник голямо блюдо ориз с риба, осеяно с подобни на каучук парчета сушени урити и лютеница. Всички се храним поотделно. Лили дъвче, затуляйки с ръка устата си, както е прието сред възпитаните креолски девойки. После Дъони се скрива от слънцето под няколко кадифеници, за да изпуши една английска цигара.

Разхождам се по Габриел, търся следи, гробове. Лили е взела харпун (обикновен железен прът, заострен в единия край), виждам я как отива към рифа да лови урити (*Octopus vulgaris*).

Островчето е пусто, никакви дири. Само един паметник от циментирани късове лава сочи гроба на някой си Орас Лазар Бижар, умрял от вариола през 1887 на седемнадесет години. От другите, от всички имигранти, пристигнали с „Хайдари“, с „Фъти Мубарак“ и изоставени на острова, не е останало нищо. Вятърът, дъждовете, слънцето и солената вода са заличили всичко. Докато се катеря по централния връх, където някога се е намирал подвижният семафор — единственото средство за връзка с Мавриций, — чувам за пръв път дрезгавите крясъци на фаетоните (*Phaeton rubricauda*). Разтревожените птици кръжат около върха, за да защитят гнездата си.

Тук има нещо странно, нещо, което бавно и непонятно прониква в мен. Мислех, че ще посетя тези острови като любознателен и съвсем

случаен пришълец. А и как би могло да бъде другояче? Почти непознатият ми дядо, едновременно тъй близката и тъй далечна баба Сюзан, възрастна дама с къси коси и закачлив поглед, която ми разказваше приказки и ми декламираше „Пияният кораб“ и стиховете на Лонгфелоу — как бих могъл да си ги представя тук, в някакъв друг живот, преди моето раждане? Ами незнайният човек, чието име нося, изгубен завинаги, който изоставил всичко заради една жена, която никога и никак не бих могъл да опозная, сякаш частица от разпокъсан, полузабравен сън — заминал може би за далечни острови, Агалега, Алдабра или Хуан де Нова в Мозамбикския канал.

И все пак имам чувството, че те са още тук, като че ли усещам погледите им заедно с погледите на кръжащите около върха птици. Всеки камък, всеки храст е белязан от тяхното присъствие, от спомена за техните гласове, от телата им. Тръпка, бавно, затаено трептене. Лягам на черната земя между базалтовите блокове, за да го усетя по-добре.

На плажа Дъони проявява нетърпение. Морето ще се отдръпне, скоро ще бъде невъзможно да се доближи до кейчето на остров Флат. Включва за малко мотора, за да мине през прохода, пирогата се пълзва по инерция. Лили стои права на носа. Истинска рибарска дъщеря е, разтворените пръсти на краката ѝ се вкопчват в лодката, тя натиска дългия прът. Обърнатите урити блестят под слънцето на дъното на пирогата.

Дъони изтегля предницата на пирогата на плажа, вляво от кейчето. Търси сянка, за да изпуши още една цигара. Не си задава въпроси. Трябва да е свикнал с приумиците на големите муни и на туристите.

Лили върви с мен по тясната пътека към вулкана. Времето е минало много бързо. Вече ми се струва, че започва да се здрачава. Слънцето е леко забулено, лагуната е добила печален цвят.

Няма да успеем да стигнем до вулкана. Добираме се до изоставеното гробище над залива Баркли. Там също вятърът и солта са заличили всичко. Гробовете са разхвърляни сред шубраците, сред нагъсто израслите „стари моми“ (лантани) и прословутите бататрани (червеноцветни ипомеи). Лили подскача като котка от гроб на гроб. На нея също са й безразлични приумиците на големите муни, които

пътуват до другия край на света да се разхождат по острови, където няма нищо.

От горната част на стръмнината, вече в сянката на вулкана, видях залива Палисейд, където се намираше лагерът на кулитата. Вълните прииждат по базалтовите плочи, всичко наоколо е пусто, няма друго освен сухите храст и оцелялата след пожарите филаосова горичка. По средата на залива различавам полуузъните в пясъка останки на дигата, покрити от блестящия воал на пяната.

Забързах към другия край на острова, за да видя развалините на Карантината, преди да си тръгна. Навсярно покривите отдавна са се срутили и са останали само стените от късове лава, обрасли със зеленина.

Влизаме, като отместваме растенията. Лили сядам на перваза на един прозорец в най-голямата къща, там, където може би са сядали Жак и Леон преди деветдесет години. Щраквам няколко снимки за спомен със стария „Пентакс“, не толкова заради развалините, колкото за да съхраня образа на Лили, моята мимолетна лятна дивачка, която няма да видя повече. Златистата светлина лъщи по гладкото ѝ лице, в къдрявата ѝ коса, разпалва закачливи искрици в ирисите ѝ с цвят на мед. Влюбен съм. Но няма да ѝ кажа. Прекалено стар съм, пък и светът, на който принадлежи, не може да ѝ даде нищо.

Какво значение имат тези картини? Моята памет не е тук или там, сред развалините. Тя е навсякъде, в скалите, в черните очертания на кратера, в парливия дъх на лантаните, в шепота на вятъра, в белотата на пяната по базалтовите плочи. Исках да видя Флат и Габриел, макар да знаех, че няма да открия онova, което търся. И все пак сега, сред черните, захабени от времето стени, ми се струва, че нещо вътре в мен се уталожи. Като че ли съм по-свободен и дишам по-леко. Дълго смятah, че нямам родина и съм безотечественик заради Патриарха. Ние бяхме завинаги прокудени. Ала докато пирогата минава през прохода и се отправя, бълскана от вълните, към Мавриций, като бръмченето на мотора се усилва, когато пропадаме между тях, аз най-сетне разбирам, че принадлежи на тези места, на тия щръкнали над океана скали, на тази Карантинна, сякаш тя ми е родно място. Нищо не съм оставил тук и нищо не съм взел. А все пак се чувствувам различен.

Когато се канех да се кача в пирогата, Лили ми даде един предмет — стар къс ръждясало желязо, който бе взела оттам, от разрушената къща. Пъхна го в дланта ми и безмълвно затвори пръстите ми, сякаш той ми принадлежеше, сякаш бе нещо безценно, което бях забравил много отдавна и най-сетне бях открил пак.

Остава ми съвсем малко време, за да разбера. Иска ми се да се възползвам от всеки миг, прекаран с Анна. Времето между мига, когато влизам в градината на манастира, и вечерята в шест часа е толкова кратко! Дори не ми се ще да отида на плаж или да се разходя до Порт-Луис. Трябва да започна работа в лабораторията във Венсен след две седмици. Може би на четиридесет години ще започна нов живот! Освен това майка ми преживява тежко смъртта на баща ми. И да искам да остана, няма къде да се настаня. Къмпингът на Чон Ли е заeт от петнадесети август. Някакъв летец от „Ер Франс“ идвал всяка година. Бих могъл да си потърся друго място, да отида в някой хотел в Блу Бей, пълен с червендалести английски банкови чиновници. Но за тези неща някак си ме мързи. Мавриций е последното място на света, където бих могъл да пребивавам като турист.

И Анна е решила да си вървя. Казва:

— Като се върнеш във Франция...

Или оня ден:

— Жалко, че хубавите неща свършват бързо...

Може би съм й станал досаден? Не се среща с никого, живее само за да ходи до пазара в Махебург, където изтребва изоставените кутрета, а аз я принудих да се вижда всеки ден с мен, да говори, да дава израз на чувства, съжаления, да се рови из стари спомени. Много несправедливо. Тя има нужда да се съвземе, да се затвори отново, да се превърне пак в самотната борбена старица, въоръжена с несломим поглед, която не се самозалъгва със сладки приказки, както е обичаят на големите муни. Непреодолимата гордост на рода Аршамбо, все онзи девиз, който Жак измислил за Леон, когато той бил в пансиона на Лъ Бер в Рюей-Малмезон: *aphanapteryx* — последният дългокрак и предпазлив маврицийски воден дърдавец, на когото според Жак приличали представителите на семейството, — хванал в дългия си клюн лента с надпис: *Ultimas mei generis*^[1].

Защо прие мен, а не другите? Когато разправих на живеещата си в Лондон братовчедка, че отивам на Мавриций да се срещна с леля Анна, тя се развика: „Анна ли? Дори няма да се срещне с теб!“ Според нея Анна била полудяла, излизала от манастира само за да трови кварталните кучета. Добави, че ако не била внучка на Патриарха, отдавна щели да я приберат.

Зная, че минава за луда. Баща ми ми бе разказал случая, когато била поканена в Редута на приема даден в чест на принцеса от британското кралско семейство. Анна казала да предадат, че дори ако принцесата я посетяла в Катр-Борн, вероятно нямала да има време да я посрещне. Внучката на вожда на Синархията, получил титла от краля и чието име носела една от улиците на Кюрпип, да даде подобен отговор! Посмели й се, но не ѝ простили.

Тя не ми зададе никакви въпроси. Сигурно е наясно с всичко, отнасящо се до мен — обучението ми по медицина, брака с Андреа, после тежкия развод, живота, който водех, оставяйки да ме носи течението, в Париж, в Африка, в Централна Америка. Баща ми всеки месец ѝ пишеше по едно дълго писмо на машинописна хартия, а тя неизменно му отговаряше предимно чрез телеграми, защото се страхува да не би някой крадец да отлепи марките. Когато баща ми умря преди две години, тя изпрати на майка ми подобна телеграма, в която прикриваше скръбта си със своеобразния си хумор. Спря и да изпраща вестник „Сернеен“, в който подчертаваше по-важните според нея събития. Тогава сякаш се прекъсна последната ми връзка с Мавриций.

В четири часа Кристина донася чай на пруста. Извадила е в моя чест кутията за чай в китайски стил — последен спомен от къщата в Анна, — ракитова кутия, подплатена с червен атлас, в която са прибрани чайникът с чучур, извит като лебедова шия, и чашите от старинен саксонски порцелан, украсени с дракони. Анна ми показва, че шийката на чайнника е чупена на две места и сръчно залепена.

— Случи се скоро, преди да дойдеш. Престорих се, че не съм забелязала.

Чаят е силен, горчив, с мастилен цвят, без онова ухание на ванилия, което добавят в хотелите за по-екзотично. Питам Анна как се нарича този сорт, а тя казва с обичайната си ирония:

— Викат му цай. Отивам при китаецъ и му казвам: дай ми ено пакеце цай.

Зная, че тези мигове са ѝ приятни. Сънцето залазва, момиченцата са си сложили престилки и сламени шапки, докато поливат градината. Павилионът на Анна е в края на мястото, обърнат на изток. Дядо й наредил да го построят, за да се приюти в него старата ѝ дойка Йая. Сега в него живее Анна. След смъртта ѝ той ще остане собственост на монахините.

Разказва нещичко за миналото там, в Medina. Толкова отдавна е било, имам чувството, че се е случвало в друг свят, навътре в Индия или в Китай. Разправя как ходели за риба с баща ми в заливчето Тамарен, в Крепостната река. Момчета и момичета газели във водата до над коленете, момичетата повдигали дългите си рокли, за да задържат в тях рибките.

— Няма да ми повярваш, ама баща ти беше кекав и свит като момиче, аз го пръсках и той се разплакваше!

Живеела във вила „Комета“ с баща си и с дойката. Майка ѝ умряла още като била пеленаче, също като прабаба ми Амалия, от пневмония. Възпитала я старата Йая. Патриарха не идвал често. Оставал в кантората си на улица Рампар, оттам управлявал производството на захарта и сделките си. Бил дал на изполица всичката си земя и след рязането прибирал половината приходи, а в замяна осигурявал достъп до мелницата. Той плащал за всичко: работниците, чувалите, превозването до кейовете и до складовете. Бил ипотекирал всичко, да не би наследниците на Антоан някога да докопат земите. И нивите, и фабrikата, дори постройките в Анна.

Така един прекрасен ден имението било иззето и продадено на банката, в която бил главен акционер, с условието той да живее в къщата в Анна до смъртта си. Не го било грижа за родния му син, нито за Анна. Като че ли светът нямало да съществува след него.

Анна никога не ми е говорила за това. Стари работи. След смъртта на баща си открих в запазените писма нейното описание как

напуснали къщата в Анна. Било лете, чакали да се разрази тайфун. Под мастиленото небе дядо ми и баща ми натоварили вещите си в каруца — не била останала дори прилична кола. Сюзан вече чакала на пруста в къщата във Флореал сред тежката, буреносна горещина. Пътят от Медина до Флореал бил дълъг, на конете им било трудно да се катерят по склона към Бо-Сонж. Вятырът духал в младите тръстики, струвало им се, че никога няма да пристигнат. Острите върхове на Троа Мамел били забити като черни зъби в плътните облаци, на хоризонта бляскали светковици, нощта сякаш вече била настъпила. Анна заминала с тях, баща ѝ вече бил болен, затворен в къщата във Флореал. Анна и баща ми се притискали един към друг, сякаш били брат и сестра, и взаимно се плашили още повече. В писмото си Анна му бе написала: „Помни ли? Мислеме, че отиваме в ада.“

Сега от всичко това няма и следа. Само нещо вкоравено и напрегнато отвътре, като кожичка върху стара рана. Нещо по лицето ѝ на индийска старица, в зелените ѝ като вода ириси. И онзи горчив хумор, когато казах, че отивам в Медина: „Там вече няма нищо!“

Анна предпочита да говори за съвременниците си. Обсъжда маниите, слабостите, самомнението им. Аршамбо може да са имали куп пороци, но никога не са се опитвали да се изкарят благородници! Някой предложил на стария чичо (Едуард VII тъкмо го бил сър-нал) да си купи титла. Можело да добави към името си „Дю Жарден“^[2]! „Дю Жарден! — подиграл се язвително той. — Поне да е дъо л'Еабл или дъо л'Еюри^[3]?!“

Анна обобщава по свой начин какъв е произходът на дребните маврицийски благородници. Когато в Лориан отивали да ги впишат в регистрите на Компанията, ги питали: „Име? — Никола. — Месторождение? — Кербаскен.“ И писарят отбелязвал в тефтера: „Nicolas de Kerbasquin“.

Надсмива се над замъците им, над празненствата им, над креолските прислужници, които труфят като лакеи от времето на Луи XV, с бели ръкавици и напудрени перуки, над баловете и конните им надбягвания, над шатрите и ловните им „ислети“, които нарича касапски.

За всеки може да разкаже някой виц. Когато разбра, че се каня да посетя кораловата къща на Робърт-Едуард Харт, ми разказа как се срещнала с поета, когато била двадесетгодишна. Един ден във влака към Порт-Луис пълничък мъж седнал срещу нея, представил се и започнал да я ухажва. Анна веднага го прекъснала: „Господине, излишно е. Знайте, че никога няма да се омъжа за вас.“

Впрочем знаменитите хора са и безразлични или я дразнят, с изключение на отец Дювал, който спасявал роби, и на Махатма Ганди, за когото съжалява, че не го е срещнала, когато дошъл на Мавриций през 1903 година (но пък е била едва дванадесетгодишна тогава!), преоблечен като новонает работник от захаропроизводството.

— Англичаните са измислили как да скрият посещението му, та хората от Мавриций да останат в неведение.

Англичаните са другата ѝ тема. Анна е изпълнена с дълбока, безразсъдна, несъкрушима ненавист към тях. Ако в манастира не стига водата — значи съседът англичанин е захванал да си пълни басейна. Цената на захарта, нищетата, разрушителният наплив на туристите, сушата, тайфуните са все бедствия, причинени от англичаните.

— Арогантни са. Надменни. Нагли. Като идват на Мавриций, се преструват, че не разбират френски. Трябва да им говорим на английски. Продължават да си въобразяват, че са господари на света.

Само към една англичанка има добро отношение: Флорънс Найтингейл. Анна е изчела писмата ѝ.

— Тя единствена се е опълчила срещу Виктория и е казала каква цена е платила Индия, та англичаните да построят своите железници. Как правителството на Индия е трябало да хвърли милиони, докато народът е мръял от глад и от епидемии.

Един от любимите ѝ анекдоти е обявяването на японското нашествие на Мавриций през Втората световна война. Дотогава войната звучала като измишльотина. Всичко се случвало другаде, дори човек да се чувствувал печално съпричастен или да напирал наужким да участвува. После пълзнала новината: японците идат! Едни се затворили по къщите си със заковани кепенци и запаси от ориз и брашно. Други се засели да организират пасивна отбрана. Според Анна някои дори се упражнявали да произнасят приветствия на японски. Само хората от народа продължавали да си гледат работата. За тях ограниченията не били военновременни, а вечни.

Японците така и не дошли, но в края на войната избухнала епидемия от испански грип и от коклюш, която нанесла големи поражения. Тогава умряла старата Йая. Била погребана в градината на манастира, недалеч от къщичката, която Патриарха бил наредил да ѝ построят.

Всеки следобед съм на линия. Забравям всичко останало, проучването, заради което съм дошъл на Мавриций, издирването на Леон. А може би, без сам да осъзнавам, съм дошъл именно да видя Анна.

Исках да открия дирите на изгубените, на Леон и на онази, която нарекох Сурявати, исках да видя с очите си познатите им гледки — Medina, Anna, Махебург, Вил-Ноар, а също и Флат, островчето Габриел. Сега разбирам, че всичко това е живо в Анна. Тя е надживяла тези времена и всичко е в нейния поглед, в гласа, в изправената ѝ стойка, в състареното ѝ, обжарено лице, във високо вдигнатата глава, крепена от мършавата костенуркова шия.

От време на време индийките пристигат, мудни, загърнати като кралици в блестящите си сарита. Разговарят с Анна на креолски, на бходжпурски, присядат за кратко на градинските столове, които Кристина донася с чая. Идват да побъбрят, понякога молят за помощ или за малко пари. Анна собственоръчно пише писмо за една петдесетина годишна женица, която си има разправии с чиновниците: „Затова, уважаеми господин Директоре, ще ви бъда безкрайно задължена, ако имате добрината да...“ Може да го усуква така до безкрайност. А и името Аршамбо все пак тежи.

— Нека пък и това име да послужи в края на краищата за нещо.

Тези посещения ѝ придават известна царственост, като че ли витаят останки от времената на къщата в Анна, когато Патриарха все още не е бил съсипал всичко и тази част на острова е била окъпана в топлите багри на едно сякаш незаличимо щастие. Сърцето ми започва да бие по-силно; както когато се изкачваш по склона на вулкана на Флат и пред очите ми се разкриваше заливът Палисейд. Тъкмо затова бях дошъл на Мавриций. Благодарение на Анна най-сетне се докосвам до

спомена за Карантината, до мига, в който Жак и Сюзан се отдалечават, а Леон и Суря остават на брега.

Здрачава се и градината тъне в златиста светлина. По това време на деня на Анна ѝ е най-приятно. Нарича го „моя златен прах“. В Медина и в Анна всичко било с този цвят. Сянката на планините била морава. Жак разполагал стойката си за рисуване срещу Рампар и рисувал акварели. Ноел и Анна отивали да го гледат, а Жак им обяснявал: „Ако не сте сигурни за цветовете, примижете и ще видите златото и моравата сянка.“

Запазил съм само една картина, която баба ми Сюзан бе закачила в стаята си над леглото — представлява кътче край реката близо до Босонж, в далечината се виждат очертанията на планините и върховете на Троа Мамел. На преден план личат две детски фигури с дълги рокли и еднакви кръгли шапки, сякаш са близнаци. Едното дете е моят баща Ноел, другото е Анна. Баща ми е сламенорус, Анна е с тежки черни коси и прилича на индийка.

Комарите още не са се появили. Внезапно Анна вдига ръка.

— Слушай.

Чувам отдалеч над стените на манастира и над гъмжащите от хора улици на Махебург понесения от вечерния ветрец глас на мюезина, който призовава правоверните към молитва.

— Никога не бих могла да живея на място, където няма да чувам този глас — промълвя Анна.

Лицето ѝ е безизразно, ала погледът ѝ е замечтан заради вълнуващия, едваоловим тих глас на мюезина.

— Някога чух същия глас в Медина, когато бях дете. Беше един старец, качващ се на покрива на захарната фабрика. Имаше такъв ясен глас, че се чуващ навсякъде — из нивите, в селото, дори у нас. Най-много обичах вечерната молитва. Беше толкова хубаво, човек се чувствуващ по-добре, веднага щом я чуеше, и просто му ставаше ясно, че няма начин Бог да не слуша.

В дъното на градината, в сянката на гигантските живовляци, съзирам фигурата на лудата. Дебне ни. Докато върви, гази стъблата, виждам как Анна трепва. Дали се страхува въпреки онова, което каза? Когато часът на раздялата наближава, лудата започва да снове яростно,

минава зад Анна, чувам как мънка и бълва ругатните си. Все същите приказки: „Аршамбо, гадина.“

Как ще живея без Анна? Как ще преживея? Въпреки волята ѝ тази вечер разтварям старата ученическа тетрадка, в която тя е изложила с леко наклонения си почерк историята на Сита.

На места мастилото е избледняло, хартията е пожълтяла. Чуплива хартия на сламена основа от началото на века, рони се под пръстите. Чудо е, че тетрадката още съществува.

Коя е Сита? Когато пише, Анна се изразява по-различно, отколкото като говори. В тези страници липсва хапливост и страсть към разрушение. Това е прост разказ за едно момиче, израснало в Медина, една девойка, която е била най-добрата, единствената ѝ приятелка, нейната тайна.

Разказът започва с тези думи, които си остават за мен като първото изречение на роман, останал ненаписан от нея: „Имах тайна приятелка.“

Не е казала за това на никого. Всеки ден след домашните уроци и вероучението, за които в Анна е идвала френска учителка, родена в Бордо, Анна е тичала през тръстиковите ниви, за да отиде на тайната си среща.

Сита е нейна връстница, но на тридесет години е вече почти жена. Красива е, Анна е омаяна. Отначало Анна поисква да се сприятели с нея най-вече заради красотата ѝ. Следобед Сита е свободна, няма работа в чифлика, може да седи на сянка под голямата дива смоковница, край захарната фабрика. Анна вече не е самотна дивачка, затворена в прекалено голямата къща, докато се извиват бури, докато тътнат заплахи за изселване и се проверяват балансите.

Със Сита тя може да забрави всичко. С часове си говорят за какво ли не, сякаш са расли заедно, сякаш са две части от една и съща личност.

Настъпват и мигове на дълбока тишина. Двете лежат в тревата, скрити от храстите, загледани в яркосиньото небе, из което се реят пухкави облаци. През цялата зима двете са навън. Вървят по пътищата сред надвишаващите ги по ръст тръстики. Когато започва рязането, отиват да се приюнят край развалините на варната пещ, до морето.

Вървят хванати за ръка, Сита ѝ показва как се танцува — с ръце, с помръдане на очите, тупайки с боси крака по земята. Учи я стари индийски песни, чийто смисъл е непонятен и за самата нея. Сита очертава големите си очи с тънка черна линия, показва на Анна как се прави багрило със стрит на прах сантал, смесен с кал. Веднъж дори рисува на челото на приятелката си вълшебното петно, което богинята Ямуна положила на челото на своя брат Яма, за да му изрази вечната си любов. Сита има огромни очи, ирисите ѝ са като смес от злато и облаци, Анна казва, че в тях може да се пътува.

През януари, през дъждовния сезон на онази година, двете продължават да се виждат. А годината е драматична. Патриарха е заплел страховитата интрига, с която ще изхвърли всички обитатели на Анна, включително собствения си син. Продал е двете къщи, тръстиковите ниви, мелницата. За да не ги притеснява лошото време, Сита всеки следобед идва на срещата с големия черен чадър, който леля ѝ ѝ е донесла от Пондишери. Двете заедно стъпват боси в локвите, притиснати под чадъра. Крият се под дивата смоковница или по-нататък, под кадифениците край брега.

Когато се налага да се преместят, Анна се примирява да се вижда със Сита само един-два пъти седмично. Понякога се качва на каруцата, която отива до Медина, или пък Сита идва във Флореал. Сложно, но пък е толкова вълнуващо. Разхождат се из градските улици, ядат подлюдени сладки при китаец от Катр-Борн. Толкова неща имат да си казват!

Един ден Сита пристига задъхана. Идва с важна новина: баща ѝ е умрял и майка ѝ е решила да се преместят в Катр-Борн. Сега двете отново ще могат да се виждат всеки ден след училище. Определили са си място, по средата на пътя към Финикс, близо до железницата. И едната, и другата ще вървят по половин час дотам. На мястото има голямо дърво, прекършено от бурята, полегнало на насипа, което ще им служи като пейка. Ако вали, ще се крият в градината на манастира Бон-Тер.

Зимата отново идва. Сега Сита е вече наистина девойка. С тънката си талия, с дългите ръце с медни гривни, с натежалата гръд и пищните си, вдигнати на кок коси тя прилича на индийска принцеса и всички мъже се обръщат след нея. Анна също е пораснала, но си е все така слаба и непривлекателна. Скъсила е хубавата си черна коса,

лицето ѝ е остро, умно. За да скрие гърдите си, ги стяга с ленени ленти под сивата рокля. Не ѝ харесва как момчетата гледат Сита. Двете им се подиграват и със смях тичат на пътя, при грамадното повалено дърво.

През един неделен следобед Сита не идва. Валял проливен дъжд. Анна дълго чакала до дървото под студения порой. Небето било тъмно и когато забелязала, че се е смрачило, изтичала до Флореал, без да спира, за да си поеме дъх.

Случвало се за първи път. Баща ѝ вдигнал ужасен скандал. Няколко дни Анна била наказана да не напуска стаята си — гледала как дъждът чука по растенията в градината. После се разболяла, била се простудила, докато чакала толкова дълго през онзи ден.

Когато ѝ станало по-добре, я обзело чувство за непреодолима празнота. Без Сита дните ѝ се стрували безкрайни. Вече нямало какво да прави след вероучението. А и вкъщи нещата вървели зле, баща ѝ бил болен и разорен. Патриарха се настанил вместо тях в Анна. Забранил да ходят там. Старата Йая разправяла, че изсякъл всички маслени палми и заковал долните кепенци от страх да не го ограбят. След като скъсал със сина си, прогонил привържениците си, разпуснал партията на „Нравствения порядък“ и оповестил края на мечтата за Синархия. Сега било съвсем очевидно, че връщане в Анна няма да има.

Все пак един ден, докато баща ѝ дремел, Анна отново видяла Сита. Тя стояла на улицата пред къщата, скрита под големия черен чадър. С преливащо от обич сърце Анна се спуснala навън, двете приятелки дълго се целували. Но Анна забелязала, че нещо се е променило. Очите на Сита били все тъй блестящи, ала чертите ѝ били някак по-сuroви, изглеждала по-бледа. Шията ѝ била по-пълна, а пътят в косата ѝ над средата на челото бил боядисан червен.

След като я целунала, Сита отстъпила една крачка. За миг се втренчила безмълвно в Анна, сякаш се чудела какво да каже. После рекла само: „Повече няма да можем да се виждаме. Омъжих се. Дойдох да се сбогувам с теб.“ Ситният дъжд обсипвал с капчици черния чадър, капките се стичали, сливали се и се отронвали тежко от спиците на чадъра. Анна гледала капките и също не се сещала какво да каже. Хората по улицата подтичвали, жените се връщали от нивите, загърнати в своите гони, носейки мотиките на главите си. Надвисналото небе притискало върхарите на дърветата.

Анна усещала как треската пълзи по гърба, по раменете ѝ. Повдигало ѝ се. За миг баща ѝ се появил при входа на градината. Тогава Сита съмъкнала чадъра, преметнала края на червения шал през устата си, може би като защита от хлада, и бързо поела към дъното на улицата, където минавала железницата, по посока към Вакоа.

Когато Анна се прибрала в къщата, баща ѝ бил приготвил кърпа. Попитал я: „Коя беше тази?“ Анна отговорила: „Не, нищо... Никой.“ Така и не видяла повече Сита. Дървото дълго си лежало край железницата. Един ден кантонерите го нарязали с трион и отнесли парчетата.

Напуснах Мавриций, без да зная дали някога ще се върна отново. Не взимам със себе си нищо от онова, за което бях дошъл. Въпреки изминалото време — скоро ще станат сто години — съсираното от Патриарха е невъзвратимо. Той е победител — там, в своя мавзолей от черен мрамор в гробището на Ботаническата градина.

От миналото не е останало нищо и може би така е по-добре. Как да се живее с паметта за пролятата кръв, за изгнанието, за хората, принесени в жертва пред Молоха на захарната тръстика? Заличеното от горделивия Александър Аршамбо е твърде незначително. Колониалните къщи, суетните перистили, Кометата на фронтона, морните прустове с витаещата треска, басейните, завладени от водните зюмбюли, където жабите всяка нощ се надпяват, всички тия имена, титли, девизи, измислени спомени — златен прах, прах в очите. **Маски.**

Напротив, не бива да се забравят първите имигранти, избягали от глада и несправедливостта в Бретан, които търсели нов рай, хората от Сен-Мало и Ван, от Лориан и Пемпон, от Понтиви, от Мюр-дьо-Бретан, всички онези, които най-безпощадната Компания на света е потискала и изоставяла на далечни острови и от които всяка година е късала своя фунт месо.

Не бива да се забравят роботърговските кораби със страховити имена „Феникс“, „Оракул“, „Антенор“, „Черния принц“, — всеки от които товарел по петстотин мъже, жени и деца, заловени по бреговете на Мозамбик, Занзибар и Мадагаскар. Оковани двама по двама, превозвани в трюмовете при площ пет стъпки и пет инча дължина,

петнадесет инча ширина и две стъпки и шест инча височина. Не бива да се забравя името на капитан Ларалд от Нант, който забогатял, като взимал по пет процента от продажната цена на всеки роб, продаден на Бурбон или на Ил дьо Франс. Никога не бива да се забравят индийските кулита, „бройките“, отмъкнати с кораби в Калкута, в Мадрас, във Вишакхапатнам, младежите, които аркотите са отвличали от селата, дуфадарите, местрите, препродавани на агентите на захаропроизводителните компании, затваряни в лагери без лекарски надзор, без отточни тръби, почти без храна, натоварени и отпътували на борда на новите роботърговски кораби — „Рейгейт“, „Гхунама“, „Танжор“, — за да не се върнат никога вече. Не бива да се забравят „Алфонсин“, „Софи“, „Ийстърн Емпайър“, „Понгола“, не бива да се забравя „Хайдари“, потеглил от Калкута през януари 1856 година, натъпкан с имигранти от Агадх и от Бходжпур, побягнали от глада и войната, от английските репресии срещу въстаналите сипаи, изоставени в продължение на месеци на голите скали на Флат и на Габриел. Тогава изисканите членове на плантаторската партия, привържениците на Синархията, които пишли във вестничето на Александър Аршамбо с гръмкото заглавие „Ред, сила и прогрес“, оглушели и онемели. Как не са чували воплите за помощ, как не са виждали умоляващите огньове, палени всяка нощ горе на вулкана, край развалината, останала от ненужния фар? Понякога, когато е подухвал северният вятър, трябва да са долавяли мириса на огньовете, на кладите, върху които имигрантите са изгаряли своите мъртвци, горчивия дъх на смъртта. През онази година след февруарските бури настъпило чудесно затаище, морето станало като огледало, небето било пламтящо синьо. Колко ли ослепително трябва да е било слънцето, та ничии очи да не се взрат в островчетата срещу нос Нещастни, в двата черни сала, на които имигрантите са били като корабокрушенци. До каква ли степен в Порт-Луис са си изгубили паметта, та никой не се е обадил, не е настоял да се изпрати помощ, някоя лодка да отиде и да докара пленниците на Карантината. И когато през юни, след петмесечната забрава, корабче на бреговата охрана и здравните служби отишло до остров Флат, от осемстотинте кулита били останали само няколко десетки. Навсякъде имало следи от погребални клади, по плажовете, в залива Палисейд, в залива Баркли, по брега на островчето Габриел. По скалите и сред храстите морските

птици били разпръснали човешки останки. Между гробовете се виждали трупове, защото горивото не стигнало да ги изпепелят или защото не е имало кой да се погрижи за погребването им. Неколцината оцелели се скитали, ослепени, обжарени от слънцето и от солената вода.

Не открих оня, когото търсех. Може би и неговият живот, също като живота на Рембо, комуто ми се ще да е приличал, вече е легенда. В албума със снимки на баба ми Сюзан имаше един портрет, който все гледах като дете и който ме привличаше повече от останалите. Оцветена в сепия фотография, обрамчена от декоративни арабески, портрет на слабичък, мургав юноша с вид на циганин, с гъсти черни коси, с малко хлътнали големи черни очи и едва наболи мустаци над горната устна. Снимка без име, без дата. Сюзан винаги е отричала, че това би могло да е портрет на Леон. Казваше, че най-вероятно било снимка на някой от семейство Уилям, неизвестен близък. Аз обаче не приемах твърденията ѝ.

Фотографията трябва да е била направена в Париж, в годината, когато Жак е заминал за Лондон да учи медицина. Тогава Леон още е в пансиона на госпожа Льо Бер в Рюей-Малмезон. Такъв си го представям по времето, когато Жак е подготвял голямото пътуване до Мавриций. Такъв си представям да го е видял Рембо в стаята на болницата в Аден. Жак е влязъл в тясното, душно помещение, озарено от отразената светлина на червения пустинен пясък, Леон обаче е останал на прага, тъй като умиращият му е вдъхвал страх. Често съм гледал тази снимка в албума на моята баба. Толкова често, та понякога ми се струваше, че забравям кой съм, сякаш добивам друго тяло, друго лице. Тогава се превръщах в Леон, в другия Леон, в оня, който разкъсал всички връзки и всичко променил, дори името си, за да замине с жената, която обичал. Един ден снимката изчезна от албума, така и не разбрах какво се е случило с нея.

Всичко е измислено и илюзорно, като живота, който става по-различен, ако човек нощ подир нощ преследва някакъв сън. Баща ми е мъртъв, мъртви са дядо Жак и баба Сюзан. От тях ми остават само думи, страни, недействителни имена. Звученето на една приказка,

започнала на островите Флат и Габриел, където всичко завинаги било разделено.

Винаги съм знаел, че това прекъсване е вътре в мен. То е там още от рождението ми, като белег, като привкус на отмъщение. Когато баща ми е напуснал на дванадесет години къщата в Анна, старото разединение е проникнало в него, продължило е, задълбочило се е от година на година и е достигнало до мен. И аз съм станал Леон, оня, който се губи, който обръща гръб на света с надеждата да се върне един ден и да се наслади на крушението на ония, които са го прокудили. Също като Леон в ледения пансион в Рюей-Малмезон аз бленувам за ослепителното море, за ехтенето на прибоя по черните скали на Анна. Някой ден ще дойда пак и всичко отново ще е единно, сякаш времето не е текло. Пак ще дойда — не за богатството на захаропроизводителите, нито за земята, а за да слея разделените двама братя Жак и Леон, да събера отново в мен двамата навеки свързани предци, индиец и бретонец, човека от сушата и скитника, моите съмишленици, оживели в моята кръв с всичката сила и любов, на която са били способни.

Сега си мисля за Суря и за Леон. Трудно ми е да си ги представя остарели, болни, изморени от лишенията и работата на нивите. Дали Суря е станала висока, слаба възрастна дама, каквато е била майка й, англичанката, с онези светли като водата очи? Дали е станала захарка, лечителка, която познава билките и знае как да разтрие така фонтанелата на децата, че да прогони злите духове, които винаги се стремят да проникнат и човешките сърца? Или пък е разказвала безкрайни приказки на внучетата си, легендата за Лакшмибай, царица на Джханси, дали им е пяла песента отзад напред за крадеца на езика на Домите? Дали той пък е станал слаб и сух като всички от рода Аршамбо? Дали е ходел облечен само с препаска като стар индийски мъдрец, дали е носил подрязана с ножици брада като моя дядо, когато беше осемдесетгодишен? Във всеки случай сигурно очите му са останали дори и в старостта черни и топли — очите на Евразийката, досущ очи на сърна, както би казала Анна.

Приятно ми е да вярвам, че е приличал на човека, когото Жак е срещнал в детството си, на нехранимайкото от кръчмата при „Сен-

Сюлпис“ с помътения от омраза и алкохол поглед, който умеел да пише тъй леко. Също като вечния пътник, също като отровителя от Харар той не е можел да остане. Трябвало е да остане неизменно, възхитително млад и изпълнен с непобедим огън. На 29 април 1892 година на Мавриций се разразил един от най-страховитите тайфуни на всички времена. Преди да се строши, анемометърът показал ветрове със скорост триста километра в час. Току-що построеният отново фар на Флат бил отнесен изцяло, а дигата, изградена от имигрантите в залива Палисейд, за няколко часа била сведена до издатинката, която се вижда и днес.

Откъм западната страна на Мавриций имало множество жертви, затрупани под останките или премазани от стоварилите се върху тях дървета. Значителен брой рибарски лодки потънали или били изхвърлени на брега, като приливът запокитил някои на сто метра навътре по сушата.

Този тайфун бележи залеза на имението в Анна, разрушителното безумие на Патриарха и началото на бавната му агония. Понякога ми е приятно да си представям, че Леон и Сурявати — избрах за нея това име в памет на принцесата от Кашмир, за която Сомадева написал „Океан от приказки“, първата версия на „Хиляда и една нощ“ — са изчезнали завинаги сред разгърналите се небесни и морски стихии и в известен смисъл са се върнали към самотата на лагуната край Габриел, където се е състояла първата им среща.

Мисля за детето, което Сурявати е носела в утробата си, заченато на острова и родено през същата година като Анна и Ноел, като забравен образ от моя род, отблъсък, незнаен брат или сестра. Заради това дете не мога да приема, че Леон и Суря са били пометени от тайфуна. Струва ми се, че някой ден житетската случайност ще ме срещне с потомството му и че бих могъл да го разпозная.

Като детето, което видях в деня след пристигането си под дъжда, през прозореца на автобуса на кръстопътя към Роз-Бел, сгущено в прегръдката на майка си, докато тя и бащата търсят място за нощувка, работа, щастлива звезда.

Внезапно, както гледам в летящия над океана самолет пожълтялата тетрадка, която ми даде Анна, добивам ясна увереност.

Сита, индийското момиче, в което Анна е била влюбена и което един ден е напуснало нейния живот — тъкмо тя трябва да е била

детето на Суря и на Леон, заченато на островчето Габриел. Срещата на Сита и на Анна не е била случайна. Тя е била предопределена още от раждането им. Възможно е двете никога да не са го изрекли. Сита обаче е знаела, затова не е трябвало да я вижда повече, след като се е омъжила. Дали Анна е научила, дали е разбрала? Иначе защо ще пази тази тетрадка през целия си живот като най-скъп спомен? Защо ще ми я дава? Давайки ми тази тетрадка, тя ми бе подсказала своя ироничен и дълбок отговор за всичко, което бях дошъл да получа на Мавриций.

Още не познаваме Калки, но той трябва да се появи.

Отначало ще бъде Бала Кришна, детето, което не е проходило, лази и си играе с топка граниво масло в ръка.

Никой не знае кога ще дойде, нито кой ще бъде, но е все очевидно, че появата му е близка, че скоро той ще получи властта. Понякога сънувам това тъмно дете с много кротки очи, седнало на земята — може би дори на пазара в Махебург, — което поляга, смучейки палец, и блести като слънце в нощта на бляновете.

Дали съм преследвал химера? Днес, в края на това пътуване нямам нищо, както и в началото. Остров Флат е само една безлюдна скала, осияна с безименни гробове, с разрушен вълнолом и лагуна, в която рибари водят туристи, за да се направят поне един ден на робинзоновци. Бистратата вода продължава при всеки отлив да се оттича по дълбинните постройки на коралите. Понякога се появява стряскащата сянка на тазора — все едно куче-пазач. Фаetonите все тъйбавно кръжат около върха със семафора, за да пазят гнездата си.

Последните дни на Анна бяха вгорчени от изчезването на медногъвкавата Кристина, за която тя късаше хибискуси — „цветя-англичанки“. Махнала се от манастира, подългана от лесния живот, от огледалата на барчетата в големите хотели, където лошите вълци папат пътта на малките момиченца.

Няколко седмици след нашата раздяла Анна паднала върху плочите в стаята си, като толкова много други старци, и си счупила бедрената кост. Открила я лудата и вдигнала тревога. Май никога не ѝ

се било случвало да плаче толкова много. Като отнасяли Анна, се вкопчила в носилката и викала: „Манмо!“

Когато ми писа — единственият адрес, който му дала, бил моят, — доктор Муггроо отлично обобщи същината на нейната кончина: Анна отказала всякакви грижи. Спряла да се храни и с нищо не могли да я накарат да промени решението си. Умряла три седмици по-късно през нощта, безшумно. Беше на осемдесет и девет години.

Марсилия, краят на август 1980 г.

Пак мисля за него. Спомням си, бях на десет или единадесет години, когато баба ми разказа какво се случило онази вечер в кръчмата при „Сен-Сюлпис“, прочете ми откъси от „Пияният кораб“, а аз я попитах: „Ама този Рембо ми е все едно чичо, така ли?“ Мислех, че са го скрили, че са го прогонили просто защото е бил нехранимайко, че е заминал, изоставяйки всички — като Леон.

Прииска ми се да посетя последното място, където е бил приживе, както човек ходи при семейна гробница. Да видя онова, което е видял, да изпитам онова, което той бе изпитал. В Марсилия лятото бе в разгара си. Когато слязох от влака в девет сутринта, въздухът пареше, а над града витаеше миризма, сякаш имаше пожар.

Не пожелах да взема такси. Опитах се по картата да открия пътя, по който е минал с теглената от конски впряг кола — от гарата „Сен-Шарл“ до „Концепсион“. Имаше широки булеварди, тунели. Нищо подобно вече не съществуваше.

Поех по дългата улица Сен-Пиер, която лъкатуши през онова, което германците са оставили от старите квартали на Марсилия. Старички триетажни жилищни сгради, зарешетени прозорци, широки входове към вътрешни дворове. Дъх на анason и ориенталска музика в тъмните барчета. Струваше ми се, че чувам край къщите тракащите копита на коня, който тегли колата със спуснати перденца към болницата. Може вече да е бил в безсъзнание. Маршрутът му е добре познат, за трети път минава по него. Първия път, когато е слязъл от „Амазонка“ на двадесети май, в петък, после точно след два месеца, за да се качи на влака за север. А сега... Вървя по тясната уличка, сякаш достигам целта и всичко ще се изясни. Сякаш ще открия Изгубения — диря, знак, цвете, трептящо от вятъра в някой двор, дърво, под което е

приседнал. Име, издълбано върху камък. Всяка къща, всеки прозорец, всяка врата са свидетели.

В края на улицата, опрени до някогашния затвор за каторжници, превърнат в архив или в музей, се издигат белите бетонни стени на болницата, излети върху прахоляка на разрушеното. От старата болница няма и следа. Побродих безцелно из коридорите, в онова, което е останало от градината между два паркинга. Прочетох надписа: „Тук поетът... завърши земния си път.“ Зала „Артур Рембо“. В чакалнята арабин с анzug и бели маратонки на бос крак слуша транзистора си. Лицето му е измършавяло, изпito от болест. И той е с малки мустачки, косата му е късо подстригана, като на каторжник. Слуша музиката си и погледът му е кротък и замечтан, сякаш е нейде далеч, из алжирските възвищения. „Аллах Керим!“

А дали той някога е докуцкал до високите явори пред входа, подпрян на патерицата си, за да поседне в хладната им сянка? Дали е вървял, опрян на ръката на Изабел, хапейки устни, за да не извика, до края на градината, за да погледа морето в далечината, между градските покриви и хълмовете, сляно с млечно замреженото небе?

Пак е било лято преди осемдесет и девет години, когато Леон и Сурявати са били заличени от паметта на Аршамбо — все едно са влезли в друг свят, от другата страна на живота, така че от мен ги дели тънка ципа и ги прави невидими. Никога не съм ги чувствувал толкова близки, както в този миг.

Бях гладен. Усещах се свободен. Вдъхвах жежкия въздух, наслаждавах се на леката сянка на грамадните явори столетници. Когато излязох от болницата, купих една питка от Паниол и слязох по дългата улица, която криволичи към гарата.

---

[1] Латинският девиз е двусмислен, може да се преведе като: Последен е моят род или като: Съвършенството принадлежи на рода ми. — Б.пр. ↑

[2] Буквално: „Градински“. — Б.пр. ↑

[3] Оборски или Яхърски. — Б.пр. ↑

Издание:

Автор: Лъо Клезио

Заглавие: Карантината

Преводач: Пенка Пройкова; Венелин Пройков

Език, от който е преведено: Френски

Издание: първо

Издател: „Хемус“ ООД

Град на издателя: София

Година на издаване: 2001

Тип: роман

Националност: Френска

Печатница: „Балкан прес“ АД

Редактор: Елена Константинова

Художествен редактор: Веселин Щаков

Технически редактор: Веселин Сеизов

Художник: Атанас Василев

ISBN: 954-428-213-0

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/486>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.